

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

Mjr mgr inż. Waldemar ANDRZEJEWSKI

ZAPOBIEGANIE WYPADKOM Z BRONIĄ STRZELECKĄ W SZKOLENIU BOJOWYM PODODDZIAŁÓW WOJSK LĄDOWYCH

Rozprawa doktorska

60942

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej

~~6/4110~~

05-004110-001-0

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

Mjr mgr inż. Waldemar ANDRZEJEWSKI

ZAPOBIEGANIE WYPADKOM Z BRONIĄ STRZELECKĄ W SZKOLENIU BOJOWYM PODODDZIAŁÓW WOJSK LĄDOWYCH

Rozprawa doktorska

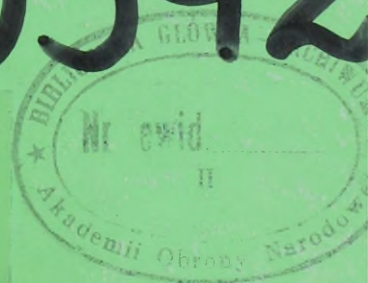
60942

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej

~~6/4110~~

05-004110-001-0

AKADEMIA TERENY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WÓDK LADOWYCH

DR WETEL, W. H. ANDRZEJEWICZ

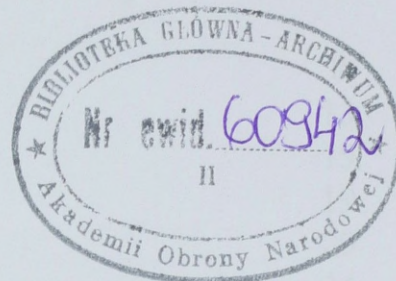
ZAPOBIEGANIE WYPADKOM Z BRONIĄ
STRZELECKĄ W SZKOLENIU BOJOWYM
PODDZIAŁÓW WÓDK LADOWYCH

Wydawnictwo

*Pracę tą poświęcam tym, którym
broń strzelecka, w służbie dla Ojczyzny,
nie przyniosła szczęścia oraz mojej
partnerce życia - Edycie, która w pełni
wspierała mnie przez cały czas
opracowywania rozprawy.*

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

mjr mgr inż. Waldemar ANDRZEJEWSKI

ZAPOBIEGANIE WYPADKOM Z BRONIĄ STRZELECKĄ W SZKOLENIU BOJOWYM PODODDZIAŁÓW WOJSK LĄDOWYCH

Rozprawa doktorska

Kierownik naukowy
prof. dr hab. Kazimierz ŻEGNALEK

WARSZAWA - 1999

SPIS TREŚCI

	Strona
WSTĘP.	4
1. CHARAKTERYSTYKA SZKOLENIA BOJOWEGO Z BRONIĄ STRZELECKĄ.	8
1.1. Miejsce szkolenia bojowego w szkoleniu wojskowym.	8
1.2. Miejsce szkolenia ogniowego w szkoleniu bojowym.	13
1.2.1. Cele szkolenia ogniowego.	15
1.2.2. Wymagania.	19
1.2.3. Zasady szkolenia ogniowego.	20
1.2.4. Formy szkolenia ogniowego.	24
1.2.5. Metody szkolenia ogniowego.	29
1.2.6. Schemat prowadzenia zajęć.	36
1.2.7. Zakres szkolenia strzeleckiego.	40
1.2.8. Bezpieczeństwo w szkoleniu strzeleckim i ogniowym.	41
1.3. Infrastruktura dydaktyczna.	44
1.4. Specyfika szkolenia strzeleckiego w różnych warunkach pola walki i związane z tym bezpieczeństwo żołnierzy oraz wypadki zaboru broni.	46
2. METODOLOGICZNE PODSTAWY BADAŃ.	51
2.1. Uzasadnienie wyboru tematu.	51
2.2. Cele rozprawy doktorskiej.	54
2.2.1. Cel główny i cele szczegółowe.	55
2.3. Problemy badawcze.	56
2.3.1. Główny problem badawczy i problemy szczegółowe.	57
2.4. Hipotezy robocze.	58
2.4.1. Hipoteza główna i hipotezy szczegółowe.	59
2.5. Metody, techniki i narzędzia badawcze.	62
2.6. Założenia i ograniczenia.	68
2.7. Teren badań.	69
2.8. Socjologiczna charakterystyka badanej populacji.	70
3. ANALIZA PROBLEMOWA WYPADKÓW Z BRONIĄ STRZELECKĄ.	76
3.1. Wprowadzenie.	76
3.2. Przyczyny wypadków z bronią strzelecką.	77
3.2.1. Analiza ilościowa wypadków.	77
3.2.2. Miejsca i czas występowania wypadków.	86
3.2.2.1. Miejsca występowania wypadków.	86
3.2.2.2. Czas występowania wypadków.	97
3.2.3. Stan bezpieczeństwa.	106
3.2.4. Czynniki zewnętrzne.	117
3.2.5. Czynniki wewnętrzne.	124
3.2.6. Zasady bezpieczeństwa.	135
3.2.7. Przyczyny wypadków.	140
3.3. Przyczyny utraty (zaboru) broni strzeleckiej.	145
3.3.1. Analiza ilościowa wypadków utraty broni.	145
3.3.2. Miejsca i czas najczęstszych zaginięć broni.	152

3.3.3.	Charakterystyka zaboru broni.	157
3.3.4.	Przesłanki sprzyjające zaginięciu broni.	163
3.3.5.	Stan zabezpieczeń i ochrony broni strzeleckiej.	170
3.3.5.1.	Zabezpieczenie fizyczne.	170
3.3.5.2.	Ochrona fizyczna.	174
3.3.6.	Przyczyny zaginięć broni strzeleckiej.	175
3.3.7.	Postępowanie dowódcy jednostki wojskowej w przypadku zaginięcia broni.	182
4.	KIERUNKI ZAPOBIEGANIA I PRZECIWDZIAŁANIA WYPADKOM Z BRONIĄ STRZELECKĄ.	185
4.1.	Wprowadzenie.	185
4.2.	Przeciwdziałanie wypadkom z bronią strzelecką w opinii respondentów.	187
4.3.	Wybrane kierunki zapobiegania i przeciwdziałania wypadkom z bronią strzelecką.	190
4.3.1.	Kierunki w dziedzinie medycyny.	190
4.3.2.	Kierunki w dziedzinie szkolenia.	192
4.3.3.	Kierunki w dziedzinie organizacji.	194
4.3.4.	Kierunki w dziedzinie prawa.	196
4.3.5.	Kierunki w dziedzinie wychowania.	199
4.3.6.	Kierunki w dziedzinie techniki.	201
	ZAKOŃCZENIE	203
	BIBLIOGRAFIA	205
	WYKAZ TABEL	211
	WYKAZ RYSUNKÓW	213
	ZAŁĄCZNIKI	

WSTĘP

Obok szybkich postępów w normalizacji życia społecznego i gospodarczego kraju, wzrasta liczba przestępstw z użyciem broni strzeleckiej, co budzi zjawiska niepokojące również w wojsku, ze względu na miejsce największej ilości jej przechowywania i użytkowania. Podyktowane jest również faktem nie wprowadzenia w pełni współczesnych systemów zabezpieczeń i systemów alarmowych, których instalacje ograniczone są wieloma czynnikami, a głównie możliwościami finansowymi. Szeroki zasięg uwolnionych demokratycznie patologii społecznych, marnotrawstwo w szerokim pojęciu mienia narodowego oraz rozluźnienie zasad współżycia społecznego bez nakazanych wzorców, a ponadto szeroki ich rozdźwięk przez masowe środki przekazu, nie zawsze pomagają zamierzonej profilaktyce, a często stają się gotowym negatywnym wzorcem do naśladowania.

Zagrożenie przestępczością w wojsku nie jest wprawdzie tak duże jak w środowisku cywilnym, tym niemniej widoczne są niekorzystne elementy. Wśród żołnierzy służby zasadniczej zauważa się: nieufność, obojętność, skłonności do lekceważenia dyscypliny i przepisów prawa, egoizm, cwaniactwo. Wzrasta liczba przypadków różnego rodzaju wynaturzeń w stosunkach międzyludzkich. Są one często odbiciem wielu nieprawidłowości w codziennym życiu wojskowym: wulgaryzmu, niskiej kultury oraz braku troski o osobiste i bytowe sprawy żołnierzy. Zjawiska te nie są nagminne, ale za to bardzo szkodliwe, bowiem rozbijają moralności w naszej armii.

Zespołowe działania profilaktyczne w wojsku winny doprowadzić do ścisłego przestrzegania norm prawnych, utrzymania wysokiej gotowości bojowej, właściwego wykonywania zadań służbowych i obowiązków, umacniania indywidualnej i zbiorowej dyscypliny. Do tego zespołu winny należeć: dowódcy, kadra prewencyjno-dochdzeniowa Żandarmerii Wojskowej, prokuratorzy i sędziowie wojskowi, radcy prawni, inni wyspecjalizowani fachowo oficerowie w zakresie zaboru i wypadków fizycznych z bronią strzelecką.

W praktyce powyższy cel osiąga się poprzez szeroko rozumianą edukację, eliminację przesłanek negatywnych i zapobieganie ich odradzaniu się oraz przypomina-

nie zasad bezpieczeństwa. W poczynaniach zapobiegawczych praktykowane winny być dwa typy działalności profilaktycznej:

- taktyczna: zachowanie i utrzymanie stanu rzeczy, który uznany został za właściwy i odpowiedni;
- strategiczna: rozwiązywanie problemów przejawów niezdyscyplinowania; oddziaływania na obiekt tak, aby uzyskał pożądane i trwałe cechy.

Ogólnie chodzi o trafne i wczesne rozpoznanie wszelkich negatywnych zaszłości i dążenie do ich szybkiej eliminacji, zanim zdołają przerodzić się w przestępstwo lub inną postać dewiacji. Jest to najbardziej efektywna metoda profilaktyki, która wymaga spełnienia wielu warunków, a zwłaszcza:

- dokładnej znajomości życia wojskowego;
- zintegrowanego i zaprogramowanego systemu działań wszystkich kompetentnych czynników służbowych;
- właściwego i codziennego wykorzystywania najnowszych osiągnięć nauki w dziedzinie socjologii, psychologii, pedagogiki wojskowej, kryminologii i prawa;
- ciągłości profilaktycznego procesu i umiejętności jego doskonalenia i motywacji, stosownie do aktualnych potrzeb i zmieniających się sytuacji.

Działania profilaktyczne winny prowadzić osoby mające właściwe profesjonalne kwalifikacje, poparte dużą wiedzą fachową i winny je realizować na wysokim poziomie merytorycznym po ówczesnym przygotowaniu. Zagadnienia winny być prezentowane w sposób przejrzysty i poparte realnymi i jednoznacznymi przykładami, w sposób nadzwyczaj przyswajalny.

Realizacja tych działań uzależniona jest od:

- właściwego przygotowania planu zajęć;
- zaangażowania do prowadzenia zajęć odpowiednio przygotowanej kadry wykładowców (instruktorów);
- uzyskania odpowiednich materiałów do nauczania i popularyzacji prawa;
- zapewnienia wysokiej dyscypliny w realizacji ustalonego programu.

Profilaktyczne działania winny odbywać się w sferze:

- działalności profilaktyczno-wychowawczej;

- organizacyjno-szkoleniowej;
- nadzoru i działalności kontrolnej;
- zabezpieczenia techniczno-materiałowego.¹

Profilaktyka i przeciwdziałanie wypadkom z bronią strzelecką obejmować powinna wszystkie pionowództwa i kierowania, tzn. pionowództwo wychowawcze, ogólne, szkoleniowe i logistyczne oraz bezwzględny udział Żandarmerii Wojskowej i aparatu sądowego (prokuratury) w kształtowaniu tejże profilaktyki na rzecz jednostek wojskowych. Jako środka wspomagającego użyć należałoby także ukierunkowaną działalność kapelanów wojskowych.

Niniejsza rozprawa doktorska poświęcona jest analizie zjawiska wypadków z bronią strzelecką z punktu widzenia wojskowego i możliwości samodzielnego im zapobiegania i przeciwdziałania na własnym terenie działania.

Aby zjawisko ująć całościowo, przyjęto następujący układ pracy: wstęp, rozdział dotyczący szkolenia bojowego, rozdział metodologiczny, rozdział przedstawiający analizę wypadków, rozdział wskazujący kierunki zapobiegania i przeciwdziałania, oraz zakończenie ze wskazaniem kierunków dalszych badań. Do pracy dołączyłem bardzo bogaty zasób materiałów, dotyczących omawianej problematyki, w postaci załączników, które ze względu na swoją wielkość stanowią oddzielną pracę.

W rozdziale pierwszym przedstawiłem charakterystykę szkolenia bojowego z uwidocznieniem bezpieczeństwa w szkoleniu ogniowym z użyciem broni strzeleckiej. Charakterystyka umożliwia wstępną orientację tematu rozprawy, wskazuje miejsca i okoliczności stwierdzonych i prawdopodobnych zagrożeń zjawiskami wypadków, których negatywne skutki będą przedmiotem rozważań. Rozdział opracowany jest z udziałem i na podstawie wybranej literatury fachowej.

W rozdziale drugim przedstawiłem uzasadnienie wyboru tematu, metodologiczne założenia i ograniczenia badań (cele, problemy, hipotezy, teren badań), metody, techniki, narzędzia badawcze oraz socjologiczną charakterystykę respondentów.

¹ Materiały z konferencji nr 1/496, Czynniki warunkujące skuteczność działań profilaktycznych w wojsku, Warszawa 1984.

W trzecim rozdziale przedstawiłem analizę zjawisk wypadków z bronią strzelecką w wojsku, w ujęciu kompleksowym, w wyniku czego - z uwagi na problem społeczny - rozważania sięgnęły również do środowiska cywilnego.

W rozdziale czwartym przedstawiłem zebrane wskazówki i wygenerowane kierunki zapobiegania i przeciwdziałania wypadkom z bronią strzelecką.

Przedstawione w pracy analizy, wnioski i rezultaty badań stanowić mogą bogaty zasób informacji do dalszych wielopłaszczyznowych dociekań. Wypracowane natomiast syntezы, wyniki i rozwiązania udostępniam z nadzieją wykorzystania ich w praktycznych działaniach żołnierzy.

Chciałbym zaznaczyć, iż istotne znaczenie przy powstaniu tej pracy miały uwagi i rady kierującego pracą prof. dr hab. Kazimierza Żegnałki, któremu składam największe podziękowania. Wyrazy podziękowania kieruję również do respondentów, osób udostępniających dane i materiały z MON, SOW, KG ŻW i KG Policji, oraz do wszystkich tych, którzy przyczynili się do powstania tejże pracy służąc radą i pomocą.

CHARAKTERYSTYKA SZKOLENIA BOJOWEGO Z BRONIĄ STRZELECKĄ.

Wypadki z bronią strzelecką występują w wojsku i poza wojskiem. Podstawową działalnością wojska w czasie pokoju jest szkolenie. Wypadki występują tam, gdzie znajduje się przedmiot szkolenia - broń strzelecka. Wojsko jest największym skupiskiem tegoż uzbrojenia, szkoli ludzi o osobowości i z wykształceniem bardzo zróżnicowanym. W związku z tym zjawisko to często jest przedmiotem dyskusji i rozważań w różnych gremiach, ukierunkowanych na przeciwdziałanie wypadkom i bezpieczeństwo.

W rozdziale tym przedstawiam miejsce szkolenia strzeleckiego, ogniowego i bojowego wśród innych rodzajów szkoleń wojskowych oraz cele, wymagania, zasady, formy, metody szkolenia ogniowego i związanego z realizacją tych przedsięwzięć bezpieczeństwa. Charakterystyka ta pozwoli zorientować temat rozprawy w szkoleniu wojskowym i przedstawiać jego istotę.

1.1. Miejsce szkolenia bojowego w szkoleniu wojskowym.

Wybór właściwego postępowania w działaniach bojowych związany jest z przygotowaniem żołnierzy i uzyskaniu przez nich umiejętności potrzebnych w czasie działań wojennych. Twierdzenia takie i podobne przedstawiane są w wielu fachowych publikacjach. Na przykład Profesor Ścibiorek w publikacji „Działania opóźniające” wspomina, że: „Cel końcowy walki, bitwy i operacji osiągnie się w wyniku umiejętne-go stosowania sztuki wojennej. Wybór właściwego rodzaju działań bojowych, adekwatnego do zaistniałej sytuacji i warunków terenowych, stanowi zaś o poziomie przygotowania do rozwiązywania złożonych problemów przyszłego pola walki.”¹ Cele takie osiąga się przez wcześniejsze przygotowanie w procesie szkolenia wojskowego, bojowego, ogniowego czy strzeleckiego.

¹ Ścibiorek Z., Działania opóźniające, Wydawnictwo Bellona, Warszawa 1996, s. 5.

Szkolenie wojskowe¹ obejmuje (rys. 1.1.) szkolenie: operacyjne, taktyczne, techniczne, specjalistyczne oraz ogólnokształcące (nauka języków, matematyka, fizyka, chemia, logika, pedagogika, psychologia, socjologia itp.). Jednakże zasadnicze przygotowanie żołnierzy i dowódców do działania w skomplikowanych warunkach działań wojennych osiąga się poprzez **szkolenie bojowe** (rys. 1.2.), w skład którego wchodzi:

- **„wyszkolenie ogniowe**, które jest podstawowym przedmiotem szkolenia bojowego. Ma ono na celu nauczanie żołnierzy i pododdziałów właściwego i skutecznego użycia posiadanej broni w różnych warunkach terenowych i klimatycznych. Poza tym prowadzone być musi w ścisłym powiązaniu ze szkoleniem taktycznym i innymi przedmiotami szkolenia bojowego;
- **wyszkolenie taktyczne**, którego celem jest umożliwienie żołnierzom nabycia wiedzy taktycznej oraz ukształtowanie praktycznych umiejętności indywidualnych i zespołowych rozwiązywania na polu walki i w terenie ćwiczeń taktycznych, skomplikowanych zadań bojowych oraz dowodzenia jednostkami, prowadzenia działań bojowych w różnych warunkach terenowych i atmosferycznych. Szkolenie to przygotowuje do szczebla taktycznego. Zajęcia taktyczne szeregowych i podoficerów odbywać się powinny w ramach szkolenia bojowego, natomiast dowódców, oficerów sztabów i instytucji wojskowych - w toku programowego szkolenia kadry i w czasie ćwiczeń. Dla słuchaczy wyższych szkół wojskowych w ramach przedmiotów „taktyka ogólna” i „taktyka rodzajów wojsk” oraz przewidywanych programem kształcenia i organizowanych ćwiczeń dowódczo-sztabowych;
- **regulaminy**, które stanowią zbiór głównych zasad dotyczących działań bojowych, regulują tok szkolenia, życia i służbę wojskową. Wyodrębnia się *regulaminy podstawowe*: ogólny, wartowniczy, dyscypliny oraz musztry, które obowiązują całe siły zbrojne.

Natomiast *regulaminy walki* określają współczesne zasady i sposoby organizacji walki, dowodzenia, współdziałania wojsk w czasie działań bojowych oraz zawie-

¹ J. Kunikowski, Dowódcze i wychowawcze przygotowanie w systemie obronnym RP, DSS MON, Bellona, Warszawa 1995, s. 30 i n.

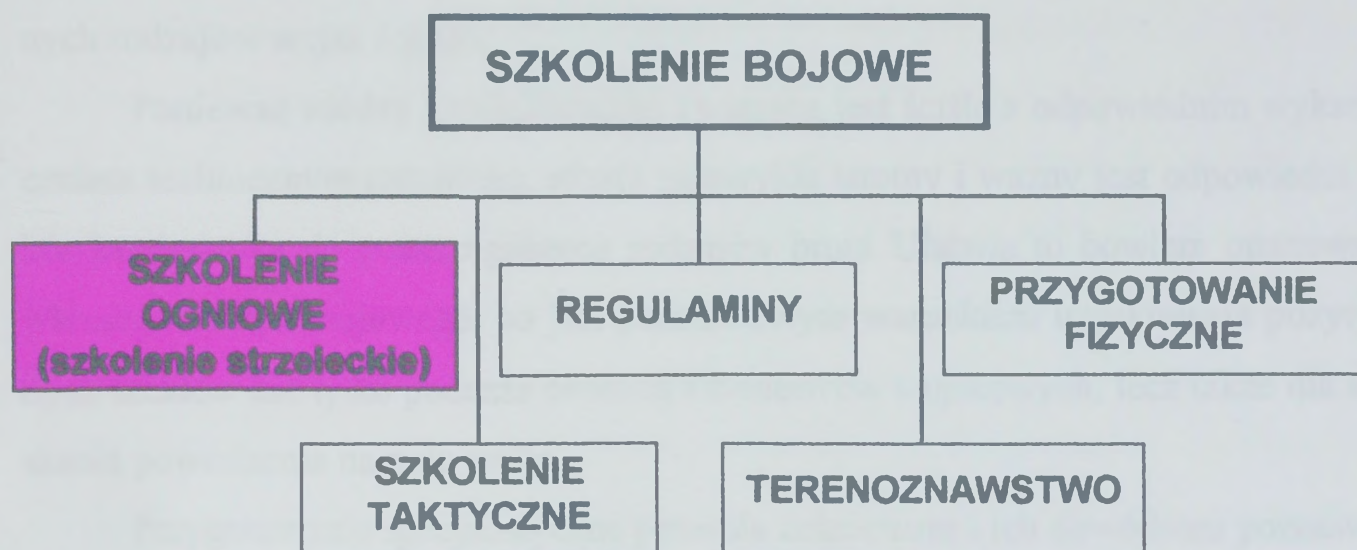
rają wskazówki bojowego i logistycznego zabezpieczenia, a także innego rodzaju dane pomocnicze i wskazówki metodyczne niezbędne do kształtowania wartości subiektywnych i działania na polu walki;

- **terenoznawstwo**, które jest działem topografii wojskowej, umożliwiającym nauczanie, zastosowanie do celów praktycznych wiedzy o terenie, korzystania z drożni, a co najważniejsze - uczy dowódców rozwiązywania na podstawie map zadań bojowych, organizacji i metodyki topograficznego szkolenia podwładnych;
- **przygotowanie fizyczne**, którego celem jest kształtowanie biologicznej strony osobowości człowieka. Służy przede wszystkim: **zapewnieniu** wszechstronnego rozwoju organizmu, dobrego zdrowia i należytej prezencji; **opanowaniu** umiejętności fizycznych i nawyków ruchowych doskonalących sprawność bojową; **rozwijaniu** cech motorycznych zapewniających sprawność, a także umiejętności przystosowawcze, które są szczególnie ważne w początkowym okresie służby wojskowej.

Przygotowując fizycznie, sposobimy żołnierzy do sprostania wymaganiom służby wojskowej. Wyrabiane są również takie cechy, jak: zdyscyplinowanie, koleżeństwo, poczucie odpowiedzialności, odwaga i opanowanie oraz spryt i zaradność w działaniu.

Rys. 1.1. Podział szkolenia wojskowego.
(opracowanie własne)

Rys. 1.2. Podział szkolenia bojowego.
(opracowanie własne)

Podkreślić też należy, że ten rodzaj przygotowania strzeleckiego, który jest zarazem rodzajem szkolenia wojskowego, organizowany i prowadzony być powinien z uwzględnieniem potrzeb szkolenia bojowego poszczególnych rodzajów wojsk i służb. Zaspokojenie tych potrzeb polega bowiem na wyrabianiu cech motorycznych i umiejętności fizycznych, niezbędnych do wykonywania zadań dla danego rodzaju sił zbrojnych oraz rodzaju wojska i służby. Poza tym wskazać wypada na bardzo ścisły związek odporności psychicznej ze sprawnością fizyczną i wytrzymałością. Odnosi się to również do zadań i wymagań integracyjnych, które uwzględniać powinny ścisły związek przygotowania fizycznego z ogólnymi i szczegółowymi celami szkolenia wojskowego, zwłaszcza wymaganiami służbowymi, zawodowymi oraz specjalistycznymi. Na przykład najwyższe wymagania stawia się personelowi latającemu, marynarzom jednostek pływających, żołnierzom pododdziałów szkolnych, powietrzno-desantowych i rozpoznawczych.

Ze wszystkimi wyżej wymienionymi rodzajami przygotowania wojskowego występuje szkolenie specjalistyczne. Stanowi ono niezwykle ważną część przygotowania wojskowego, warunkującego gotowość bojową oraz skuteczność działania wojsk na polu walki. Przygotowanie specjalistyczne prowadzone być więc musi w ścisłym związku ze szkoleniem taktycznym i innymi przedmiotami szkolenia wojskowego, któ-

re realizowane jest według oddzielnych programów opracowywanych dla poszczególnych rodzajów wojsk i służb.

Ponieważ wiedza specjalistyczna związana jest ściśle z odpowiednim wykształceniem technicznym człowieka, przeto niezwykle istotny i ważny jest odpowiedni dobór kandydatów do poszczególnych rodzajów broni. Ułatwia to bowiem opanowanie własnego sprzętu bojowego, co jest podstawowym warunkiem uzyskiwania pozytywnych efektów nie tylko podczas ćwiczeń i manewrów wojskowych, lecz także dla uzyskania powodzenia na polu walki.

Przygotowanie specjalistyczne pozwala żołnierzom i ich dowódcom poznawać i opanowywać nowoczesną technikę wojenną i wspomagającą, co jest w czasie ćwiczeń i ewentualnej walki zbrojnej podstawowym warunkiem powodzenia. Problem ten jest także niezwykle ważny dla osiągania kolejnych stanów gotowości bojowej - zwłaszcza przy współczesnych możliwościach dokonania zaskoczenia oraz niezawodnego funkcjonowania zespołów ludzkich i całych systemów technicznych. Dlatego też na przykład podczas „*technicznych zajęć specjalistycznych*”, przygotowujących do obsługiwania nowoczesnej techniki wojskowej, należałoby zwracać uwagę na:

- organizację zajęć oraz wykorzystywanie nowoczesnych technik szkolenia, uwzględniając przy tym szerokie zastosowanie nowoczesnych imitatorów, trenażerów. Jest to ważne z dwóch powodów: po pierwsze - ze względu na możliwości kształtowania odpowiednich nawyków, niezbędnych w służbie i obsłudze techniki sprzętu bojowego i uzbrojenia; po drugie - ze względów ekonomicznych, gdyż bezpośrednia eksploatacja współczesnej techniki i sprzętu wojskowego jest bardzo wysoka;
- opanowanie i doskonalenie umiejętności samodzielnego użytkowania uzbrojenia lub obsługiwanej techniki wojennej;
- gruntowe poznanie zasad działania sprzętu i jego eksploataowania;
- sprawdzenie umiejętności wykorzystania broni i sprzętu w warunkach poligonowych o różnych porach dnia (w dzień, nocą) i roku (latem i zimą);

- rygorystyczne przestrzeganie zasad bezpieczeństwa, których celem jest przeciwdziałanie wypadkom nadzwyczajnym i niebezpiecznym sytuacjom, jakie mogą powstać w czasie obsługi uzbrojenia i techniki lub podczas ćwiczeń”.¹

Właściwe wyszkolenie ogniowe i taktyczne przy stosowaniu zasad regulaminowych, umiejętności poruszania się i orientowania w terenie, przy odpowiednim przygotowaniu psychofizycznym i wytrzymałościowym, wpływać będzie na całokształt zachowania się żołnierza z bronią strzelecką. Natomiast nabyta wiedza specjalistyczna będzie warunkiem poznania środowiska, w którym użytkować będzie się broń strzelecką, jak i opanowania zasad bezpiecznego użytkowania, co rzutować będzie w procesie dalszego kształcenia i realizacji zadań służbowych, na wypadkowość - a dokładniej na jej minimalizację. Stąd wychowanie i wyszkolenie żołnierza bezpiecznie użytkującego broń strzelecką jest procesem złożonym. Duże znaczenie w tej materii ma przygotowanie fizyczne i ogniowe (strzeleckie), a zapewnienie bezpieczeństwa w szkoleniu sprzyja bezporowemu nabywaniu prawidłowych umiejętności praktycznych i nawyków.

1.2. Miejsce szkolenia ogniowego w szkoleniu bojowym.

„Szkolenie ogniowe jest jednym z zasadniczych przedmiotów szkolenia bojowego. W procesie szkolenia ogniowego uczy się żołnierzy znajomości budowy i użytkowania sprzętu uzbrojenia, niszczenia siły żywej i środków ogniowych przeciwnika ogniem broni pokładowej wozów bojowych i broni strzeleckiej w różnych warunkach sytuacji bojowej, w różnych warunkach atmosferycznych, zarówno w dzień jak i w nocy oraz w indywidualnych środkach ochrony przed skażeniami.

Dowódców uczy się organizowania i kierowania ogniem w czasie wykonania zadań w różnych sytuacjach bojowych. Z tego względu konieczne jest ścisłe wiązanie szkolenia ogniowego z innymi przedmiotami szkolenia bojowego. Trudno bowiem wyobrazić sobie realizowanie zadań ogniowych bez uwzględnienia czynnika wykorzystania terenu, maskowania, działania w ugrupowaniu bojowym itp. Z tej współzależności wynika, że szkolenie ogniowe mając swój wyraźny cel jest jedną z ważniejszych

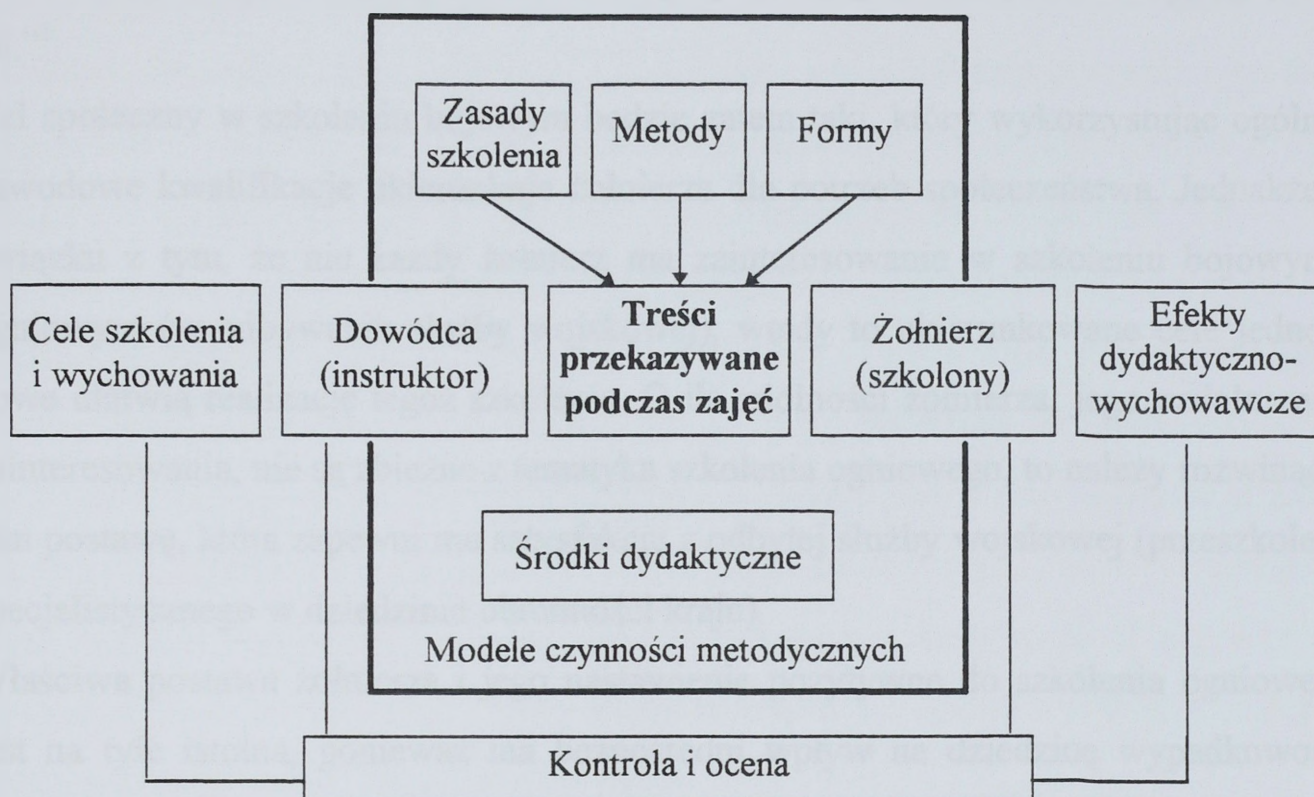
¹ Kunikowski J., op. cit., s. 30 i n.

części szkolenia wojskowego, której poświęca się dużo uwagi. Skupia ono bowiem szeroką i różnorodną problematykę, obejmującą budowę i użytkowanie sprzętu uzbrojenia, teorię i zasady strzelania, technikę strzelania, obserwację i określanie odległości, rzucanie granatami ręcznymi, strzelanie, kierowanie ogniem w walce oraz metodykę przygotowania dowódców.”¹

Wykonywanie skomplikowanych, a często i niebezpiecznych czynności i zadań bojowych wymaga teoretycznego, a głównie praktycznego przygotowania na tyle wysokim poziomie, aby żołnierz w sytuacjach dla niego trudnych czy uciążliwych, posługiwał się przydzieloną mu lub pozyskaną bronią w sposób nie zagrażający jego zdrowiu i życiu, a przy tym będąc w stanie zrealizować przedsięwzięcie. Temu celowi służy ukształtowany proces szkolenia - tu ogniowego, który uwzględnia warunki bezpieczeństwa. Dlatego też tenże proces zawiera poniżej opisane takie części składowe, jak: cele, wymagania, zasady, formy i metody.

Dynamiczne ujęcie procesu szkolenia wojskowego przedstawia się następująco: dowódca - instruktor prowadząc zajęcia oddziałuje (za pomocą treści ujętych w programie szkolenia) na szkolonego osiągając cele założone w szkoleniu, przekazuje wiadomości i kształtuje umiejętności szkolonych, przestrzegając określonych zasad nauczania przy zastosowaniu dobranych metod i form nauczania, a także stosując odpowiednie środki szkoleniowe (rys. 1.3).

¹ Metodyka szkolenia ogniowego, GZSzB - WSOWZ, Warszawa - Wrocław 1985, s. 11 i n.

Rys. 1.3. Proces szkolenia wojskowego w ujęciu strukturalnym.¹

1.2.1. Cele szkolenia ogniowego.

Cele szkolenia ogniowego nie odbiegają od ogólnych celów kształcenia człowieka, są tylko szczegółowym odzwierciedleniem potrzeb wynikających z użytkowania broni. Ogólnie obejmują one - według Wincentego Okonia - cele społeczne i jednostkowe:

„*Cele społeczne* wiążą się z tym, że każde rozumne społeczeństwo zmierza do zapewnienia sobie warunków harmonijnego rozwoju, a więc i do ukształtowania u młodzieży takich kwalifikacji ogólnych (umysłowych, moralno-społecznych i innych) i zawodowych, takich postaw i cech charakteru, aby wszystkimi swoimi siłami służyła społeczeństwu. Ale jednocześnie edukacja ma na względzie cele jednostkowe, a więc dobro i szczęście jednostki, z tego też powodu jej zadaniem jest kształtować u każdego wychowanka takie kwalifikacje, jakie najbardziej odpowiadają jego zdolnościom, uzdolnieniom szczególnym i zainteresowaniom, a zarazem rozwijać postawy i takie

¹ Bednarek J., Bienkowski J., Stępień R., Proces kształcenia wojskowego, Akademia Obrony narodowej - Wydział Nauk Humanistycznych, AON wewn. 4606/94, Warszawa 1994, s. 16.

sposoby zachowania się, takie zamiłowania i postawy twórcze, jakie mogą mu zapewnić szansę przeżycia bogatej w doznania i przynoszącej osobistą satysfakcję egzystencji.”¹

Cel społeczny w szkoleniu bojowym będzie zatem taki, który wykorzystując ogólne i zawodowe kwalifikacje ukierunkuje żołnierza dla potrzeb społeczeństwa. Jednakże w związku z tym, że nie każdy żołnierz ma zainteresowanie w szkoleniu bojowym - ogniowym (w odbywaniu służby wojskowej), wtedy to ukierunkowane cele jednostkowe ułatwią realizację tegoż szkolenia. O ile zdolności żołnierza, jego uzdolnienia i zainteresowania, nie są zbieżne z tematyką szkolenia ogniowego, to należy rozwinąć w nim postawę, która zapewni mu satysfakcję z odbytej służby wojskowej (przeszkolenia specjalistycznego w dziedzinie obronności kraju).

Właściwa postawa żołnierza i jego nastawienie pozytywne do szkolenia ogniowego, jest na tyle istotna, ponieważ ma bezpośredni wpływ na dziedzinę wypadkowości, między innymi przy wykorzystywaniu niebezpiecznych środków walki - broni strzeleckiej, która w odpowiednich sytuacjach staje się środkiem nieporządanym zdarzeń.

Żołnierz, jak i każdy człowiek w procesie kształcenia związany jest tymi samymi zjawiskami, które są ogólne dla różnych dziedzin, jak również w szkoleniu ogniowym. Zawsze jest to ten sam człowiek, tylko czasowo zmienia się przedmiot kształcenia - w tym przypadku pojawia się broń strzelecka.

O celach kształcenia ogólnego przejrzyście wspomina wcześniej wspomniany autor: „W tak rozumianym kształceniu ogólnym rozróżnić można dwie strony: rzeczową i osobowościową. *Strona rzeczowa* (obiektywna) wiąże się z poznawaniem świata obiektywnego i nabywaniem sprawności pozwalających brać udział w jego kształtowaniu. *Strona osobowościowa* (podmiotowa) wiąże się z poznawaniem samego siebie, kształtowaniem motywacji i zainteresowań oraz nabywaniem sprawności sprzyjających kształtowaniu samego siebie. W harmonijnym procesie kształcenia obie strony są ze sobą integralnie związane, zlekceważenie jednej z nich odbija się niekorzystnie na drugiej.

¹ Okoń W., Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1987, s. 68 i n.

Kształcenie ogólne rozpatrywane od strony rzeczowej, obejmuje trzy podstawowe cele. Pierwszy to *opanowanie podstaw wiedzy naukowej o przyrodzie, społeczeństwie, technice i sztuce*. Chodzi tu o możliwie wszechstronne poznanie tych dziedzin w takim zakresie, jaki sprzyja rozumieniu zachodzących w nich zjawisk i racjonalnemu oddziaływaniu na te zjawiska. (...) Drugim celem kształcenia jest *ogólne przygotowanie uczniów do działalności praktycznej*. Wykształcenie ogólne polega właśnie na opanowaniu przez uczniów tych podstawowych form działalności praktycznej, które pozwalają człowiekowi poznawać i przekształcać przyrodę, społeczeństwo i kulturę. (...) celem trzecim kształcenia ogólnego jest *kształtowanie u uczniów naukowych przekonań i opartego na nich poglądu na świat jako całość*. Gromadzone przez uczniów wiadomości i doświadczenia praktyczne, stanowiące obiektywny budulec wykształcenia ogólnego, podlegają systematyzacji i wartościowaniu, a następnie aprobowaniu ich lub odrzucaniu przez ucznia.”¹

W szkoleniu ogniowym główne znaczenie ma strona rzeczowa kształcenia, która jak wyżej, dotyczy opanowania podstaw, przygotowania ogólnego do działań praktycznych i fachowego kształtowania przekonań i poglądów.

Cele szkolenia wojskowego wyraźnie przedstawia Kazimierz Żegnałek w opisie założeń dydaktyki wyższej szkoły wojskowej: „Jednym z niezwykle ważnych elementów systemu dydaktyczno-wychowawczego są *cele kształcenia*, gdyż ukierunkowują one działalność pozostałych elementów tego systemu. Określają co słuchacz (podchorąży) powinien osiągnąć w wyniku konkretnego zajęcia dydaktycznego, lub w toku całego procesu studiów. Jeśli wie on i rozumie po co się uczy danego przedmiotu oraz jaką satysfakcję da mu efekt końcowy tej nauki, to występuje większa pewność, że będzie aktywnie uczestniczył w procesie zdobywania wiedzy, umiejętności i nawyków. Dokładne określenie, zwłaszcza tak zwanych *celów operacyjnych*, zawierających opis tego, czego słuchacz (podchorąży) powinien się nauczyć w trakcie studiów oraz ich akceptacja, umożliwia mu ukierunkowanie się i odpowiednią organizację własnej nauki. Dlatego też precyzyjne określenie celów w programach kształcenia oraz dla po-

¹ Okoń W., op. cit., s. 73 i n.

szczególnych zajęć dydaktycznych jest zadaniem bardzo ważnym tak dla nauczyciela wojskowego (wykładowcy), jak i dla słuchacza (podchorążego).”¹

Wspomniane cele operacyjne w szkoleniu ogniowym przedstawiają się następująco:

„W wyniku realizacji programu szkolenia żołnierze powinni:

poznać:

- przeznaczenie, podstawowe właściwości taktyczno-techniczne, budowę oraz zasady użytkowania przydzielonej im broni, amunicji, granatów ręcznych, elektrooptycznych przyrządów celowniczych i obserwacyjnych oraz sprzętu pomocniczego;
- wybrane wiadomości z teorii i zasad strzelania,

umieć:

- przeprowadzić obsługiwane techniczne broni;
- doprowadzić swoją broń do normalnej celności;
- zapobiegać powstawaniu niesprawności swojej broni;
- rozwiązywać zadania ogniowe z wykorzystaniem zasad strzelania;
- wykonywać zadania ogniowe niszczenia celów naziemnych i powietrznych w różnych warunkach atmosferycznych, w różnych sytuacjach bojowych, w dzień i w nocy w działaniach pieszych oraz na wozach bojowych;
- rzucać ręcznymi granatami w miejscu i w ruchu oraz z wozów bojowych;
- prowadzić obserwację, wykrywać, rozpoznawać, wskazywać cele oraz określić do nich odległości.

Ponadto dowódcy pododdziałów i dowódcy wozów bojowych powinni umieć:

- organizować ogień i kierować nim w toku walki;
- organizować i prowadzić szkolenie ogniowe w swoich pododdziałach.”²

¹ Żegnałek K., Podstawowe założenia dydaktyki wyższej szkoły wojskowej, Akademia Sztabu Generalnego WP - Instytut Dydaktyki Wojskowej, ASG WP wewn. 4235/89, Warszawa 1989, s. 34.

² Metodyka (...), op. cit., s. 11 i n.

Każda realizacja celów szkolenia ogniowego wiąże się z przestrzeganiem - uwzględnianiem warunków bezpieczeństwa. Prowadzący zajęcia przewiduje możliwe niekorzystne zdarzenia i przedstawia je ustnie i pisemnie (konspekt), aby im zapobiec. Stanowi to jeden z elementów przeciwdziałania wypadkom z bronią - tu ze strzelecką.

1.2.2. Wymagania szkolenia ogniowego.

Osiąganiu wysokich rezultatów w szkoleniu ogniowym sprzyja zachowanie następujących wymagań:

- „wzorowa osobista sprawność dowódców pododdziałów (instruktorów i wykładowców) umiejących nauczyć żołnierzy i rozbudzić w nich zamiłowanie do przedmiotu;
- rozwinięta spostrzegawczość i wysoka wymagalność uczących;
- właściwie przemyślana organizacja każdego zajęcia i przeprowadzenia go przy należytych zabezpieczeniach materiałowo-technicznych;
- wykorzystanie optymalnie dobranych metod nauczania, stosownie do realnych warunków;
- dobre przygotowanie dowódców i staranne prowadzenie instruktaży do każdego zajęcia;
- nienaganny stan techniczny broni i utrzymanie wymaganej jej celności;
- integrowanie szkolenia ogniowego z całokształtem szkolenia bojowego;
- prowadzenie systematycznych treningów ogniowych z całym stanem osobowym;
- dobrze zorganizowana praca z najlepszymi strzelcami oraz umiejętne wykorzystanie ich do podnoszenia sprawności strzeleckiej pododdziałów;
- organizowanie zawodów i konkursów sprawnościowych;
- racjonalne spożytkowanie czasu przeznaczanego na szkolenie;
- umiejętne rozwijanie cech osobowych każdego żołnierza.”¹

Wspomniane wymagania służą do tworzenia treści bardziej konkretnych i szczegółowych, które określone są mianem wymagań programowych. Rzutują one bezpośrednio na poziom wyszkolenia żołnierza, jak i na stan wypadków z bronią

¹ Tamże, s. 12.

strzelecką. Aby procesy te przebiegały zgodnie z oczekiwaniami, realizuje się je za pomocą sprawdzonych sposobów - zasad.

1.2.3. Zasady szkolenia ogniowego.

Cele i treści nauczania przewidziane w programie szkolenia wskazują, jak należy ukierunkować szkolenie. „Ustalają dokładnie, w jaki zasób wiedzy wyposażyć szkolonych, nie określają jednak jak to robić. Natomiast takie normy postępowania, które wskazują jak wcielać w życie cele dydaktyczne, noszą nazwę zasad nauczania. Zasady nauczania sformułowane zostały na podstawie wniosków wynikłych z analizy procesu nauczania.”

Zasady nauczania są to - definicje: „zasady dydaktyczne, ogólne normy postępowania dydaktycznego, których przestrzeganie umożliwi realizację celów kształcenia. Z każdej zasady wyprowadzić można normy szczegółowe, zwane zazwyczaj prawidłami dydaktycznymi. Zasady dydaktyczne odnoszą się zarówno do działalności nauczycieli (nauczania), jak i uczniów (uczenia się), swą treść czerpią zaś głównie z danych procesu dydaktycznego. Podstawowe i najogólniejsze prawidłowości tego procesu sformułowane odpowiednio jako ogólne normy działalności dydaktycznej, przyjmują postać zasad dydaktycznych. Do najczęściej wymienionych zasad dydaktycznych należą zasady: systematyczności, pogładowości, samodzielności (świadomości i aktywności), związku teorii z praktyką, stopniowania trudności i trwałości.”¹

Przyjmuje się, że szkolenie ogniowe realizowane jest w oparciu o następujące zasady nauczania²:

- jedności nauczania i wychowania;
- świadomego i aktywnego udziału żołnierzy w procesie nauczania;
- systematyczności, złożoności i stopniowania trudności;
- pogładowości;
- jedności nauczania indywidualnego i zespołowego;

¹ Okoń W., Słownik pedagogiczny, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1981, s. 362 i n.

² Metodyka (...), op. cit., s. 13 i n. (treści zasad).

- związku teorii z praktyką oraz trwałości wiedzy i umiejętności;
- realizmu i gotowości bojowej.

Treść zasad nauczania wyjaśnia w jaki sposób osiągnąć założone cele, jakie zastosować formy i metody szkolenia. Są one zatem wytycznymi, normami postępowania dowódców i instruktorów w procesie nauczania z jednej strony, a z drugiej strony szkolonych żołnierzy. W procesie nauczania chodzi zawsze o to, by szkolący w odpowiedni sposób przekazywał zawarty w programie materiał, a szkolony bez nadmiernego wysiłku go opanował.

Zasada jedności nauczania i wychowania postuluje ścisłe wiązanie procesu nauczania z wychowaniem w jednolity proces dydaktyczno-wychowawczy. Przestrzeganie tej zasady prowadzi do kształtowania określonych cech osobowości żołnierzy, między innymi uczuć patriotycznych, odporności psychicznej, wytrwałości na trudy życia wojskowego, poczucia odpowiedzialności, aktywności i zaangażowania oraz samodzielności w myśleniu i działaniu.

Zasada świadomego i aktywnego udziału żołnierzy w procesie nauczania wyraża się głównie w takiej organizacji zajęć, podczas której żołnierze w sposób świadomy i w miarę samodzielny rozwijają swoje umiejętności poznawcze. Mówiąc o świadomym i aktywnym uczestnictwie w procesie nauczania, ma się na myśli przede wszystkim zaangażowanie szkolonego. Aktywność u żołnierzy można wywołać różnymi sposobami, np.: odpowiednim doбором środków nauczania oraz osobistym zaangażowaniem prowadzącego świadome i aktywne uczestnictwo w procesie nauczania, to zrozumienie przez szkolonych obowiązku żołnierskiego i wynikającej z tego konieczności opanowania rzemiosła wojskowego.

Zasada systematyczności, postępujących złożoności i stopniowania trudności nakłada obowiązek stopniowego, ale systematycznego zwiększania wysiłku żołnierzy zarówno podczas nauczania teoretycznego, jak i praktycznego wykonania różnorodnych zadań. Zasada ta postuluje przechodzenie:

- od znanego do nieznanego;
- od tego co bliskie, do tego co dalekie;
- od łatwiejszego do trudniejszego;

- od prostego do złożonego.

Nowe wiadomości i czynności powinny być przerabiane we właściwej, wynikłej z ich struktury kolejności. Przejście do nowego materiału może nastąpić wówczas, gdy szkoleni opanują uprzednio przerobione treści. W toku wszystkich zajęć nowe wiadomości i czynności wiązać w całości oraz podkreślać najbardziej istotne momenty. W miarę upływu czasu wzmocniać wymagania w zakresie dokładności, sprawności i czasu wykonania. Dążyć równocześnie, aby poszczególne jednostki programowe (zajęcia) następowały po sobie w takim odstępie czasowym, który uniemożliwiłby zapomnienie przyswojonych już wiadomości i opanowanych umiejętności. Zasada ta postuluje również, aby nauczanie realizować w logicznym układzie działów, tematów i zagadnień oraz w ich wzajemnym powiązaniu. Szkolony powinien poznać materiał jako jednolitą strukturę wzajemnie powiązanych wiadomości i umiejętności.

Zasada poglądowości nakazuje, aby w procesie nauczania umiejętnie łączyć słowo i pokaz, ukazywać żołnierzom najpierw przedmioty i zjawiska w ich naturalnym odzwierciedleniu. Należy pokazywać czynności wykonane w całości, a następnie ich fragmenty (części) z krótkim opisem. Poglądowość przyczynia się do szybszego, łatwiejszego i trwalszego zapamiętywania oraz przekazywania wiadomości. Poglądowość w nauczaniu w sposób trwały oddziałuje na zmysły szkolonych, tym samym wzmaga zainteresowanie przerabianym materiałem. W szkoleniu ogniowym pokazywać można sprzęt, czynności, środki pomocnicze, np.: modele, przezrocza, schematy, filmy. Materiały poglądowe należy wykorzystywać umiejętnie, by sprzyjały skupieniu uwagi szkolonych. Stosować je kolejno w odpowiednich momentach zajęcia.

Zasada jedności nauczania indywidualnego i zespołowego zakłada, że nauczając zbiorowości należy równocześnie rozwijać indywidualne cechy i możliwości każdego żołnierza. Zasada ta sugeruje, że od umiejętności jednostki zależy sprawność zespołu, załogi, działonu, drużyny, plutonu czy kompanii. Stosowanie tej zasady możliwe jest przy dokładnej znajomości cech podległych żołnierzy, ich realnych możliwości.

Zasada związku teorii z praktyką oraz trwałości wiedzy i umiejętności postuluje umiejętne łączenie wiedzy teoretycznej z działaniem. Teoria powinna poprzedzać praktykę. Nabyte w praktycznym działaniu doświadczenia wzbogacają wiedzę teoretyczną i służą dalszemu doskonaleniu praktyki. Zasada ta może przyjąć następujące postacie: łączenie myślenia i treści o charakterze praktycznym z treściami o charakterze teoretycznym, łączenie procesu opanowania wiadomości z procesem ich stosowania, łączenie nauki z techniką, łączenie poznania z działaniem. Wymaga ona, aby przyswojone umiejętności i wiadomości były ustawicznie doskonalone zgodnie z postępem i rosnącymi potrzebami praktyki. Nauczając dąży się do wyposażenia żołnierzy w niezbędny zasób wiadomości, umiejętności i nawyków, koniecznych do wykonywania zadań wyływających z charakteru przedmiotu. Materiał powinien być opanowany w takim stopniu, by to czego żołnierze nauczyli się mogło być odtworzone w dowolnym czasie. Utrwalanie wiedzy i umiejętności osiąga się przez systematyczne powtarzanie, trenowanie oraz kontrolowanie przerobionego materiału. Trwałość wiedzy zależy od doskonałości systemu nauczania oraz od poziomu rozwojowego i zainteresowań żołnierzy.

Zasada realizmu i gotowości bojowej w szkoleniu ogniowym wyraża się w maksymalnym zbliżeniu nauczania do rzeczywistych, trudnych warunków przewidywanego pola walki. Zakłada, by uczyć żołnierzy tego, co jest niezbędne z punktu widzenia praktyki. Funkcjami tej zasady są: eliminowanie umowności, uproszczeń i schematyzmu, kształtowanie odporności psychicznej i fizycznej, wyobraźni oraz umiejętności przewidywania. Zgodnie z tą zasadą, zajęcia i ćwiczenia należy prowadzić w warunkach maksymalnie zbliżonych do realiów pola walki, stwarzać trudne i skomplikowane sytuacje bojowe, kształtować psychiczną i fizyczną odporność na trudy i wytrwałość w dążeniu do wykonania otrzymanego zadania. Proces nauczania powinien być realizowany w systemie zapewniającym pełną gotowość każdego żołnierza i pododdziału do wykonania zadań bojowych. Poważne znaczenie w realizacji tej zasady odgrywa także utrzymanie techniczne sprzętu bojowego w stanie gotowości przejścia do działań bojowych w każdych warunkach i w dowolnym czasie.

1.2.4. Formy szkolenia ogniowego.

Osiągnięciu wysokich rezultatów szkolenia sprzyja stosowanie optymalnie dobranych i właściwych form i metod nauczania.

„Forma to zewnętrzna, organizacyjna strona każdych zajęć, na którą składają się czynności o charakterze organizacyjnym, przestrzennym, materiałowym i czasowym. Formy nauczania odpowiadają na pytania: *gdzie, kiedy, dla kogo, w jakim celu i w jakich warunkach organizuje się dane przedsięwzięcie*”.¹

Według słownika pedagogicznego to: „Forma nauczania (*łac. forma - kształt, postać*), termin oznaczający organizacyjną stronę nauczania w odróżnieniu od → metody nauczania, która dotyczy sposobu pracy nauczycieli i uczniów. Forma nauczania obejmuje zewnętrzne warunki tego nauczania, a więc dobór uczniów i nauczycieli, połączenie ich w odpowiednie grupy, współpracę grup i jednostek ze sobą, rodzaj zajęć oraz warunki miejsca i czas pracy dydaktycznej. (...) Zróznicowanie form pracy wychowanków sprzyja powstawaniu kontaktów międzyjednostkowych i międzygrupowych i stwarza wiele nowych sytuacji dydaktyczno-wychowawczych, sprzyjających rozwojowi osobowości.”²

Formy szkolenia ogniowego dzielą się na teoretyczne i praktyczne, jednakże dąży się i stosuje obie formy jednocześnie w ramach jednych zajęć, ze względu na jednoczesną potrzebę wpajania treści i kształtowania nawyków i zachowań, właściwych m.in. dla zachowania ogólnego bezpieczeństwa. Do najczęściej stosowanych teoretycznych form zalicza się: wykład, lekcję, repetycje i seminarium oraz praktycznych form: ćwiczenia ze sprzętem w terenie, trening ogniowy i strzelanie (rys. 1.4). W celu przygotowania do stosowania form praktycznych w szkoleniu ogniowym, stosuje się takie formy, jak: instruktaż, zajęcia instruktorsko-metodyczne, zajęcia instruktażowo-metodyczne, metodyczne zajęcia pokazowe oraz pokaz broni i sprzętu bojowego. Zazwyczaj w danym temacie nauczania formy praktyczne poprzedzone są formami teoretycznymi, a później przygotowawczymi. Natomiast dobór formy do danego tematu zajęć uzależniony jest od: miejsca i czasu trwania zajęć, treści, celu, możliwości tech-

¹ Metodyka szkolenia ogniowego pododdziałów piechoty, Szkol. 722/88, GZSzB MON, Warszawa 1990, s. 11.

² Okoń W., Słownik (...), op.cit., s. 80.

nicznych i materiałowych oraz poziomu przygotowania żołnierzy i prowadzących zajęcia. W ramach jednego zajęcia można stosować jedną i więcej form, kierując się nadrzędnym celem, osiągnięcia najlepszych rezultatów w szkoleniu przy zachowaniu wszelkich i możliwych warunków bezpieczeństwa. Właściwe zabezpieczenie zajęć pod względem organizacyjnym, czasowym i materialnym, ma wpływ na bezwypadkowe przeprowadzenie przedsięwzięcia szkoleniowego. Każdy wypadek powoduje niekorzystne skutki w procesie nauczania - dla samej ofiary, jak i dla pozostałych żołnierzy, u których wytworzyć się mogą reakcje nadmiernej ostrożności, strachu, co hamuje przyswajanie wiedzy i umiejętności, które z kolei niezbędne są dla uzyskiwania zamierzonych celów szkoleniowych (nauczania).

W celu zobrazowania i przedstawienia celów i założeń wspomnianych wyżej zasadniczych form szkolenia ogniowego, przedstawiam poniżej lakoniczną ich charakterystykę:¹

„**Wykład** polega na ustnym przekazywaniu odpowiednio przekazywanych treści. W szkoleniu ogniowym jest stosowany w ograniczonym zakresie, przede wszystkim w pododdziałach szkolnych. (...).

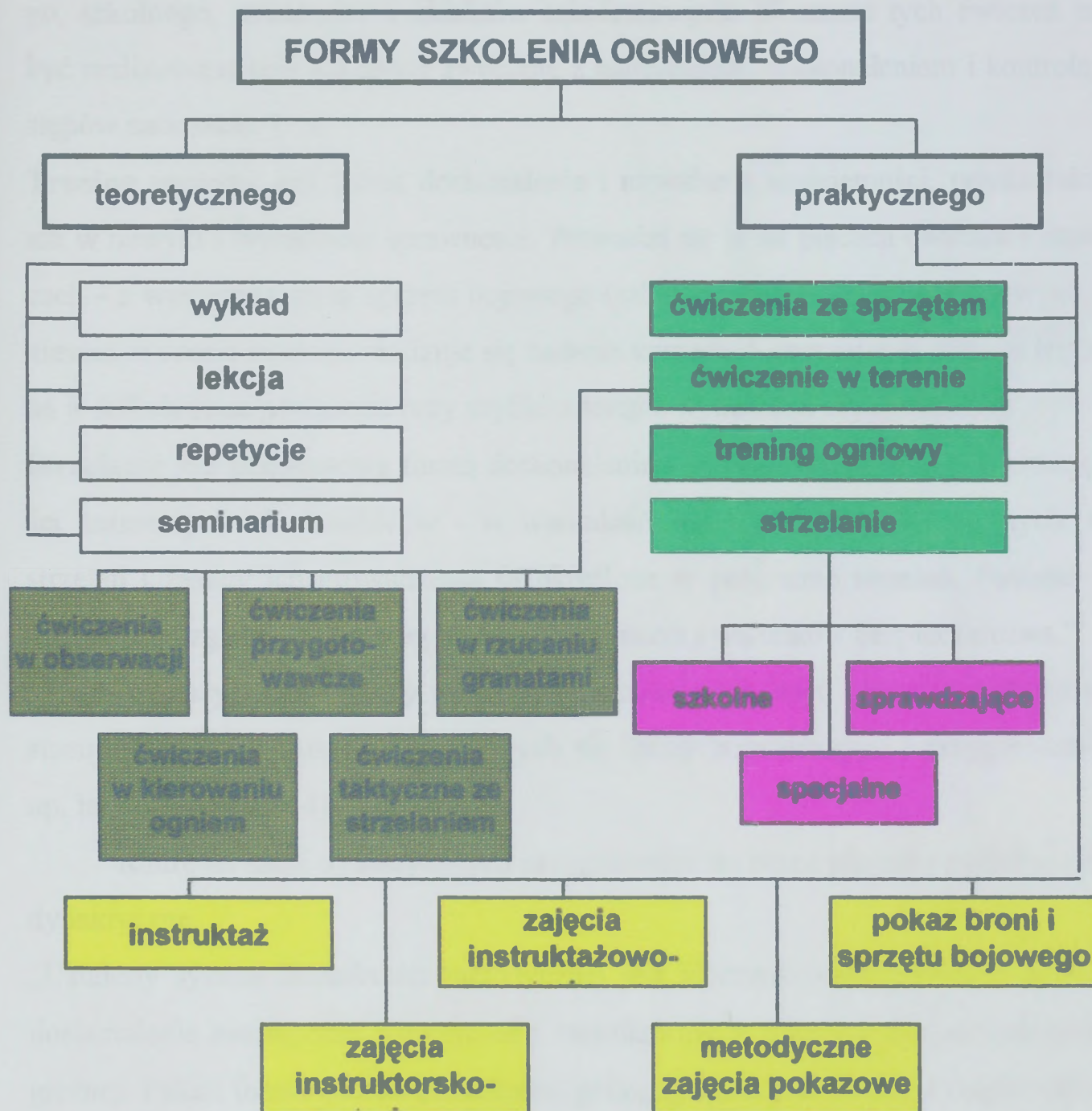
Lekcja (wg Okoń W. - przypis 9, s. 157 - organizacyjna forma nauczania, oparta na realizacji określonego zadania dydaktycznego w ciągu ustalonego czasu) może odbywać się w sali wykładowej, w gabinecie specjalistycznym, w parku wozów bojowych, na strzelnicy lub na placu ćwiczeń). (...) przerabia się zagadnienia teoretyczne z budowy i użytkowania sprzętu uzbrojenia oraz teorii i zasad strzelania.

Repetycje (ćwiczenia kontrolne) mają na celu utrwalenie uprzednio przerobionego materiału i sprawdzenie stopnia jego opanowania. Prowadzi się je w salach wykładowych, w parkach wozów bojowych lub na strzelnicach.

Seminarium jest stosowane na ogół tylko w szkoleniu dowódców. Jego celem jest pogłębienie znajomości i ważniejszych zagadnień teoretycznych, wyrobienie umiejętności logicznego i zwięzłego formułowania myśli, analitycznego i systemowego myśle-

¹ Szczegółową wiedzę można uzyskać w metodykach szkolenia ogniowego.

nia, umiejętności rozumowania i wnioskowania, a także sprawdzenia stopnia samodzielności przy doborze i studiowaniu literatury.

Rys. 1.4. Formy szkolenia w szkoleniu ogniowym¹.

Ćwiczenia ze sprzętem są stosowane podczas nauczania budowy i użytkowania sprzętu bojowego. Prowadzi się je zawsze przy sprzęcie - w gabinetach, parkach wozów bojowych itp. W czasie tych ćwiczeń żołnierze powinni mieć łatwy dostęp do sprzętu, makiet, modeli itp. Z uwagi na bezpieczeństwo, żołnierze powinni rozkładać i składać sprzęt oraz usuwać niesprawności pod nadzorem instruktora.

¹ Metodyka szkolenia (...), op. cit., s. 12.

Ćwiczenia w terenie są podstawową formą zajęć ze szkolenia ogniowego. Odbywają się na placach ćwiczeń, strzelnicach, poligonach - z wykorzystaniem sprzętu bojowego, szkolnego, тренаżerów i obiektów szkoleniowych. W czasie tych ćwiczeń mogą być realizowane cele szkolenia związane z nauczaniem, doskonaleniem i kontrolą postępów nauczania. (...)

Trening ogniowy jest formą doskonalenia i utrwalania umiejętności, przekształcania ich w nawyki i wyrabiania sprawności. Prowadzi się je na placach ćwiczeń i strzelnicach - z wykorzystaniem sprzętu bojowego (szkolnego) i urządzeń treningowych. Ponieważ w czasie treningu realizuje się zadania uprzednio opanowane, dlatego też można je kilkakrotnie powtarzać przy szybkim tempie wykonania czynności. (...)

Strzelanie jest podstawową formą doskonalenia i sprawdzania ogniowych umiejętności żołnierzy i ich dowódców - w warunkach zbliżonych do rzeczywistych. Cele strzelań i zasady ich prowadzenia są określone w programie strzelań. Podczas nich należy bezwzględnie przestrzegać ustalonych norm i warunków bezpieczeństwa.”¹

Aby uzyskać pożądaną poziom przeprowadzania zajęć (głównie praktycznych) stosuje się dla prowadzących i uczących się formy poprzedzające i przygotowawcze, np. instruktaż (rys. 1.4).

Kadrę do zajęć dydaktycznych przygotowuje się przez planowe przedsięwzięcia dydaktyczne.

„Ustalony system działalności metodycznej jest ukierunkowany głównie na bieżące doskonalenie metodyczne nauczycieli i instruktorów w toku ich działalności pedagogicznej. Pakiet form i metod działalności pedagogicznej jest bogaty i ciągle rodzą się nowe formy i metody, wynikające z potrzeb bieżących. Do najczęściej stosowanych form organizacyjnych działalności metodycznej należy zaliczyć:

- odprawy metodyczne;

Zasadniczym ich celem jest zespołowe wypracowanie najbardziej skutecznych form i metod kształcenia lub ustalenie sposobu stosowania tych, które nastroczą w praktyce największą trudności.

¹ Metodyka szkolenia (...), op. cit., s. 11 i n.

- zajęcia instruktorsko-metodyczne;
Mają na celu praktyczne przygotowanie kadry dydaktycznej do prowadzenia określonego bloku tematów.
- instruktaże;
Są najprostszą, konsultatywną i stąd najczęściej stosowaną formą przygotowania kadry dydaktycznej do prowadzenia zajęć.
- metodyczne zajęcia pokazowe;
Ich celem jest zademonstrowanie optymalnego modelu metodycznego przeprowadzenia zajęć na określony temat,
- zajęcia otwarte;
Mają na celu przekazanie doświadczeń między nauczycielami i wypracowanie optymalnego wzoru prowadzenia zajęć.
- hospitacje;
Polegają na uczestnictwie w zajęciach innych osób, najczęściej przełożonych, innych nauczycieli oraz kolegów zainteresowanych tematem zajęć. Celem jest dokonanie analizy i oceny zajęcia, wymiany doświadczeń dydaktycznych, a także udzielanie pomocy początkującym nauczycielom przez doświadczonych pedagogów.
- opracowanie i omówienie materiałów metodyczno-szkoleniowych;
Praca nad metodycznymi materiałami szkoleniowymi jest doskonałą formą fachowo-metodycznego doskonalenia kadry dydaktycznej, jest bardzo dobrą szkołą dydaktyki, która rozwija talent i inwencję twórczą. Stąd powstaje konieczność udziału w tej pracy najlepszych (mistrzów dydaktyki).
- kształcenie metodyczno-adaptacyjne przyszłych wykładowców i instruktorów;
Wymaga inspiracji przełożonego (opiekuna), adept powinien uczestniczyć w zajęciach u najbardziej doświadczonych nauczycieli. Z chwilą otrzymania zadania indywidualnego, powinien być dobrze poinstruowany i otoczony opieką doświadczonego kolegi. Przygotowanie się adepta do zajęć powinno być staranne. Szczególną uwagę należy przywiązać do poznania programu kształcenia, technicznej bazy dy-

daktycznej (łącznie z obiektami terenowymi), a także do zakładanego poznania dorobku naukowego z zakresu przedmiotu, którym adept będzie się zajmował.

- wymiana doświadczeń;

Współpraca i wymiana doświadczeń jest częścią składową procesu dydaktycznego. Winna być oparta na zasadzie partnerstwa, przy pełnym korzystaniu z dorobku pedagogicznego, zwłaszcza w dziedzinie teoretycznej myśli wojskowej oraz metodyk szczegółowych poszczególnych dyscyplin wiedzy.

- samokształcenie metodyczne kadry dydaktycznej;

Celem głównym jest uaktualnienie i rozszerzenie posiadanej wiedzy oraz doskonalenie praktycznych umiejętności. Stanowi jedną z zasadniczych form usprawniania procesu dydaktycznego.”¹

W celu przygotowania i przeprowadzenia zajęć na wysokim poziomie merytorycznym i metodycznym prowadzi się szerokie i złożone przedsięwzięcia ukierunkowane na kadrę zawodową: dowódców, wykładowców, instruktorów. Oni to - prowadzący zajęcia ze szkolenia bojowego, szczególnie przy użytkowaniu niebezpiecznych narzędzi walki, jakim jest broń (w tym strzelecka) - są bezpośrednio odpowiedzialni za bezwypadkowy ich przebieg. Celom tym służy również stosowanie odpowiednich metod nauczania.

1.2.5. Metody szkolenia ogniowego.

„Osiągnięcie odpowiednich wyników w znacznym stopniu jest uzależnione od stosowania odpowiednio i właściwie stosowanych **metod nauczania**. (...) Wybór metody zależy od wielu czynników, między innymi od głównych i szczegółowych celów szkoleniowych, od specyfiki nauczania danego tematu, warunków lokalowych i bazy materiałowo-technicznej, a także od przygotowania i doświadczenia prowadzącego zajęcia. Wybierając metodę nauczania, trzeba brać pod uwagę środowisko żołnierskie, na które będzie się oddziaływać. Kompleksowe stosowanie metod ułatwia bowiem oddziaływanie na każdą grupę ludzką, dzięki czemu zajęcia stają się ciekawsze. Zmia-

¹ Olcha H., Kędra T., Poradnik metodyczny, Wojskowa Akademia Techniczna - Zakład Szkolenia Ogólnowojskowego, WAT wewn. 2522/98, Warszawa 1998, s. 33 i n.

na metody w czasie zajęć wpływa na ożywienie, koncentrację uwagi, zwiększenie zainteresowania, a tym samym zmusza do aktywnego wysiłku. Prowadzący powinien mieć na uwadze, iż stosowanie właściwych metod nauczania zależy nie tylko od stopnia przyswajania wiadomości i opanowania umiejętności, lecz także rozwój zdolności poznawczych, myślenia, wyobraźni, pamięci, nawyków oraz innych cech osobowych żołnierzy”¹.

Według słownika pedagogicznego metoda nauczania to: „Systematycznie stosowany sposób pracy nauczyciela z uczniami, umożliwiający osiągnięcie celów kształcenia, inaczej mówiąc, jest to wypróbowany układ czynności nauczycieli i uczniów realizowanych świadomie w celu spowodowania założonych zmian w osobowości uczniów. O wartości metod nauczania decyduje charakter czynności nauczyciela i uczniów oraz środków poglądowo-technicznych, wspierających lub zastępujących niektóre czynności. Wartość metod nauczania zależy przede wszystkim od tego, czy i w jakim stopniu wywołuje aktywność, samodzielność i zaangażowanie samych uczniów. Ze względu na wielkie bogactwo metod nauczania i ciągle pojawiające się nowe metody, ich kwalifikacja nie została ujednoczona. Dawny podział na metody podające i poszukujące okazał się za wąski, zaczęto poszukiwać nowych. Jednym z nich jest podział na metody oparte przede wszystkim na obserwacji, na słowie (pogadanka, dyskusja, opowiadanie, wykład) i na działaniu praktycznym (metoda laboratoryjna, zajęć praktycznych). Podział najbardziej pełny obejmuje 4 grupy między innymi, którym odpowiadają 4 rodzaje uczenia się: 1) metody podające (uczenie się przez przyswajanie), 2) metody problemowe (uczenie się przez odkrywanie), 3) metody waloryzacyjne (uczenie się przez przeżywanie), 4) metody praktyczne (uczenie się przez działanie).”²

Metod nauczania (szkolenia, kształcenia) jest wiele, jak i ich kwalifikacji. „Ze względu na duże bogactwo metod kształcenia i ciągle pojawiające się nowe ich nazwy, nie powstała dotychczas kwalifikacja, która ujednoczyłaby poglądy dydaktyków w tej kwestii i byłaby przez wszystkich akceptowana.”³

¹ Metodyka szkolenia (...), op. cit., s. 15 i n..

² Okoń W., Słownik (...), op. cit., s. 174 i n.

³ Żegnałek K. (pod redakcją), Metodyka kształcenia w Akademii Obrony Narodowej, AON wewn. 4702/95, Warszawa 1995, s. 46.

Zdaniem H. Olchy i T. Kędry¹ można wyodrębnić następujące:

- metody słowne;
- metody oglądowe;
- metody praktyczne;
- metody aktywizujące.

„Do historycznie najstarszych należą *metody słowne*. Zapewniają one przekazywanie informacji za pomocą żywego i pisanego słowa. (...) Słowo jest wyrazem naszego myślenia, jest „*sygnałem sygnałów*”. Ułatwia wymianę doświadczeń, doznań, porozumiewania się oraz współpracę. Towarzyszy spostrzeganiu, obserwacji, eksperymentowi, występuje we wszystkich formach rozwoju intelektualnego człowieka.”²

„*Metody oglądowe* są ich uzupełnieniem i wzbogaceniem w postaci pokazów wizualnych i ekspresji słownych. Ułatwiają one czerpanie wiedzy bezpośrednio z poznanej rzeczywistości. (...) Metody oglądowe opierają się na różnego rodzaju obserwacji przedmiotów, czynności, zjawisk lub obrazów za pomocą wzroku. Jak sugerują naukowcy 87% wrażeń odbiera człowiek wzrokowo, a tylko 9% słuchowo. Z tego co widzi, przyswaja sobie 40%, a z tego co słyszy 20%, zaś z tego co jednocześnie widzi i słyszy aż 80%. Powyższe dane wskazują na korzyści dydaktyczne, jakie dają metody oglądowe. W praktyce istota przekazu polega na współdziałaniu dwóch układów sygnałowych, wzroku i słuchu, lecz w metodach poglądowych słowo odgrywa rolę pomocniczą, zaś główną obrazu rzeczy i zjawisk.”³

„*Metody praktyczne* są również ważnym źródłem wiedzy. (...) Metody kształcenia praktycznego mają na celu opanowanie wiedzy i umiejętności, które w dalszej perspektywie rozwoju powinny przejść w sprawność, nawyki, przyzwyczajenia i postawy. Powinny one ułatwiać realizację zadań funkcyjnych w jednostkach wojskowych. Oprócz nauki rzemiosła wojskowego powinny służyć doskonaleniu myślenia kategoriami wojskowymi (ogniowymi), pogłębianiu i utrwalaniu zdobytej wiedzy oraz jej zastosowaniu w najtrudniejszych warunkach przewidywanego pola walki oraz działalności szkoleniowo-wychowawczej okresu pokojowego.”³

¹ Olcha H., Kędra T., op. cit., s. 55.

² Tamże, s. 55, 57.

³ Tamże, s. 55, 75.

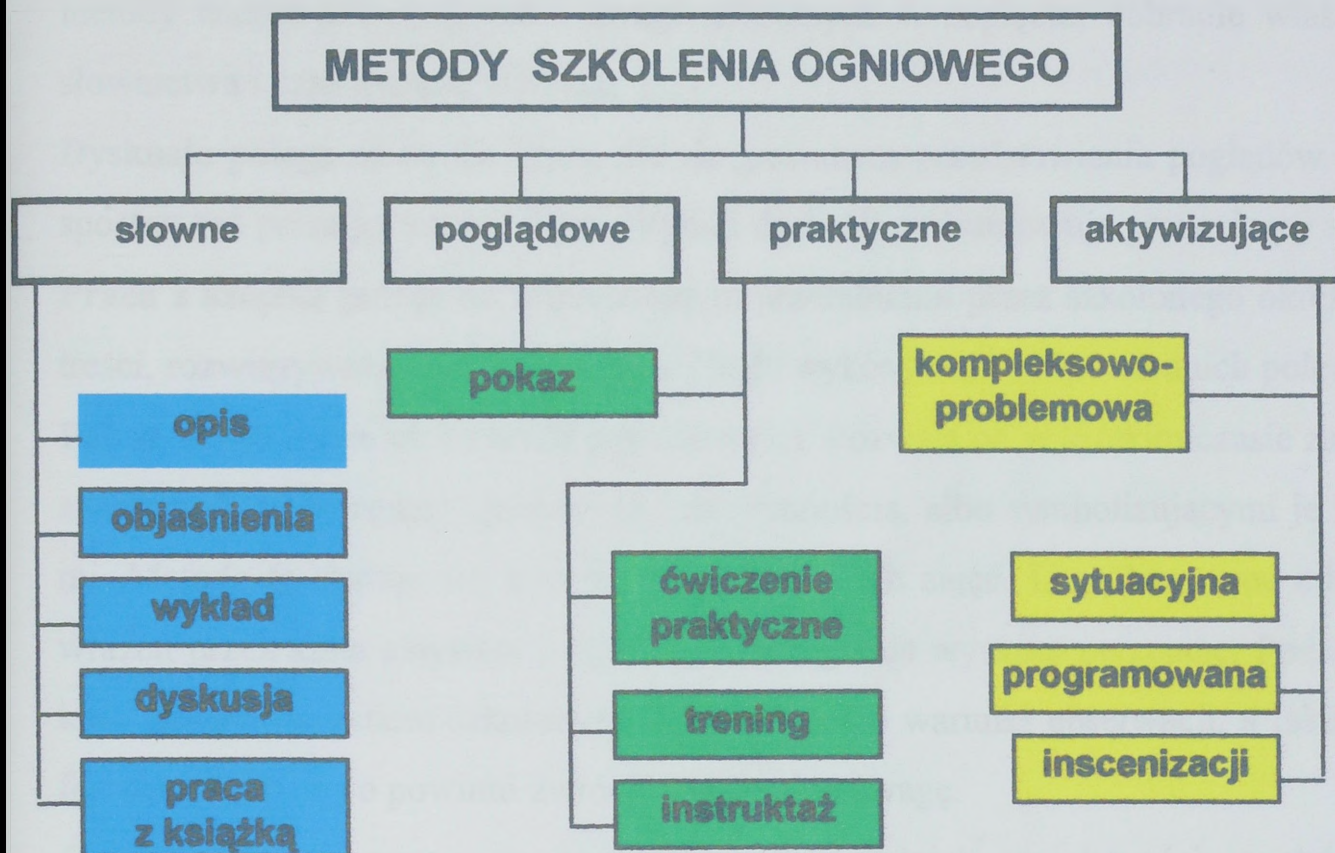
„Metody słowne, oglądowe, praktyczne nie spełniają jednak do końca warunków kształcenia i rozwoju wszystkich predyspozycji osobowościowych. (...) Muszą więc być uzupełnione grupą *metod aktywizujących*, zwanych *kompleksowymi*. Łączą one w sobie elementy wcześniej wymienionych metod, stwarzając tylko sobie właściwe cechy. (...) Istota sprowadza się do takiej organizacji zajęć, w których osobisty i czynny wkład żołnierza byłby największy, a współdziałanie między nauczycielem a szkolenym będzie w pełni funkcjonować. Nowatorskie podejście do kształcenia sugeruje wzbogacenie tradycyjnych metod nauczania takimi, które wyzwalać siły motywacyjne, pobudzają aktywność żołnierza, doprowadzają do emocjonalnego zaangażowania się go w proces kształcenia, a jednocześnie stworzą warunki do samodzielnego zdobywania wiedzy oraz twórczego dostrzegania i rozwiązywania problemów. Cechą charakterystyczną metod aktywizujących, a zarazem ich zaletą jest to, że stanowią one syntezę metod konwencjonalnych, problemowych, programowych i zapewniają uczestnikom procesu dydaktycznego maksymalnie czynny udział we własnym rozwoju osobowościowo-zawodowym.”¹

W szkoleniu ogniowym według „Metodyki szkolenia ogniowego pododdziałów piechoty”,² najczęściej stosuje się następujące metody (rys. 1.5):

- słowne: opis, objaśnienie, wykład, dyskusja, praca z książką;
- poglądowe: pokaz;
- praktyczne: pokaz, ćwiczenie praktyczne, trening, instruktaż;
- aktywizujące: kompleksowo-problemowa, sytuacyjna, programowana, inscenizacji.

¹ Tamże, s. 56, 83 i n.

² Metodyka szkolenia (...). op. cit., s. 17.

Rys. 1.5. Metody szkolenia stosowane w szkoleniu ogniowym.

Ich lakoniczna charakterystyka w szkoleniu ogniowym przedstawia się następująco:¹

„Opis należy do najprostszych i często stosowanych metod nauczania, zwłaszcza podczas zapoznawania szkolonych ze sprzętem uzbrojenia, zjawiskom z teorii strzelania, sposobami wykonywania określonych czynności itp. polega on na podaniu części składowych przedmiotu, prostych zjawisk albo ich właściwości i cech. Opis spełni swe zadanie, gdy szkolony może zobaczyć wyraźny obraz całości sprzętu, zjawiska lub czynności. Dlatego też zwykle łączy się go z pokazem.

Objaśnienie polega na zwięzłym podaniu treści i zakresu nieznanego szkolonym pojęcia, zjawiska lub faktu. Spełnia głównie rolę pomocniczą, towarzysząc innym metodom nauczania.

Wykład w szkoleniu ogniowym znajduje zastosowanie na wszystkich szczeblach nauczania. Obejmuje on zawsze treści o charakterze złożonym. Podczas stosowania tej

¹ Szczegółową wiedzę można uzyskać w metodykach szkolenia ogniowego.

metody ważne jest utrzymanie uwagi szkolonych w napięciu, dobranie właściwego słownictwa i czas trwania wykładu. (...)

Dyskusja polega na swobodnym, nie skrepowanym przedstawieniu poglądów myśli i spostrzeżeń przez jej uczestników. Wyniki dyskusji podsumowuje prowadzący zajęcia.

Praca z książką polega na samodzielnym przerabianiu przez szkolonego określonych treści, rozwiązywaniu ustalonych zadań bądź wykonywaniu odpowiednich poleceń.

Pokaz ściśle wiąże się z zasadą poglądowości. Pozwala on w krótkim czasie zapoznać szkolonych ze sprzętem, zjawiskiem lub czynnością, albo symbolizującymi je środkami. Metodę tę stosuje się niemal podczas każdych zajęć. Umożliwia ona odebranie wrażeń przez kilka zmysłów i wywołuje szczególnie wyraźną percepcję. Podczas pokazu należy wszystkim szkolonym zapewnić dobre warunki obserwacji, a także poinformować ich na co powinni zwrócić szczególną uwagę.

Ćwiczenie praktyczne - to wyrabianie odpowiednich umiejętności, pogłębianie i utrwalanie wiedzy oraz stosowanie jej podczas rozwiązywania zadań praktycznych. Wyzwala ono w szkolonych aktywność motoryczną, która jest tym większa, im lepiej uświadamiają sobie zadania stojące przed nimi, a także cele i metody danego działania. Model (wzorzec) ma szczególne znaczenie, pozwala bowiem szkolonym na poglądowe zapoznanie się ze stawianymi wymogami. Dlatego każde ćwiczenie praktyczne powinno być poprzedzone pokazem, opisem, objaśnieniem bądź instruktażem. Przy czym pokaz może obejmować poszczególne czynności, zagadnienia lub nawet całe ćwiczenia. Ćwiczenie praktyczne jest więc metodą złożoną.

Trening w szkoleniu ogniowym polega na wielokrotnym powtarzaniu określonych działań motorycznych lub operacji umysłowych w celu wyrobienia w szkolonych potrzebnych nawyków, a zwłaszcza zwiększenia stopnia sprawności wykonywania odpowiednich czynności. Może być metodą główną lub wspomagającą, obejmującą całość zagadnienia, jego część, wybrane elementy bądź określone czynności. W czasie treningu doskonalili się i utrwalali wykonywanie czynności opanowanych uprzednio.

Instruktaż odgrywa dużą rolę w szkoleniu ogniowym. Uświadamia on szkolonym zadania i sposoby ich realizacji - przez pokazanie wzorca czynności i sposób wykonania. Obejmuje on instruktaż wstępny, bieżący i końcowy. Instruktaż wstępny poprzedza

wykonanie czynności przez żołnierzy. Bieżący - jest prowadzony w czasie wykonywania przez żołnierzy czynności określonych w temacie, zaś końcowy poświęca się zazwyczaj podsumowaniu zajęć.

Metody problemowe - to taki zespół celowych czynności, który sprzyja tworzeniu się sytuacji problemowych. Za sytuację problemową uważa się taką, którą można rozwiązać dzięki aktywności szkolonych. Dlatego przygotowuje się ich - przy świadomym, aktywnym i emocjonalnym współdziałaniu - do spostrzegania i formułowania problemów oraz samodzielnego rozwiązania różnorodnych zadań ogniowych. Stopień aktywności i samodzielności zmienia się w zależności od przyjętej techniki nauczania problemowego. (...) Kompleksowość metody polega na łączeniu treści dotyczących tego samego zagadnienia, zjawiska itp.

Metoda sytuacyjna - polega na wprowadzaniu szkolonych w mniej lub bardziej złożoną sytuację i nakazuje ją rozwiązać. Przy czym sytuacja ta może mieć charakter praktyczny lub opisowy. Po zobrazowaniu i wysłuchaniu wszystkich potrzebnych informacji szkoleni podejmują decyzję i wykonują ją. Następnie analizuje się przyjęte rozwiązania - w wyniku dyskusji - formułuje problem, wysuwa i weryfikuje hipotezy, wyciąga wnioski i sprawdza w praktyce. W szkoleniu ogniowym metodę tę zaleca się stosować przy nauczaniu usuwania niesprawności broni, kierowania ogniem pododdziałów itp.

Metoda programowa dotyczy nauczania sterowanego, w którym przekazuje się kolejne niewielkie, ale zamknięte pod względem logicznym porcje materiału - według ustalonego programu. Szkoleni muszą respektować ustalenia programowe, przy jednoczesnej systematycznej kontroli postępów. Zaprogramowane treści nauczania można przekazać za pomocą podręczników lub maszyn dydaktycznych. Metody programowane w szerokim zakresie wykorzystuje się do nauczania czynności związanych z obsługiwaniem skomplikowanych mechanizmów broni. Ćwiczenia na urządzeniach treningowych są szczególnym rodzajem nauczania programowego. Duża liczba programów pozwala na stopniowanie trudności i rozwiązywanie różnych sytuacji.

Metoda inscenizacji charakteryzuje się tym, że żołnierzom przydziela się określone funkcje. Najczęściej stosuje się ją podczas szkolenia załóg wozów bojowych, w któ-

rych wykonują oni zadania na określonych stanowiskach oraz podczas nauczania kierowania ogniem pododdziałów. Rozróżnia się inscenizację strukturalną i niestrukturalną. W pierwszym przypadku wszyscy szkoleni otrzymują opis sytuacji wyjściowej i swojej roli, natomiast w drugim - opracowują projekt zainscenizowania określonego problemu. Ponadto stosuje się inscenizacje obserwowane i wielokrotne. W pierwszych uczestniczą osoby wybrane, pozostałe zaś obserwują przebieg ćwiczenia i dopiero po jego zakończeniu włączają się do ogólnej dyskusji. W drugiej zaś biorą udział wszyscy szkoleni pełniąc - zgodnie z planem inscenizacji - określone funkcje.”¹

„Wybór metody zależy od wielu czynników, między innymi, od ogólnych i szczegółowych celów oraz od zadań szkoleniowych, a także od specyfiki nauczania zagadnień wchodzących w zakres tematu. Nie bez znaczenia pozostają tu warunki lokalne, baza materiałowa itp. Wybór metody zależy ponadto od przygotowania i wyrobienia ogólnego szkolącego i szkolonych. Wybierając metodę nauczania trzeba koniecznie uwzględnić środowisko, na które mamy zamiar oddziaływać. Chodzi oto, aby znaleźć taki sposób, który umożliwi oddziaływanie na każdą grupę szkolonych. Ułatwi to kompleksowe stosowanie metod nauczania. Dzięki temu zajęcia będą komunikatywne.”²

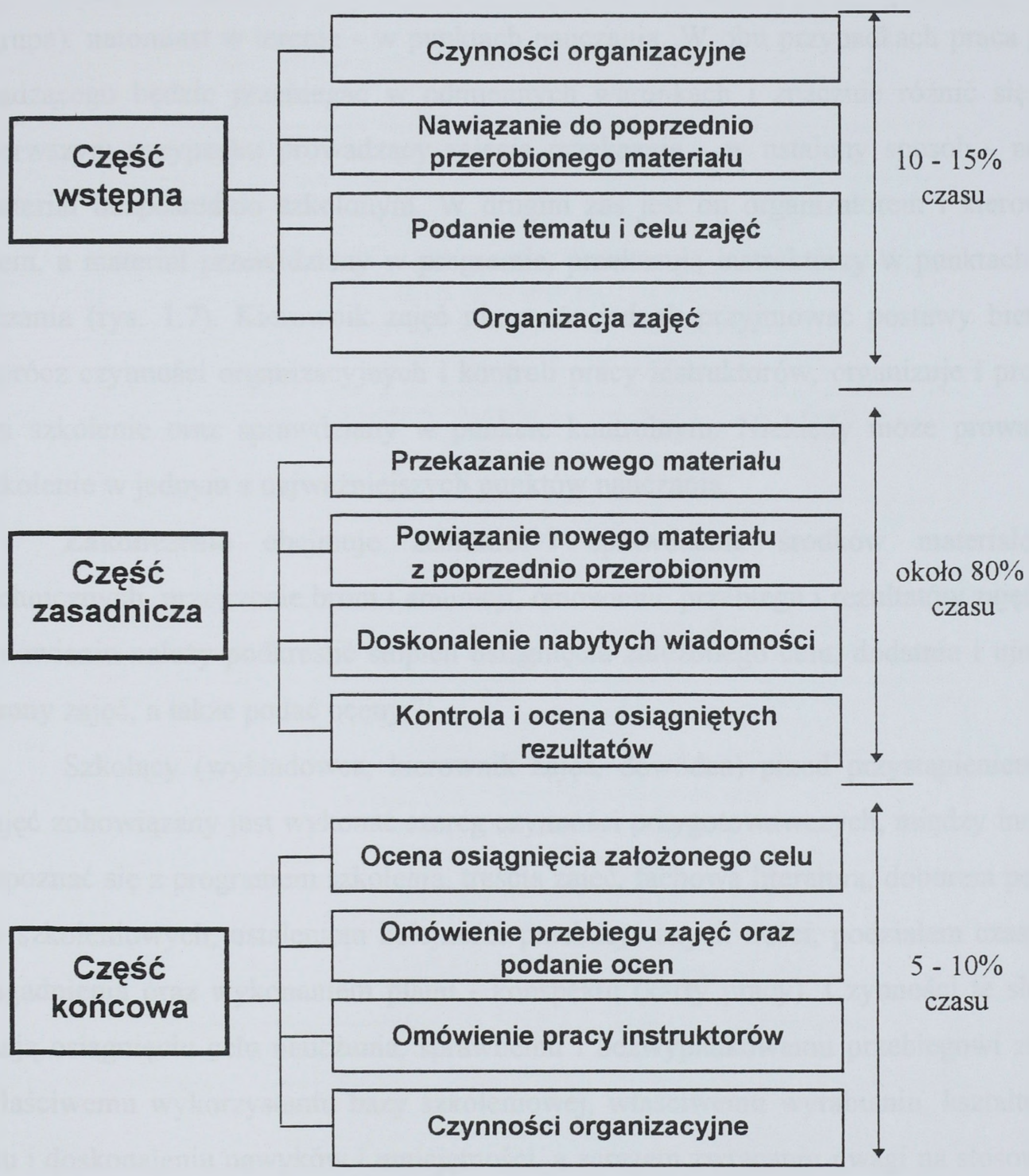
1.2.6. Schemat prowadzenia zajęć.

W szkoleniu ogniowym (strzeleckim) prowadzenie zajęć ściśle związane jest z przestrzeganiem zasad nauczania oraz kolejnością wykonywanych czynności. Zajęcia obejmują część wstępną, zasadniczą i zakończenie (rys. 1.6).

„Część wstępna obejmuje czynności organizacyjne i przygotowawcze, a więc przejrzenie broni, amunicji, granatów, zapalników, omówienie warunków bezpieczeństwa, zapoznanie z tematem i organizacją oraz planem zajęć, wyjaśnienie celu i przedstawienie zadań ćwiczącym.

¹ Metodyka szkolenia (...), op. cit., s. 16 i n.

² Muźdzak Z., Metodyka szkolenia ogniowego pododdziałów czołgów, GZSzB MON, Warszawa 1990, s. 16 i n.

Rys. 1.6. Schemat kolejności wykonania czynności podczas prowadzenia zajęć¹.

Część zasadnicza jest przeznaczona do podania nowego materiału powiązanego z uprzednio przerabianym oraz kształtowania umiejętności i nawyków, zależnie od tematu, miejsca, celu i treści zajęć.

¹ Tamże, s. 26.

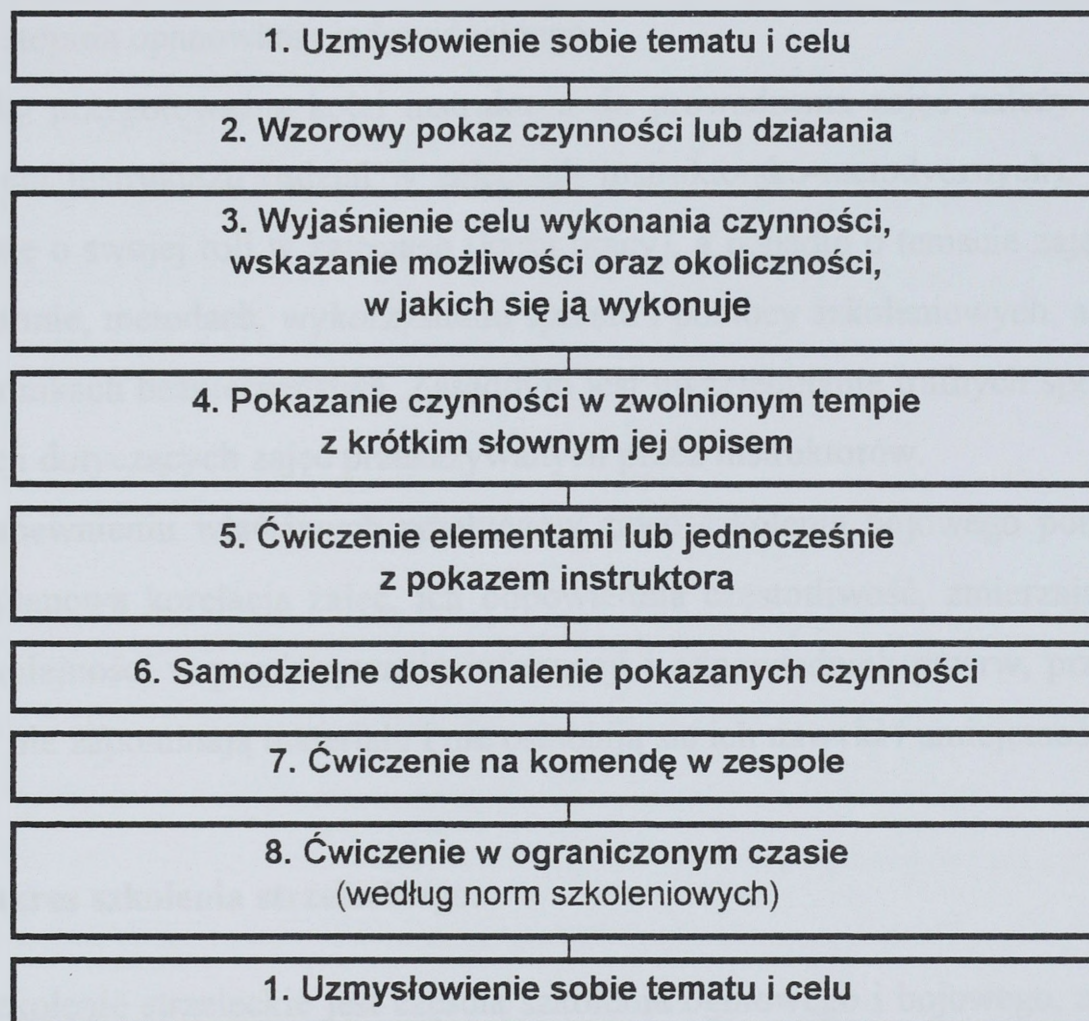
Zajęcia w gabinecie lub sali wykładowej można prowadzić z całym plutonem (grupą), natomiast w terenie - w punktach nauczania. W obu przypadkach praca prowadzącego będzie przebiegać w odmiennych warunkach i znacznie różnić się. W pierwszym przypadku prowadzący zajęcia przekazuje - w ustalony sposób - nowy materiał bezpośrednio szkolonym. W drugim zaś jest on organizatorem i kierownikiem, a materiał przewidziany w programie, przekazują instruktorzy w punktach nauczania (rys. 1.7). Kierownik zajęć nie może jednak przyjmować postawy biernej. Oprócz czynności organizacyjnych i kontroli pracy instruktorów, organizuje i prowadzi szkolenie oraz sprawdziany w punkcie kontrolnym. Niekiedy może prowadzić szkolenie w jednym z najważniejszych punktów nauczania.

Zakończenie obejmuje zebranie i sprawdzenie środków materiałowo-technicznych, przejrzanie broni i amunicji, omówienie przebiegu i rezultatów zajęć. W omówieniu należy podkreślić stopień osiągnięcia założonego celu, dodatnie i ujemne strony zajęć, a także podać oceny.”¹

Szkołący (wykładowca, kierownik zajęć, dowódca) przed przystąpieniem do zajęć zobowiązany jest wykonać szereg czynności przygotowawczych, między innymi zapoznać się z programem szkolenia, treścią zajęć, fachową literaturą, doбором pomocy szkoleniowych, ustaleniem kolejności przekazywanych treści, podziałem czasu na zagadnienia oraz wykonaniem planu - konspektu (karty pracy). Czynności te służą osiągnięciu celu nauczania, sprawnemu i bezwypadkowemu przebiegowi zajęć, właściwemu wykorzystaniu bazy szkoleniowej, właściwemu wyrabianiu, kształtowaniu i doskonaleniu nawyków i umiejętności, a zarazem zwracaniu uwagi na stosowane środki ostrożności - zazwyczaj w szkoleniu praktycznym. Aby podołać tym potrzebom prowadzący zajęcia winien posiadać uzdolnienia pedagogiczne i organizatorskie oraz doświadczenie w nauczaniu. Podczas zajęć winien mówić głośno i wyraźnie, używać języka prostego i poprawnego, akcentować i powtarzać ważniejsze części materiału, unikać monotonii, urozmaicać i uatrakcyjniać zajęcia. Podczas formy teoretycznej podawać do zapisania istotne treści, omawiane zagadnienia powiązać z praktyką. Ze wzrostem umiejętności szkolonych zwiększać wymagania, uświadamiać o ich osią-

¹ Metodyka szkolenia (...), op. cit., s. 26 i n.

gnięciach, jak i o brakach wiedzy (zaległościach), wskazywać drogi i sposoby usunięcia zaległości. Realizację tych zagadnień ułatwiają właściwe stosunki między kierownikiem zajęć (instruktorem) a szkolonymi.

Rys. 1.7. Podstawowy model pracy instruktora¹.

W przypadku zajęć praktycznych, które zazwyczaj prowadzi się za pomocą punktów nauczania (załącznik nr), istotną rolę we właściwym i bezwypadkowym ich przebiegu spełnia instruktor, który jest bezpośrednio związany ze szkolącymi, sprzętem (bronią), pomocami dydaktycznymi i odpowiada za bezpieczne wykorzystanie bazy szkoleniowej. Instruktor podczas zajęć ma obowiązek wykonywania takich czynności, jak:

- pokaz i objaśnienia - tylko w przypadku nowych zagadnień;
- narzucanie szybkiego tempa ćwiczeń (intensywność ćwiczeń) - przy spowodowaniu zrozumienia celu i takiej potrzeby przez szkolonych;

¹ Tamże, s. 28.

- uważna obserwacja, w celu nie dopuszczenia do popełnienia błędów - w przypadku zaistnienia, przerwać ćwiczenie, dokonać pokazu właściwej czynności i przystąpić do kontynuacji ćwiczenia;
- ocena stopnia opanowania indywidualnego.

Aby przygotować z kolei instruktora do prowadzenia zajęć należy wcześniej udzielić mu instruktażu (udział w zajęciach instruktorsko-metodycznych), gdzie dowiaduje się o swojej roli w zajęciach (karta pracy), a ponadto o temacie zajęć, celach, czasie, formie, metodach, wykorzystaniu sprzętu i pomocy szkoleniowych, a szczególnie o warunkach bezpieczeństwa. Zasadnym jest uwzględnianie trafnych spostrzeżeń i propozycji dotyczących zajęć przekazywanych przez instruktorów.

Zapewnieniu właściwych przebiegów zajęć szkolenia bojowego pomaga właściwa i planowa korelacja zajęć, ich odpowiednia częstotliwość, zmierzająca do logicznej kolejności w przekazywaniu informacji i odpowiednich przerw, przy których szkolący nie zapominają materiału i nie osłabiają się ich nawyki i umiejętności.

1.2.7. Zakres szkolenia strzeleckiego.

Szkolenie strzeleckie jest częścią szkolenia ogniowego i bojowego, a związane jest głównie z bronią strzelecką. Obejmuje identyczne zasady, formy i metody nauczania oraz ten sam sposób prowadzenia zajęć jak w szkoleniu ogniowym. Szkolenie strzeleckie obejmuje nauczanie: budowy i użytkowania, teorii i zasad strzelania oraz techniki strzelania z broni strzeleckiej.

Nauczanie budowy i użytkowania broni strzeleckiej obejmuje¹: rozkładanie i składanie broni, przygotowanie broni do strzelania, przyczyny powstawania zacięć i ich usuwanie oraz zasady i sposoby przestrzeliwania broni.

Nauczanie teorii i zasad strzelania obejmuje: podstawowe wiadomości z balistyki wewnętrznej i zewnętrznej, wpływ warunków strzelania na lot pocisku, zjawisko

¹ A. Boryczka, Z. Sakowski, *Metodyka szkolenia strzeleckiego*, Szkol. 730/89, GZSzB MON, Warszawa 1990, s. 3 i 4.

rozrzutu i jego znaczenie, celowanie i jego elementy, praktyczne znaczenie kształtu toru lotu pocisku oraz zasady strzelania do celów naziemnych i powietrznych w dzień i w nocy.

Nauczanie techniki strzelania z broni strzeleckiej obejmuje: sposoby nauczania prowadzenia celnego ognia, celowanie i danie strzału, ładowanie i rozładowanie broni, nastawianie celownika, przyjmowanie postawy strzeleckiej, nauczanie strzelania w postawie leżącej z wykorzystaniem podpórki i bez oraz w postawie klęczącej i stojącej oraz nauczanie strzelania do celów nieruchomych, ukazujących się i ruchomych w dzień i w nocy oraz do celów powietrznych.

1.2.8. Bezpieczeństwo w szkoleniu strzeleckim i ogniowym.

Szkolenie pododdziałów wojsk lądowych przy użyciu broni strzeleckiej jest szczególnie z uwagi na obecność skutecznego środka walki, który w określonych sytuacjach stać się może środkiem niebezpiecznym dla samego szkolonego.

„Prawie każde zajęcie ze szkolenia ogniowego (strzeleckiego) łączy się z wykorzystaniem różnego rodzaju urządzeń technicznych, broni, amunicji i środków pozorowania. Jeśli będą nieprawidłowo obsługiwane, mogą zagrażać zdrowiu, a nawet życiu człowieka. Dlatego też wymaga się, aby wszyscy szkoleni byli zapoznani ze sposobami postępowania i zachowania się w przewidywanych sytuacjach.

Przed rozpoczęciem każdego zajęcia trzeba więc:

- przejrzeć broń, tj. sprawdzić, czy nie ma uszkodzeń mechanicznych oraz czy nie jest załadowana;
- sprawdzić liczbę naboju bojowych, ćwiczebnych, szkolnych, treningowych i ślepych oraz środków pozorowania, jeśli mają być użyte w ćwiczeniach;
- sprawdzić zabezpieczenie naboju ćwiczebnych i ślepych oraz środków pozorowania, w czasie przenoszenia (przewożenia) powinny być zabezpieczone - zgodnie z przepisami.

Natomiast w czasie zajęć należy:

- naboje bojowe wydawać żołnierzom - tylko na rubieży wyjściowej lub rubieży otwarcia ognia - na rozkaz kierownika strzelania; naboje ćwiczebne i ślepe oraz środki pozorowania wydaje się bezpośrednio przed rozpoczęciem ćwiczeń;
- łądownać broń tylko na rozkaz dowódcy (kierownika ćwiczenia lub instruktora);
- broń załadowaną w czasie strzelań i ćwiczeń przenosić zabezpieczoną i skierowaną wylotem lufy w kierunku celu;
- przyrządy do strzelania nabojami ślepymi łączyć z bronią bezpośrednio przed strzelaniem, odłączyć - natychmiast po jego zakończeniu;
- strzelanie nabojami ślepymi w kierunku ludzi dopuszczać wówczas, gdy odległość do nich nie jest mniejsza niż 50 m;
- petardy rzucać tak, aby wybuchwały nie bliżej niż 25 m od ludzi, materiałów łatwopalnych, urządzeń itp.;
- podczas użytkowania urządzeń i mechanizmów zasilanych prądem z sieci elektrycznej - przed włączeniem zasilania sprawdzić stan każdego urządzenia; wszystkie czynności wykonywać zgodnie z instrukcją o jego użytkowaniu;
- przed uruchomieniem każdego urządzenia sprawdzić, czy nie stwarza się zagrożenia osobom będącym w pobliżu; czynności powinno się wykonywać w kolejności ustalonej w instrukcji o jego użytkowaniu.

Przed zakończeniem zajęć trzeba:

- rozładować i przejrzeć broń w miejscu prowadzenia zajęć, zabrać nie zużyte naboje i środki pozorowania, sprawdzić ich liczbę oraz odpowiednio zabezpieczyć;
- uruchomić urządzenia i właściwie je zabezpieczyć;
- sprawdzić stan broni, wyposażenia, naboji, środków pozorowania i urządzeń.

Kategorycznie zabrania się:

- przynoszenia - do sal, gabinetów, parków wozów bojowych, naboji bojowych, ślepych oraz środków pozorowania w celu wykonania pokazów, opisów itp.;
- kierowania broni w ludzi nawet gdyby nie była załadowana;

- przenoszenia załadowanej broni poza strzelnicą lub placem ćwiczeń - bez wyraźnego rozkazu dowódcy;
- wydawania żołnierzom naboju bojowych, ślepych i ćwiczebnych oraz środków pozorowania do przenoszenia ich bez odpowiedniego zabezpieczenia;
- wydawania nie przygotowanym żołnierzom naboju bojowych, ćwiczebnych i środków pozorowania;
- rozpalania ognisk w miejscu używania naboju bojowych, ślepych i środków pozorowania - bez dokładnego sprawdzenia tego miejsca;
- rzucania treningowymi i ćwiczebnymi granatami ręcznymi w kierunku ludzi oraz odrzucania ich;
- podczas strzelania naboju ślepych - wkładania przedmiotów do lufy broni oraz przystawiania wylotu lufy do nich;
- trzymania załadowanej broni strzeleckiej w wozie bojowym (broń można ładować wówczas, gdy lufa znajduje się w otworze strzelniczym, a broń została odpowiednio zamocowana); przed wyjęciem z otworu strzelniczego należy broń rozładować i przejrzeć;
- wykorzystywania do strzelania uszkodzonych naboju i środków pozorowania;
- usuwania zacięć bez uprzedniego rozładowania broni (odłączenia magazynka lub taśmy oraz wyjęcia naboju z komory);
- pozostawiania broni załadowanej;
- pozostawiania nie zabezpieczonych środków pozorowania i naboju;
- pozostawiania nie wyłączonych urządzeń;
- uruchamiania wozów bojowych bez rozkazu oraz bez sprawdzenia, czy w miejscach zagrożonych nie ma ludzi, zwierząt i sprzętu.

Przekazując broń, należy zawsze poinformować przyjmującego o jej stanie. Na przykład „Karabinek załadowany, zabezpieczony” lub „Karabinek nie załadowany, zabezpieczony”.

Podczas prowadzenia strzelań i ćwiczeń z wykorzystaniem urządzeń oraz sprzętu bojowego trzeba kierować się zaleceniami programu strzelań, a także instrukcji o użytkowaniu tych urządzeń i sprzętu”.¹

1.3. Infrastruktura dydaktyczna.

Głównym celem i zadaniem infrastruktury dydaktycznej jest ułatwienie przyswajania wiedzy, umiejętności i nawyków, wszystkim osobom biorącym udział w procesie kształcenia. Udoskonalenie wszystkich jej składników wpływa jednocześnie na poziom wyszkolenia. Funkcja bazy dydaktycznej przedstawiana jest podobnie: „Podstawową funkcją bazy dydaktycznej jest ułatwienie przekazywania wiedzy przez nauczycieli oraz jej przyswajania przez żołnierzy, a także umożliwienie sprawniejszego nabywania przez nich umiejętności i nawyków praktycznych. Współczesna dydaktyka nakazuje widzieć bazę dydaktyczną nie tylko jako nośnik, generator i transformator informacji, ale również jako istotny czynnik rozwoju intelektu żołnierza oraz efektywności kształcenia.”²

Rozwój bazy dydaktycznej może przebiegać przez procesy modernizacyjne. W myśl autorów „Koncepcji modernizacji bazy dydaktycznej AON” obejmuje ona: „Z kompleksowego spojrzenia na modernizację bazy dydaktycznej, wynikają trzy główne kierunki działania:

- 1) rozbudowa i unowocześnianie aktualnej bazy dydaktycznej;
- 2) produkcja materiałów dydaktycznych;
- 3) przygotowanie nauczycieli akademickich i słuchaczy do wykorzystywania techniki mikroinformatycznej i innych nowoczesnych środków dydaktycznych.”³

Modernizacja również ma na celu takie przygotowanie bazy, aby osiągnięcie celów szkoleniowych odbywało się w warunkach najbardziej zbliżonych do rzeczywistości. Wspomina się o tym w literaturze fachowej: „Sprostanie wymogom współczesnego pola walki dyktuje potrzebę szkolenia wojsk w warunkach jak najbardziej zbli-

¹ Tamże, s. 10 i n.

² Żegnalek K., Falkowski J., Kucharski M., Bugała H., Koncepcja modernizacji bazy dydaktycznej Akademii Obrony Narodowej, AON - Instytut Dydaktyki Wojskowej, Warszawa 1990, s.1.

³ Tamże, s. 5.

zonych do rzeczywistych. Stwarza się je poprzez urządzenie odpowiednich obiektów oraz stosowanie środków imitujących właściwości pola walki. Tak więc, baza szkoleniowa jako warsztat oraz eksploatacja sprzętu i wykorzystanie wszelkich środków materiałowych - jako narzędzi, służą do osiągnięcia celów szkoleniowych”.¹

Infrastruktura dydaktyczna obejmuje wszelkie środki związane i wpływające na sposób przedstawiania i odbierania treści kształcenia. Dotyczy miejsc, urządzeń, materiałów, bibliografii i innych środków biorących udział w procesie kształcenia. W instrukcji przedstawiono to następująco: „Infrastruktura dydaktyczna obejmuje środowisko materialne (budynki, pomieszczenia dydaktyczne, obiekty bazy polowej itp.), urządzenia i materiały wspomagające proces kształcenia (środki dydaktyczne), zaplecze dydaktyczne (biblioteki, czytelnie, warsztaty itp.) oraz sprzęt techniczny.

Baza dydaktyczna jest częścią infrastruktury dydaktycznej. Składa się na nią: baza polowa i gabinetowa wyposażona w odpowiednie środki dydaktyczne (naturalne, techniczne, symboliczne).

Baza polowa (place ćwiczeń, kierunki i pasy taktyczne, strzeleckie itp.) powinna umożliwiać kształtowanie dowódczych i specjalistycznych umiejętności (nawyków) słuchaczy zgodnie z przewidywanymi warunkami pola walki.”²

Istotne znaczenie ma wykorzystanie elementów infrastruktury dydaktycznej, w sposób optymalny i bezpieczny, zachowując jej walory do ponownego wykorzystania. Nadzór bezpośredni prowadzi nad tym prowadzący przedsięwzięcie dydaktyczne. Instrukcyjnie jest to określone następująco: „Obiektami dydaktycznymi oraz uzbrojeniem i sprzętem technicznym przeznaczonym do wykorzystania w czasie zajęć dysponuje wykładowca (dowódca) prowadzący zajęcia (kierownika zajęć, ćwiczeń, strzelania). Jest odpowiedzialny za wykonanie wszystkich czynności **zapobiegających nieszczęśliwym wypadkom** (katastrofom i awariom), za przeprowadzenie niezbędnych czynności obsługowych (np. bezpośrednio po strzelaniu z armat) oraz za terminowy i zorganizowany powrót z zajęć.”³

¹ Wybrane problemy metodyki szkolenia taktycznego i ogniowego, WSOWZ, Wrocław 1982, s. 126

² Instrukcja o organizacji działalności dydaktycznej i naukowej w wojskowych szkołach zawodowych, MON - GZSzB WP, Szkol. 735/90, Warszawa 1990, s. 28.

³ Tamże, s. 29.

W szkoleniu strzeleckim i ogniowym stosuje się wszystkie wyżej zacytowane elementy. Jednakże najczęściej mamy do czynienia z bazą polową, gdzie osobą odpowiedzialną - kierownikiem jest wykładowca oraz jego pomocnicy - instruktorzy. Od nich w znacznej mierze zależy prawidłowe i bezwypadkowe wykorzystanie infrastruktury dydaktycznej, ponieważ osoby te posiadają bezpośredni kontakt ze szkolenym i sprzętem (bronią strzelecką).

1.4. Specyfika szkolenia strzeleckiego w różnych warunkach pola walki, a związane z tym bezpieczeństwo żołnierzy oraz wypadki zaboru broni.

Ogień z broni strzeleckiej¹ prowadzony jest w dzień i w nocy, w zmiennych warunkach atmosferycznych, w warunkach ograniczonej widoczności, do celów nieruchomych, ukazujących się, ruchomych i powietrznych.

Naukę strzelania rozpoczyna się od nauczania prowadzenia ognia do celów ruchomych i ukazujących się, a po należyтым opanowaniu można przejść do celów ruchomych. Przy odpowiedniej bazie można dalej przejść do celów powietrznych. Prowadzenie ognia w zmiennych warunkach atmosferycznych prowadzić należy po opanowaniu strzelania w warunkach normalnych, a w warunkach ograniczonej widoczności, gdy żołnierze opanowali te same zagadnienia w warunkach dziennych.

Naukę strzelania prowadzi instruktor, stosując model podstawowy szkolenia, który jest jego modelem pracy. Model ten występuje głównie w szkoleniu ogniowym, natomiast model problemowy stosuje się bardzo rzadko. Instruktor szkoląc według modelu podstawowego podaje w kolejności: treść zagadnienia, cel, komendy oraz dokonuje pokazu i pokazu z objaśnieniem, a następnie szkoli żołnierzy na tempa, bez temp i do pełnego opanowania ćwiczenia. W końcowej części omawia ćwiczenie.

Czynności instruktora nadzoruje wykładowca, który to udziela przed zajęciami instruktażu w miejscu ćwiczenia.

Zajęcia bywają poprzedzane jedną z form zajęć instruktorsko-metodycznych dla kadry dydaktycznej oraz kursami instruktorsko-metodycznymi, często w formie zajęć pokazowych.

„W odniesieniu do szkolenia ogniowego, doskonalenie metodyki nauczania oraz rozwój bazy materiałowo-technicznej, zapewnia osiągnięcie rezultatów docelowych adekwatnych do wysiłku i nakładów materiałowych.

Głównym problemem doskonalenia metodyki nauczania ogniowego jest instruktorsko-metodyczne przygotowanie kadry i instruktorów prowadzących szkolenie. W szkoleniu ogniowym instruktor uczy praktycznego wykonywania czynności, dlatego wyniki szkolenia zależą w głównej mierze od wysokich osobistych umiejętności, znajomości programów szkolenia, sprawności instruktorów. Podstawę pracy instruktora stanowi pokaz działania, który służy do przedstawiania czynności i jej elementów oraz uzasadnia możliwość wykonania danej czynności, zachęca do naśladownictwa i aktywizacji.”²

W przygotowaniu metodycznym dużą rolę odgrywa pełna znajomość przez kadre dowódczą obowiązujących zadań szkoleniowych oraz programów strzelań, gdyż umożliwia to właściwą organizację i dobór tematyki, ćwiczeń i strzelań w poszczególnych jednostkach lekcyjnych szkolenia ogniowego.

Szczegółowy zakres tematyki dydaktycznej i sposobów postępowania obejmują programy szkoleniowe. Poniżej przedstawiam niektóre fragmenty istotne dla rozważanego tematu rozprawy:

- „Programowe szkolenie oddziału powinno zapewnić:
 - mistrzowskie władanie bronią i sprzętem technicznym oraz jego obsługę i eksploatację”.
- „Podczas oceny sytuacji szkoleniowo-wychowawczej prowadzonej metodą rozliczeniowo-wnioskodawczą rozpatruje się następujące problemy:
 - warunki eksploatacji uzbrojenia i sprzętu technicznego na potrzeby szkoleniowe i jego obsługi”.

¹ M. Humeniuk, E. Wasilewski, Nauczanie sposobów strzelania z broni strzeleckiej w kompanii piechoty - poradnik metodyczny, WSOWZ - ZTiPS, WSOWZ 282/89, Wrocław 1989, s. 4, 88 i n.

² Wybrane problemy (...), op. cit., s. 123.

- „W wytycznych do materiałowo-technicznego zabezpieczenia procesu szkoleniowo-wychowawczego ustala się:
 - sposoby obsługi uzbrojenia i sprzętu technicznego, eksploatowanego w procesie szkolenia oraz organizowanie dni techniki.”
- „Szkolenie programowe prowadzi się głównie w terenie, przy czym nie mniej niż 60% ogólnego czasu wydziela się na szkolenie bojowe i zajęcia praktyczne.”
- „Szkolenie taktyczne jest głównym przedmiotem szkolenia bojowego, integrującym pozostałe przedmioty. Stanowi ono podstawę przygotowania wojsk do kompleksowego wykorzystania wiedzy i umiejętności w wykonywaniu zadań bojowych.”
- *„W dziedzinie bezpieczeństwa i higieny pracy, użytkowania i obsługi uzbrojenia, sprzętu technicznego, urządzeń warsztatowych oraz w czasie zajęć, należy kierować się ustaleniami zawartymi we wskazówkach metodycznych do każdego przedmiotu szkolenia i w obowiązujących instrukcjach.*
Szczegółowe wymagania względem bezpieczeństwa i ostrożności w odniesieniu do każdego ćwiczenia i wszystkich zajęć, w tym także w poszczególnych punktach nauczania, omawia się na początku każdego ćwiczenia i poszczególnych zajęć”.
- „W kwietniu i październiku pozostały czas przeznaczają się na:
 - przygotowanie uzbrojenia i sprzętu technicznego do eksploatacji w warunkach letnich lub zimowych;
 - przeprowadzenie kursów instruktorsko-metodycznych i innych;
 - przygotowanie bazy szkoleniowej oraz konserwację obiektów koszarowych.”¹

„Nowe programy szkolenia zmieniają dotychczasowy model edukacji żołnierzy ZSW i nadają szkoleniu pododdziałów inną rangę. Zgodnie z treściami zawartymi w tych programach dowódcy otrzymują potężną władzę szkoleniową. To oni właśnie będą głównymi arbitrami podejmującymi decyzje szkoleniowe, za które będą ponosić pełną odpowiedzialność w myśl zasady: DOWODZISZ - SZKOLISZ - ODPOWIADASZ. Programy te dają dowódcom kompetencje, które pozwalają na manewr czasem

¹ Program szkolenia pododdziałów piechoty, MON - GZSzB, Szkol. 653/86, Warszawa 1986, s. 5 i 6, s. 22 i 23, s. 28, s. 30, s. 34.

szkoleniowym, doborem tematyki, wyborem form, metod szkolenia. Nakładają na nich obowiązek osiągnięcia celu, który ich pododdziałom i oddziałom określono.”¹

Broń strzelecką najczęściej wykorzystuje się kolejno w szkoleniu: ogniowym, taktycznym, technicznym i specjalistycznym. Przygotowanie żołnierzy do bezpiecznego użytkowania broni polega na wykształceniu prawidłowych nawyków, warunkujących poprawną eksploatację oraz wpojeniu wiedzy potrzebnej i wystarczającej do osiągnięcia zamierzonych celów szkoleniowych.

Czas eksploatacji broni dzieli się na czas użytkowania, przechowywania i na czas napraw i obsługi technicznych. Wypadek zaboru może nastąpić w każdej sytuacji i w każdym czasie, a zazwyczaj podczas przechowywania (wydawania, przyjmowania), natomiast wypadek przy jej użyciu podczas szkolenia, wykorzystania w wojsku - związanego z wykonywaniem zadań służbowych. W związku z tym, że podstawą działalności wojska w czasie pokoju jest szkolenie, to i wypadki zawsze dotyczyć będą sposobu i systemu szkolenia. Wypadki te dotyczyć będą uszczerbku na zdrowiu i życiu, jak i zaboru broni.

Wypadek to niekorzystny skutek uboczny szkolenia bojowego. Może nastąpić w każdej sytuacji, ze względu na tempo szkolenia i jego specyfikę. Nie jest to zjawisko najważniejsze, pierwsze jest zawsze szkolenie. Wypadki można umieszczać dopiero na dalszym miejscu, jednak jest to temat niezwykle ważny. Usilne i częste wskazywanie miejsc i sytuacji niebezpiecznych może uczyć niebezpieczeństwa (przestępstwa) i hamować postęp szkolenia. Z kolei marginesowe traktowanie problemu bezpieczeństwa może spowodować wzrost przypadków losowych, przypadkowych i zamierzonych. Właściwe ujęcie tego tematu zmierzać powinno do zrównoważonego manipulowania zagadnieniem.

Orientacyjnie temat ten dotyczy wszystkich pionów dowodzenia - kierowania, tj.: pionu szkoleniowego, ogólnego, logistycznego i wychowawczego oraz dowódców, którzy określają i dzielą zakresem odpowiedzialności.

¹ Zestawienie materiałów z problematyki szkoleniowej kursu szkoleniowo-metodycznego, DWL - GZSzB, Olesno - wrzesień 1998, s. (wystąpienie Pana gen. dyw. Aleksandra Poniewierki).

Wyżej wymienione cytaty lakonicznie informują o aktualnym punkcie widzenia na te problemy, a całokształt obrazu uwidoczni się po omówieniu zjawiska i przedstawieniu zależności z pozostałymi pionami kierowania poza pionem szkolenia.

W rozprawie uwidocznione zostaną relacje w tychże pionach a wypadkami z bronią strzelecką, z czego wysunięte zostaną wnioski do stosowania w profilaktyce przeciwdziałającej wypadkom.

METODOLOGICZNE PODSTAWY BADAŃ.

2.1. Uzasadnienie wyboru tematu.

W minionych latach liczba wypadków nadzwyczajnych i przestępstw z użyciem broni strzeleckiej stanowiły niewielką grupę wśród ogółu wypadków i czynów przestępczych w wojsku. Należały one jednak do kategorii wypadków najgroźniejszych w skutkach, gdyż często prowadziły do utraty zdrowia lub życia żołnierzy. Ostatnio obserwuje się znaczący wzrost liczby wypadków nadzwyczajnych z użyciem broni strzeleckiej. Dla przykładu można podać, że w 1994 r., w stosunku do roku 1993, nastąpił wzrost wypadków nadzwyczajnych z użyciem broni i środków wybuchowych o 36%, a liczba ofiar śmiertelnych wzrosła o 112%. W 1994 roku odnotowano również wzrost o ok. 58% liczby zamachów samobójczych z użyciem broni strzeleckiej, podczas gdy liczba postrzeleń i zabójstw innych osób tylko nieznacznie wzrosła.

Utrzymująca się wysoka liczba samopostrzeleń i samobójstw oraz postrzeleń i zabójstw w większości przypadków ma miejsce podczas lub po zakończeniu ćwiczeń na poligonach, szkolnych strzelań na strzelnicach, pełnienia służby wartowniczej, dotyczy głównie żołnierzy zasadniczej służby wojskowej. Przyczynami tych wypadków najczęściej są uchybienia w systemie ograniczenia dostępności do broni strzeleckiej oraz jej ochrony; zaniedbania w sprawowaniu nadzoru i kontroli nad procesami eksploatacji i szkolenia bojowego; słaba znajomość budowy i zasad działania broni, brak wyrobionych nawyków bezpiecznego obchodzenia się z bronią i nieodpowiednie zachowanie użytkowników.

Szczególnie zaniepokojenie wywołują przypadki zorganizowanego zaboru broni strzeleckiej przez cywilne grupy przestępcze. Nie można wykluczyć, iż uzyskana w ten sposób broń może być wykorzystana przez pojedynczych obywateli (przestępców) lub zorganizowane grupy (bojówki, mafie) do realizacji działań przestępczych (napady, rozboje, zamachy, szantaże, itp.), w wyniku których następuje utrata zdrowia lub życia osób trzecich oraz wzrost poczucia zagrożenia bezpieczeństwa obywateli.

Jeśli chodzi o zabór to w przypadku technicznych środków bojowych liczba wypadków w 1994 roku utrzymała się na poziomie roku 1993, natomiast w przypadku broni liczba ta wzrosła o około 73%.

W latach osiemdziesiątych w Śląskim Okręgu Wojskowym wypadki z bronią i amunicją stanowiły średnio 5% ogólnej ilości wypadków nadzwyczajnych, co ilościowo oscylowało wokół 50 wypadków rocznie.

Przyczyną wypadków z bronią najczęściej są:

- brak należytego zabezpieczenia broni przed dostępem osób niepowołanych i nieodpowiedzialnych;
- brak dostatecznej znajomości budowy i zasad działania broni przez użytkownika;
- nieprzestrzeganie obowiązujących zasad dotyczących bezpieczeństwa obsługi posiadanej broni;
- ograniczenie poczucia odpowiedzialności użytkownika na skutek upojenia alkoholowego;
- rutyna i brak samokontroli oraz krytycznej oceny własnego postępowania z bronią;
- różnego rodzaju naganne zachowania użytkowników (straszenie użyciem broni, wkładanie do komory naboju naboju, podkładanie i zamiana naboju szkolnych na bojowe, strzelanie do kolegów amunicją ślepa, itp.);
- zabawy polegające na próbach wystrzeliwania z broni różnych przedmiotów (wyciorów, drewnianych kołków, spłonek saperskich, itp.) za pomocą naboju ślepych;
- próby dorabiania i preparowania naboju do strzelania z posiadanej broni;
- strzelanie w miejscach i sytuacjach stanowiących zagrożenie przypadkowym trafieniem przez pocisk (strzelanie w zamkniętym pomieszczeniu lub na strzelnicy do przedmiotów powodujących odbijanie się pocisków i wydostaniem się ich poza rejon strzelnicy).

Każdy wypadek, jako zjawisko społeczne powstaje według określonych uwarunkowań, ułatwiających lub utrudniających jego zaistnienie.

Liczba wypadków nadzwyczajnych z użyciem broni strzeleckiej ciągle stanowi, podobnie jak przypadki jej utraty i zaboru, wysoce niepokojące zjawisko, gdyż nadal ob-

serwuje się jego tendencje wzrostowe. Działania na rzecz zapobiegania i przeciwdziałania tym zjawiskom są mało skuteczne, nawet mimo podejmowania wieloszczeblowych przedsięwzięć służbowych.

Przedstawiony stan rzeczy uzasadnia potrzebę podjęcia szczegółowej analizy okoliczności powstawania wypadków z użyciem broni strzeleckiej, oraz motywów zachowań użytkowników, aby możliwe było podjęcie wszechstronnych działań, ukierunkowanych na zapobieganie i przeciwdziałanie, jak również na zminimalizowanie poczucia zagrożenia szkolonych żołnierzy i obywateli. Zachodzi potrzeba zbadania oraz naukowego uzasadnienia związków przyczynowo-skutkowych, rządzących wypadkami z bronią strzelecką w procesie szkolenia bojowego na bazie pododdziałów wojsk lądowych. Wyniki takiej analizy mogą stanowić podstawę opracowania rozwiązań w zakresie zapobiegania i przeciwdziałania wypadkom, których przedmiotem jest broń strzelecka.

Z własnych doświadczeń wiem, że w praktyce stosowania broni strzeleckiej przez żołnierzy, w tym i przez kadre zawodową, bardzo często zwraca się uwagę na bezpieczeństwo jej użytkowania. Wyolbrzymia się słowo *bezpieczeństwo*, które ogranicza się zazwyczaj do lakonicznego przedstawiania warunków bezpieczeństwa przed zajęciami, przedsięwzięciami. Zazwyczaj nie obejmują one w całości treści instrukcyjnych.

Zapewnienie bezpieczeństwa spada bezpośrednio na prowadzącego, kierującego przedsięwzięciem, który to warunki te przedstawia według własnych umiejętności i spostrzeżeń. Przeważnie zajęcia z bronią prowadzone są przez kadre o małym doświadczeniu (dowódcy plutonów), która ma za zadanie „przerobić” cywila, laika w dziedzinie broni, na żołnierza zdolnego do bezpiecznego wykonywania zadań z bronią strzelecką.

Brak zbiorczej literatury, materiałów i dostępnych informacji, jest dużym utrudnieniem, zazwyczaj dla kadry zawodowej, która jest zobligowana do zapobiegania i przeciwdziałania wypadkom. Dlatego uwzględniając te potrzeby chciałbym przedstawić im w miarę wyczerpujący materiał.

Wybór tego tematu podyktowany jest ponadto moimi zainteresowaniami i praktyką zawodową Szefa Uzbrojenia i stażem w Zakładzie Teorii i Praktyki Strzelań. Zainteresowania moje obejmują czas współczesny, określony służbą wojskową i przeszły, określony przynależnością do Stowarzyszenia Miłośników Dawnej Barwy i Broni, Stowarzyszenia Miłośników Oręża Polskiego i Bractwa Kurkowego miasta Wrocławia. Dotyczą one głównie uzbrojenia, a w tym broni palnej.

Zawarta, z tym ukierunkowaniem, wiedza w tejże pracy winna stać się moim zdaniem przydatna i pomocna w wojsku, w organizacjach paramilitarnych oraz dla wszystkich użytkowników broni strzeleckiej.

2.2. Cele rozprawy doktorskiej.

Rozprawa doktorska jest pracą naukową, a jako taka wymaga ścisłego sprecyzowania jej celów. Pojęcie celu różnie jest definiowane w literaturze naukowej, aczkolwiek nie ma większych różnic między poszczególnymi definicjami. Przykładem definicji celu może być następujące sformułowanie:

„Cel - założony rezultat dążeń, punkt dojścia, do którego osiągnięcia się zmierza; to, do czego się dąży, co się chce osiągnąć; prakseologii zdarzenie zamierzone przez sprawcę; sprawca zaś nie tylko wyobraża sobie jakieś przyszłe zdarzenie, którego osiągnięcie ma być etapem końcowym danego działania, lecz również włącza się czynnie w łańcuch przyczyn i skutków prowadzących do owego zamierzonego zdarzenia.”¹ lub też:

„Cel, to do czego się dąży, co się chce osiągnąć; przedmiot zamierzonych działań, punkt centralny jakiejś akcji.”²

Z każdym celem związane jest stwierdzenie celowości, które najogólniej definiowane jest jako:

„**Celowość:** 1) potocznie - świadome zmierzanie do celu; 2) potocznie i w prakseologii - odpowiedniość dobieranych środków do wytyczonych celów.”³

¹ Borzęcki K.. Leksykon podręczny, Wydawca Księgarnia „Oświata”, Olsztyn 1994, s. 44 i n.

² Słownik wyrazów obcych, PWN, Wydanie nowe, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1995, s. 159.

³ Nowa encyklopedia powszechna PWN tom 1, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1995, s. 659.

Na podstawie wcześniej przedstawionego uzasadnienia wyboru tematu, nieodzownym jest przedstawienie własnych celów rozprawy, czyli tego co się chce osiągnąć.

2.2.1. Cel główny i cele szczegółowe.

Z metodologicznego punktu widzenia wskazane jest określenie najpierw celu głównego, a następnie (wynikającego z niego) rozbicia go na szczegółowe.

Celem głównym mojej rozprawy jest:

opracowanie możliwych do realizacji rozwiązań w zakresie zapobiegania i przeciwdziałania wypadkom z bronią strzelecką.

Osiągnięcie tego celu, będzie możliwe przez realizację celów cząstkowych, które dla potrzeb tej rozprawy przyjęły następujące brzmienie:

1. Zbadanie rozwiązań w zakresie formalnoprawnego uregulowania zasad szkolenia bojowego przy użyciu broni strzeleckiej oraz sprawowania kontroli i nadzoru nad ich przestrzeganiem.
2. Zbadanie i naukowe uzasadnienie związków i zależności między wypadkami z bronią strzelecką a przebiegiem szkolenia bojowego.
3. Identyfikacja przyczyn i okoliczności sprzyjających powstawania wypadków utraty broni strzeleckiej oraz motywów działań użytkowników (na podstawie dostępnych danych SOW, MON, ŻW, MSW). Określenie skali zjawiska w wybranych przedziałach czasowych.
4. Określenie i naukowe uzasadnienie zakresu koniecznych zmian w procesie szkolenia bojowego z bronią strzelecką, zapewniających wyeliminowanie lub zminimalizowanie przyczyn sprzyjających powstawaniu wypadków z jej użyciem.

W mniejszym lub większym stopniu zawsze występowały i nadal występują wypadki z bronią strzelecką w szkoleniu bojowym. Skutki są zawsze znane w sytuacji zdarzenia, natomiast przyczyny są określane lub określone w czasie późniejszym na podstawie zasad użytkowania, eksploatacji sprzętu przy wykonywaniu zadań szkoleniowych i służbowych. Często określa się potocznie, że nie ma dwóch takich samych wypadków, zgodnie z teorią losową prawdopodobieństwa zdarzenia, wystąpienia wy-

padków, ale niektóre ich cechy (parametry) bywają podobne. Czy to prawda, czy nie? W tej sytuacji postawiłem sobie cele, które są celami mojej rozprawy doktorskiej. Po określeniu skali zjawiska, zamierzam przedłożyć w miarę możliwe rozwiązanie, polegające na zdecydowanym i skutecznym przeciwdziałaniu.

2.3. Problemy badawcze.

Kolejnym logicznym etapem pracy naukowej jest sformułowanie problemów naukowych. Wcześniej jednak pragnę przytoczyć kilka definicji problemu naukowego.

„**Problem naukowy metodologicznie** - swoiste pytanie, które zakłada pewną wiedzę w obrębie jakiegoś tematu; formułując problem naukowy coś się wie, a czegoś się nie wie na dany temat i chodzi o to, aby się dowiedzieć, czyli poznać prawdę w obrębie tego, czego się nie wie; problem naukowy spełnia rolę przewodnią całej pracy badawczej, określając granice pracy oraz wyznaczając metody pracy badawczej; problemy naukowe mogą być bardziej lub mniej pojemne i odznaczać się różnym stopniem ogólności - od najbardziej ogólnych do bardzo szczegółowych, od szerokich do bardzo wąskich; w pracach badawczych ma się często do czynienia z problemem głównym i wynikającymi z niego problemami pochodnymi, szczegółowymi (problematyka).”¹

Natomiast według autorów literatury pedagogicznej problem rozumie się następująco:

- według M. Łobockiego: „Problemy badawcze są to pytania, na które szukamy odpowiedzi na drodze badań naukowych.”²
- według T. Pilcha problem badawczy: „Określa obszar niewiedzy i informuje o naszym osobistym pragnieniu znalezienia odpowiedzi na niepokój ignorancji.”³

Problem powinien być możliwie wyraźnie sprecyzowany, jednakże zazwyczaj dopiero w trakcie dalszych badań następuje jego ostateczne skryształizowanie.

Problemy mogą dotyczyć właściwości faktów i zjawisk (pytania o wartości zmiennych), bądź też zachodzących pomiędzy nimi zależności (pytania o związki między zmiennymi). Problem badawczy może mieć postać pytań rozstrzygających (z par-

¹ Borzęcki K., op. cit., s. 168.

² Łobocki M., Metody badań pedagogicznych, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1978, s. 56.

³ Pilch T., Zasady badań pedagogicznych, Wydawnictwo „Żak”, Warszawa 1995, s. 175.

tykułą czy) lub pytań dopełnienia (otwartych lub zamkniętych), które mogą zawierać kilka odpowiedzi.¹ Wskazane jest, aby pytanie dopełnienia zostało przekształcone w zbiór pytań rozstrzygających.²

2.3.1. Główny problem badawczy i problemy szczegółowe.

W oparciu o wyżej przedstawione rozważania, dla potrzeb tej rozprawy, główny problem badawczy przyjął postać następującego pytania: *jakiego rodzaju przedsięwzięcia (rozwiązania, działania) należy podjąć w celu możliwie skutecznego zapobiegania i przeciwdziałania negatywnym zjawiskom wypadków z bronią strzelecką?*

Z problemu głównego wynikają następujące problemy szczegółowe:

1. Jakie mogą być (formalnoprawne) rozwiązania w zakresie użycia broni strzeleckiej w szkoleniu bojowym i w zakresie kontroli i nadzoru?
2. Jakie są związki i zależności między wypadkami z bronią strzelecką a przebiegiem szkolenia bojowego?
3. Jakie są przyczyny i okoliczności powstawania wypadków utraty broni oraz motywy działań użytkowników, uczestników utraty broni strzeleckiej?
4. Jakie wprowadzić zmiany formalnoprawne, ograniczenia, rozwiązania w procesie szkolenia bojowego z bronią strzelecką, aby wyeliminować lub zminimalizować przyczyny powodujące negatywne skutki wypadków ?

Wiadomym jest, że stale są podejmowane wieloszczeblowe przedsięwzięcia służbowe na rzecz zapobiegania i przeciwdziałania zjawiskom wypadków z bronią strzelecką w szkoleniu bojowym i zazwyczaj bywają nieskuteczne. Rodzi się tu pytanie: *czy można im skutecznie przeciwdziałać?* W celu odpowiedzi na to pytanie postawiłem kolejne pytania w formie problemów badawczych: głównego i szczegółowych. Problem główny ma wskazać związki i zależności i na ich podstawie określić formę zapobiegania tym zjawiskom. Problemy szczegółowe zwracają uwagę i rozpatrują dział prawny, instrukcyjny, nakazanych sposobów działania, w tym kontrole i nadzory, a ponadto rozważają wypadki dwukierunkowo, tj. pod kątem zjawisk fizycz-

¹ Łobocki M., *Metody (...)*, op. cit., s. 60.

² Góralski A., *Metody opisu i wnioskowania statystycznego w psychologii i pedagogice*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1987, s. 12.

nych, związanych z uszczerbkiem na zdrowiu i życiu oraz pod kątem utraty, zaboru broni strzeleckiej. W podsumowaniu zamierzam rozważyć rozwiązania drogą ograniczeń, zmian instrukcyjnych lub według innych wynikłych, w miarę skutecznych dróg, rozwiązania problemu poprzez przeprowadzenie badania. Odpowiedzią na główny problem badawczy winna być prawda, która jest hipotezą i na tym etapie jest jeszcze nieznana.

Natomiast nowością tematu rozprawy jest to, że problem wypadków z bronią strzelecką nie był globalnie rozpatrywany na poziomie pracy doktorskiej.

2.4. Hipotezy robocze.

Najogólniej o tworzeniu hipotez T. Pilch mówi tak: „Problem badawczy, czy raczej zespół problemów badawczych wyznacza dalszy proces myślowy w fazie koncepcji. Jest bezpośrednim twórcą hipotez, bo często zabieg badania hipotez polega na zmianie gramatycznej formy problemu, ze zdania pytającego na twierdzące lub przeczące.”¹

Przez hipotezę według leksykonu K. Borzęckiego rozumie się: „... tymczasowe przypuszczenie, mające ułatwić naukowe wyjaśnienie zjawiska; domysł; założenie oparte na prawdopodobieństwie, a wymagające sprawdzenia, weryfikacji, mające na celu odkrycie nieznanego zjawiska lub praw; zdanie nie w pełni uzasadnione, rozważane jako racja dla pewnych uznanych już zdań; jakiegokolwiek orzeczenie niezupełnie prawne; przypuszczenie.”²

Przykładem innego zdefiniowania hipotezy jest następujące sformułowanie: „że hipotezy robocze są oczekiwanym przez badacza wynikiem planowanych badań.”³

Podobnie definiowana jest hipoteza przez metodologa J. Pietera, podaje on następujące definicje, że hipoteza jest: „... naukowym przypuszczeniem co do istnienia lub nieobecności danej rzeczy, czy zjawiska w określonym miejscu lub czasie (...) oraz co do

¹ Pilch T., *Zasady badań pedagogicznych*, Zakład Naukowy Imienia Ossolińskich, Wrocław - Warszawa - Kraków - Gdańsk, Wydawnictwo 1977, s. 65.

² K. Borzęcki. *Leksykon (...)*, op. cit., s. 85.

³ Łobocki M., *Metody (...)*, op. cit. s. 61.

związku zależności danych zjawisk od innych, lub związku pojęć bądź wielkości matematycznych w znaczeniu ustalonym.”¹

2.4.1. Hipoteza główna i hipotezy szczegółowe.

Nawiązując do problemu głównego, jak również na podstawie własnych doświadczeń oraz badań wstępnych, przyjąłem następującą hipotezę główną:

skuteczne zapobieganie i przeciwdziałanie wypadkom z bronią strzelecką w szkoleniu bojowym możliwe jest przez:

- *wprowadzenie jednoznacznej odpowiedzialności;*
- *szkolenie tylko osób o rozpoznanym stanie psychofizycznym;*
- *stosowanie złożonych elektronicznych systemów ochrony miejsc przechowywania;*
- *przeniesienie części szkolenia na środowisko cywilne w formie indywidualnej i zbiorowej, poprzez łatwiejszy dostęp do broni prywatnej i „klubowej”;*
- *zwiększenie zaangażowanych działań profilaktycznych przez Żandarmerię Wojskową, kapelanów, oficerów wychowawczych i dowódców.*

W oparciu o przedstawione problemy szczegółowe zakładam, że (hipotezy szczegółowe):

1. Ograniczenie wypadków poprzez rozwiązywanie formalnoprawnego problemu użycia broni strzeleckiej możliwe jest przez:

- uregulowanie zakresu odpowiedzialności;
- przekazywanie kompetencji działania osobom szkolącym;
- rozdzielenie systemu kontroli i nadzoru, tak aby działania te nie były fikcyjne oraz rozgraniczenie zakresu - kontroli dla osób bezpośrednio stykających się z problemem i nadzoru dla osób tylko fachowo związanych z tematem.

2. Ograniczenie wypadków poprzez rozwiązanie problemu wypadków z bronią strzelecką pod kątem uszczerbków na życiu i zdrowiu możliwe jest przez:

- właściwą organizację i takie szkolenie, które zmusza użytkowników broni strzeleckiej do stosowania zasad bezpieczeństwa;

¹ Pieter J., Zarys metodologii pracy naukowej, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1975, s. 61.

- stosowanie broni strzeleckiej o nienagannym stanie technicznym przez osoby nie będące pod działaniem środków zmniejszających wydolność ich organizmów;
 - dopuszczanie do użytkowania broni strzeleckiej tylko osób o dobrej kondycji psychofizycznej;
 - wpajanie szkolonym traktowania broni strzeleckiej jako niebezpiecznego środka walki, z którego może paść groźny strzał;
 - wprowadzenie zakazu praktycznego szkolenia z bronią strzelecką od piątku do poniedziałku oraz w miesiącach urlopowych (np. lipiec, sierpień) i „świętecznych” (np. grudzień do połowy stycznia);
 - zwracanie szczególnej uwagi w miejscach użytkowania, obsługi i składania na przechowanie broni strzeleckiej (warty, służby, poligony, strzelnice, pododdziały).
3. Ograniczenie wypadków poprzez rozwiązywanie problemu związanego z utratą broni strzeleckiej możliwe jest przez:
- unikanie wadliwych działań i czynności człowieka;
 - zwracanie szczególnej uwagi na miejsca występowania z bronią strzelecką (miejsca przechowywania, wart i służb, wykonywania zadań służbowych i szkoleniowych);
 - wprowadzenie zabezpieczeń elektronicznych wyższej klasy, np. monitorowany system alarmowy z czujnikami drzwi, okien i otworów wentylacyjnych;
 - przeniesienie ciężaru ochrony fizycznej na elektroniczną i udoskonalenie interwencji fizycznej w czasie napadu i włamania;
 - utrzymanie ścisłej procedury wydawania, przyjmowania sprzętu, jak i wejść i wyjść z miejsc przechowywania;
 - natychmiastowa interwencja profilaktyczna Żandarmerii Wojskowej i Wojskowych Służb Informacyjnych w przypadku zaistnienia przesłanek umożliwiających zabór, utratę, zagubienie broni strzeleckiej;
 - umożliwienie łatwiejszego dostępu żołnierzom i osobom cywilnym do posiadania broni prywatnej palnej, muzealnej i pozbawionej cech użytkowych;

- udostępnianie żołnierzom i osobom cywilnym zrzeszonym w związkach strzeleckich, strzelania z różnych rodzajów broni strzeleckiej na strzelnicach przystosowanych w obecności instruktorów;
 - przeniesienie chęci posiadania nielegalnej broni palnej (wojskowej) na legalną lub na nieskomplikowany dostęp do jej użytkowania.
4. Ograniczenie wypadków poprzez rozwiązanie problemu zapobiegania i przeciwdziałania wypadkom z bronią strzelecką możliwe jest przez:
- zaangażowane działanie profilaktyczne Żandarmerii Wojskowej, Wojskowych Służb Informacyjnych, kapelanów, oficerów wychowawczych i dowódców;
 - wprowadzenie szkolenia z tematu bezpieczeństwa w kontakcie z bronią, na początku każdego roku szkoleniowego, z udziałem fachowych przedstawicieli wszystkich pionów dowodzenia;
 - zastosowanie wszystkich rozwiązań przedstawionych w punkcie 1, 2, 3.

Założona hipoteza rozwiązania problemu badawczego opiera się na poważnym traktowaniu zjawiska polegającym, nie pomijając dotychczasowych rozwiązań, na jednoznacznej odpowiedzialności i intuicyjnym rozpoznawaniu potencjalnych ofiar wypadków, na podstawie bogatej diagnostyki psychologów wojskowych, dowódców, oficerów wychowawczych i kapelanów, jak i Żandarmerii Wojskowej, czy Wojskowych Służb Informacyjnych.

Proponuję ponadto częściowe przeniesienie ciężaru szkolenia z broni strzeleckiej na przystosowane instytucje cywilne, co zmniejszy skalę problemu w szkoleniu wojskowym, ze względu na większe przystosowanie kandydatów na żołnierza, a także dodatkowo wyszkoli osoby cywilne, które z różnych przyczyn nie odbywają służby wojskowej. Proponuję również nadanie rangi rozwiązaniom szczegółowym, dotychczas znanym (nie zawsze stosowanym), które obecnie dają wynik pozytywny, a nie są zauważane, bo zazwyczaj giną w ogromie rozwiązań szczegółowych - (częstkowych).

2.5. Metody, techniki i narzędzia badawcze.

Do rozwiązywania problemów naukowych wykorzystywane są różne metody, techniki i narzędzia badawcze.

Według leksykonu K. Borzęckiego, metoda to: „... sposób postępowania, świadomy i powtarzalny wybór działania; zespół celowych czynności i środków; sposób wykonania zadania lub rozwiązania problemu; zespół ogólnych założeń badawczych (wytycznych) przyjętych w określonych badaniach; porównaj: sposób, tryb.”¹ Natomiast metody badań to: „... ogólne systemy reguł dotyczących organizowania działalności badawczej, tj. szeregu operacji poznawczych i praktycznych, kolejności ich stosowania, jak również specjalnych środków i działań skierowanych z góry na założony cel badawczy; najczęściej stosowane w naukach społecznych to metody: obserwacji, eksperymentu, statystyczna, testów, technik socjometrycznych, analizy dokumentów, ankiety i kwestionariusze wywiadu.”²

W inny sposób metodę definiuje A. Kamiński, którą rozumie jako „zespół teoretycznie uzasadnionych zabiegów koncepcyjnych i instrumentalnych, obejmujących najogólniej całość postępowania badacza, zmierzającego do rozwiązania określonego problemu naukowego.”³ Ponadto tenże autor definiuje technikę badań, którą z kolei należy rozumieć jako „czynności praktyczne, regulowane starannie wypracowanymi dyrektywami, pozwalającymi na uzyskanie optymalnie sprawdzonych informacji, opinii, faktów.”⁴

Trzecim elementem rozwiązywania problemów naukowych jest narzędzie badawcze. Według T. Pilcha „jest przedmiotem służącym do realizacji wybranej techniki badań.”⁵

Do rozwiązania przedstawionych wyżej problemów, to jest głównego i szczegółowych, wykorzystane następujące metody badawcze:

1. Metody zasadnicze:

¹ Borzęcki K., op. cit., s. 124.

² Tamże, s. 125.

³ Podano za Pilchem T., op. cit., Wydawnictwo 1977, s. 116.

⁴ Tamże, s. 116.

⁵ Tamże, s. 116.

- metoda analizy dokumentów;
- metoda krytycznej analizy literatury przedmiotu badań;
- metody teoretyczne (analiza, synteza, abstrahowanie, porównanie, uogólnienie, wnioskowanie, dedukcja, indukcja, redukcja, analogia).

2. Metody pomocnicze:

- metoda sondażu diagnostycznego (ankieta);
- metody statystyczne.

3. Metody wspierające:

- metoda ocen ekspertów (metoda heurystyczna).

Metodę analizy dokumentów wykorzystałem do badania odpowiedniej dokumentacji szkoleniowej i powypadkowej. Objąłem nią następujące dokumenty (wykaz w części końcowej pod tytułem MATERIAŁY i PISMA) z:

- a) Ministerstwa Obrony Narodowej;
- b) Śląskiego Okręgu Wojskowej;
- c) Komendy Głównej Żandarmerii Wojskowej;
- d) Komendy Głównej Policji, a w szczególności dostępne materiały (pisma) z lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych, do których między innymi należą:
 - materiały na Rady Wojskowe MON i SOW;
 - informacje na Kolegium Szefa Inspektora Szkolenia Zastępcy, Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego;
 - Materiały Komendy Głównej Żandarmerii Wojskowej na szkolenie instruktazo-metodyczne z ochrony obiektów wojskowych;
 - materiały na narady służbowe z Szefem Służby Uzbrojenia i Elektroniki ZT i OG SOW;
 - materiały na analizę dyscypliny SOW;
 - wytyczne, rozkazy, zarządzenia, informacje SOW;
 - dokumenty normatywne;
 - materiały na posiedzenie Zespołu Analityczno-Prognostycznego Dowódcy SOW ds. Dyscypliny;

- materiały na spotkania środowiskowe z dowódcami pododdziałów;
 - materiały z analizy wypadków z bronią Głównego Zarządu Szkolenia Bojowego WP;
 - informacje Zastępcy Dowódcy - Szefa Sztabu SOW w zakresie wypadków z bronią;
 - informacje Komendy Głównej Żandarmerii Wojskowej na temat obiektów w SZ RP;
 - wytyczne Szefa Inspektoratu Szkolenia Zastępcy Szefa Sztabu Generalnego WP;
 - materiały z wypadków, np. „Zabór broni w Wojskowym Instytucie Techniki Uzbrojenia w Zielonce”, Mińsk Mazowiecki 1991 r.;
 - skrypt Szefostwa Wojskowej Służby Wewnętrznej „Zapobieganie dezercji oraz kradzieży broni lub innych środków walki”, T. Drozdowski, Warszawa 1974 r.;
 - Biuletyn Specjalny Nr 16/Uzbr. „Główne kierunki przeciwdziałania wypadkom z bronią i amunicją”, Dowództwo Śląskiego Okręgu Wojskowego - Szefostwo Służby Uzbrojenia i Elektroniki, Wrocław 1988 rok;
 - Biuletyn Specjalny Nr 20/Uzbr. „Główne kierunki przeciwdziałania wypadkom z bronią i amunicją oraz utraty i zaboru broni”, Dowództwo Śląskiego Okręgu Wojskowego - Szefostwo Służby Uzbrojenia i Elektroniki, Wrocław 1990 rok.
- = za literaturę kierunkową przyjąłem: M. Kulicki „Nieostrożne obchodzenie się z bronią palną”, Studium z zakresu kryminalistyki, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń 1982 r.

Metodę krytycznej analizy literatury przedmiotu badań zastosowałem w celu wykazania podobieństw, różnic, związków, zależności, istotnych cech - w hipotezach, założeniach, w przekonaniach i poglądach - oraz po to, aby przystosować nowy problem do wiedzy dotychczasowej. Metoda ta jest tu metodą główną.

Metodami teoretycznymi posłużyłem się w celu analitycznego zbadania, uporządkowania i opisu dokumentów szkoleniowych i powypadkowych oraz wyciągnięciu wniosków i przetworzenia ich w postać możliwych do realizacji rozwiązań problemów rozprawy.

Spośród tych metod przyjąłem do stosowania:

Analizę - w celu rozłożenia danych na części składowe i rozpatrzenie każdego z osobna;

Syntezę - po to, aby po przeprowadzonej analizie zbudować z części składowych, już zweryfikowanych, nowej całości - tworu już „zdrowego”;

Abstrahowanie - aby pominąć nieistotne składniki, zjawiska i wyodrębnić słuszne;

Porównanie - aby ustalić podobieństwa i różnice między badanymi zjawiskami;

Uogólnienie - aby ze szczegółowych badań, doświadczeń, faktów, zjawisk, wyciągnąć ogólne wnioski;

Wnioskowanie - aby uzyskać nową wiedzę (wnioskowaną) z wiedzy już istniejącej;

Analogię - aby przenieść prawdy o zjawiskach czy przedmiotach na inne ze względu na ich podobieństwo;

Dedukcję - aby przejść od ogółu do szczegółu, aby uzyskać sądy szczególne z ogólnych, aby z następstwa zjawisk wytworzyć sposobem wynikania logicznych szczegółów;

Indukcję - jako odwrotności dedukcji, aby sprawdzić poprawność logicznego rozumowania, wynikania;

Redukcję - w celu dobrania logicznych rozwiązań takich, aby następstwa przesłanek były korzystnym skutkiem.

Metodę sondażu diagnostycznego użyłem jako sposobu gromadzenia wiedzy głównie, poprzez ankietę.

Po kilkuletniej pracy, polegającej na zbieraniu i analizowaniu dokumentów służbowych, literatury oraz opinii osób bezpośrednio stykających się z dalej wymienionymi wypadkami z bronią, jak również opierając się na swojej obserwacji faktów i zdarzeń - będąc oficerem uzbrojenia, zebrałem w jedną całość przyczyny i okoliczności zdarzeń będących przedmiotem rozprawy. Pozwoliło mi to zbudować bogaty kwestionariusz z możliwością rozszerzenia go przez ankietowanego i dopisanie własnych spostrzeżeń i określenia kolejności według ważności przyczyn. Kwestionariusz wraz z opisem sposobu udzielania odpowiedzi (punktacji) dołączyłem jako załącznik nr 1.

Odpowiedzi najważniejsze - zdaniem ankietowanego - otrzymały cyfry najniższe, począwszy od 1, a najmniej ważne liczby największe, nie przekraczające ilości odpowiedzi w pytaniu. W tym układzie najważniejsze odpowiedzi otrzymywały najmniejszą ilość punktów.

Aby wyniki były czytelne graficznie wprowadziłem określoną przeze mnie liczbę proporcjonalną, która jest odwrotnością ilości punktów, tzn.:

$$\frac{1}{\text{ilość punktów}} \times 10^n = \text{liczba całkowita}$$

Kwestionariusz podzielony został na pytania dotyczące wypadków z bronią strzelecką pod kątem zjawisk fizycznych i pod kątem zaboru oraz na pytania dotyczące profilaktyki.

Dział pierwszy (A) obejmuje pytania związane z:

- stanem bezpieczeństwa;
- czynnikami zewnętrznymi;
- czynnikami wewnętrznymi;
- zasadami bezpieczeństwa;
- określeniem dni największej częstotliwości wypadków;
- określeniem miesięcy największych częstości wypadków.

Natomiast dział drugi (B) obejmuje:

- zależności, przesłanki;
- określenie najczęstszych miejsc zaginięć;
- stan zabezpieczeń;
- przyczyny zaginięć;
- przyczyny kradzieży;
- postępowanie dowódcy w wypadku zaginięcia broni.

W dziale trzecim (C) zebrano stosowane i wskazane do stosowania w profilaktyce przeciwdziałania wszelkim wypadkom z bronią strzelecką.

Kwestionariusz zawiera część (D), która określa potrzebne i wybrane dane socjologiczne ankietowanego (respondenta). Wyniki przedstawione są w całości w spra-

wozdaniu z przeprowadzonych badań przy pomocy 464 kwestionariuszy na temat wypadków z bronią strzelecką (załącznik nr 2).

Metody statystycznej użyłem do porządkowania spostrzeżeń naukowych, które mogą doprowadzić do naukowych uogólnień, poprzez opis zjawisk masowych, zmienności indywidualnej, czy współzależności zjawisk.

Do opisu wypowiedzi - poglądów badanych posłużyłem się obliczeniami wykonanymi w statystycznym programie komputerowym SPSS w wersji 5.0. Opisując wypowiedzi oparłem się przede wszystkim na frekwencji (udziale w badaniach), a do utworzenia hierarchii ważności poszczególnych problemów zawartych w odpowiedziach - średnią arytmetyczną. Ponadto wykonałem analizy korelacyjne do stwierdzenia na ile dane metryczkowe (socjograficzne) wpływają na poglądy respondentów w badanym problemie.

Kwalifikując uzyskane tabele korelacyjne posłużyłem się wskaźnikiem χ^2 oraz współczynnikami Cramera, kwalifikując je według Guilforda i Góralskiego. Wszystkie dane i opracowanie przy udziale programu komputerowego zamieściłem w załączniku nr 3. Przedstawione tam wykresy zostały utworzone odwrotnie niż w sposobie tradycyjnym (załącznik nr 2), to znaczy wartości (kolumny) najmniejsze posiadają największą wartość odpowiedzi w pytaniu (im kolumna wyższa tym ważność mniejsza). W sposobie klasycznym opisu (w treści pracy) posłużyłem się liczbą proporcjonalną, która graficznie zobrazowuje kształt bardziej naturalnie, to znaczy im wyższa kolumna tym większa ważność odpowiedzi na pytanie.

W treści pracy przedstawiłem dane z analizy ankiet uzyskane metodą klasyczną, ponieważ przy obliczeniach nie wprowadzałem ograniczeń, które by spowodowały istotne różnice (wyniki w zasadzie pokrywają się).

Metodę heurystyczną - ocen ekspertów, zastosowałem jako metodę wspomagającą i ułatwiającą poszukiwanie i odnajdywanie rozwiązań problemów wypadków z bronią strzelecką w szkoleniu bojowym. Bowiem ekspert może ujawnić najbardziej istotne aspekty, prawidłowości, związki przyczynowo-skutkowe, a grupa specjalistów może nawet dać gotowe rozwiązanie zadanych problemów naukowych. Rozwiązanie

takie będzie wtedy zweryfikowane metodą analizy i krytyki piśmiennictwa i sondażem diagnostycznym.

Rozwiązanie głównego problemu naukowego powiązanego z zależnościami w przebiegu szkolenia bojowego z bronią strzelecką, zamierzam dokonać wszystkimi wyżej wymienionymi metodami badawczymi, natomiast rozwiązanie problemów szczegółowych tylko metodami potrzebnymi dla prawidłowych rozważań i rozwiązań.

Metody zasadnicze użyłem do badania wszystkich problemów szczegółowych. Natomiast metody pomocnicze tylko do zbadania związków i zależności w wypadkach z uszczerbkami na zdrowiu i życiu oraz do zbadania przyczyn, okoliczności i motywów utrat broni strzeleckiej podczas rozpatrywanego szkolenia bojowego.

Metodę wspierającą zastosowałem do rozwiązania czwartego problemu badawczego, dotyczącego eliminowania i minimalizowania przyczyn wypadków, tj. do opracowania zmian formalnoprawnych, ograniczeń i możliwych do realizacji rozwiązań innej natury.

Zastosowałem ją również wybiórczo tam, gdzie nastąpiły różnice opinii w rozpatrywaniu dalszego tematu.

2.6. Założenia i ograniczenia.

1. Badania prowadziłem na podstawie dostępnych danych z lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych.
2. W rozprawie przedstawiłem wyniki badań odnoszące się do tych związków przyczynowo-skutkowych, które wskazują na okoliczności sprzyjające wystąpieniu wypadków powodujących uszczerbek na zdrowiu, utratę życia, utratę broni lub jej zabór w celach przestępczych.
3. W rozprawie przedstawiłem wszystkie wnioski i uogólnienia, jakie mogłem wygenerować na podstawie analizy zgromadzonych danych z SOW, MON, MSW, ŻW, istotnych dla wiarygodnego opisu identyfikacyjnego, naukowego uzasadnienia i racjonalnego rozwiązania problemu badawczego.

2.7. Teren badań.

Badania dokumentacji, badania ankietowe i badania opinii ekspertów prowadzone były na różnych terenach. Badania dokumentacji, głównie szkoleniowej i powypadkowej, prowadzone były na terenie sztabów: Ministerstwa Obrony Narodowej i Śląskiego Okręgu Wojskowego oraz na terenie Komendy Głównej Żandarmerii Wojskowej i Komendy Głównej Policji. Teren związany był ściśle z dostępnością do fachowych materiałów związanych z tematem rozprawy.

Natomiast badania ankietowe prowadzono na terenie Śląskiego Okręgu Wojskowego. Objęto nimi żołnierzy zawodowych z piętnastu jednostek wojskowych i słuchaczy kursów oficerskich (WKDO). Łącznie przebadano 464 respondentów, w tym: 373 oficerów, 62 chorążych i 29 podoficerów.

Szczegółowe zestawienie badanych respondentów przedstawia poniższa tabela 2.1.

Tabela 2.1.

Zestawienie ankietowanych jednostek wojskowych Śląskiego Okręgu Wojskowego

Lp.	Jednostka wojskowa	Ilość respondentów
1	WSO im. T. Kościuszki Wrocław, w tym: kursy oficerskie (WKDO) kierunku ogólnowo- skowy i inżynierski	175
2	2 Batalion Dowodzenia OW Wrocław	19
3	JW 1549 Biedrusko	21
4	JW 2697 Brzeg	20
5	JW 1527 Głogów	21
6	JW 1606 Gubin	19
7	JW 2836 Strzegom	9
8	18 pułk radiotechniczny	20
9	JW 1649 Gorzów Wielkopolski	21
10	JW 1588 Żagań	15
11	JW 1145 Zgorzelec	16
12	JW 2838 Krosno Odrzańskie	19
13	JW 2843 Opole	20
14	JW 1245 Wrocław	21
15	JW 3477 Wrocław	28
16	JW 3477 Leszno	20
RAZEM		464

Doboru próby reprezentatywnej dokonano drogą proporcjonalnego doboru celowego. Badania przeprowadzono w grupie żołnierzy zawodowych, bezpośrednio i pośrednio związanych ze szkoleniem bojowym i użytkowaniem broni strzeleckiej. W związku z tym terenem szczegółowych badań był teren pododdziałów, charakteryzujący się największą liczbą oficerów młodszych na dowódczych stanowiskach służbowych i o przeważającej ogólnowojskowej specjalności wojskowej nad techniczną.

Z kolei badanie opinii ekspertów prowadzone było na terenie Sztabu Śląskiego Okręgu Wojskowego: w Oddziale Oświatowo-Wychowawczym (wśród oficerów zajmujących się analizą i statystyką wypadków), w „Pionie Szkolenia” (wśród oficerów zajmujących się szkoleniem bojowym) i w „Pionie Logistyki” (wśród oficerów uzbrojenia zajmujących się obrotem materiałowym, sprawami eksploatacyjnymi i statystyką wypadków z bronią i środkami bojowymi) oraz na terenie Wyższej Szkoły Oficerskiej we Wrocławiu (wśród oficerów - wykładowców i instruktorów - Zakładu Teorii i Praktyki Strzelań oraz Zakładu Rodzajów Wojsk i Służb).

Wybór terenu Śląskiego Okręgu Wojskowego i Wyższej Szkoły Oficerskiej im. T. Kościuszki, został dokonany celowo, ze względu na moje miejsce dyslokacji.

2.8. Socjologiczna charakterystyka badanej populacji.

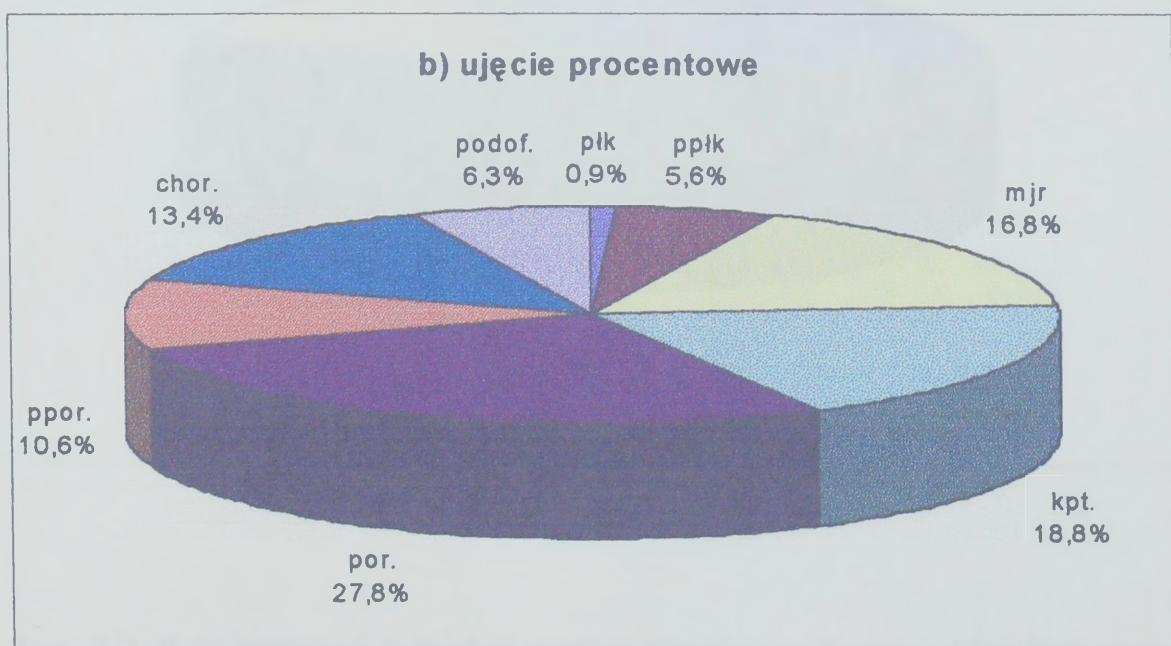
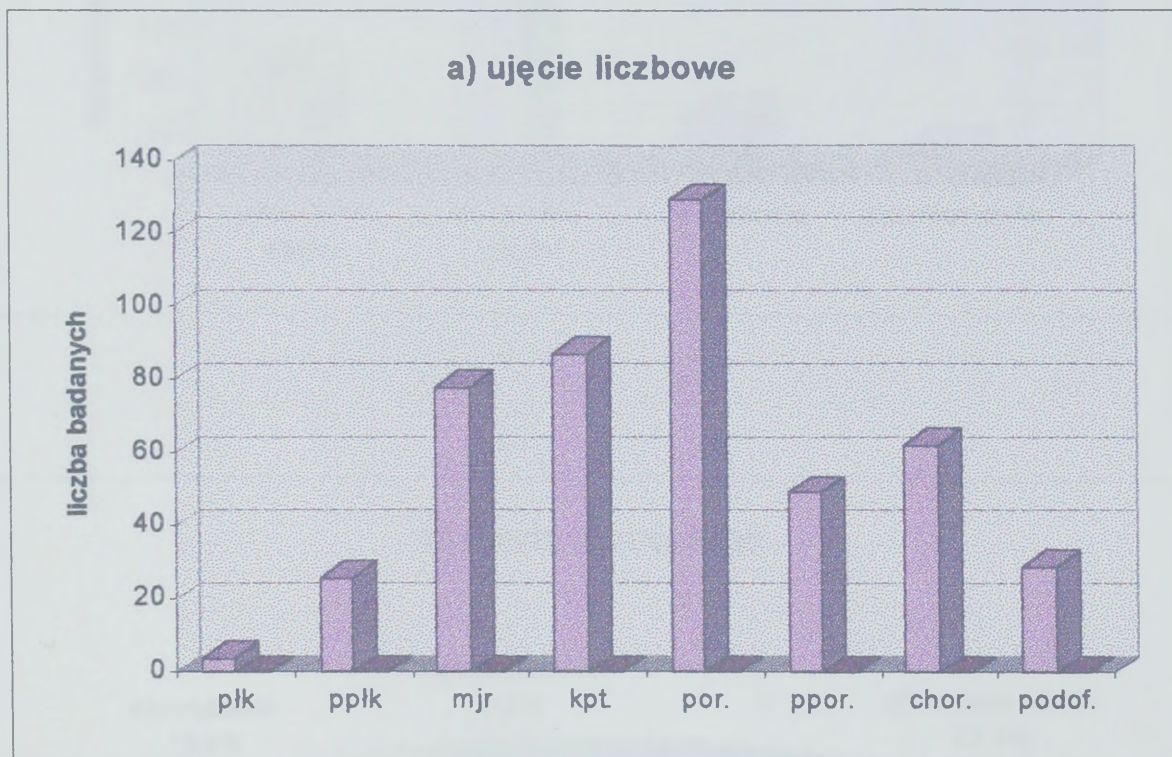
Założyłem, że takie czynniki jak: stopień wojskowy, przynależność do korpusu osobowego, pełnione stanowisko służbowe, staż w zawodowej służbie wojskowej oraz specjalność wojskowa, mają istotny wpływ na poglądy respondentów w kwestii bezpieczeństwa przy użytkowaniu i obchodzeniu się z bronią strzelecką podczas szkolenia bojowego pododdziałów wojsk lądowych.

Największą ilość stanowili porucznicy, kapitanowie i majorowie (rys. 2.1.), według korpusu osobowego oficerowie, w tym zdecydowanie oficerowie młodszy (rys. 2.2.), zajmujący stanowiska dowódcze (rys. 2.3.) a później sztabowe. Przedziały wiekowe określone stażem służby wojskowej były w miarę wyrównane (rys. 2.4.). W specjalności wojskowej dominowała ogólnowojskowa nad techniczną (rys. 2.5.), co jest zjawiskiem naturalnym. Dobór badanej populacji był celowy, związany celowym doborem terenu badań ankietowych i okazał się trafny - zgodny z oczekiwaniami.

Reasumując - zebrane poglądy dotyczą żołnierzy zawodowych, głównie oficerów, którzy powyższą problematyką zajmują się lub zajmowali się na co dzień, w związku z tym opinie te winny należeć do obiektywnych.

Dokładniejszą charakterystykę badanej populacji przedstawiają poniższe tabele i rysunki.

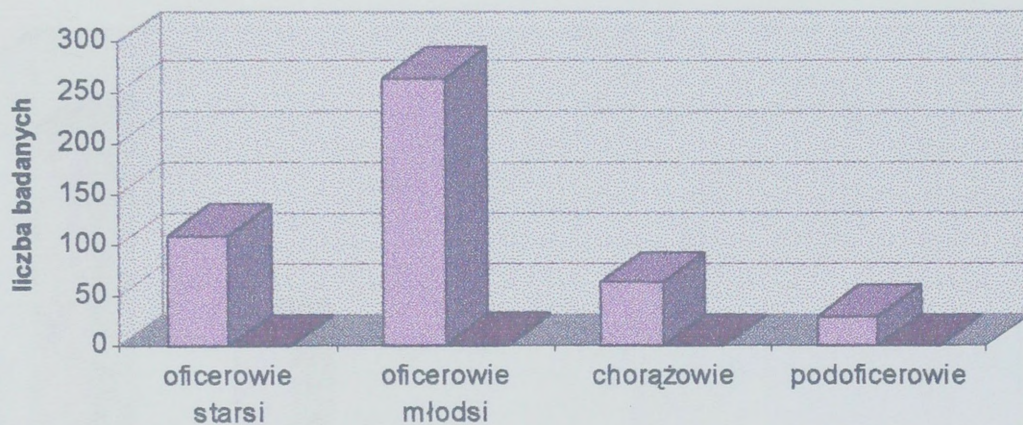
Stopień wojskowy	plk	ppłk	mjr	kpt.	por.	ppor.	chor.	podof.	
Ujęcie liczbowe	4	26	78	87	129	49	62	29	464
Ujęcie procentowe	0,9%	5,6%	16,8%	18,8%	27,8%	10,6%	13,4%	6,3%	

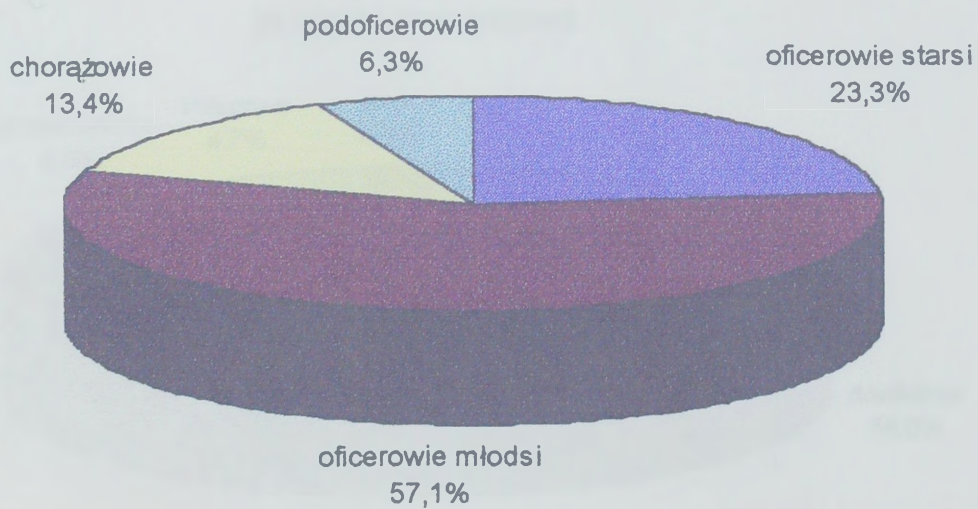
Rys. 2.1. Ilość badanych żołnierzy według posiadanego stopnia wojskowego.

Stopień wojskowy	oficerowie starsi	oficerowie młodzi	chorążowie	podoficerowie	
Ujęcie liczbowe	108	265	62	29	464
Ujęcie procentowe	23,3%	57,1%	13,4%	6,3%	

a) ujęcie liczbowe

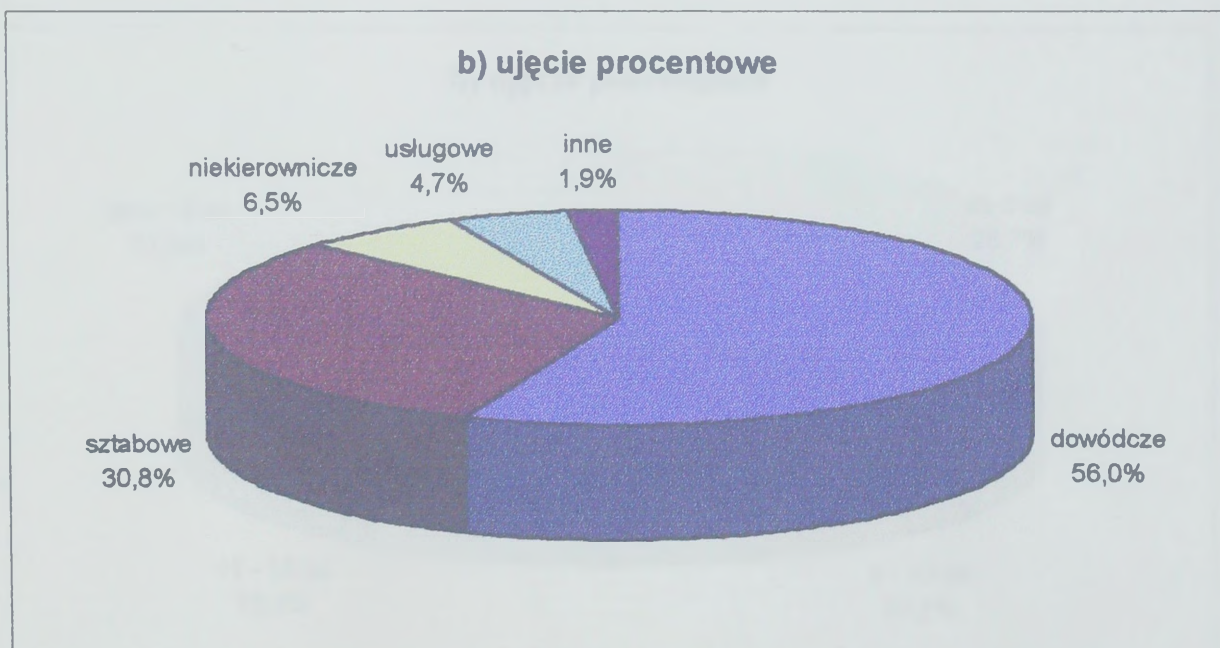
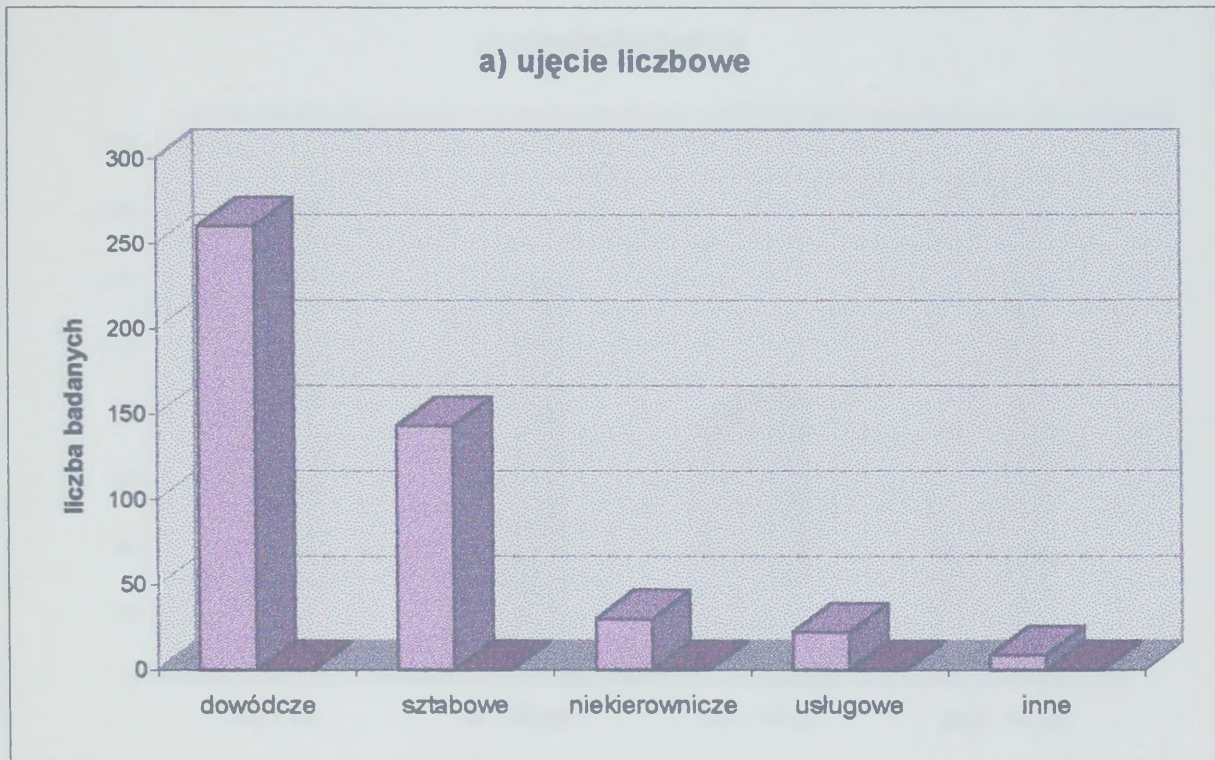

b) ujęcie procentowe

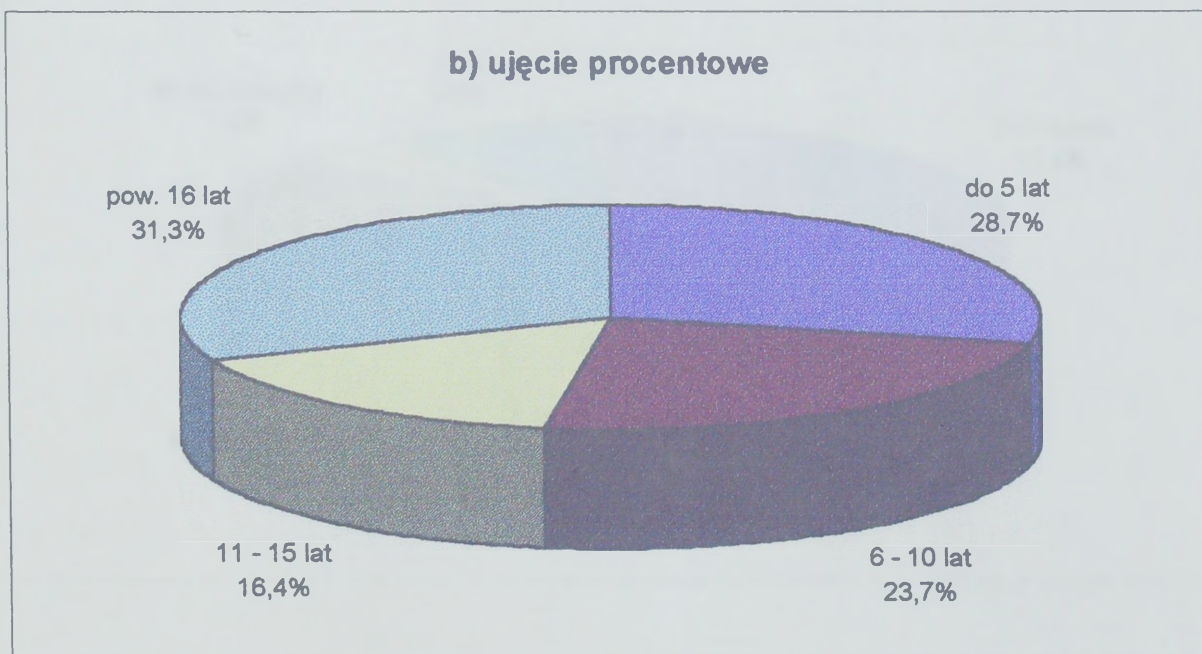
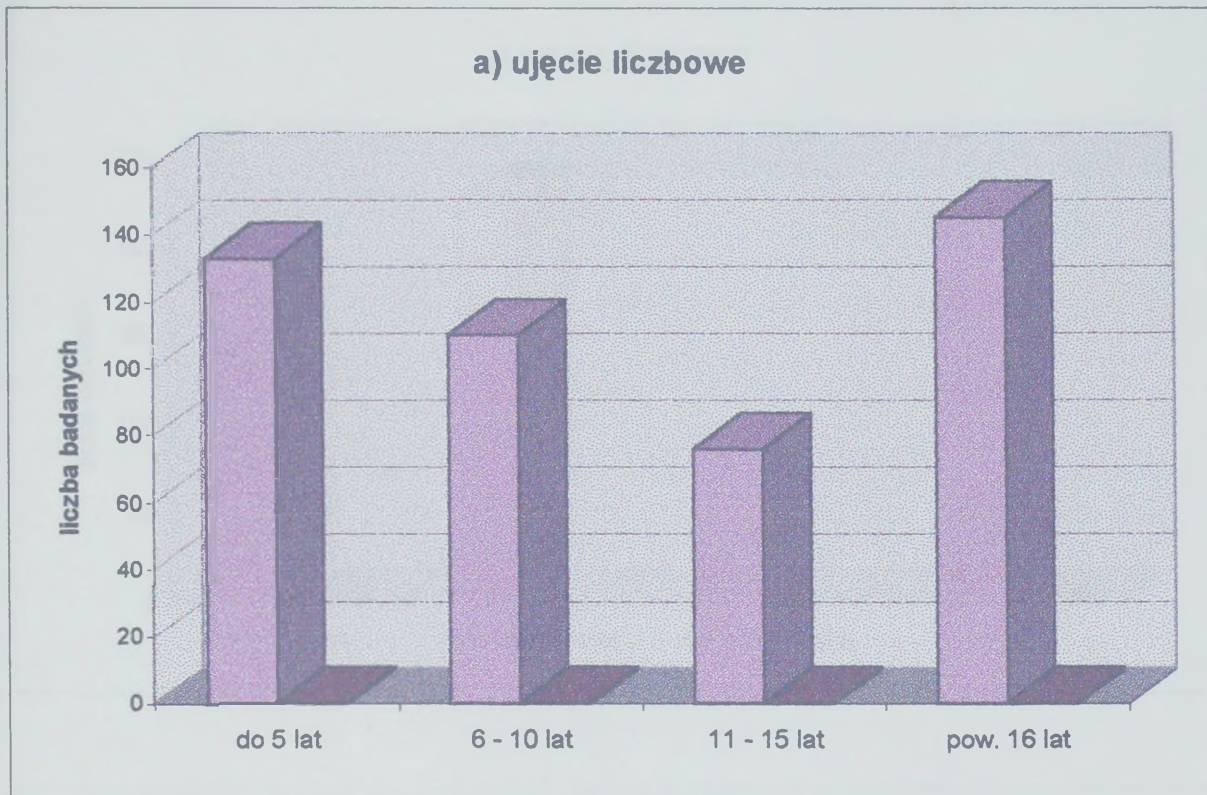
Rys. 2.2. Ilość badanych żołnierzy według stopnia wojskowego i korpusu przy rozdzieleniu oficerów starszych i młodszych.

Stanowisko służbowe	dowódcze	sztabowe	niekierownicze	usługowe	inne	
Ujęcie liczbowe	260	143	30	22	9	464
Ujęcie procentowe	56,0%	30,8%	6,5%	4,7%	1,9%	

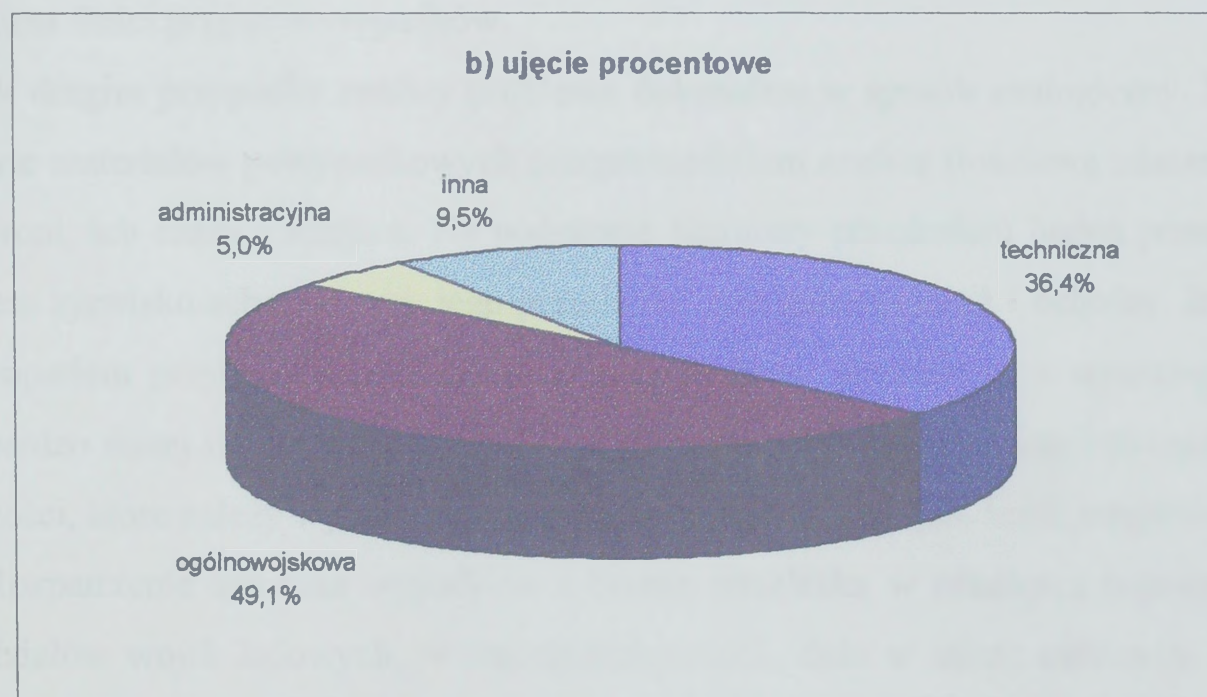
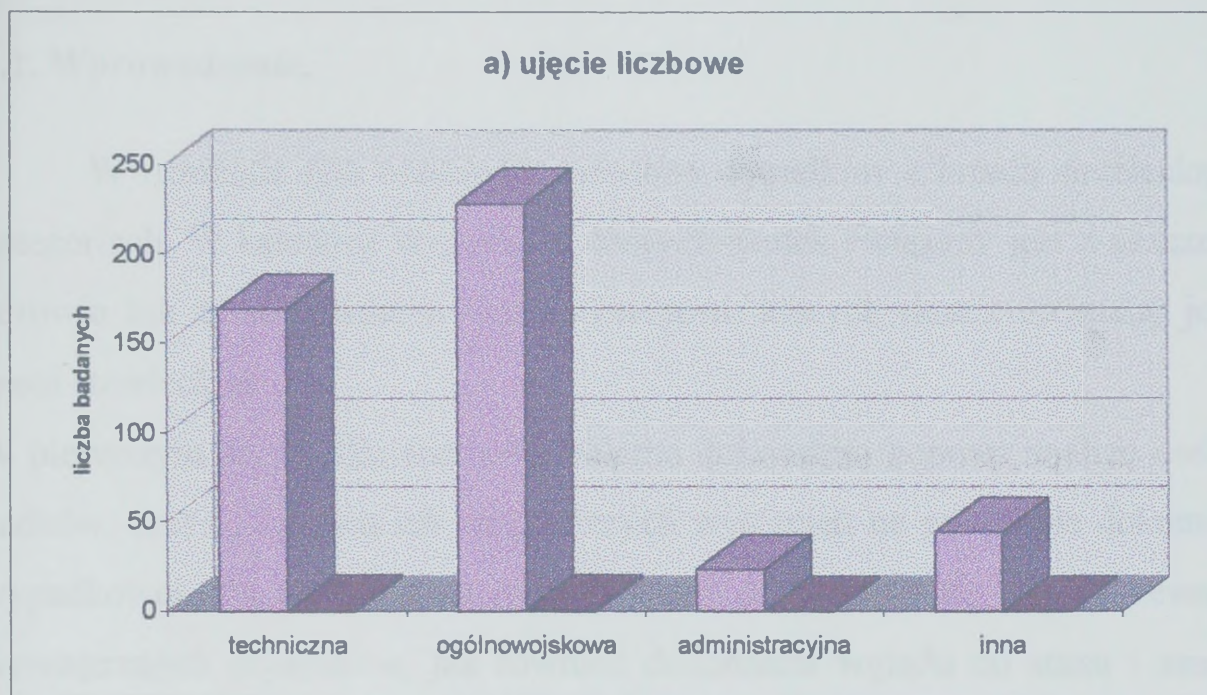
Rys. 2.3. Ilość badanych żołnierzy według zajmowanych stanowisk służbowych.

Staż w zawod. słu. wojsk.	do 5 lat	6 - 10 lat	11 - 15 lat	pow. 16 lat	
Ujęcie liczbowe	133	110	76	145	464
Ujęcie procentowe	28,7%	23,7%	16,4%	31,3%	

Rys. 2.4. Ilość badanych żołnierzy według stażu w zawodowej służbie wojskowej.

Specjalność wojskowa	techniczna	ogólnowojskowa	administracyjna	inna	
Ujęcie liczbowe	169	228	23	44	464
Ujęcie procentowe	36,4%	49,1%	5,0%	9,5%	

Rys. 2.5. Ilość badanych żołnierzy według specjalności wojskowej.

ANALIZA WYPADKÓW Z BRONIĄ STRZELECKĄ.

3.1. Wprowadzenie.

W rozdziale tym rozpatruję zjawisko wypadków z bronią strzelecką w dwóch kategoriach. W kategorii wypadków, których skutek związany jest z uszczerbkiem na zdrowiu lub życiu żołnierza oraz w kategorii, których skutek związany jest z utratą broni strzeleckiej.

W pierwszym przypadku analizy problemu dokonałem poprzez analizę ilościową wypadków, czasu i miejsca ich najczęstszych wystąpień na podstawie dokumentacji powypadkowej. Do rozpatrzenia tego zjawiska posłużyłem się analizą zewnętrznych i wewnętrznych czynników, jak również dokonałem wglądu do stanu i zasad bezpieczeństwa. Rozważania poparłem przykładami negatywnych zdarzeń i wyszczególnieniem ilości przyczyn wypadków.

W drugim przypadku analizy problemu dokonałem w sposób analogiczny. Na podstawie materiałów powypadkowych przeprowadziłem analizę ilościową zdarzeń zaginięć broni, ich czasu i miejsca. Na podstawie literatury przedmiotu badań przeanalizowałem zjawisko zaboru broni, jego przesłanki, stan zabezpieczeń i ochrony. Rozważania poparłem przykładami okoliczności zaginięć broni strzeleckiej z wyszczególnieniem bardzo dużej ilości przyczyn. Temat kradzieży broni zakończyłem wskazaniem czynności, które należy wykonać w chwili stwierdzenia zaginięcia broni strzeleckiej.

Rozpatrzenie zjawiska wypadków z bronią strzelecką w szkoleniu bojowym pododdziałów wojsk lądowych, w dwóch kategoriach, dało w miarę całkowity obraz tego problemu wojskowego.

W celu kompleksowego spojrzenia na te zjawiska, konieczna była analiza wykraczająca poza ramy szkolenia bojowego, aby stwierdzić czy problem dotyczy samego szkolenia, czy znajduje się poza nim, a może łączą je charakterystyczne związki. Czy środki przekazu przedstawiają prawdę o możliwych zagrożeniach wynikających z faktu użytkowania broni strzeleckiej przez żołnierzy, w obecnym czasie demokratyza-

cji, przy starych sprawdzonych i nowo powstających potrzebach korekt w systemie zapobiegania i przeciwdziałania tym wypadkom.

3.2. Przyczyny wypadków z bronią strzelecką.

3.2.1. Analiza ilościowa wypadków.

Analizę ilościową wypadków z bronią i amunicją przeprowadziłem na podstawie danych Śląskiego Okręgu Wojskowego z lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych. Dane te zawarte są głównie w załączniku 4 i 5.

Wypadki z bronią strzelecką powodujące utratę zdrowia lub życia człowieka (żołnierza) rozpatruje się zazwyczaj w czterech kategoriach. Są to: zamachy samobójcze, postrzelenia innych osób, samopostrzelenia i nieszczęśliwe wypadki. Jednakże pierwszy i główny podział dotyczy skutku śmiertelnego, lub w którym doznano fizycznego obrażenia ciała (doznania ran).

Analiza wypadków dotyczy okresu pokoju, to jest czasu, w którym skutek śmiertelny przy używaniu broni nie jest dominujący i nie jest określany liczbą strat ludzkiej siły żywej (żołnierzy). W Śląskim Okręgu Wojskowym w ciągu 17 lat zaistniały 493 wypadki, z tego 127 ze skutkiem śmiertelnym i 302 ze skutkiem obrażenia ciała (tabela 3.1, 3.2, 3.3) oraz wypadku utraty broni, które opisane zostaną w podrozdziale 3.3. Łącznie wypadków związanych ze zdrowiem i życiem było 429, z tego 70% to wypadki, w których doznano ran.

Analizując tylko lata osiemdziesiąte (załącznik nr 5), na podstawie ogólnej ilości wszystkich wypadków - 7897, tylko 374 to wypadki z bronią i amunicją, co stanowi 4,7%. W tychże latach wypadki te oscylowały wokół 5% ogólnej ilości wypadków, co może wydawać się cyfrą niewielką, jednakże wielkość i ich znaczenie uwidacznia się gdy analizujemy liczby i okoliczności zdarzeń.

W rozpatrywanym okresie 17 lat najwięcej wypadków zaistniało początkiem lat osiemdziesiątych - głównie w 1982 i 1983 roku - w okolicznościach stanu wojennego. W latach osiemdziesiątych liczby wypadków oscylowały w przedziale 30-60 wypadków rocznie, natomiast w latach dziewięćdziesiątych w przedziale 10-20 (tabela 3.1).

Zestawienie wypadków z bronią i amunicją w SOW, w latach 1980-1996.

Lp.	Rok	Liczba wypadków	%	Kolejność największego wystąpienia
1.	1980	45	9,1	3
2.	1981	42	8,5	4
3.	1982	57	11,6	1
4.	1983	48	9,7	2
5.	1984	24	4,9	9
6.	1985	40	8,1	5
7.	1986	34	6,9	7
8.	1987	33	6,7	8
9.	1988	36	7,3	6
10.	1989	17	3,5	14
11.	1990	23	4,7	10
12.	1991	12	2,4	16
13.	1992	10	2,0	17
14.	1993	15	3,0	15
15.	1994	20	4,0	11
16.	1995	18	3,7	13
17.	1996	19	3,9	12
RAZEM		493	100	

Oznacza to trzykrotny spadek. Wyjaśnieniem takiego stanu rzeczy może być zwiększona ilość działania wojsk w okresie stanu wojennego i przemian lat osiemdziesiątych. Zabezpieczeniem zadań wojskowych i państwowych, przy zwiększonej intensywności szkolenia wojsk, czy przy prawdopodobnym skróconym okresie ich wykonania. Wystąpiły wtedy 88 przypadki śmiertelne i 251 przypadków obrażeń ciała (tabela 3,2 i 3.3). Na lata dziewięćdziesiąte przypada wtedy analogicznie 39 i 51. Oznacza to, że w analogicznych latach dziewięćdziesiątych, przy utrzymującej się tendencji nastąpił 5-cio krotny spadek wypadków z obrażeniami ciała i około 2-u krotny spadek wypadków śmiertelnych.

Wypadki, w których doznano ran (tabela 3.3) w latach osiemdziesiątych oscylowały w przedziale 20-40 wypadków rocznie, a w latach dziewięćdziesiątych liczby 10. Natomiast wypadki śmiertelne (tabela 3.2) w latach osiemdziesiątych oscylowały wokół liczby 10, a w dziewięćdziesiątych nie przekraczały tejże liczby. Oznacza to, że przemiany lat osiemdziesiątych nie miały znacznego wpływu na stan wypadków śmiertel-

nych, a jedynie w wyniku częstszego użytkowania broni strzeleckiej, a zarazem zwiększonej dostępności do niej, wywołało wzrost wypadkowości. Natomiast z tegoż powodu nastąpił zapewne znaczny wzrost wypadkowości, których skutkiem było doznawanie ran.

Sytuacja ta nie jest czymś nadzwyczajnym, tylko określa charakter i okoliczności życia i działania wojskowego, jak i jego specyfikę, do której jest powołane wojsko. Tok życia, służby wojskowej powoduje przypadki postrzelenia drugich osób, przypadki niezamierzone, jak i ułatwia realizację celowych zamiarów, jak samobójstwo czy samostrzelenie.

Tabela 3.2.

*Zestawienie wypadków śmiertelnych z bronią i amunicją w SOW,
w latach 1980-1996.*

Lp.	Rok	Liczba wypadków	%	Kolejność największego wystąpienia
1.	1980	9	7,1	3
2.	1981	6	4,7	6
3.	1982	9	7,1	3
4.	1983	12	9,4	1
5.	1984	8	6,3	4
6.	1985	9	7,1	3
7.	1986	8	6,3	4
8.	1987	12	9,4	1
9.	1988	11	8,7	2
10.	1989	4	3,2	8
11.	1990	7	5,5	5
12.	1991	1	0,8	9
13.	1992	5	3,9	7
14.	1993	4	3,2	8
15.	1994	8	6,3	4
16.	1995	9	7,1	3
17.	1996	5	3,9	7
RAZEM		127	100	

*Zestawienie wypadków z bronią i amunicją, w których doznano ran - w SOW,
w latach 1980-1996.*

Lp.	Rok	Liczba wypadków	%	Kolejność największego wystąpienia
1.	1980	26	8,6	4
2.	1981	27	8,9	3
3.	1982	40	13,2	1
4.	1983	28	9,3	2
5.	1984	28	9,3	2
6.	1985	26	8,6	4
7.	1986	24	7,9	5
8.	1987	19	6,3	7
9.	1988	21	6,9	6
10.	1989	12	4,0	8
11.	1990	9	3,0	10
12.	1991	5	1,7	13
13.	1992	4	1,3	14
14.	1993	7	2,3	11
15.	1994	11	3,7	9
16.	1995	6	2,0	12
17.	1996	9	3,0	10
RAZEM		302	100	

Do analizy liczbowych tych przypadków posłużyłem się dostępnymi danymi z lat 12-tu, to jest 1985-1996. Wyniki przedstawiają tabele 3.4, 3.5, 3.6 i 3.7 oraz załącznik nr 3. Przedstawiony okres nie obejmuje stanu wojennego, co jest dla analizy zjawiskiem pozytywnym, ponieważ pomija przypadki zaistniałe w odmiennych okolicznościach. W tym okresie zaistniało 236 wypadków związanych ze zdrowiem i życiem, 153 (65%) dotyczyły obrażeń ciała i 83 wypadków śmiertelnych (tabela 3.7). Porównując dane z lat 1980-1996 i 1985-1996, zauważa się, że spośród ogólnej ilości wypadków na zdrowiu i życiu żołnierza, jedna trzecia dotyczy wypadków śmiertelnych i dwie trzecie wypadków z obrażeniami ciała, czyli na jeden przypadek śmiertelny przypadały dwa z obrażeniami ciała. Wśród tej jednej trzeciej z ogólnej ilości dotyczącej wypadków śmiertelnych, w latach 1985-1996 około 80% dotyczyło zamachów samobójczych. W analizowanych latach wystąpiło: 77 zamachów samobójczych, 67

samopozstrzeleń, 55 postrzeleń drugich osób i 37 innych nieszczęśliwych wypadków, razem 236 wypadków (tabela 3.4 i 3.7).

Tabela 3.4.

Zestawienie ilości wypadków przy użyciu broni, według okoliczności ich zaistnienia w SOW, w latach 1985-1996.

Lp.	Rok	Zamachy samobójcze	Postrzelenia drugich osób	Samo-postrzelenia	Nieszczęśliwe wypadki	RAZEM	%
1.	1985	10	4	13	8	35	14,8
2.	1986	10	8	10	4	32	13,6
3.	1987	13	4	7	7	31	13,1
4.	1988	9	7	14	2	32	13,6
5.	1989	5	4	4	3	16	6,8
6.	1990	6	4	2	4	16	6,8
7.	1991	2	2	2	-	6	2,5
8.	1992	3	3	2	1	9	3,8
9.	1993	4	4	1	2	11	4,7
10.	1994	5	5	4	5	19	8,0
11.	1995	7	6	2	-	15	6,4
12.	1996	3	4	6	1	14	5,9
RAZEM		77	55	67	37	236	100
%		32,6	23,3	28,4	15,7	100	

Wypadki zamierzone, czyli zamachy samobójcze stanowiły około 33% wszystkich wypadków z bronią oraz samopozstrzelenia 28%, postrzelenia drugich osób 23% i nieszczęśliwe wypadki 16%. Można dojść tu do wniosku, że jedna trzecia wszystkich wypadków z bronią ma charakter zamierzony. Jest to stan taki, że profilaktyka i przeciwdziałanie w trakcie już szkolenia i służby, nie ma większego wpływu na zaniechanie tegoż działania.

W latach osiemdziesiątych okresu analizowanego wystąpiło łącznie 146 wypadków, a w latach dziewięćdziesiątych do roku 1996 - 90 wypadków. Analogicznie wystąpiło: zamachów samobójczych 47 i 30, samopozstrzeleń 48 i 19, postrzeleń drugich osób 27 i 28, nieszczęśliwych wypadków 24 i 13. Oznacza to ogólny znaczny spadek ilości wypadków: zamachów samobójczych o 22%, samopozstrzeleń o 43% oraz nieszczęśliwych wypadków o 30%. Na stałym poziomie utrzymała się ilość wypadków dotyczących postrzelenia drugich osób.

Wśród wypadków śmiertelnych w latach 1985-1996, 60 dotyczyło zamachów samobójczych, 16 postrzeleń osób drugich, 5 nieszczęśliwych wypadków i 2 samopostrzelenia, razem 83 wypadki (tabela 3.5 i 3.7).

Tabela 3.5.

Zestawienie ilości wypadków śmiertelnych przy użyciu broni, według okoliczności ich zaistnienia w SOW, w latach 1985-1996

Lp.	Rok	Zamachy samobójcze	Postrzelenia drugich osób	Samo-postrzelenia	Nieszczęśliwe wypadki	RAZEM	%
1.	1985	8	-	1	-	9	10,8
2.	1986	6	2	-	-	8	9,7
3.	1987	9	2	-	1	12	14,5
4.	1988	7	3	1	-	11	13,3
5.	1989	4	-	-	-	4	4,8
6.	1990	4	1	-	2	7	8,4
7.	1991	1	-	-	-	1	1,2
8.	1992	3	1	-	1	5	6,0
9.	1993	4	-	-	-	4	4,8
10.	1994	4	3	-	1	8	9,7
11.	1995	7	2	-	-	9	10,8
12.	1996	3	2	-	-	5	6,0
RAZEM		60	16	2	5	83	100
%		72,3	19,3	2,4	6,0	100	

Wypadki zazwyczaj zamierzone, do których zaliczam zamachy samobójcze i samopostrzelenia, stanowiły 75% wszystkich wypadków śmiertelnych, postrzelenia drugich osób 16% i nieszczęśliwe wypadki 5%. I analogicznie - o ile część z tych ostatnich wypadków miała charakter celowy, to można przyjąć, że około 80% wszystkich wypadków śmiertelnych miało charakter zamierzony,

W latach osiemdziesiątych odnotowano łącznie 44 wypadki śmiertelne, a w latach dziewięćdziesiątych do roku 1996 - 39 wypadki. Analogicznie wystąpiło: zamachów samobójczych 34 i 26 (spadek o około 10% ogólnej ilości), postrzeleń drugich osób 7 i 9 (wzrost o około 2%), samopostrzelenia 2 i 0 (wyeliminowane), nieszczęśliwe wypadki 1 i 4 (wzrost o około 4%). Oznacza to bardzo niewielki spadek ogólnej ilości wypadków śmiertelnych, głównie dotyczy to zamachów samobójczych, a pozostałe oscylują na zbliżonym poziomie.

Wśród wypadków, w których doznano ran w latach 1985-1996, 65 dotyczyło samopozstrzeleń, 39 postrzeleń drugich osób, 32 nieszczęśliwych wypadków i 17 zamachów samobójczych, razem 153 wypadki (tabela 3.6 i 3.7).

Tabela 3.6.

Zestawienie ilości wypadków przy użyciu broni, w których doznano ran, według okoliczności ich zaistnienia w SOW, w latach 1985-1996.

Lp.	Rok	Zamachy samobójcze	Postrzelenia drugich osób	Samopozstrzelenia	Nieszczęśliwe wypadki	RAZEM	%
1.	1985	2	4	12	8	26	17,0
2.	1986	4	6	10	4	24	15,7
3.	1987	4	2	7	6	19	12,4
4.	1988	2	4	13	2	21	13,7
5.	1989	1	4	4	3	12	7,8
6.	1990	2	3	2	2	9	5,9
7.	1991	1	2	2	-	5	3,3
8.	1992	-	2	2	-	4	2,6
9.	1993	-	4	1	2	7	4,6
10.	1994	1	2	4	4	11	7,2
11.	1995	-	4	2	-	6	3,9
12.	1996	-	2	6	1	9	5,9
RAZEM		17	39	65	32	153	100
%		11,1	25,5	42,5	20,9	100	

O ile można przyjąć, że wypadki tego rodzaju nie miewają charakteru zamierzonego, za wyjątkiem nieudanych zamachów samobójczych - ponad 10%, to samopozstrzelenia, postrzelenia drugich osób i nieszczęśliwe wypadki - stanowiły około 90% wszystkich wypadków, w których doznano obrażeń ciała.

W latach osiemdziesiątych wystąpiło łącznie 102 wypadki z obrażeniem ciała, a w latach dziewięćdziesiątych do roku 1996 - 51 wypadków. Analogicznie wystąpiło: zamachów samobójczych 13 i 4 (spadek o 53% ogólnej ilości wypadków z obrażeniami ciała), nieszczęśliwych wypadków 23 i 9 (spadek o 44%), samopozstrzelenia 46 i 19 (spadek o 42%), postrzelenia drugich osób 20 i 19 (spadek o 3%). Oznacza to duży spadek - o 33% łącznej ilości zaistniałych wypadków z obrażeniami ciała w analizowanym okresie. Jedynie postrzelenia drugich osób utrzymują się na stałym poziomie.

Thumaczyć ten stan może przypadkowość, która jest trudna do przewidzenia, a i trudna w przeciwdziałaniu.

Podsumowując powyższą analizę, należy stwierdzić, że na stałym ilościowym poziomie utrzymywały się ogólnie wypadki dotyczące postrzeleń drugich osób oraz spośród wypadków śmiertelnych - samopostrzelenia i wypadki określone mianem nieszczęśliwych. Na zmieniającym się poziomie, a raczej o tendencji spadkowej - ogólnie wypadki samobójstw oraz spośród wypadków z obrażeniami ciała - samopostrzelenia i określone mianem nieszczęśliwych. Ponadto należy stwierdzić, że w okresie analizowanym nastąpił niewielki spadek wypadków śmiertelnych, to jest wypadków z obrażeniami ciała. Aby zmniejszyć ilość wypadków śmiertelnych należy zmniejszyć ilość samobójstw i aby zmniejszyć ilość wypadków z obrażeniami ciała, należy zmniejszyć ilość samopostrzeleń, postrzeleń drugich osób i wypadków określonych mianem nieszczęśliwych. Nadmieniam, że samobójstwa stanowiły 25% wszystkich wypadków dotyczących życia i ciała ludzkiego, 72% wszystkich wypadków śmiertelnych i 78% udanych zamachów ze skutkiem śmiertelnym. Wspomniane powyżej wypadki z obrażeniami ciała stanowiły 58% wszystkich wypadków dotyczących życia i ciała ludzkiego, 89% wszystkich wypadków z obrażeniami ciała i 86% tych zdarzeń, gdzie nie nastąpił skutek śmiertelny.

Tabela 3.7.

*Zestawienie porównawcze wypadków z bronią strzelecką w SOW,
za latach 1985-1996.*

okoliczność zaistnienia	Ilość	Ogólna ilość wypadków	% (w stosunku do ilości łącznej)	Wypadki śmiertelne	% (w stosunku do ilości ogólnej)	Wypadki, w których doznano ran	% (w stosunku do ilości ogólnej)
Zamachy samobójcze	77	77	33	60	78 (25)	17	22 (8)
Postrzelenia drugich osób	55	55	23	16	29 (7)	39	71 (16)
Samopostrze- lenia	67	67	28	2	3 (1)	65	97 (27)
Nieszczęśliwe wypadki	37	37	16	5	14 (2)	32	86 (14)
RAZEM	236	236	100	83	35	153	65

(...) - w nawiasie wyliczyłem % z łącznej liczby wypadków, to jest z 236.

Analizując dalej dane z tabeli 3.7, doszedłem do poniższych zależności:

a)	$\frac{\text{wypadki z obrażeniami ciała}}{\text{wypadki śmiertelne}} = \frac{153}{83} \cong \frac{2}{1}$	
b)	$\frac{\text{wypadki zamierzone samobójstwa}}{\text{wypadki niezamierzone (pozostałe)}} = \frac{159}{77} \cong \frac{2}{1}$	
c)	$\frac{\text{wypadki śmiertelne: samobójcze}}{\text{wypadki śmiertelne: postrzelenia drugich osób i nieszczęśliwe, samo-postrzelenia}} = \frac{60}{23} \cong \frac{3}{1} \cong \frac{\text{wypadki zamierzone}}{\text{wypadki niezamierzone}}$	
d)	$\frac{\text{wypadki z obrażeniami ciała: samopostrzelenia, postrzelenia drugi osób i nieszczęśliwe}}{\text{wypadki z obrażeniami ciała: zamachy samobójcze}} = \frac{136}{23} \cong \frac{8}{1} \cong \frac{\text{wypadki niezamierzone}}{\text{wypadki zamierzone}}$	

W analizowanym okresie czasu zaobserwowałem, że:

- na trzy wypadki z bronią jeden jest śmiertelny i jest on zamierzonym i udanym zamachem samobójczym;
- na cztery wypadki śmiertelne z bronią, trzy z nich są zamierzonymi i udanymi zamachami samobójczymi;
- na dziewięć wypadków z bronią ze skutkiem obrażenia ciała, tylko jeden jest zamierzonym i udanym zamachem samobójczym.

Aby zmniejszyć ilość wypadków z bronią strzelecką w wojsku, należy skutecznie przeciwdziałać zjawiskom zamachów samobójczych podczas pełnienia służby wojskowej, a w procesie szkolenia bojowego żołnierzy należy przedsięwziąć wszelkie działania, które skutecznie wpłyną na zjawiska samopostrzeleń, postrzeleń drugich osób i innych nieszczęśliwych tego rodzaju zdarzeń. Wyeliminowanie tych zjawisk w procesie szkolenia może spowodować zmniejszenie wypadków z bronią strzelecką o dwie trzecie ilości całkowitej wypadków, z tym niebezpiecznym narzędziem walki.

Celem niniejszej pracy jest rozpatrzenie i zbadanie tejże problematyki i wypracowanie kierunków zapobiegania i przeciwdziałania charakteryzowanym wyżej wypadkom. W tym celu w podrozdziale tym rozpatruję i rozpatrzę w części dalszej rozprawy zjawiska dotyczące wypadków fizycznych: życia i uszkodzeń ciała ludzkiego oraz wpływające na to okoliczności.

3.2.2. Miejsce i czas występowania wypadków.

3.2.2.1. Miejsce występowania wypadków.

Do analizy miejsc występowania wypadków z bronią strzelecką posłużyłem się danymi Śląskiego Okręgu Wojskowego z lat 1985-1996 (załącznik 4). Na podstawie tych danych, uzyskane informacje stabelaryzowałem (tabela 3.8, 3.10 i 3.12) oraz dokonałem pogrupowania miejsc wypadków z bronią i amunicją, przedstawiłem je również w postaci tabel (tabela 3.9, 3.11 i 3.12).

Z analizy dokumentów wynikało, że wypadki w analizowanym okresie wystąpiły w miejscach: pełnienia wart i służb, szkolenia, ćwiczenia, strzelania, zajęć poligonowych, odbywania urlopu oraz w macierzystym pododdziale, na terenie jednostki wojskowej, podczas samowolnego oddalenia i w innych nieokreślonych miejscach. Miejsca te pogrupowałem, w celu bardziej przejrzystej analizy, na miejsca szkolenia bojowego, do których zaliczyłem: poligony, strzelnice, miejsca szkolenia i ćwiczenia oraz na pozostałe miejsca pełnienia służby wojskowej, do których zaliczyłem: miejsca pełnienia wart, służb, rejon pododdziału i teren jednostki wojskowej. Ponadto wyszczególniłem pozostałe miejsca poza miejscami szkolenia i służby wojskowej, do których zaliczyłem: miejsca urlopów, samowolnych oddaleń i inne nieokreślone.

Kolejność największej liczby wypadków przy, uwzględnieniu miejsc ich zaistnienia, kształtuje się następująco: warty, poligony, strzelnice, pododdziały, służby, szkolenie, teren jednostki wojskowej, urlopy, ćwiczenia, inne nieokreślone miejsca i miejsca samowolnych oddaleń. Najwięcej wypadków wystąpiło podczas pełnienia służby wartowniczej - 130, co stanowi 55% wszystkich wypadków z bronią i amunicją w okresie analizowanym (tabela 3.8).

*Zestawienie miejsc wypadków z bronią i amunicją w SOW,
w latach 1985-1996.*

Lp.	Miejsce wypadku	Rodzaj zdarzenia								RAZEM	
		Zamachy samobójcze		Postrzelenia drugich osób		Samopostrzelenia		Nieszczęśliwe wypadki			
		Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
1.	Warta	49	38 (21)	37	28 (16)	44	34 (19)	-	-	130	55,1
2.	Poligon	1	4 (0,4)	2	9 (1)	5	22 (2)	15	65 (6)	23	9,7
3.	Strzelnica	3	15 (1)	7	35 (3)	7	30 (3)	4	20 (2)	20	8,5
4.	Pododdział	5	29 (2)	5	29 (2)	3	18 (1)	4	24 (2)	17	7,2
5.	Służba	9	69 (4)	1	8 (0,4)	3	23 (1)	-	-	13	5,5
6.	Szkolenie	2	22 (1)	1	12 (0,4)	3	33 (1)	3	33 (1)	9	3,8
7.	Urlop	1	14 (0,4)	1	14 (0,4)	-	-	5	72 (2)	7	3,0
8.	Ćwiczenie	2	40 (1)	-	-	1	20 (0,4)	2	40 (1)	5	2,1
9.	Teren JW	2	25 (1)	-	-	-	13 (0,4)	5	62 (2)	8	3,4
10.	Samowolne oddalenie	-	-	-	-	-	-	1	100 (0,4)	1	0,4
11.	Inne	3	100 (1)	-	-	-	-	-	-	3	1,3
RAZEM										236	100

(...) - w nawiasie wyliczyłem % w stosunku do liczby 236.

W pozostałych wyżej wymienionych miejscach zaistniało tylko 106 wypadków, co stanowi 45%.

Wśród wypadków w służbie wartowniczej zamachy samobójcze stanowiły 49 wypadków, co dało 38% podczas pełnienia warty, samopostrzelenia 44 (34%), postrzelenia drugich osób 37 (28%). Wypadki te dotyczyły napadów na wartowników oraz pełnienia jej niezgodnie z warunkami bezpieczeństwa. Wynika z tego wniosek, że wyeliminowanie wart wojskowych z bronią strzelecką może spowodować spadek o około 50% wszystkich wypadków dotyczących zdrowia i życia żołnierzy.

Podczas zajęć poligonowych wystąpiło: 15 (65%) nieszczęśliwych wypadków, 5 (22%) samopostrzeleni, 2 (9%) postrzelenia drugich osób i 1 (4%) zamach samobójczy.

Wyraźnie zauważa się, że samopozrzenia i nieszczęśliwe wypadki stanowią tu 87% wypadków poligonowych z bronią. Eliminacja ich może być poprawnym kierunkiem przeciwdziałania poprzez m.in. dostosowywanie się do wskazanych warunków bezpieczeństwa.

Na strzelnicach wystąpiło: 7 (35%) postrzeleń drugich osób, 6 (30%) samopozrzenia, 4 (20%) nieszczęśliwe wypadki i 3 (15%) zamachy samobójcze, razem 20 wypadków, które stanowią 8,5% wszystkich omawianych wypadków.

W pododdziałach wystąpiło: 5 (29%) zamachów samobójczych, 5 (29%) postrzeleń drugich osób, 3 (18%) samopozrzenia, 4 (24%) nieszczęśliwe wypadki, razem 17, co stanowi 7,2% wszystkich omawianych wypadków.

Podczas pełnienia służb zaistniało: 9 (69%) zamachów samobójczych, 3 (23%) samopozrzenia i 1 (8%) postrzelenie drugiej osoby, razem 13, co stanowi 5,5% wszystkich omawianych wypadków.

Podczas szkolenia zaistniało: 3 (33%) nieszczęśliwe wypadki, 3 (33%) samopozrzenia, 2 (22%) zamachy samobójcze i 1 (12%) postrzelenie drugiej osoby, razem 9, co stanowi 3,8% wszystkich omawianych wypadków.

Na terenie jednostki wojskowej wystąpiło: 5 (62%) nieszczęśliwych wypadków, 2 (25%) zamachy samobójcze i 1 (13%) samopozrzenie, razem 8, co dało 3,4% wszystkich omawianych wypadków.

Podczas urlopów zaistniało: 5 (72%) nieszczęśliwych wypadków, 1 (14%) zamach samobójczy i 1 (14%) postrzelenie drugich osób, razem 7, co dało 3% wszystkich omawianych wypadków.

W czasie ćwiczeń z bronią zaistniało: 2 (40%) zamachy samobójcze, 2 (40%) nieszczęśliwe wypadki i 1 (20%) samopozrzenie, co dało 2,1% wszystkich omawianych wypadków.

Ponadto w tym czasie zaistniał jeden wypadek podczas samowolnego oddalenia się i trzy zamachy samobójcze w miejscach nieokreślonych.

Reasumując należy stwierdzić, że najwięcej wypadków występowało podczas pełnienia służby wartowniczej, a potem na zbliżonym poziomie: podczas zajęć poligonowych, strzelań, służb i w pododdziałach, co stanowiło 73 wypadki, a to dało 31%

omawianych wszystkich wypadków. Wraz z wartami daje to 86% wszystkich wypadków dotyczących ciała i życia w latach 1985-1996 w Śląskim Okręgu Wojskowym.

Wyeliminowanie wart wojskowych z bronią strzelecką, zwracanie szczególnej uwagi na bezpieczeństwo i przestrzeganie zasad bezpieczeństwa na zajęciach poligonowych, strzelnicach oraz właściwego zachowania się służb i żołnierzy w pododdziale - rozwiązuje prawie w pełni problem wypadków z bronią w wojsku.

Dodatkowe wnioski otrzymałem analizując dane z tabeli 3.9.

Tabela 3.9.

*Zestawienie pogrupowanych miejsc wypadków z bronią i amunicją w SOW,
w latach 1985-1996.*

Lp.	Miejsce wypadku	Rodzaj zdarzenia								RAZEM	
		Zamachy samobójcze		Postrzelenia drugich osób		Samopostrzelenia		Nieszczęśliwe wypadki			
		Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
1.	W miejscach szkolenia bojowego	8	14 (3,4)	10	18 (4,2)	15	26 (6,4)	24	42 (10,2)	57	24,2
2.	W pozostałych miejscach pełnienia służby wojskowej	65	39 (27,5)	43	26 (18,2)	51	30 (21,6)	9	5 (3,8)	168	71,2
3.	Poza miejscami szkolenia i służby wojskowej	4	36 (1,7)	1	9 (0,4)	-	-	6	55 (2,6)	11	4,6
RAZEM									236	100	

(...) - w nawiasie wyliczyłem % w stosunku do liczby 236.

Przy podziale miejsc wypadków na miejsca szkolenia bojowego i pozostałe, otrzymujemy informację, że tylko jedna czwarta wypadków z bronią jest spowodowana szkoleniem bojowym. W poprzednim podrozdziale z analizy rodzajów wypadków otrzymałem, że dwie trzecie wszystkich wypadków wywołuje szkolenie bojowe. Oznacza to, że znaczna ilość samopostrzeleń, postrzeleń drugich osób i nieszczęśliwych wypadków nie dotyczy szkolenia bojowego, lecz różnorodnych zachowań żołnierzy podczas realizacji zadań w miejscach pełnienia służby wojskowej.

W miejscach szkolenia bojowego wystąpiło: 24 (42%) nieszczęśliwe wypadki, 15 (26%) samopostrzelenia, 10 (18%) postrzelen drugich osób i 8 (14%) zamachów samobójczych, razem 57 (24,2% wszystkich wypadków).

W pozostałych miejscach pełnienia służby wojskowej zaistniało: 65 (39%) zamachów samobójczych, 51 (30%) samopostrzelen, 43 (26%) postrzelen drugich osób i 9 (5%) nieszczęśliwych wypadków, razem 168 (71,2% wszystkich wypadków).

Poza miejscami szkolenia i służby wojskowej nastąpiło: 6 (55%) nieszczęśliwych wypadków, 4 (36%) zamachy samobójcze i 1 (9%) postrzelenie drugiej osoby, razem 11 (4,6% ogólnej ilości).

Okazuje się tu, że głównym mankamentem w wojsku, w zakresie wypadków z bronią i amunicją, nie jest samo szkolenie, ale sposób pełnienia służby wojskowej z bronią strzelecką w czasie pozaszkoleniowym. Największą rolę odgrywają tu zamachy samobójcze, których jest około 40% w tym przedziale wypadków i około 30% wszystkich wypadków z utratą życia i obrażeniami ciała. Ponadto postrzelenia i samopostrzelenia stanowią analogicznie 44% i 31%. Są to przedziały bardzo porównywalne, a wraz z nieszczęśliwymi wypadkami stanowią trzy czwarte wszystkich wypadków obecnie analizowanych.

Analizując problem wypadków w czasie szkolenia bojowego wojsk, należy pamiętać, że całość tej problematyki jest zawarta i dotyczy całkowitego szkolenia czasu „P”, do którego zalicza się całkowity czas odbywania zasadniczej służby wojskowej.

Wszystkie analizowane wypadki zostały podzielone na te ze skutkiem śmiertelnym i ze skutkiem obrażeń ciała. Wśród wypadków śmiertelnych, analizując według miejsca ich wystąpienia, najwięcej według malejącej kolejności wystąpiło: w miejscach wart i służb, poligonów, na strzelnicach, w pododdziałach, na terenie jednostki wojskowej oraz w miejscach szkolenia i miejscach nieokreślonych, a także w miejscach ćwiczeń i urlopów.

Najwięcej wypadków wystąpiło podczas pełnienia służby wartowniczej - 48, co stanowi około 60% wszystkich wypadków śmiertelnych. W tym samobójstwa stanowiły 36 wypadków, co dało 75% wszystkich wypadków w miejscu służby wartowni-

czej i 43% wszystkich wypadków śmiertelnych. Oznacza to, że w wojsku, głównym miejscem samobójstw jest miejsce pełnienia służby wartowniczej.

Tabela 3.10.

Zestawienie miejsc wypadków śmiertelnych przy użyciu broni i amunicji w SOW, w latach 1985-1996.

Lp.	Miejsce wypadku	Rodzaj zdarzenia								RAZEM	
		Zamachy samobójcze		Postrzelenia drugich osób		Samopozstrzelenia		Nieszczęśliwe wypadki			
		Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
1.	Warta	36	75 (43)	11	23 (13)	1	2 (1)	-	-	48	57,8
2.	Poligon	1	20 (1)	2	40 (2)	-	-	2	40 (2)	5	6,0
3.	Strzelnica	3	75 (4)	1	25 (1)	-	-	-	-	4	4,8
4.	Pododdział	3	75 (4)	1	25 (1)	-	-	-	-	4	4,8
5.	Służba	8	100 (10)	-	-	-	-	-	-	8	9,6
6.	Szkolenie	2	67 (2)	-	-	-	-	1	33 (1)	3	3,6
7.	Urlop	1	50 (1)	1	50 (1)	-	-	-	-	2	2,5
8.	Ćwiczenie	2	100 (2)	-	-	-	-	-	-	2	2,5
9.	Teren JW	2	50 (2)	-	-	-	-	2	50 (2)	4	4,8
10.	Samowolne oddalenie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
11.	Inne	3	100 (4)	-	-	-	-	-	-	3	3,6
RAZEM										83	100

(...) - w nawiasie wyliczyłem % w stosunku do liczby 83.

W miejscach służby wartowniczej również zaistniało: 11 (23%) wypadków postrzelenia drugich osób i 1 (2%) samopozstrzelenie, razem 48 wypadków śmiertelnych.

W miejscach pełnienia służby wystąpiło 8 samobójstw, co stanowi 10% ogólnej ilości wypadków śmiertelnych.

Podczas zajęć poligonowych wystąpiło: 2 postrzelenia drugich osób, 2 nieszczęśliwe wypadki i 1 samobójstwo, razem 5 (6% wszystkich wypadków śmiertelnych).

Na strzelnicach i w pododdziałach wystąpiło: po 3 samobójstwa i po 1 postrzeleniu drugich osób, razem 8 (około 10% wszystkich wypadków śmiertelnych).

Na terenie jednostki wojskowej wystąpiło: 2 samobójstwa i 2 nieszczęśliwe wypadki, razem 4 (4,8% ogółu wypadków śmiertelnych).

W pozostałych miejscach, to jest - szkolenia, ćwiczenia, urlopów i nieokreślonych, wystąpiło: 8 samobójstw, 1 postrzelenie drugich osób i 1 nieszczęśliwy wypadek, razem 10 (12% ogółu wypadków śmiertelnych).

Reasumując, należy stwierdzić, że najwięcej wypadków śmiertelnych występowało w miejscu pełnienia służby wartowniczej, a potem na zbliżonym poziomie: w miejscach służb, poligonów, strzelań, w pododdziałach i na terenie jednostki wojskowej, co stanowiło 25 wypadków - to jest 30% ogółu wypadków śmiertelnych. Wraz z wartami daje to około 90% wszystkich wypadków śmiertelnych w omawianych latach. Przy tejże analizie ilościowej wypadków śmiertelnych nasuwają się te same wnioski, które zasugerowałem przy omawianiu wszystkich wypadków według miejsc ich zaistnienia.

Jeszcze raz chciałbym zwrócić uwagę, że samobójstwa stanowią około trzy czwarte, a postrzelenia drugich osób około jednej czwartej wszystkich wypadków śmiertelnych przy użyciu broni i amunicji. Największą część stanowią samobójstwa w miejscach warty, co może być przesłanką do likwidacji wart wojskowych i zastępowaniem ich przez profesjonalne firmy ochroniarskie lub wprowadzenie profesjonalnej (wspomagającej) ochrony elektronicznej.

Przy podziale miejsc wypadków na miejsca szkolenia bojowego i pozostałe (tabela 3.11), otrzymujemy informację, że tylko jedna szóstą wypadków śmiertelnych z bronią jest spowodowana szkoleniem bojowym.

W miejscach szkolenia bojowego wystąpiło: 8 samobójstw i po 3 postrzelenia drugich osób i nieszczęśliwych wypadków, razem 14 (16,9% wszystkich wypadków śmiertelnych).

W pozostałych miejscach pełnienia służby wojskowej zaistniało: 49 samobójstw (około 60% wszystkich wypadków śmiertelnych), 12 postrzeleni drugich osób, 2 nieszczęśliwe wypadki i 1 samopostrzelenie, razem 64 (66,1% wszystkich wypadków śmiertelnych). Poza miejscami szkolenia i służby wojskowej nastąpiło: 4 samobójstwa i 1 postrzelenie drugiej osoby, razem 5 (6% wszystkich wypadków śmiertelnych).

**Zestawienie pogrupowanych miejsc wypadków śmiertelnych
przy użyciu broni i amunicji w SOW, w latach 1985-1996.**

Lp.	Miejsce wypadku	Rodzaj zdarzenia								RAZEM	
		Zamachy samobójcze		Postrzelenia drugich osób		Samopostrzelenia		Nieszczęśliwe wypadki			
		Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
1.	W miejscach szkolenia bojowego	8	58 (9,6)	3	21 (3,6)	-	-	3	21 (3,6)	14	16,9
2.	W pozostałych miejscach pełnienia służby wojskowej	49	76 (59,1)	12	19 (14,5)	1	2 (1,2)	2	3 (2,4)	64	77,1
3.	Poza miejscami szkolenia i służby wojskowej	4	80 (4,8)	1	20 (1,2)	-	-	-	-	5	6,0
RAZEM									83	100	

(...) - w nawiasie wyliczyłem % w stosunku do liczby 83.

Również tu okazuje się, że głównym mankamentem w wojsku, w zakresie wypadków śmiertelnych z bronią i amunicją, nie jest samo szkolenie, a raczej sposób (cel użycia) pełnienia służby wojskowej z bronią strzelecką w czasie pozaszkoleniowym. W miejscach poza szkoleniem bojowym występuje pięć szóstych ogólnej ilości wypadków śmiertelnych, a w tym około cztery piąte samobójstw.

Wśród wypadków z obrażeniami ciała, analizując według miejsca ich wystąpienia, najczęściej według malejącej kolejności wystąpiło: w miejscach wart, poligonów, strzelań, w pododdziałach, w miejscach szkolenia, służb i urlopów, na terenie jednostki wojskowej oraz w miejscu ćwiczeń i na samowolnym oddaleniu.

Najwięcej wypadków wystąpiło w miejscach służby wartowniczej - 82, co stanowi ponad 50% wszystkich wypadków z obrażeniami ciała. W tym samopostrzelen 43 (52% wypadków w miejscu warty), 26 (32%) postrzelen drugich osób i 13 (16%) nieudanych zamachów samobójczych. Oznacza to, że w wojsku, miejsce służby wartowniczej jest miejscem najbardziej niebezpiecznym, gdy żołnierz występuje z bronią strzelecką i amunicją. Samopostrzelenia i postrzelenia stanowią w tym miejscu 84% wypadków z obrażeniami ciała.

Tabela 3.12.

Zestawienie miejsc wypadków z bronią i amunicją, w których doznano ran w SOW, w latach 1985-1996.

Lp.	Miejsce wypadku	Rodzaj zdarzenia								RAZEM	
		Zamachy samobójcze		Postrzelenia innych osób		Samopostrzelenia		Nieszczęśliwe wypadki			
		Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
1.	Warta	13	16 (9)	26	32 (17)	43	52 (28)	-	-	82	53,6
2.	Poligon	-	-	-	-	5	28 (4)	13	72 (9)	18	11,8
3.	Strzelnica	-	-	6	38 (4)	6	38 (4)	4	24 (3)	16	10,4
4.	Pododdział	2	15 (1)	4	31 (3)	3	23 (2)	4	31 (3)	13	8,5
5.	Służba	1	20 (1)	1	20 (1)	3	60 (2)	-	-	5	3,3
6.	Szkolenie	-	-	1	17 (1)	3	50 (2)	2	33 (1)	6	3,9
7.	Urlop	-	-	-	-	-	-	5	100 (4)	5	3,3
8.	Ćwiczenie	-	-	-	-	1	33 (1)	2	67 (1)	3	2,0
9.	Teren JW	-	-	-	-	1	25 (1)	3	75 (2)	4	2,6
10.	Samowolne oddalenie	-	-	-	-	-	-	1	100 (1)	1	0,6
11.	Inne	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
RAZEM										153	100

(...) - w nawiasie wyliczyłem % w stosunku do liczby 153.

W miejscu zajęć poligonowych wystąpiło: 13 nieszczęśliwych wypadków i 5 samopostrzeleni, razem 18 (około 12% ogólnej ilości wypadków z obrażeniem ciała).

Na strzelnicach wystąpiło: po 6 postrzeleni i samopostrzeleni oraz 4 nieszczęśliwe wypadki, razem 16 (ponad 10%).

W pododdziałach wystąpiło: po 4 postrzelenia i nieszczęśliwe wypadki, 3 samopostrzelenia, 2 nieudane zamachy samobójcze, razem 13 (8,5%).

W pozostałych miejscach, to jest - szkoleń, służb, urlopów, ćwiczeń, na terenie jednostki wojskowej i samowolnym oddaleniu, wystąpiło: 13 nieszczęśliwych wypadków, 8 samopostrzeleni, 2 postrzelenia innych osób i 1 nieudany zamach samobójczy, razem 24 (15,7%).

Reasumując należy stwierdzić, że najwięcej wypadków z obrażeniami ciała występowało w miejscu pełnienia służby wartowniczej, a potem na zbliżonym poziomie w miejscach poligonów, strzelań i w pododdziałach, co stanowiło 47 wypadków i jest to 31% wszystkich wypadków z obrażeniami ciała. Wraz z wypadkami podczas wart daje to ponad 80% wszystkich omawianych wypadków z obrażeniami ciała.

I również przy tejże analizie ilościowej wypadków z obrażeniami ciała, nasuwają się te same wnioski, które zasugerowałem przy omawianiu wszystkich wypadków według miejsc ich zaistnienia. Ponadto chciałbym zwrócić uwagę, że wypadki postrzeleń i samopostrzeleń w służbie wartowniczej stanowiły 45% wszystkich wypadków z obrażeniami ciała, a tylko 21% na poligonach, strzelnicach, w pododdziałach, na służbach i w miejscu szkolenia razem. Likwidacja wart wojskowych może spowodować zmniejszenie o około 50% wszystkich wypadków z obrażeniami ciała.

Przy podziale miejsc wypadków na miejsca szkolenia bojowego i pozostałe (tabela 3.13), otrzymaliśmy informację, że około 28% wypadków z obrażeniami ciała jest spowodowane szkoleniem bojowym.

Tabela 3.13.

Zestawienie pogrupowanych miejsc wypadków z bronią i amunicją, w których doznano ran w SOW, w latach 1985-1996.

Lp.	Miejsce wypadku	Rodzaj zdarzenia								RAZEM	
		Zamachy samobójcze		Postrzelenia drugich osób		Samopostrzeżenia		Nieszczęśliwe wypadki			
		Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%
1.	W miejscach szkolenia bojowego	-	-	7	16 (4,6)	15	35 (9,8)	21	49 (13,7)	43	28,1
2.	W pozostałych miejscach pełnienia służby wojskowej	16	15 (10,5)	31	30 (20,2)	50	48 (32,7)	7	7 (4,6)	104	68,0
3.	Poza miejscami szkolenia i służby wojskowej	-	-	-	-	-	-	6	100 (3,9)	6	3,9
RAZEM									153	100	

(...) - w nawiasie wyliczyłem % w stosunku do liczby 153.

W miejscach szkolenia bojowego wystąpiło: 21 nieszczęśliwych wypadków, 15 samopostrzeżeń i 7 postrzeżeń drugich osób, razem 43 (28,1% wszystkich wypadków z obrażeniami ciała). W pozostałych miejscach służby wojskowej i poza nią zaistniało: 50 samopostrzeżeń, 31 postrzeżeń drugich osób, 16 nieudanych zamachów samobójczych i 13 nieszczęśliwych wypadków, razem 110 (około 72%). Ogólnie zauważa się, że postrzelenia i samopostrzelenia wśród wypadków z obrażeniami ciała stanowią 67%, z tego 79% to wypadki poza miejscem szkolenia bojowego.

Analogicznie i tu okazuje się, że głównym problemem w wojsku, w zakresie wypadków z bronią i amunicją, w których doznaje się obrażeń ciała, nie jest samo szkolenie, a raczej sposób pełnienia służby wojskowej z bronią strzelecką w czasie pozaszkoleniowym. W miejscach poza szkoleniem bojowym występuje ponad dwie trzecie ogólnej ilości wypadków z obrażeniami ciała, a w tym ponad również dwie trzecie jest samopostrzeżeń i postrzeżeń innych.

Tabela 3.14.

Zestawienie porównawcze miejsc wypadków z bronią i amunicją przy podziale na jego rodzaje, zaistniałych w SOW, w latach 1985-1996.

Lp.	Miejsce wypadku	Rodzaj wypadku				RAZEM	
		Wypadki śmiertelne		Wypadki z obrażeniami ciała		Liczba	%
		Liczba	%	Liczba	%		
1.	Warta	48	20,3	82	34,8	130	55,1
2.	Poligon	5	2,1	18	7,6	23	9,7
3.	Strzelnica	4	1,7	16	6,8	20	8,5
4.	Pododdział	4	1,7	13		17	7,2
5.	Służba	8	3,4	5	2,1	13	5,5
6.	Szkolenie	3	1,3	6	2,5	9	3,8
7.	Urlop	2	0,8	5	2,2	7	3,0
8.	Ćwiczenie	2	0,8	3	1,3	5	2,1
9.	Teren JW	4	1,7	4	1,7	8	3,4
10.	Samowolne oddalenie	-	-	1	0,4	1	0,4
11.	Inne	3	1,3	-	-	3	1,3
RAZEM						236	100

Podsumowując całość problemów wypadków z bronią strzelecką i amunicją, należy stwierdzić, że samobójstwa są główną przyczyną wypadków śmiertelnych przy użytkowaniu broni i amunicji, a samopostrzelenia i postrzelenia innych osób są główną przyczyną wypadków z obrażeniami ciała. Ponad połowa tych wypadków występuje w

miejscu pełnienia służby wartowniczej (tabela 3.15). W przypadku wyeliminowania wart wojskowych (tabela 3.15 i 3.16) ilość wypadków poza miejscem szkolenia bojowego kształtowałyby się porównywalnie na tym samym poziomie z zaistniałymi w miejscu szkolenia bojowego. Ponadto zwiększenie skuteczności szkolenia żołnierzy w zakresie bezpiecznego obchodzenia się z bronią, może doprowadzić do zminimalizowania ilości wypadków z bronią strzelecką i amunicją do poziomu zdarzeń tylko losowych.

Na podstawie powyższej analizy trzeba stwierdzić, że omawiane wypadki występują głównie i zazwyczaj podczas realizacji zadań służbowych.

Tabela 3.15.

Zestawienie porównawcze pogrupowanych miejsc wypadków z bronią i amunicją przy podziale na jego rodzaje, zaistniałych w SOW, w latach 1985-1996.

Lp.	Miejsce wypadku	Rodzaj wypadku				RAZEM	
		Wypadki śmiertelne		Wypadki z obrażeniami ciała		Liczba	%
		Liczba	%	Liczba	%		
1.	W miejscu szkolenia bojowego	14	5,9	43	18,3	57	24,2
2.	W pozostałych miejscach pełnienia służby wojskowej	64	27,2	104	44	168	71,2
3.	Poza miejscami szkolenia i służby wojskowej	5	2,1	6	2,5	11	4,6
RAZEM						236	100

3.2.2.2. Czas występowania wypadków.

Do analizy czasu występowania wypadków z bronią strzelecką posłużyłem się także danymi ze Śląskiego Okręgu Wojskowej z lat 1980-1989 (załącznik nr 5). Dane te przedstawiłem w tabeli 3.16 i 3.17. Natomiast w celu pozyskania opinii żołnierzy na ten temat, umieściłem dwa pytania w ankiecie zrealizowanej dla potrzeb tejże rozprawy (załącznik nr 1,2,3 - A 5,6). Graficzny wynik opinii respondentów przedstawiam na rys. 3.1 i 3.2.

Na podstawie danych Śląskiego Okręgu Wojskowego wynika, że w ciągu roku kalendarzowego najwięcej wypadków występowało w miesiącach początkowych.

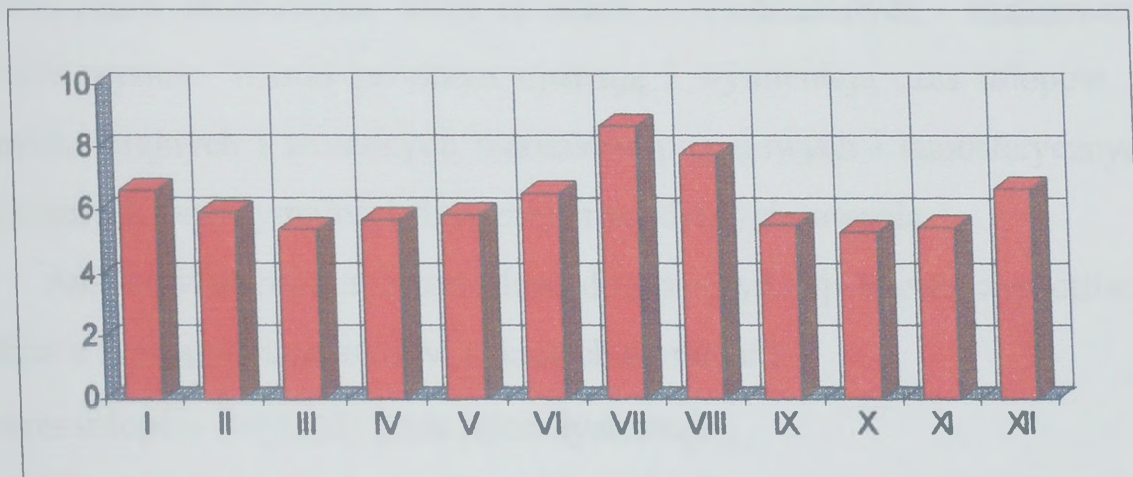
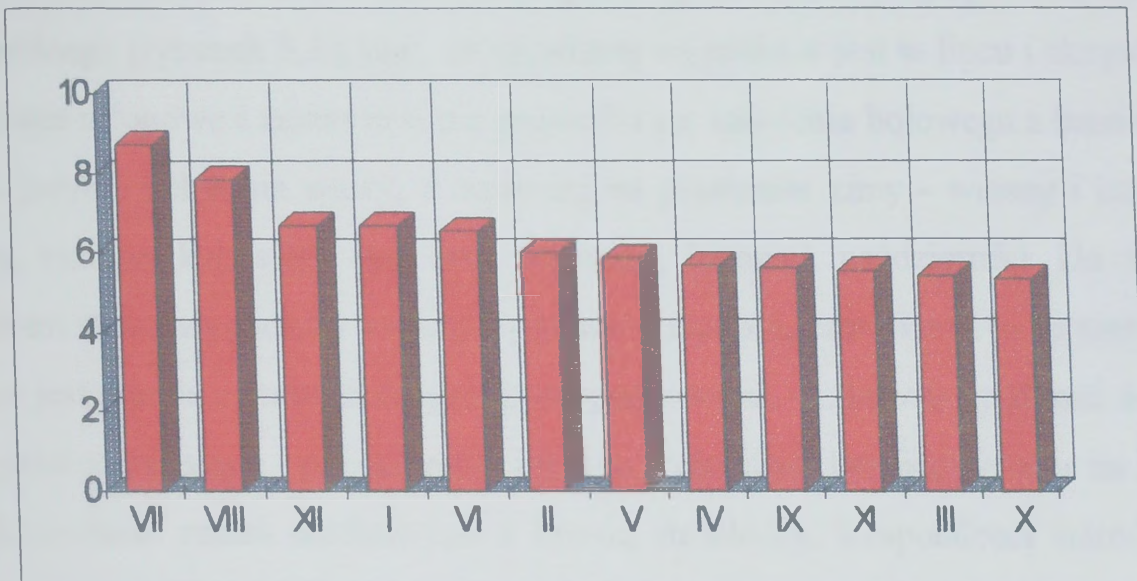
*Zestawienie średniej ilości wypadków z bronią i amunicją
w SOW, w poszczególnych miesiącach lat 1980-1989.*

Lp.	Miesiąc	Średnia liczba wypadków	%	Kolejność najczęstszego występowania
1.	styczeń	5,2	13,9	1
2.	luty	3,8	10,2	2
3.	marzec	3,2	8,6	5
4.	kwiecień	2,8	7,5	7
5.	maj	3,5	9,3	3
6.	czerwiec	3,0	8,0	6
7.	lipiec	3,3	8,8	4
8.	sierpień	2,0	5,3	9
9.	wrzesień	2,8	7,5	7
10.	październik	1,9	5,1	10
11.	listopad	2,7	7,2	8
12.	grudzień	3,2	8,6	5
RAZEM		37,4	100	

Najwięcej wypadków wystąpiło w styczniu, lutym i maju, a dało to wielkość około jednej trzeciej wszystkich wypadków w ciągu roku i była ona w przybliżeniu podobna do ilości wypadków w pierwszym kwartale roku. Już w maju średnia liczba wypadków stanowiła połowę całkowitej ilości wypadków w roku. Od stycznia do lipca średnia liczba wypadków wynosiła 3,5, a od sierpnia do grudnia 2,5, przy średniej rocznej 3,1. Stan tej rzeczy może tłumaczyć zwiększoną intensywnością szkolenia bojowego oraz wykonywanie zadań służbowych w trudniejszych warunkach. Duży wpływ na ten stan wyniku zapewne ma czas stanu wojennego, co potwierdza analiza w podrozdziale 3.2.1.

Najmniej wypadków w okresie analizowanym wystąpiło w październiku i sierpniu. Miesiąc październik można tłumaczyć czasem największej kondycji psychofizycznej żołnierzy, natomiast sierpień - czasem urlopowym, czasem gdzie nie odbywa się szkolenie bojowe, a warunki zewnętrzne zazwyczaj nie utrudniają wykonywania zadań służbowych z bronią.

ODPOWIEDŹ	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l
ILOŚĆ PKT.	1149	1278	1491	1502	1526	1673	1699	1757	1788	1808	1842	1868
LICZBA PROP.	8,70	7,82	6,71	6,66	6,55	5,98	5,89	5,69	5,59	5,53	5,43	5,35

Rys. 3.1. Hierarchia częstości występowania wypadków z bronią strzelecką (uszczerbek na zdrowiu, zabój, itp.) w miesiącach roku kalendarzowego (według danych ankietowych) przedstawia się następująco:

- a) lipiec
- b) sierpień
- c) grudzień
- d) styczeń
- e) czerwiec
- f) luty
- g) maj
- h) kwiecień
- i) wrzesień
- j) listopad
- k) marzec
- l) październik - miesiąc najbardziej bezpieczny.

W analizowanym czasie najniebezpieczniejszym miesiącem był styczeń, a najbardziej bezpiecznym październik i sierpień. Taki stan zjawiska należałoby tłumaczyć i wiązać z intensywnością szkolenia bojowego.

Natomiast w badaniach ankietowych respondenci uważają prawie dokładnie coś odwrotnego (rysunek 3.1), tzn., że najwięcej wypadków jest w lipcu i sierpniu, a są to miesiące urlopowe i zazwyczaj nie prowadzi się szkolenia bojowego z bronią strzelecką - jedynie pełnienie warty, a najmniej na przełomie zimy - wiosny i lata - jesieni (luty, marzec, kwiecień, maj oraz wrzesień, listopad, październik). Do miesięcy o średnim stanie wypadków zaliczyli grudzień, styczeń, czerwiec. I to ostatnie spostrzeżenie jest prawie zgodne z danymi powypadkowymi. Całkowita zgodność dotyczy tylko jednego miesiąca - października i jest to najbardziej bezpieczny czas na szkolenie i wykonywanie zadań służbowych z bronią strzelecką. Respondenci wśród przyczyn takiego stanu rzeczy nie wymienili faktu intensywności szkolenia bojowego i wykonywania zadań służbowych, które w latach osiemdziesiątych - analizowanych, było znacznie wyższe. Wśród przyczyn upatrują i wymieniają czas urlopów, świąt, dni wolnych, skrajnych i zmiennych warunków pogodowych i atmosferycznych, stanów psychicznych, wytrzymałości fizycznej oraz zdyscyplinowania.

Ankietowani żołnierze zawodowi do przyczyn największej częstotliwości wypadków z bronią w ciągu roku w ankietach wymienili:

- okres urlopów (wyjazdy poza rejon dyslokacji);
- wyjścia do rezerwy;
- okres zimowy;
- wakacje w koszarach;
- brak kontaktu z rodziną;
- zmniejszone zaangażowanie w szkoleniu;
- pełnienie większej ilości służb i wart w okresach urlopowych i świątecznych;
- problemy dyscyplinarne w okresie letnich urlopów;
- niefunkcjonalne zimowe rękawice polowe;
- spotkania z bliskimi, których podłożem są problemy osobiste;
- duża intensywność szkolenia;

- niepowodzenia osobiste;
- okres wiosennego rozluźnienia stanu psychicznego;
- szkolenie w miesiącach zimowych - ze względu na zimno żołnierz odwraca i przenosi uwagę na dogrzanie ciała, jako czynność biologicznie dla niego najważniejszą;
- wpływ warunków atmosferycznych;
- zmniejszoną ilość nadzorów w czasie urlopów kadry zawodowej;
- zimą - krótki dzień i długa noc - zbyt dużo czasu na rozmyślanie i przemyślenia;
- zimą szukanie ciepłych miejsc, a latem chłodnych - co odwraca uwagę od broni;
- przybycie młodego rocznika na pododdziały - trudna adaptacja, wycisk przez starszych - często przesadzony;
- obsługiwane roczne sprzętu;
- dużą częstotliwość korzystania z bronią - rutyna i imponowanie;
- meteopatów;
- nudę i rozluźnienie;
- rozgoryczenie pobytem w koszarach;
- brak samokontroli i kontroli;
- warunki atmosferyczne - skrajne i zmienne;
- poligony;
- miesiące przesileni atmosferycznych;
- złą organizację szkolenia, niechęć do szkolenia, zmęczenie szkoleniem, nadmierny luz lub obciążenie;
- brak kontaktu z osobami bliskimi;
- wykonywanie szybkich i błędnych czynności w okresie zimowym ze względu na zmniejszoną sprawność ruchową organizmu;
- brak możliwości wyjazdu na święta;
- brak koordynacji ruchów w wyniku skrajnych warunków pogodowych;
- specyfikę szkolenia - w najcięższych warunkach, bez względu na stan warunków atmosferycznych.

Na podstawie danych Śląskiego Okręgu Wojskowego wynika, że w ciągu tygodnia kalendarzowego najczęściej wypadków miało miejsce w poniedziałek, wtorek i piątek, czyli początek i koniec tygodniowego okresu szkolenia bojowego (tabela 3.17). Taki stan najprawdopodobniej tłumaczyć można roztargnieniem po dniach wolnych oraz wyjazdami na przepustki (w piątki) i czasem ponownej adaptacji do życia wojskowego po powrocie z tych wolnych dni (urlopów, przepustek). Natomiast najmniej wypadków wystąpiło w środę - w środku tygodnia, Stan ten tłumaczyć można największym przystosowaniem żołnierzy do szkolenia i wykonywania zadań służbowych z bronią, jak również czasem najlepszego stanu psychofizycznego.

Tabela 3.17.

Zestawienie średniej ilości wypadków z bronią i amunicją w SOW, w poszczególnych dniach tygodni lat 1980-1989.

Lp.	Dzień tygodnia	Średnia liczba wypadków	%	Kolejność najczęstszego występowania
1.	poniedziałek	5,8	15,5	2
2.	wtorek	6,8	18,2	1
3.	środa	3,6	9,6	6
4.	czwartek	5,5	14,7	3
5.	piątek	5,8	15,5	2
6.	sobota	5,1	13,7	4
7.	niedziela	4,8	12,8	5
RAZEM		37,4	100	

W badaniach ankietowych (rys. 3.2) respondenci uważają, że najczęściej wypadków występuje w piątek, sobotę, niedzielę i poniedziałek, a najmniej we wtorek, środę i czwartek. Oznacza to, że najmniej wypadków występuje w środku tygodnia, głównie w czwartek. Są to zarazem dni najbardziej bezpieczne dla szkolenia bojowego pododdziałów.

Wyniki badań ankietowych żołnierzy zawodowych w zasadzie potwierdzają statystykę wypadków z bronią za lata osiemdziesiąte. Opinia niezgodna z rzeczywistością dotyczy dni wolnych, co może być wynikiem skutecznych i nagłaśnianych działań profilaktycznych, które wywołują takie odczucia. Wypadki związane są z intensywnością szkolenia, a nie z dniami wolnymi. A jednak badani respondenci wskazują największą

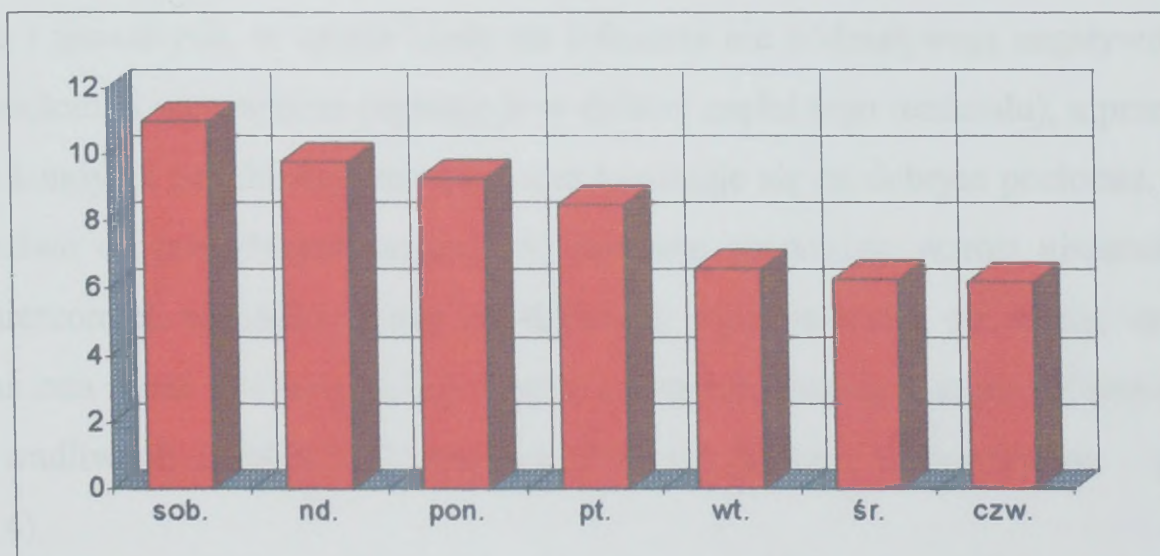
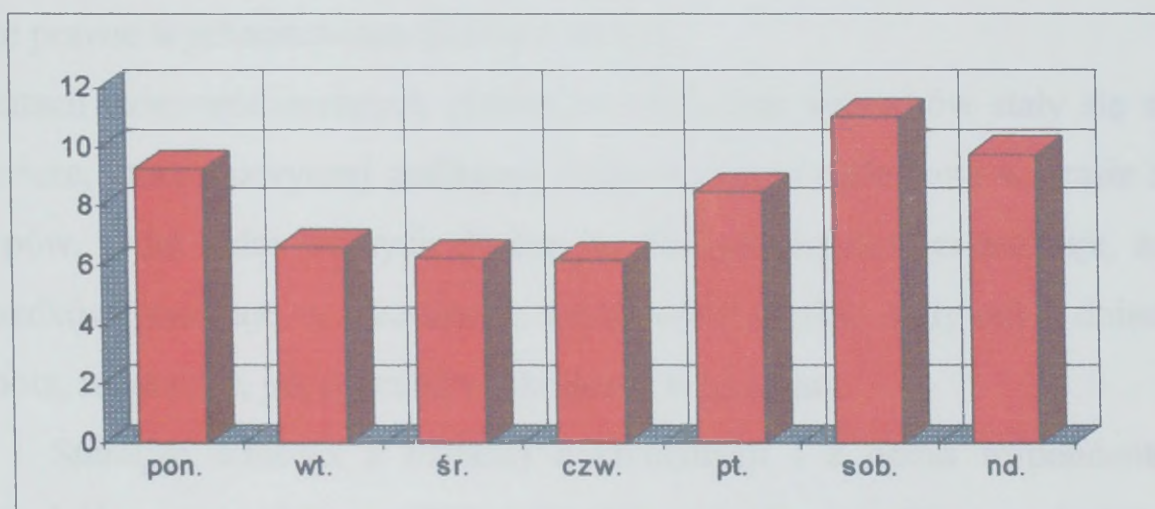
częstotliwość występowania wypadków w dni świąteczne, przed- i poświąteczne.

Wśród przyczyn tego zjawiska wskazywali:

- przygotowanie do wyjazdów: piątek, sobota, niedziela;
- powroty z urlopów i przepustek;
- alkohol;
- zmęczenie;
- bezmyślność w czasie wolnym;
- weekend w koszarach;
- nastawienie psychiczne;
- rozluźnienie emocjonalne;
- rozluźnienie dyscypliny wewnętrznej;
- obniżenie poziomu pełnienia obowiązków służbowych;
- niewłaściwe przekazywanie służb;
- „dołek” psychiczny w czasie wolnych dni koszarowych;
- szereg szybkich czynności przed wyjazdem na przepustkę;
- brak pełnego nadzoru;
- rozluźnienie psychiczne: sobota, niedziela, poniedziałek;
- powroty z przepustek i urlopów: zmęczenie, alkohol, stresowe sytuacje osobiste i rodzinne;
- roztargnienie i pośpiech przy wyjazdach na dni wolne: sobota, niedziela;
- choroby i przeziębienia, w tym po przepustce i urlopie;
- pełnienie służb z bronią w dni wolne;
- rozkojarzenie, znużenie, brak koncentracji przed i po wyjeździe;
- odwiedziny;
- lekceważenie bhp;
- myślenie o przepustce w sytuacji niemożności wyjazdu;
- zmęczenie końcem tygodnia;
- bagatelizowanie służby wartowniczej w święta i dni wolne;
- rozluźnienie atmosfery służby;

- skupienie działalności grup przestępczych;
- brak stosownego nadzoru;
- nieobecność przełożonych;
- pod wpływem alkoholu służba dyżurna czy wartownicza;
- osłabiona czujność.

DZIEŃ TYGODNIA	sobota	niedziela	poniedz.	piątek	wtorek	środa	czwartek
ODPOWIEDŹ	a	b	c	d	e	f	g
IŁOŚĆ PKT.	906	1020	1076	1171	1516	1587	1610
LICZBA PROP.	11,04	9,80	9,29	8,54	6,60	6,30	6,21

Rys. 3.2. Częstość występowania wypadków z bronią strzelecką (uszczerbek na zdrowiu, zabój, itp.) w tygodniu kalendarzowym (według danych ankietowych)

przedstawia się następująco:

a) sobota	e) wtorek
b) niedziela.	f) środa
c) poniedziałek	g) czwartek
d) piątek	

Dokonując analizy poszczególnych miesięcy, w których najczęściej występują wypadki, (w badaniach dostępnych dokumentów lat osiemdziesiątych) należy stwierdzić, że wypadki powstają w tym czasie, kiedy prowadzi się intensywne szkolenie bojowe z bronią oraz żołnierze wykonują znaczną ilość zadań bojowych i służbowych. A w poprzednim podrozdziale są na to oczywiste przykłady. Największym mankamentem była wtedy służba wartownicza, a potem szkolenie bojowe.

W latach dziewięćdziesiątych, ze względu na trudności gospodarcze wojska, jak i z powodu restrukturyzacji armii oraz wpływu czynników demokratycznych - zmniejszono znacznie ilość szkolenia bojowego wojsk i nieznacznie ilość pełnionych wart, a także prawie wyeliminowano służby z bronią.

W latach dziewięćdziesiątych głównymi miejscami wypadków stały się służby wartownicze, które zazwyczaj podlegają zmniejszonemu nadzorowi w czasie zbiorowych urlopów, świąt i dni wolnych. Sądzę, że dlatego respondenci uważają, że najwięcej wypadków powstaje w miesiącach urlopowych (lipiec, sierpień) i dniach wolnych (sobota, niedziela), jak również w okolicach tego czasu.

Sumując wnioski z badanej dokumentacji i z opinii respondentów, należy stwierdzić, że najmniej wypadków powstaje w środku tygodnia, w miesiącach wiosennych i jesiennych, w czasie kiedy na żołnierza nie oddziałują negatywne czynniki zewnętrzne i wewnętrzne (opisuję je w dalszej części tego rozdziału), a przede wszystkim kondycja psychofizyczną żołnierza kształtuje się na dobrym poziomie. Każde odstępstwo od powyższych warunków, zapewne spowoduje wzrost niezamierzonych i zamierzonych wypadków przy użytkowaniu i posługiwaniu się bronią strzelecką. A sama ona może być narzędziem bezpiecznym lub niebezpiecznym, głównie zależnym od wadliwych działań żołnierza (patrz wynik badania respondentów - podrozdział 3.3.4).

3.2.3. Stan bezpieczeństwa.

Realizacja szkolenia bojowego przy użyciu broni strzeleckiej określona jest wieloma instrukcjami, które ukierunkowują tak proces nabywania umiejętności sprawnego władania bronią, aby jak w największym stopniu pominąć ryzyko zaistnienia wypadku. Wykładowca oficer - dowódca podczas przygotowania zajęć sporządza konspekt, w którym określa organizację, bierze pod uwagę wszelkie czynniki zewnętrzne i wewnętrzne, określa warunki bezpieczeństwa, które przedstawia na podstawie własnej wiedzy i doświadczenia. Założenia swoje opiera na podstawie instrukcji, która określa m.in. porządek podczas strzelań, obowiązki osób funkcyjnych, wskazówki do szkolenia w punktach nauczania (załącznik nr 6). W przypadku strzelań z wozów bojowych i czołgów opiera się ponadto na materiałach określających czynności załóg wozów bojowych (załącznik nr 7). W szkoleniu ogniowym określone są normy szkoleniowe, m.in. normy czasowe i wskazówki ogólne (załącznik nr 8), które są istotne do wyszkolenia żołnierza przygotowanego do działań wojennych. Czasy wykonywania poszczególnych czynności są zazwyczaj małe, bo i chwile decydują o ochronie życia żołnierza na polu walki. Może stawać się to przyczyną wielu wypadków postrzeleń i nieszczęśliwych zdarzeń, o ile nadzór osób szkolących, sposób szkolenia, czy zachowanie się szkolonego będzie posiadało wady.

Aby osiągnąć określony stan bezpieczeństwa podczas szkolenia żołnierzy, stawia się odpowiednie wymagania obiektom do tego celu przeznaczonym oraz rejonom ćwiczeń. Podczas ćwiczeń poligonowych określa się szerokość i głębokość obszaru zajęć, a same ćwiczenie nadzorowane jest (przez szkolącego, kierującego i lekarza) z odległości, z której można przeciwdziałać wypadkom i w szybszym tempie udzielić pomocy w przypadku ich zaistnienia. Ponadto kierujący z ćwiczącymi współpracuje przy pomocy przewodowych i bezprzewodowych środków łączności oraz za pomocą ustalonych sygnałów na dzień i noc.

W miejscach stacjonarnych (garnizonowych) ćwiczeń, tzn. na strzelnicach, określa się porządek organizacyjny i techniczny (przykład - załącznik nr 9), z główną myślą wiodącą - przeciwdziałania wypadkom z obowiązkowym określeniem lokalnych

warunków bezpieczeństwa. Technicznie każda strzelnica winna mieć ograniczenia na kierunku (okna strzelnicze, boksy i wały boczne) i na głębokość (kulochwyt), oraz konstrukcyjne zabezpieczenia przed rykoszetami. Szczegółowo budowę i eksploatację strzelnic określają instrukcje (wyciąg - załącznik nr 10).

Podczas szkoleń programowych i pozaprogramowych zużywa się znaczną ilość środków bojowych różnego rodzaju, oraz szkoli się z tematów, w których w większości przypadków używa się broni strzeleckiej, niezależnie od rodzaju szkolonych wojsk (przykład - załącznik nr 11).

Oprócz sytuacji, w których użycie broni jest celowe i uzasadnione, w praktyce zdarza się wiele wypadków nieuzasadnionego jej użycia (statystyka SOW - załącznik nr 4). Wypadki takie podlegają dochodzeniu prokuratorskiemu i odpowiedzialności karnej zgodnie z obowiązującym ustawodawstwem. Zdarza się również wiele przypadków zamierzonego użycia broni służbowej podczas zamachów samobójczych i samopostrzeleń, nagannych z punktu widzenia prawa i etyki - są to jednak problemy będące przedmiotem rozważań medycznych i socjologicznych.

Odrębny problem to narastająca liczba wypadków z bronią na skutek strzałów niezamierzonych (przypadkowych) spowodowanych nieumiejętnym lub nieostrożnym obchodzeniem się z bronią oraz niewłaściwym jej przechowywaniem umożliwiającym dostęp osobom niepowołanym. W celu wyeliminowania (ograniczenia liczby) wypadków powodowanych przypadkowymi (niezamierzonymi) strzałami broń wyposażona jest konstrukcyjnie w specjalne urządzenia zabezpieczające przed oddaniem przypadkowego strzału - są to tzw. bezpieczniki ustawione w dwóch położeniach, a mianowicie w położeniu zabezpieczającym broń i w położeniu odbezpieczającym ją.

Posługiwanie się bronią zabezpieczoną wyklucza oddanie strzału niezamierzonego (przypadkowego) pod warunkiem, że użytkownik broni będzie zachowywał się normalnie - to jest, że w każdej fazie posługiwania się bronią będzie świadomy stanu, w jakim znajduje się jego broń i będzie ten stan kontrolował, a mianowicie będzie zdawał sobie sprawę z tego czy do broni załączony jest magazynek, czy w komorze nabojej broni znajduje się nabój, czy go nie ma i czy jest zabezpieczona, czy też nie. Oprócz spełnienia podanego wyżej warunku dla zapobieżenia wypadkom na sku-

tek przypadkowych (niezamierzonych) postrzeleń, istotna jest również świadomość strzelającego dotycząca zagrożeń, jakie niosą ze sobą miejsce i warunki, w jakich odbywa się strzelanie (np. strzał w pomieszczeniu zamkniętym lub strzelanie na strzelnicy do przedmiotów powodujących odbijanie się pocisków i wydostawanie się ich poza rejon strzelnicy).

Wobec tego, że nie zawsze użytkownik broni wie co się z jego bronią dzieje i nie zawsze jest świadomy stanu, w jakim znajduje się jego broń oraz często nie zdaje sobie sprawy z zagrożeń, jakie niesie ze sobą użycie broni w konkretnej sytuacji - mają miejsce tragiczne w skutkach wypadki samopostrzeleń i postrzeleń osób drugih - w wyniku których są zabici i ranni.

Każdy wypadek, a wypadek z bronią w szczególności, którego ofiarami są ludzie (zabici i ranni), jest tragedią zarówno dla ofiary i jej rodziny, jak i dla sprawcy. Z zasady ofiarami wypadków z bronią w jednostkach wojskowych są młodzi ludzie odbywający zasadniczą służbę wojskową, którym w wypadku ofiar śmiertelnych - przedwcześnie i bez jakiegokolwiek powodu odbiera się życie, a ich rodzinom zadaje ból, niweczy plany życiowe, a niejednokrotnie rujnuje podstawy ich bytu materialnego. Sytuacja ofiar wypadków z bronią, które odniosły obrażenia w postaci ran postrzałowych oraz sytuacja ich rodzin nie jest lepsza, w przypadku ciężkiego kalectwa jest szczególnie trudna. Poszkodowany w takim przypadku, żyje poza społeczeństwem, a jego życie to pasmo cierpień i udręki, to wegetacja na marginesie, na łasce rodziny i społeczeństwa. Rodzina poszkodowanego oprócz bólu, ruiny planów życiowych i podstawy bytu materialnego, ponosi ciężar stałej i bardzo absorbującej opieki nad kaleką. W perspektywie, gdy zabraknie rodziców, poszkodowany stanie się pensjonariuszem domu opieki społecznej, ze wszystkimi konsekwencjami tego faktu.

Sytuacja sprawcy wypadku z bronią jest również trudna. W zależności od rozmiarów tragedii, jakie spowodował wypadek, sprawca pozostaje przez wiele lat pod moralną presją otoczenia i na mocy wyroku sądowego, ponosi z reguły odpowiedzialność karną w postaci kary długoletniego pozbawienia wolności. Pobyt w zakładzie karnym z zasady przekreśla jego plany życiowe i często też rujnuje mu życie.

Ogrom nieszczęść powodowanych wypadkami z bronią jest niewspółmierny do działań lub zaniechania działań, które były przyczyną wypadków. Dlatego od dawna opracowywano szczegółowe przepisy i podczas szkolenia ogniowego wojska, zwracano wiele uwagi na problem bezpiecznego posługiwania się bronią. Ale nadal zdarzają się one, głównie z powodu nieprzestrzegania obowiązujących zasad i przepisów, a ludzie są nadal narażeni na fatalne skutki nieostrożnego obchodzenia się z bronią.

„Przestrzeganie przepisów bezpieczeństwa, należy uczyć zawsze także w czasie posługiwania się bronią szkolną i szkolnymi środkami walki. Jeśli raz, drugi, trzeci nie zwróci się żołnierzowi uwagi, że postępuje niezgodnie z zasadami bezpieczeństwa, to będzie przekonany, że postępuje właściwie. Często można zauważyć na strzelnicach, jak niektórzy strzelający wiercą się, zwracają broń w stronę innego żołnierza, źle wykonują komendy itp., a prowadzący strzelanie nie reaguje. Po zakończeniu strzelania czynności dowódców i strzelających nie zawsze są zgodne z instrukcją strzelań i przepisami bezpieczeństwa. Takie czynności jak oddanie strzału kontrolnego, sprawdzenie komory nabojoyej, magazynka, zabezpieczenie broni nie raz wykonywane jest szybko, pobieżnie, a więc niedokładnie. Dopiero kiedy pada strzał, zastanawiają się skąd w komorze nabojoyej znalazł się jeszcze nabój.

Nie każdy dowódca, instruktor reaguje stanowczo widząc jak niektórzy żołnierze, zwłaszcza najstarszego wcielenia zabawiają się bronią, zazwyczaj PM wz. 63. Naśladując rewolwerowców prześcigają się, kto pierwszy wyciągnie broń z kabury, skieruje ją w stronę kolegi markując przy tym oddanie strzału. Zabawa taka z czasem wchodzi w nawyk i prowadzi niejednokrotnie do tragedii. Znane są przypadki, zwłaszcza podczas pełnienia służby, kiedy w wyniku takiej bezmyślnej zabawy z bronią doszło do postrzelenia. Pośrednią przyczyną wypadków z bronią jest brak uświadomienia żołnierzom skutków postrzelen. Za mało oddziałują na wyobraźnię podwładnych, za rzadko ostrzega się, a przede wszystkim za mało wymaga się przestrzegania zasad bezpieczeństwa w praktyce, począwszy od tak prostej czynności jak czyszczenie broni. Nie każdy dowódca wymaga, żeby przed przystąpieniem do rozładowania broni, sprawdzić najpierw, czy nie jest przypadkiem załadowana. Z góry zakłada się, że skoro broń pobrano z magazynu broni, to musi być rozładowana.

Z danych statystycznych wynika, że 65-70% sprawcami wypadków są żołnierze I roku służby¹, którzy ukończyli szkolenie podstawowe i przeszli do macierzystych pododdziałów. Dlaczego właściwie oni? Przyczyny są conajmniej dwie. Pierwsza, pobieżna znajomość broni i przepisów bezpieczeństwa. Druga, to brak dostatecznego rozeznania przełożonych o poziomie wyszkolenia przybyłych żołnierzy do pododdziału. Po prostu nie sprawdza się co umieją.

Zdajemy sobie sprawę, że wyeliminowanie wypadków z bronią jest trudne, ale jest możliwe maksymalne ich zminimalizowanie, jeśli spełni się kilka podstawowych warunków.

Już w okresie szkolenia podstawowego żołnierz musi poznać dokładnie broń osobistą i przepisy bezpieczeństwa dotyczące obchodzenia się z nią, co wynika z zapisu w Regulaminie Służby Wewnętrznej² „Żołnierz obowiązany jest dokładnie poznać i chronić powierzoną mu broń, umieć po mistrzowsku nią władać, dbać o należyte jej utrzymanie i stałą sprawność. Podczas posługiwania się bronią - ściśle przestrzegać zasad bezpieczeństwa.” Czy można żołnierza tego nauczyć? Oczywiście, że można i w wielu przypadkach jest to robione, ale równocześnie zapomina się o wymagalności. Zwracaniem uwagi od przypadku do przypadku nie wykształci się trwałych nawyków stosowania w praktyce zasad bezpieczeństwa obchodzenia się z bronią.

Wiele jest sposobów, żeby wykształcić u podwładnych trwały nawyk ostrożnego, a więc bezpiecznego obchodzenia się z bronią. Rzadko zdarza się przypadek organizowania w kompanii konkursów ze znajomości zasad BHP, obowiązujących przy posługiwaniu się bronią. W stosunku do żołnierzy lekceważących te zasady nie wyciąga się wniosków dyscyplinarnych.

Żołnierze na ogół nie wiedzą, jakie skutki niesie lekkomyślne postępowanie z bronią. Przypuszczać można, że gdyby wiedział co się wówczas stanie, na pewno byłby ostrożniejszy, przestałby traktować broń jak zabawkę, Albo czy każdy żołnierz wie, że nieostrożne obchodzenie się z bronią, amunicją i materiałami wybuchowymi, w

¹ Dane Śląskiego Okręgu Wojskowego.

² Regulamin Służby Wewnętrznej Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (dz. Rozk. MON z 1977 r. Nr 3, poz. 16 z późn. zm.) - sygn. Szt. Gen. 791/76, utracił moc 15 sierpnia 1994 r.

wyniku którego doszło do uszkodzenia ciała człowieka, podlega karze pozbawienia wolności (Art. 354 - załącznik nr 29)) - a wiedzieć powinien.

Popatrzmy na strzelnicę, place ćwiczeń, ośrodki instruowania wart, magazynki broni, sale czyszczenia broni, sale nauki budowy broni i amunicji, inne obiekty. Za mało tam jest lub wcale nie ma plansz, hasł ostrzegających przed lekceważeniem przepisów bezpieczeństwa. A jeśli nawet są - to stare, nieudolnie wykonane, nie przyciągające wzroku. Na poligony również zawozi się te sam od lat plansze, hasła i inne pomoce. Do jednostek trafiają różne biuletyny, dokumenty normatywne, wydawnictwa informujące o nieszczęśliwych zdarzeniach. Czy są wszędzie traktowane jako materiał do pracy profilaktycznej? Odczytanie ich treści to przecież zwykła formalność. Najczęściej brakuje do tego odpowiedniego komentarza, dyskusji, przypomnienia powtarzających się najczęściej przyczyn wypadków. Tylko zbiorowy wysiłek, odpowiednio ukierunkowana praca profilaktyczna może przyczynić się do zmniejszenia liczby wypadków z bronią¹.

Aby uwidocznic ilości zaistniałych wypadków przedstawiam ich przykładowe dane w załączniku nr 4 i 5 oraz w poniższych tabelach 3.18. i 3.19.

Tabela 3.18.

Zestawienie wypadków z bronią w SZ RP w latach 1992-93.

Rodzaj zdarzenia	Ogółem 93/92	Liczba przypadków						
		WOW	POW	SOW	KOW	WLiOP	MW	I CMON
Zamachy samobójcze	21/22	2/5	5/2	2/3	1/-	8/6	3/1	-/5
w tym przypadki śmiertelne	16/19	2/5	3/1	2/3	1/-	6/5	2/1	-/4
Postrzały	53/49	5/5	11/12	4/7	3/-	19/17	6/5	5/3
w tym samopostrzelenia	31/21	2/2	7/4	1/4	3/-	13/9	5/2	-/-
Razem	74/71	7/10	16/14	6/10	4/-	27/23	9/6	5/8

¹ Wypadki z bronią i amunicją w SOW, Ocena i wnioski do działalności profilaktycznej, Narada służbowa z Szefami Służby Uzbrojenia i Elektroniki ZT i OG, Opole - 22.06.1988 r.

Według danych MON i SOW (podrozdział 3.2.1, 3.3.1) wynika, że najczęściej wypadków powodują żołnierze służby zasadniczej, przeważnie podczas pełnienia służby wartowniczej. W szkoleniu ogniowym jest to ilość zdecydowanie mniejsza, dla przykładu według załącznika nr 4 w latach 1985-96, była to ilość około 30% wszystkich zaistniałych wypadków z bronią strzelecką. Według powyższych danych za główną przyczynę tych wypadków uważa się niewystarczające wyszkolenie żołnierzy i brak wyrobionych nawyków w bezpiecznym posługiwaniu się bronią strzelecką.

Tabela 3.19.

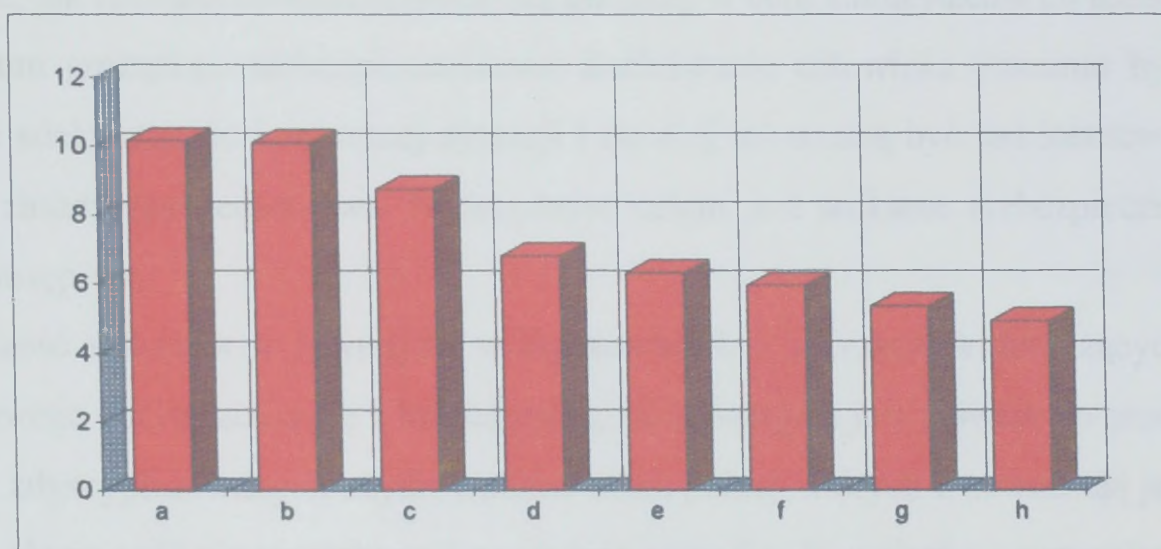
Zestawienie wypadków z bronią w SZ RP w latach 1993-94.

Rodzaj zdarzenia	Ogółem 94/93	Liczba przypadków						Z J Z MON I WBE
		POW	SOW	WOW	KOW	WLiOP	MW	
ZAMACHY SAMOBÓJCZE z użyciem broni w tym:	33/21	6/5	10/2	5/2	2/1	6/8	2/3	2/-
- śmiertelne	21/16	4/3	5/2	5/2	1/1	4/6	1/2	1/-
POSTRZAŁY w tym:	54/53	5/11	7/4	10/5	9/3	14/19	7/6	2/5
- śmiertelne	9	1	2	1	1	3	0	1
- samopostrzelenia	26/31	2/7	3/1	4/2	6/3	8/13	2/5	1/0
NIESZCZĘŚLIWE WYPADKI Z BRONIĄ, TŚB w tym	13	3	4	1	-	3	2	-
- śmiertelne	4	2	0	1	-	1	-	-
RAZEM ZDARZEŃ w tym	100/74	14/16	21/6	16/7	11/4	23/27	11/9	4/5
- śmiertelnych	34/16	7/3	7/2	7/2	2/1	8/6	1/2	2/-

Według opinii respondentów stan bezpieczeństwa przy użytkowaniu broni zależy przede wszystkim od właściwego stosowania się użytkowników broni do zasad bezpieczeństwa i od właściwego szkolenia oraz właściwej organizacji używania i obchodzenia się z bronią. Na pierwsze dwie zależności odpowiedziało o 50%, a na trzecią o 43% - więcej respondentów niż na zależności najmniej istotne w pytaniu. Szczegółowo

główne dane wyników badań z tych zależności zawiera rysunek. 3.3. Zauważa się tu ścisły związek danych z opiniami żołnierzy zawodowych, że stan bezpieczeństwa zależy nieodłącznie od fachowego wyszkolenia żołnierzy, późniejszych samodzielnych użytkowników broni strzeleckiej.

ODPOWIEDŹ	a	b	c	d	e	f	g	h
IŁOŚĆ PKT.	982	989	1141	1459	1570	1673	1859	2014
LICZBA PROPORCJONALNA	10,18	10,11	8,76	6,85	6,37	5,98	5,38	4,97

Rys. 3.3. Stan bezpieczeństwa przy używaniu i obchodzeniu się z bronią zależy kolejno od:

- a) właściwego stosowania się użytkowników broni do zasad bezpieczeństwa;
- b) właściwego szkolenia tych osób;
- c) właściwej organizacji używania i obchodzenia się z bronią;
- d) właściwego stanu technicznego broni;
- e) właściwego doboru osób mających posługiwać się bronią według kryteriów odnośnych cech osobowości;
- f) właściwego opracowania zasad bezpieczeństwa, uwzględniającego wzrastające doświadczenie i wiedzę oraz zmieniające się warunki techniczne i sytuacyjne oraz potrzeby i możliwości normowania zasad bezpieczeństwa;
- g) właściwej konstrukcji i technologii broni;
- h) właściwego doboru broni do zamierzonego zadania, według kryterium jej parametrów balistycznych.¹

Ogólnie rzecz biorąc, w każdym stanie bezpieczeństwa - ostrożności, udział biorą trzy parametry, które są ogólną konstrukcją zasad bezpieczeństwa. Są to:

¹ Kulicki M., Nieostrożne obchodzenie się z bronią palną, Studium z zakresu kryminalistyki, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Rozprawy, Toruń 1982, s. 114.

- przedmiot - to broń strzelecka, niezbędna do wykonania czynności i jej właściwości;
- czynności - które podmiot - człowiek musi wykonać przy użyciu przedmiotu - broni strzeleckiej lub od których musi się powstrzymać, aby zmniejszyć grożące niebezpieczeństwo podczas niebezpiecznych czynności z niebezpiecznym przedmiotem.¹

Osoby podejmujące się czynności niebezpiecznych, tzn. użycia broni, muszą mieć w tej dziedzinie predyspozycje psychiczne i fizyczne, mieć niezbędną wiedzę i doświadczenie, umieć posługiwać się bronią. Muszą stale podejmować czynności i decyzje, jak również powstrzymywać się od nich, w celu zmniejszenia do niezbędnego minimum grożącego niebezpieczeństwa. Zachowanie człowieka powinno być optymalnie adekwatne do konkretnej sytuacji i do niej też muszą być każdorazowo odnośzone zasady bezpieczeństwa. Nadrzędnym celem jest unikanie niebezpieczeństwa i jego następstw.

Większość wskazówek zawartych w regulaminach i instrukcjach dotyczących zasad właściwego obchodzenia się z bronią palną, skierowanych jest głównie do przewidujących i zdyscyplinowanych użytkowników broni palnej, których z pewnością jest większość, ale na ogół nie ta większość powoduje wypadki. W związku z tym należy stale i przekonywująco pokazywać użytkownikom broni, jak nie wolno postępować z bronią i jakimi grozi to konsekwencjami, z koniecznym podkreśleniem zasad ostrożnego i bezpiecznego postępowania z poszczególnymi rodzajami broni strzeleckiej. Określone i przedstawione reguły mogą spełniać funkcję profilaktyczną tylko wtedy, gdy będą tak sformułowane, że staną się normami postępowania. Należy zauważyć, że gdy swoim postępowaniem człowiek złamie jedną lub więcej zasad bezpieczeństwa, pojawia się realne zagrożenie, a nawet zapoczątkowuje szereg kolejnych obiektywnie niebezpiecznych czynności - postępowań.

Na ogół w przyczynach wypadków upatruje się przede wszystkim nagannego i błędnego zachowania ludzi bezpośrednio związanych z zaistniałym zdarzeniem. Bywa i tak, że człowiekowi narzuca się lub jest on zmuszony poprzez szczególne sytuacje do

¹ Tamże, s. 114.

stosowania wadliwego sprzętu - broni. Wtedy oczekuje się, aby zaadoptował się, a niebezpieczeństwo techniczne nadrabiał wzmożoną ostrożnością.

Brak norm i zasad nie jest w określonych dziedzinach funkcjonowania człowieka czymś niezwykłym. Natomiast nadmierna liczba norm i zasad jest trudna do opanowania i prowadzi do przytępienia naturalnej skłonności człowieka do ostrożności. Ponadto należy zauważyć, że przeciętny człowiek nie jest w stanie zapamiętać trwale dziesiątki zasad i norm różnego rodzaju, w zależności od zaistniałej sytuacji, a niekiedy jeszcze w stanie sytuacji stresowej.

Wniosek ten potwierdza się w pełni w badaniach przeprowadzonych dla potrzeb ankietowych tejże rozprawy. Wszystkie odpowiedzi dały się wyraźnie pogrupować według ważności, którą określali sami ankietowani. Każde pytanie pogrupowano średnio na cztery poziomy odpowiedzi, różniące się średnio o ok. 20%.

Spośród wszystkich ważnych zasad, które powinny być stosowane, przedkłada się jedne nad drugimi w ten sposób, że w pierwszej kolejności proponuje się stosować przeważnie jedną do dwóch zasad z każdego rodzaju, w drugiej kolejności dwie - trzy zasady, w trzeciej kolejności - prawie wszystkie ważne i pozostałe z grupy głównej, natomiast w czwartej kolejności pozostałe, które są istotne, ale nie na tyle, aby je stosować lub brać pod uwagę w szkoleniu codziennym, tylko w sytuacjach i zadaniach szczególnych, jako nie zawsze potrzebny dodatek.

W badaniach ankietowych stanu bezpieczeństwa przy używaniu i obchodzeniu się z bronią strzelecką, ankietowani jako pierwsze wskazali - stosowanie się do zasad bezpieczeństwa.

W pierwszej kolejności wskazano więc podmiot - człowieka - jego szkolenie, właściwe na tyle, aby stosował zasady w sposób logiczny.

W drugiej kolejności wskazuje się organizację szkolenia przy użyciu broni.

W pierwszych dwóch grupach uwidacznia się tylko podmiot - człowiek i czynności człowieka.

W trzeciej kolejności wskazuje się szczegóły - dobór osób do zadania, stosowanie zmiennych zasad w zależności od doświadczenia i stażu oraz po raz pierwszy przedmiot - broń.

W czwartej kolejności wskazano tylko przedmiot - broń strzelecką, jej dobór według parametrów i konstrukcji.

Reasumując spostrzeżenia, należy stwierdzić, że ankietowani stan bezpieczeństwa uzależniają w pierwszej kolejności i bezpośrednio od wadliwych działań i czynności ludzi - żołnierzy, a w dalszej kolejności od czynnika materialnego, którym jest broń strzelecka. Ustalono w ten sposób wyższość (ważność) czynnika ludzkiego nad czynnikiem materialnym. Ten stan rzeczy potwierdza się również w późniejszych badaniach (rysunek 3.3), co moim zdaniem jest logicznie zasadne.

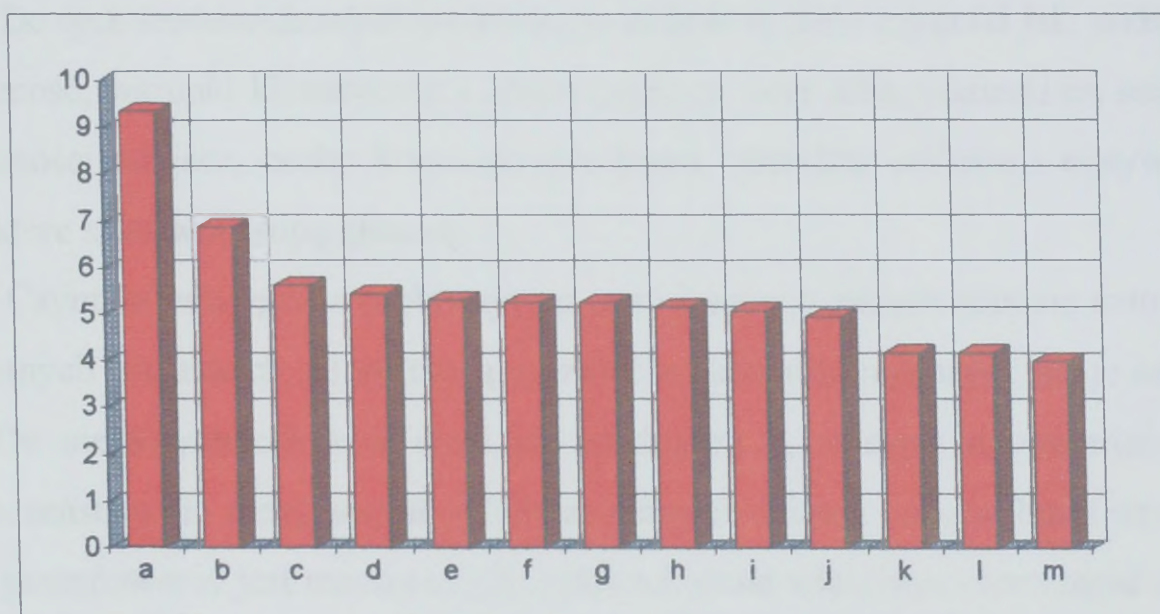
Żołnierze, jak i inni użytkownicy broni strzeleckiej posiadają prawie pełne zaufanie do konstruktorów, producentów i obsługi technicznej broni. Sami też użytkownicy dokonują nieplanowanych kontroli, sprawdzeń i obsługi stanu technicznego broni, minimum przed każdorazowym użyciem, co wyklucza w sposób prawie całkowity użycie niesprawnego sprzętu. Broń żołnierzy jest ponadto planowo kontrolowana minimum co trzy miesiące w pododdziale (OT-1 - obsługa techniczna numer 1) oraz minimum co trzy lata w specjalistycznym warsztacie uzbrojenia (OT-2 - obsługa techniczna numer 2). Temat ten na ogół jest dobrze opanowany przez żołnierzy. Zazwyczaj nie ma wypadków, których przyczyną byłby zły stan techniczny broni. Toteż i z tego względu ankietowani przesuwają czynnik materialny, czyli broń na plan dalszy, co jest równoważne z tym, że w bardzo małym procencie - asekuracyjnie - uzależniają wypadki ze stanem technicznym i konstrukcją broni strzeleckiej, a tym samym nie wpływa to zauważalnie na stan bezpieczeństwa podczas użytkowania i obchodzenia się z bronią strzelecką..

Pozostaje natomiast znaczny wpływ i zależność stanu bezpieczeństwa od użytkownika, szkolącego oraz dowódcy (kierownika przedsięwzięcia z użyciem broni). Są to osoby odpowiedzialne za negatywne skutki użytkowania broni strzeleckiej. Dowódcy mają obowiązek wykorzystywania umiejętności żołnierzy w posługiwaniu się bronią i fachowego przygotowania zadań, nie powodujących uszczerbku na życiu i zdrowiu żołnierza. Zaś on, winien być tak wyszkolony, aby umiał alternatywnie wstrzymać się i realizować czynności z bronią tak, aby wykonać zadanie bezwypadkowo.

3.2.4. Czynniki zewnętrzne.

Ustalone na podstawie literatury czynniki zewnętrzne, zostały poddane badaniu opinii respondentów, w celu pogrupowania i wyłonienia istotnych w szkoleniu bojowym przy użyciu broni strzeleckiej. (załącznik nr 1,2,3 - A2). Wynik przedstawia rysunek 3.4.

ODPOWIEDŹ	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m.
IŁOŚĆ PKT.	1066	1450	1769	1840	1881	1896	1901	1935	1959	2025	2374	2393	2484
LICZBA PROP.	9,38	6,90	5,65	5,43	5,32	5,27	5,26	5,17	5,10	4,94	4,21	4,18	4,03

Rys. 3.4. Bezpieczeństwo i zewnętrzne czynniki wpływające na sposób posługiwania się bronią strzelecką kolejno zależą od:

- a) alkohol , leki itp.
- b) stan techniczny broni i amunicji;
- c) widzialność i widoczność;
- d) charakter zadania jakie ma być wykonane z udziałem broni strzeleckiej;
- e) okoliczności miejsca;
- f) pora dnia;
- g) warunki klimatyczne i atmosferyczne;
- h) warunki na osi strzału;
- i) wpływ innych osób;
- j) cechy konstrukcyjne broni i amunicji;
- k) ubiór i oporządzenie;
- l) właściwości balistyczne broni i amunicji;
- m) właściwości celu.¹

¹ Tamże, s. 120 i n.

Z rysunku wynika, że najistotniejszym czynnikiem zewnętrznym mającym bezpośredni wpływ na bezpieczeństwo przy użytkowaniu broni jest trzeźwość żołnierza, to jest brak stosowania środków odurzających, jakimi są alkohol, czy leki. Wskazało na to aż o 57% więcej respondentów niż na takie czynniki jak: ubiór, oporządzenie, właściwości balistyczne broni i amunicji oraz właściwości celu, które w ocenach były najniżej notowane, co oznacza, że nie mają większego wpływu na bezpieczeństwo. Na drugim miejscu aż o 42% więcej respondentów - wskazało stan techniczny broni i amunicji. Na trzecim miejscu wskazano czynniki, które określają środowisko, w którym użytkuje się broń, prowadzi się z nią szkolenie i wykonuje się z nią zadania służbowe. Do tych środowiskowych parametrów zaliczono takie czynniki jak: widzialność, widoczność, warunki klimatyczne i atmosferyczne, porę dnia, warunki na osi strzału, okoliczności miejsca, cechy konstrukcyjne broni, charakter zadania i wpływ innych osób, które stanowią grupę główną.

Czynniki zewnętrzne wpływają na treść i sposób zachowania się człowieka w konkretnych warunkach, które mogą sprzyjać wykonaniu czynności lub je komplikować. Do niektórych człowiek musi się zaadaptować, stosując odpowiednie zasady bezpieczeństwa lub zrezygnować z niebezpiecznych działań - użycia broni strzeleckiej. Takie postępowanie jest możliwe, gdy człowiek umie właściwie spostrzegać i oceniać zewnętrzne warunki, w jakich ma działać i gdy jest w stanie wyciągnąć właściwe wnioski oraz zastosować je w działaniu.

Warunki zewnętrzne, jak i osobnicze właściwości podmiotu - człowieka, mogą oddziaływać pozytywnie lub destrukcyjnie na przebieg i skuteczność działania, mogą zapobiegać, ale i stwarzać zagrożenie, zmniejszać lub zwiększać niebezpieczeństwo, mogą być trwałe lub przemijające.

Ujemny wpływ czynników zewnętrznych może być rekompensowany pozytywnym wpływem czynników wewnętrznych (cechy i predyspozycje człowieka).

W badaniu wpływu zewnętrznych czynników wpływających na używanie i obchodzenie się z bronią strzelecką, ankietowani jako pierwsze wskazali - alkohol i środki farmakologiczne, tj. środki zasadniczo wpływające na wydolność organizmu podmiotu - człowieka.

Wojsko jest środowiskiem mężczyzn sprawnych fizycznie, służących w specyficznych warunkach, często w stałym napięciu emocjonalnym związanym ze stresem. Wielu z nich jako metodę rozluźnienia psychicznego odreagowania stosuje np. alkohol, rzadziej inne środki. Taki stan jest zwany stanem nietrzeźwym. Cechuje go osłabienie fizyczne i zmniejszona koncentracja, nawet w następnych dobach po spożyciu. W dobach, w których trwa ciągle szkolenie pododdziałów wojsk lądowych.

Stan nietrzeźwości związany jest również ze stosowaniem środków farmakologicznych, które wpływają na wydolność psychomotoryczną organizmu człowieka. Stan nietrzeźwości wśród żołnierzy nie jest czymś niezwykłym. Jest czymś co istnieje i z czym trudno jest walczyć.

Wyżej wymienione środki mimo, że są czynnikami zewnętrznymi, w zasadniczy sposób wpływają na stan czynników wewnętrznych.

Ustawienie wyżej wymienionych środków na pierwszym miejscu spośród czynników zewnętrznych mówi o tym, że pozostałe czynniki w procesie szkolenia (takie jak: stan techniczny, oporządzenie, czy czynniki z grupy głównej), są do opanowania, przewidzenia, a stan podmiotu winien być nienaganny, dlatego że nie można skutecznie przeciwdziałać czynom i zachowaniom osoby w stanie nietrzeźwym. Wpływ alkoholu i środków farmakologicznych na bezpieczeństwo jest bezpośredni. Według opinii literaturowych alkohol upośledza najpierw te subtelne procesy umysłowe, które rozwinęły się najpóźniej w przebiegu rozwoju umysłowego i wychowania człowieka, tj. świadomość, samokrytycyzm, samokontrola i poczucie odpowiedzialności za swoje postępowanie. Głównym objawem skutków działania alkoholu na ośrodkowy układ nerwowy jest przytępienie samokrytycyzmu i zdolności do ostrożnego postępowania oraz obniżenie zdolności do adekwatnego reagowania na nagłe, złożone sytuacje. Po stanie nietrzeźwości występuje jeszcze tzw. efekt resztkowy, który upośledza sprawność człowieka przez wiele godzin po zniknięciu alkoholu z krwi człowieka i ustąpieniu klinicznych objawów jego wpływu.¹

Natomiast w odniesieniu do środków farmakologicznych, należy wskazać, że w sferze posługiwania się bronią palną, rozpatrywanego w kategoriach bezpieczeństwa,

¹ Tamże, s. 152 i n.

nie chodzi o taki wpływ, który np. pogorszyłby celność strzału, lecz o takie farmakologiczne upośledzenie struktury psychicznej człowieka, które prowadzić może do podejmowania działań obiektywnie niebezpiecznych lub do niebezpiecznych zaniechań.¹

W badaniach czynników zewnętrznych ankietowani stawiają na drugim miejscu po alkoholu stan techniczny broni strzeleckiej i amunicji. We wcześniejszych badaniach stanu bezpieczeństwa (rys. 3.3.) stan techniczny usytuowany był na trzecim miejscu. Dowodzi to faktu, że stan techniczny broni i amunicji nie jest tematem głównym, ale bardzo ważnym, który zawsze jest w pobliżu zagadnień związanych ze szkoleniem pododdziałów w zakresie użycia i obchodzenia się z bronią strzelecką.

Zazwyczaj usterki w stanie technicznym broni i amunicji są wykrywane przez samego użytkownika, który występując z bronią ma obowiązek sprawdzić jej funkcjonowanie. Istnieją jednak rodzaje usterek, które mogą nie ujawnić się przy przeglądzie zewnętrznym i przy prostym sprawdzeniu funkcjonowania zespołu. Dlatego też wymagana jest dokładniejsza znajomość działania mechanizmów. W związku z tym broń i amunicja podlega okresowym i fachowym przeglądom, co w znacznym stopniu zmniejsza zagrożenie niebezpieczeństwem. Podkreślić szczególnie należy, że przyczyny związane z usterekami technicznymi broni, najczęściej są zawinione przez posiadacza i powtarzają się. Oznacza to niski poziom wiedzy w zakresie budowy i bezpiecznego funkcjonowania mechanizmów, nie tylko posiadanej broni.

Najintensywniej broń eksploatowana jest w wojsku. Często zdarza się, że użytkownicy nie są materialnie ani emocjonalnie, zainteresowani jej nienagannym stanem. Na dodatek głębsza wiedza dotycząca istoty współdziałania części jest u większości żołnierzy nie tylko obojętna, ale i na ogół obca. W takiej sytuacji temat stanu technicznego przenosi się głównie i obciąża kadre zawodową pododdziałów, logistyki i uzbrojenia. Jak wynika z moich obserwacji, zazwyczaj stan techniczny broni strzeleckiej utrzymywany jest na ponad dobrym poziomie i zależy od wielu innego rodzaju czynników, nie będących tematem rozprawy.

W badaniach czynników zewnętrznych wpływających na bezpieczeństwo i sposób posługiwania się bronią, główne i istotne parametry ankietowani zebrali w grupie

¹ Tamże, s. 155.

głównej W tej grupie zamieszczono charakter zadania, wpływ innych osób, cechy konstrukcyjne broni i amunicji oraz parametry celu i terenu miejsca szkolenia. Poniżej scharakteryzuję krótko każde z nich, w oparciu o cytowaną literaturę M. Kulickiego.

Charakter zadania - określa rodzaj wykonywanych czynności, np. strzelanie sportowe na strzelnicy, pełnienie służby wartowniczej, pełnienie służby konwojowej, ćwiczenia taktyczne, przeglądy i konserwacje broni, itp. Każde zadanie w różny sposób kształtuje nasilenie zagrożenia i wymaga stosowania odpowiedniego zestawu zasad bezpieczeństwa.

Wpływ innych osób na przebieg niebezpiecznej sytuacji polegać może na podżeganiu, szkodliwym pomocnictwie, czy niewłaściwym postępowaniu, które mogą stać się kolejnym ogniwem czynów (działań lub zaniechań) wpływających na zmianę bezpieczeństwa. W przypadku broni palnej do ogniw przyczynowych można zaliczyć: projektowanie, wykonanie przedmiotu (broni, amunicji), ogniwa ustalające zasady i organizację obsługi, system i program szkolenia obsługujących, organizacja nadzoru, kompletność przepisów bezpieczeństwa.

Cechy konstrukcyjne broni i amunicji - rzutują w znacznej mierze na bezpieczeństwo broni. Klasycznym przykładem są cechy konstrukcyjne broni strzelającej z tzw. otwartego zamka. Ta konstrukcja rodzi niebezpieczeństwo niezamierzonego wystrzału, nawet bez udziału języka spustowego. Załadowanie tej broni polega na dołączeniu magazynka z nabojami, a nie na wprowadzeniu naboju do komory nabojowej. Ruch zamka do przodu powoduje wydobycie naboju z magazynka, wprowadzenie go do komory nabojowej i odpaleniu po osiągnięciu przedniego położenia. Przykładem jest pistolet maszynowy wzoru 1963 r.

W odniesieniu do cech konstrukcyjnych amunicji, należy wskazać te rodzaje, które po trafieniu w przeszkodę ranią drobnymi odłamkami, detonują, wybuchają, powodują błysk i dym, itp. Niebezpieczny jest tu również skutek wtórny. Zaliczane są do nich pociski ekspansywne, wskaźnikowe, czy „*dum-dum*”.

Okoliczności miejsca. Nieostrożne postępowanie z bronią może występować w terenie otwartym, gdzie w zasięgu wzroku posiadacza broni nie ma ludzi, lub np. w zatłoczonym pomieszczeniu, gdzie jest znacznie większe prawdopodobieństwo trafienia. Każ-

de miejsce może powodować różne elementy zdarzenia, a swą specyfiką może wzmacniać lub osłabiać zagrożenie.

Pora doby. Wywiera wpływ na: warunki widzialności, stan psychofizyczny, poziom emocjonalny oraz prawdopodobieństwo znalezienia się człowieka na osi strzału.

Widzialność i widoczność. Widzialność jest terminem odnoszącym się do warunków, w jakich odbywa się obserwacja i określona jest przez naturalne warunki oświetleniowe oraz przejrzystość atmosfery (opary, mgła). Widzialność może być sztucznie zwiększana przez włączenie źródeł światła, usuwanie mgły, bądź zmniejszana, np. przez zadymianie.

Widoczność natomiast odnosi się do możliwości zaobserwowania określonego przedmiotu i może być niezależna zarówno od subiektywnych właściwości wzroku, jak i od obiektywnych warunków widzialności. Widoczność może być związana z wielkością obserwowanego przedmiotu, odległością, z jakiej prowadzi się obserwację, z brakiem kontrastu w stosunku do tła lub występowaniem na osi obserwacji innych przedmiotów maskujących (częściowo przesłaniających przedmiot obserwowany).

Często zachodzi potrzeba uwzględniania nie tylko czynników widzialności i widoczności, lecz także czynników warunkujących gatunkową i indywidualną identyfikację przedmiotu podlegającego obserwacji. W warunkach niedostatecznej widzialności wiele działań w myśl zasad bezpieczeństwa w ogóle nie może być podejmowanych, chyba że równocześnie zostaną podjęte skuteczne środki istotnie polepszające warunki obserwacji.

Warunki na osi strzału. Ten czynnik odnosi się do sytuacji istniejącej na osi strzelnicy w czasie szkolenia, treningów, czy zawodów strzeleckich, lub w terenie, a obejmuje odcinek toru pocisku przed i poza celem. Wpływ tego czynnika dotyczy zarówno świadomego, choć nieostrożnego używania broni palnej, jak i nie zamierzonego strzału w czasie obchodzenia się z bronią. Do warunków na osi strzału wpływających na poziom bezpieczeństwa należą właściwości przedmiotów terenowych, od których zależy możliwość rykoszetu. Do podstawowych czynników zaliczyć można: kąt padania pocisku względem powierzchni przeszkody, strukturę, kształt, twardość i sprężystość powierzchni odbijającej, twardość, sprężystość i kształt pocisku, jego szybkość w mo-

mencie zetknięcia z przeszkodą oraz stabilność lotu i obrót wokół osi. Pocisk posiada zasób energii po nadaniu mu przez broń przyśpieszenia, a także przez przyśpieszenie ziemskie podczas swobodnego opadania. W drugim przypadku może również posiadać energię zdolną powodować obrażenia ciała.

Warunki atmosferyczne i klimatyczne. Wpływ tego czynnika polegać może na zmianie konsystencji gleby przez niską temperaturę, co sprzyja rykoszetom pocisków, na zwiększeniu możliwości poślizgu człowieka na błocie lub gołoledzi, na zgęstnieniu smaru, o ile taki znajduje się w mechanizmach broni, co zmienia właściwości mechanizmu oraz na wpływie niekorzystnej aury na wydolność psychoruchową człowieka.

W czwartej grupie ankietowani umieścili najmniej znaczące czynniki zewnętrzne, wpływające na bezpieczeństwo i sposób posługiwania się bronią. Należą do nich ubiór i oporządzenie, właściwości balistyczne i właściwości celu. Znaczenie ich przedstawiam poniżej.

Ubiór i oporządzenie. Są to czynniki, które dość często wpływają na niebezpieczną sytuację. Czynniki ubioru odnosi się do odzienia sprawcy i ofiary. Odzież może krępować ruchy, a oporządzenie może sprzyjać zaczepianiu istotnymi elementami broni (rączka zamka, spust) i wprawianiu ich w niezamierzony ruch (możliwy zwłaszcza po uprzednim odbezpieczeniu broni). Znaczenie ma również strój maskujący, który wtapia człowieka w tło, przez co jest mniej widoczny i rozpoznawalny i może być potraktowany np. jako element terenu.

Właściwości balistyczne broni i amunicji - dotyczą elementów balistyki zewnętrznej, które rzutują na skuteczność strzału. Działanie pocisku zależy nie tyle od wielkości kalibru co od energii kinetycznej przypadającej na jednostkę powierzchni czołowej pocisku, która związana jest z prędkością. Przy prędkościach pow. 600 m/s występuje efekt hydrodynamiczny („działanie pozornie wybuchowe”) podczas przenikania pocisku przez tkanki ciała, a pow. 1000 m/s wstrząs pourazowy oprócz rozległego zniszczenia tkanek. Oznacza to, że rola właściwości balistycznych amunicji czy broni ma raczej większe znaczenie w skutkach, np. postrzału, niż wpływ na bezpieczeństwo i sposób obchodzenia się.

Właściwości celu. Z tych właściwości wynika dobór broni i amunicji i w ten sposób cel pośrednio rzutuje na warunki bezpieczeństwa. Czynniki związane z celem odnoszą się głównie do nieostrożnego używania broni, tj. gdy pocisk skierowany świadomie ku określonemu celowi, przenika go i powoduje szkodliwy skutek. Również kiedy trafiając w cel lub nie, zmienia kierunek dalszego lotu i przez losowy przypadek napotyka inny nieprzewidziany cel.

Wyżej wymienione czynniki zewnętrzne określają warunki środowiskowe, w których działa i szkoli się żołnierz.

3.2.5. Czynniki wewnętrzne.

Ustalone podstawie literatury czynniki wewnętrzne, zostały poddane osądowi opinii respondentów. Ich zadaniem było pogrupowanie i wyłonienie najbardziej istotnych w szkoleniu bojowym czynników o charakterze wewnętrznym, wpływającym na bezpieczeństwo użycia broni strzeleckiej (załącznik nr 1,2,3 - A3). Wyniki tych badań przedstawia rysunek 3.5.

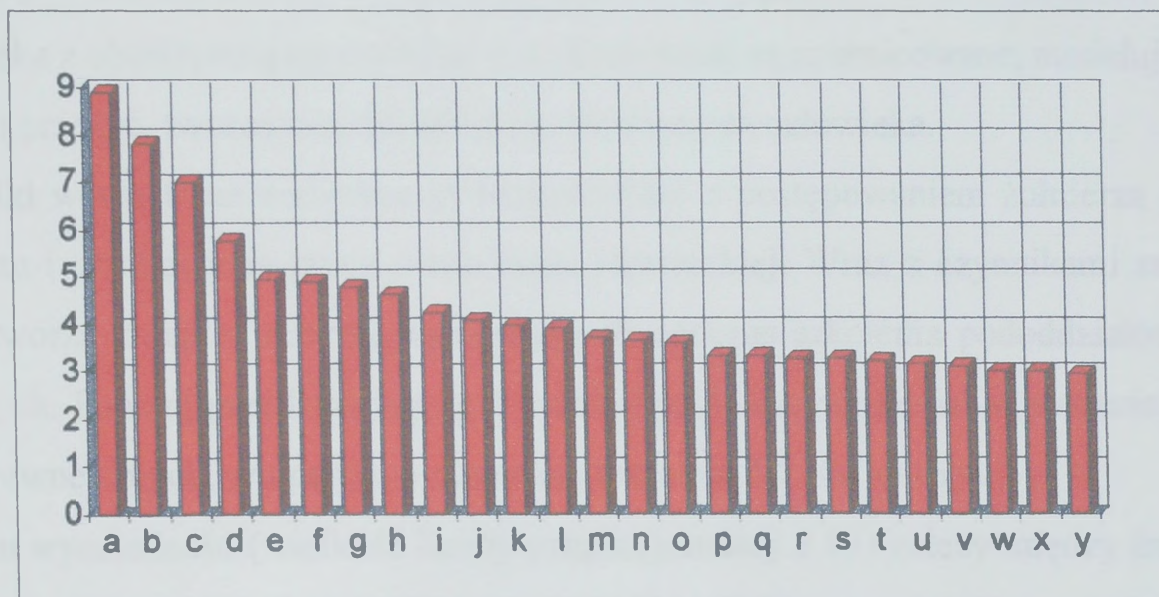
Charakterystyczne jest to, że o 67% więcej respondentów wskazało poziom wyszkolenia, co pokrywa się z badaniami stanu bezpieczeństwa, niż takie czynniki jak upodobania, niechęci, wola, postawy, rytm biologiczny, krytyka, chęci, uwaga, pamięć czy odczyn biometeorologiczny, które uważane są za najmniej istotne. Analogicznie o 62% więcej respondentów wskazało doświadczenie w posługiwaniu się bronią, o 58% zmęczenie, o 49% senność, o 39% poziom inteligencji, doświadczenie życiowe, funkcjonowanie zmysłów, choroby oraz o 24% pozostałe dotyczące zazwyczaj samego organizmu człowieka, na przykład charakter, wiek czy funkcjonowanie układu sercowo-naczyniowego.

W badaniach czynników wewnętrznych przy używaniu i obchodzeniu się z bronią strzelecką ankietowani na plan pierwszy wysunęli poziom wyszkolenia (8,87), doświadczenie w posługiwaniu się bronią (7,84) oraz zmęczenie (7,00) i senność (5,75). Dla żołnierzy zawodowych najistotniejszymi czynnikami jakościowymi są:

- poziom wyszkolenia;

ODPOWIEDŹ	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l
IŁOŚĆ PKT.	1127	1281	1429	1738	2018	2041	2087	2145	2341	2430	2515	2553
LICZBA PROP.	8,87	7,81	7,00	5,75	4,96	4,90	4,79	4,66	4,27	4,12	3,98	3,92

ODPOWIEDŹ	m	n	o	p	q	r	s	t	u	v	w	x	y
IŁOŚĆ PKT.	2695	2710	2769	2972	3006	3036	3051	3068	3128	3180	3303	3326	3385
LICZBA PROP.	3,71	3,69	3,61	3,36	3,33	3,29	3,28	3,26	3,20	3,14	3,03	3,00	2,95

Rys. 3.5. Bezpieczeństwo i wewnętrzne czynniki wpływające na kształtowanie się sytuacji związanej z użyciem lub obchodzeniem się bronią strzelecką zależą kolejno od:

a) poziom wykształcenia;	o) spostrzegawczość;
b) doświadczenie w posługiwaniu się bronią;	p) funkcjonowanie układu sercowo-naczyniowego;
c) zmęczenie;	q) upodobania i niechęci;
d) senność;	r) wola;
e) poziom inteligencji;	s) postawy interpersonalne i intrapersonalne;
f) doświadczenie życiowe;	t) rytm biologiczny;
g) funkcjonowanie zmysłów;	u) samokrytyka i krytycyzm;
h) choroby;	v) chęć osiągnięcia zysku;
i) temperament i charakter;	w) typ uwagi;
j) skłonność do działań popędowych;	x) odczyn biometeorologiczny;
k) zdolności;	y) pamięć ¹
l) upośledzenie somatyczne (dot. ciała);	
m) wiek;	
n) postawa moralna i morale;	

- doświadczenie w posługiwaniu się bronią;
- zmęczenie;
- senność.

Pozostałe są według nich na tym samym poziomie ważności.

¹ Tamże, s. 184.

Czynniki wewnętrzne dotyczące samego podmiotu, czyli żołnierza, to czynniki, które wywierają bezpośredni wpływ na czyny żołnierzy. Znajdują one uzasadnienie w takich naukach jak: psychologia, biologia, fizjologia, medycyna itp. Dotyczą bowiem czynów i zachowań żołnierzy, które wpływają bezpośrednio i pośrednio na nieostrożne i niebezpieczne użytkowanie broni. Stany takie mogą ułatwiać lub utrudniać kontakt człowieka z obiektywną rzeczywistością. Zazwyczaj są zróżnicowane, modelują treść i poziom przeżyć, tworzą niestałą sytuację wewnętrzną człowieka.

Czynniki wewnętrzne związane są bezpośrednio z postępowaniem żołnierza podczas kontaktu i użytkowania przez niego broni strzeleckiej. Wraz z czynnikami zewnętrznymi tworzą komplet zjawisk występujących podczas szkolenia pododdziałów wojsk lądowych. Poniżej przedstawiam opis i definicje biorących udział w ankiecie czynników wewnętrznych, w oparciu o cytowaną literaturę M. Kulickiego.

Poziom wyszkolenia (wielkość liczby proporcjonalnej 8,87) zależy między innymi od sposobu i jakości przekazywanych informacji, od stosowania właściwych pomocy szkoleniowych, programów szkolenia, od uczenia pozytywnych zachowań przy ciągłym uwzględnianiu zdarzeń nietypowych i niechcianych. Należy tu zauważyć, że obchodzenie się z bronią zależy od stosowania wiedzy na temat systemów i rodzajów broni, a użytkowanie od stopnia wpojenia i stosowania zasad bezpieczeństwa. Aby osiągnąć pożądany cel należy bezwzględnie utrzymywać wymagalność w czasie szkolenia, tak w szkołach jak i jednostkach wojskowych.

Konsekwencją właściwego poziomu wyszkolenia jest **doświadczenie w posługiwaniu się bronią** (7,81). Jednakże stanowi ono na ogół tylko część ogólnego doświadczenia żołnierza. Oznacza to, że te dwa czynniki są nierozłączne. Wyższy poziom wyszkolenia może przyspieszyć nabywanie doświadczenia, a co za tym idzie - zwiększenie bezpieczeństwa. Zaś utrzymanie bezpieczeństwa zależeć będzie w dużym stopniu od ciągłego szkolenia i przypominania wiedzy na temat broni i zasad bezpieczeństwa, odpowiednio dostosowanego do grup wiekowych.

Kolejnym wskazanym czynnikiem jest **zmęczenie**¹ (7,00). Jest to stan wyczerpania, spowodowany przeciążeniem fizycznym - głównie układu mięśniowego. Zależy on od odporności indywidualnej, związane jest z doświadczeniem, charakterem zadania, stopniem zainteresowania, z aktualną kondycją, z warunkami socjalno-sytuacyjnymi. Często ze zmęczeniem związana jest **senność** (5,75), która będąc stanem fizjologicznym obniża nastrój i ogólną sprawność organizmu. Jest czynnikiem, który wyjątkowo sprzyja popełnieniu błędów, głównie wśród żołnierzy młodych, którzy jeszcze nie potrafią sobie z tym radzić.

Występowanie łącznie czterech wymienionych czynników wewnętrznych, wskazuje na sytuację, stan wysoce niebezpieczny. Niewyszkolony, zmęczony i senny żołnierz z brakiem doświadczenia - to przypadek szczególny, ale i w praktyce bardzo częsty. Aby stosować nadrzędne zasady szkolenia i jednocześnie zachować bezpieczeństwo, należałoby w początkowym okresie szkolenia, zajęcia i treningi planować w godzinach największej sprawności organizmu żołnierza. Można by tu zaproponować krótki rozluźniający i poprzedzający trening fizyczny.

W drugiej kolejności ankietowani wskazują takie czynniki, jak: poziom inteligencji, doświadczenie życiowe, funkcjonowanie zmysłów oraz choroby.

¹ Według poniższych autorów słowników, zmęczenie i sen to - odpowiednio:

Okoń W., Słownik pedagogiczny, Wydanie drugie, zmienione i rozszerzone, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1981, s. 364 i 272.

Sillamy N., Słownik psychologii, Wydawnictwo Książnica", 1994, s. 266, 340 in.

„**zmęczenie**, zmiany fizjologiczne w całym organizmie lub jego części, powstające pod wpływem zbyt intensywnej lub zbyt długo wykonywanej pracy i powodujące spadek wydajności pracy; przyczyną z. może być wysiłek mięśni, niedotlenienie tkanek, wystąpienie zmian enzymatycznych i n. (...)”

„**sen**, stan obniżonej wrażliwości organizmu na bodźce i ograniczenia jego aktywności ruchowej, pojawiającej się u człowieka w rytmie dobowym na przemian ze stanem czuwania. W czasie s. następuje zwolnienie rytmu tętna i oddechu, maleje przemiana materii, przy czym ujawnia się przewaga procesów odbudowy nad procesami rozpadu, temperatura ciała lekko się obniża. S. umożliwia regenerację sił organizmu zużywanych w czasie czuwania. Dość często w czasie s. pojawiają się marzenia senne”.

„**zmęczenie**, wrażenie złego samopoczucia połączone z obniżeniem zdolności do działania, pojawiające się po znacznym wysiłku. Zmęczenie jest normalną reakcją, a jednocześnie sygnałem alarmowym i uruchomieniem mechanizmów obronnych organizmu (...)”

„**sen**, powtarzający się regularnie stan fizjologiczny, który charakteryzuje się ograniczeniem aktywności, obniżeniem tonusu mięśniowego i zawieszeniem świadomości. (...)”

Poziom inteligencji¹ (4,96) to ogólna zdolność umysłowa do pokonywania trudności lub nowych zadań. Związana jest z wyobraźnią i zdolnością przewidywania.

Doświadczenie życiowe (4,90) to zgromadzony w ciągu życia człowieka zasób informacji o przedmiotach (broń strzelecka), ich cechach, funkcjach, wartościach oraz o normach i sposobach postępowania w różnych sytuacjach. Doświadczony człowiek ostrożnie i bezpiecznie postępując z bronią jednego rodzaju postąpi zazwyczaj tak samo z bronią innego rodzaju. Negatywnym zjawiskiem jest jednak rutyna, która jest wynikiem wadliwego szkolenia, nastawionego na działania schematyczne, a nie oparte na zasadach poprawnego myślenia.

Kolejnym czynnikiem wewnętrznym jest **funkcjonowanie zmysłów**² (4,79): wzroku, słuchu, dotyku i równowagi. Pierwsze dwa dają się korygować, natomiast pozostałe są niezbędne przy bezpiecznym obchodzeniu się z bronią strzelecką. W związku z czym należy niedopuszczać do użytkowania broni przez żołnierzy z brakiem czucia, a tym bardziej z zachwianym zmysłem równowagi.

Czwartym czynnikiem w grupie drugiej wybranym przez ankietowanych są **choroby**³ (4,66). Choroby obniżają sprawność psychomotoryczną - chronicznie lub okresowo. Najważniejsze z nich to choroby umysłowe i układu nerwowego. Zaliczyć do nich można: zaburzenia postrzegania, tworzenia pojęć i wyobrażeń, myślenia, świadomości, orientacji, pamięci, uwagi i działania.

¹ Według słowników: Okoń W., op. cit., s. 110 i Sillamy N., op. cit. S. 104 - to:

„**Inteligencja**, ogólna zdolność logicznego myślenia i celowego działania, polegająca na umiejętności zachowania się w nowych sytuacjach, na trafnym dobieraniu środków, które umożliwiają osiągnięcie celu oraz na krytycznej ocenie wyników własnego działania. (...)”

„**Inteligencja**, zdolność rozumienia relacji istniejących między elementami sytuacji i dostosowania się do nich tak, by osiągnąć swój cel. (...)”

² Według Słownika Okoń W, op. cit., s. 365 - to:

„**Zmysł**, Zdolność odbierania i przetwarzania bodźców, którą posiadają pewne narządy zwierząt i ludzi; w zależności od rodzaju bodźców wyspecjalizowały się odpowiednie → analizatory, m.in. z. wzroku, odbierający bodźce świetlne, słuchu - dźwiękowe, węchu - zapachy, smaku - bodźce smakowe, z. skórne - dotyku, temperatury, ciepła, z. kinetyczny - zmiany położenia w przestrzeni, z. równowagi i z. bólu. Z. umożliwiają zachowanie równowagi między organizmem a środowiskiem.”

³ Według słownika Sillamy N., op. cit., s. 12 - to:

„**Choroba**, pogorszenie się stanu zdrowia; ma miejsce, kiedy organizm nie potrafi zapobiec dostępnymi sobie środkami agresji zewnętrznej (uraz, zatrucie, infekcja itd.) albo, kiedy nie jest zdolny do rozwiązania konfliktów psychicznych. (...)”

W trzeciej kolejności ankietowani wskazują takie czynniki, jak: temperament i charakter, skłonność do działań popędowych, zdolności, upośledzenie somatyczne, wiek, postawę moralną i morale oraz spostrzegawczość.

Temperament¹ (4,27), jest najogólniej charakterystyką układu nerwowego. Cechy temperamentu są względnie stałe. Są biologicznie uwarunkowane przez wrodzone właściwości układu nerwowego oraz przez czynności gruczołów wydzielania wewnętrznego. Wyróżnia się typ wybuchowy, spokojny, łagodny.

Charakter² (4,27) natomiast jest to zbiór względnie stałych cech psychicznych. Ujawnia się w postępowaniu człowieka z innymi ludźmi. Jest splotem odruchów, instynktów i nawyków. Stanowi jeden z podstawowych warunków działania. Wyróżnia się typy, np. wytrwałość, upór, tchórzostwo.

Skłonność do działań popędowych³ (4,12) - występuje przy niedostatku cech warunkujących samokontrolę. Polega na reagowaniu odruchowym, prymitywnym. Przy powyższych skłonnościach szkodliwe impulsy nie są opanowywane lub opanowywane są z trudem. Przejawem takiego działania może być nieopanowany strzał, strzał w sytuacji niebezpiecznej, bezmyślne sięgnięcie po broń, odruch niebezpieczny przy urojonym niebezpieczeństwie.

¹ Według słowników Sillamy N., op. cit. s. 293 i Okoń W., op. cit. s. 314, to:

„**Temperament**, ogół biologicznych i psychicznych czynników współtworzących osobowość. (...)”

„**Temperament**, Zespół względnie stałych cech zachowania i działania osobnika, jak siła i szybkość reagowania, pobudliwość, tempo procesów psychicznych; cechy te są zależne od dziedziczonych właściwości układu nerwowego i w niewielkim tylko stopniu poddają się wpływowi otoczenia. (...) obejmuje 4 typy t.: sangwinik, choleryk, flegmatyk i melancholik. (...)”

² Według słowników Sillamy N., op. cit., s. 38 i Okoń W., op. cit., s. 40, to:

„**Charakter**, sposób bycia, odczuwania i reagowania poszczególniej osoby lub grupy ludzi. (...)”

„**Charakter**, stała zgodność postępowania jednostki z uznawanymi przez nią zasadami, których źródłem jest jakiś system wartości. Zgodność ta opiera się na powściągu, który spełnia funkcję hamującą, gdy jednostka ma chęć złamać jakąś zasadę, bądź funkcję pobudzającą do działania zgodnego z tym systemem wartości.”

³ Według słowników Sillamy N., op. cit., s. 213 i Okoń W., op. cit., s. 235, to:

„**Popęd**, nieświadoma siła biologiczna, która działając bezustannie, wywołuje określone zachowanie. Źródło popędów jest natury cielesnej; to stan pobudzenia (głód, pragnienie, potrzeba seksualna), który ukierunkowuje organizm w stronę obiektu pozwalającego na zmniejszenie napięcia. (...)”

„**Popęd**, wg J. Reykowskiego jest to pierwotny mechanizm regulacyjny, który stoi na straży zaspokojenia potrzeb biologicznych organizmu w ten sposób, że uruchamia i podtrzymuje odpowiednie czynności, niezbędne do osiągnięcia warunków, dzięki którym potrzeby te zostają zaspokojone. (...)”

Zdolności¹ (3,98) - są cechami osobowości człowieka, które określają jego przydatność do działania. Są ściśle związane z poziomem umiejętności. Uzdolnienia wpływają na poziom wykszolenia.

Upośledzenie somatyczne² (3,92) - związane jest z chorobami narządów ruchu (stawów). Jest następstwem urazów fizycznych. Stany takie utrudniają precyzyjną obsługę broni strzeleckiej.

Wiek biologiczny (3,71) - rzutuje na sposób działania w różnych złożonych sytuacjach. Uwarunkowany jest sprawnym funkcjonowaniem procesów poznawczych, intelektualnych, emocjonalnych i wykonawczych. Ludzie młodzi przywiązują dużą wagę do sprawności fizycznej. Niedoceniają rekompensującego doświadczenia, pozytywnych nawyków, powściągliwości oraz dostosowania się do zmiennych warunków. Dla wieku młodzieńczego charakterystyczne są takie cechy jak: chęć imponowania, zwrócenie na siebie uwagi, impulsywność, niecierpliwość, brak wiedzy o niebezpieczeństwie, czy skłonności do igraszek. Takie cechy nie sprzyjają bezpieczeństwu przy kontaktach z bronią strzelecką. Natomiast ludzie starsi, mniej sprawni fizycznie, rekompensują ograniczenia biologiczne wieku: doświadczeniem z bronią, doświadczeniem życiowym, rozważą i umiejętnością hamowania niestosownych cech, a zazwyczaj posiadają już ukształtowane cechy rozwojowe.

¹ Według słowników Sillamy N., op. cit. s. 337 i Okoń W., op. cit., s. 365, to:

„**Zdolność (do)**, możliwość poprawnego wykonania jakiegoś zadania lub osiągnięcia powodzenia w jakimś przedsięwzięciu. Zdolność do wykonywania czegoś zależy od inteligencji, dojrzałości i doświadczenia. (...)”

„**Zdolność**, w psychologii możliwość uzyskania spodziewanych wyników przy wykonywaniu danych czynności w określonych warunkach zewnętrznych, w odróżnieniu od → uzdolnień, które są odpowiednio ukierunkowane, z. mają charakter ogólny, tzn. ich obecność jest konieczna przy wykonywaniu przez człowieka różnych czynności. Do takich ogólnych z. zalicza się: spostrzegawczość, sprawność myślenia, wyobraźnię, pamięć, uwagę i sprawność motoryczną. Rozwój z. zależy od wrodzonych właściwości systemu nerwowego, od wpływu kształcenia i wychowania, m.in. od rozwoju pozytywnej motywacji, zainteresowań i postaw oraz od własnej aktywności jednostki”.

² Nowa encyklopedia powszechna PWN, tom 5, Wydawnictwo Naukowe PWN, wydanie pierwsze, Warszawa 1996, s. 941.

„**Somatyzacyjne objawy**, *med.* grupa objawów zaburzeń psych. manifestujących się w postaci objawów dolegliwości somatycznych. (...); najczęściej pojawiają się dolegliwości brzuszne, sercowo-krażeniowe, poboiewania różnych części ciała, subiektywne doznania skórne. (...)”

Postawa moralna (3,69) związana jest z zachowaniem. Jest syntezą zespołu cech osobowości. Kryteria są historycznie ukształtowane i akceptowane przez większość („dobre”, „złe”). Nieostrożne użytkowanie broni z naruszeniem zasad bezpieczeństwa jest „złe”. Przez to człowiek zmuszony jest do liczenia się z następstwami tego postępowania. Na wyższym poziomie etycznym są opanowywane doraźne impulsy popychające do szkodliwych czynów.

Morale¹ (3,69) można określić jako umotywowaną dążność do ponoszenia trudów i wytrwałości w celu realizacji przedsięwzięć wymagających nakładu energii, cierpliwości, czy znoszenia niekorzystnych warunków klimatycznych. W wojsku wywierają wpływ na dyscyplinę, na przestrzeganie przepisów, rozkazów, zarządzeń, również związanych z przestrzeganiem zasad bezpieczeństwa przy obchodzeniu się z bronią strzelecką, co jednoznacznie wpływa na stan bezpieczeństwa.

Spostrzegawczość² (3,36) - to zdolność dostrzegania w polu widzenia dużej ilości elementów, które zazwyczaj umykają uwadze. Na jej poziom wpływa: doświadczenie, poziom wykszolenia, podzielność uwagi, stan psychosomatyczny, wpływ czynników zakłócających, czas obserwacji, oświetlenie, jakość wzroku, wielkość i ilość przedmiotów w polu widzenia.

W ostatniej kolejności ankietowani wskazali aż dziesięć czynników wewnętrznych, mających ich zdaniem najmniejsze znaczenie dla bezpiecznego obchodzenia się z bronią. Są to:

Funkcjonowanie układu sercowo-naczyniowego (3,36) - w przypadku niewłaściwego trybu życia obniża sprawność organizmu, co jest wysoce niebezpieczne w kontaktach z bronią podczas szkolenia. Do jego negatywnych objawów należy: utrata przytomności, osłabienie, zawroty głowy, pogorszenie widzenia.

¹ Według słownika Sillamy N., op. cit., s. 160 to:

„**Morale**, stan ducha, który może ulegać zmianie od zniechęcenia do przesadnej ufności. Pojęcie to stosowane jest zwłaszcza w → psychologii wojskowej i → psychologii przemysłowej. (...)”

² Według słownika Sillamy N., op. cit., s. 273, to:

„**Spostrzeganie**, złożony mechanizm psychiczny, dzięki któremu jednostka porządkuje swoje wrażenia i poznaje rzeczywistość. Spostrzeganie dokonuje się na podstawie tego, co bezpośrednio dane receptorom zmysłowym, ale także poprzez wnioskowanie o przedmiocie, opierając się na posiadanych przez przedmiot wiadomości. (...)”

Upodobania¹ - uwidaczniają się w postaci zainteresowań, skłaniają do lepszego poznania obiektu zainteresowania, np. broń strzelecka, niebezpieczeństwa. Są zjawiskiem pozytywnym, jednakże często wymagają ukierunkowania zainteresowania przy udziale wskazówek profilaktycznych w przypadku niebezpiecznego sprzętu, jakim jest broń. Kontakt z bronią winna poprzedzać wiedza teoretyczna.

Niechęci² - uwidaczniają się z kolei zmniejszonym zainteresowaniem zdobywania wiedzy z zakresu broni strzeleckiej. Sprzyja zaniedbywaniu poznawania zasad bezpieczeństwa lub ich lekceważeniu. Są zjawiskami niekorzystnymi i przeciwstawnymi do upodobań.

Wola³ - dotyczy wyboru rodzaju postępowania. Kojarzy się z „*chcieniem*” czegoś lub nie. Ma znaczenie w świadomym i celowym powodowaniu zagrożenia.

Postawa⁴ interpersonalna (3,28) jest nabytą skłonnością do zachowania się w określony sposób wobec określonych osób, przedmiotów, sytuacji. Ma zazwyczaj charakter trwały. Przybiera postać, np. życzliwości albo wrogości, uległości albo dominacji, szacunku lub lekceważenia itp.

Postawa intropersonalna (3,28) - dotyczy wnętrza osobowości i wyraża się zaniepokojeniem sobą, zagrożeniem poczucia własnej wartości, godności, wstydem lub pogardą dla siebie. Postawa ta zwiększa lub obniża tendencje do zachowania ostrożności przy kontaktach z bronią

¹ Według słownika Sillamy N., op. cit., s. 312, to:

„**Upodobanie, inklinacja, pragnienie.** Upodobań nie należy mylić ze zdolnościami. Ich znajomość jest jednak cenna, by doradzić wybór zawodu, mówią bowiem o osobowości danej jednostki, informują o skłonnościach, z którymi należy się liczyć. (...)”

² Mały Słownik Języka polskiego, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1995, s. 492:

„**Niechętny ~tni** 1. << nie mający chęci, nie wykazujący zapału, ochoty, ociągający się, opieszaly >>: N. do pracy. 2. << nieprzychylnie odnoszący się, źle usposobiony; niezyczliwy, nieprzyjazna>>(...)”

³ Według słownika Sillamy N., op. cit., s. 325, to:

„**Wola**, zdolność do urzeczywistnienia swoich zamierzeń. Świadomy akt woli, poprzedzony myślą i przez nią zdeterminowany, zakłada refleksję i zaangażowanie. Postępowanie nie spełniające tego kryterium nie jest zależne od woli. Wg klasycznego schematu świadoma i zgodna z wolą człowieka czynność zakłada istnienie czterech etapów: 1. powzięcie projektu; 2. namysł (wybór najlepszego rozwiązania); 3. podjęcie decyzji o wykonaniu; 4. wykonanie czynności aż do jej zakończenia. Zakończenie czynności jest dowodem, że projekt został zrealizowany. (...)”

⁴ Według słownika Sillamy N., op. cit., s. 215, to:

„**Postawa**, sposób zachowania się jednostki w jakiejś sytuacji. Pojęcie postawy ma różne znaczenie. Oznacza ukierunkowanie myśli, głębokie predyspozycje naszego umysłu, nasze nastawienie na pewne wartości (wysiłek, pieniądze) itd. (...)”

Rytm biologiczny¹ - to okresowe zmiany sprawności ludzkiego organizmu. Dotyczą cyklu dobowego i miesięcznego. Okresy zmniejszonej sprawności winny skłaniać do zwiększenia ostrożności. Zazwyczaj człowiek zna lub wyczuwa terminy tych zmian.

Samokrytyka i krytycyzm² (3,20). To cechy, które powstrzymują człowieka od zrobienia tego, na co miałby ochotę, lub przymuszają go do zrobienia tego, czego zrobić nie zamierzał. Mają duże znaczenie przy zasadach bezpieczeństwa, gdzie wymaga się powstrzymywania się od określonych działań i zmusza do wykonywania dodatkowych czynności, które mają eliminować zagrożenie

Chęć osiągnięcia zysku (3,14) zazwyczaj dotyczy sfery materialnej osób noszących się z zamiarem zaboru broni lub za pomocą niej pozyskania innego mienia. Może być przyczyną nieostrożnego użycia broni, ponieważ na pierwszym planie będzie cel korzyści, a nie cel bezpieczeństwa.

Typ uwagi³ (3,03). Wyróżnia się uwagę mimowolną - wywołaną przyciągającymi właściwościami obiektu oraz dowolną - kierowaną na świadomie obrany obiekt, np. na elementy broni strzeleckiej. Czyli uwaga jest nastawieniem zdolności poznawczych na dany obiekt. Uwaga może być podzielna, przestrzenna lub trwała.

¹ Według słownika Sillamy N., op. cit., s. 257 in.

„**Rytm**, regularne naprzemienne występowanie pewnych zdarzeń. Nasze funkcje organiczne (bicie serca, sen, cykl miesięczkowy), podobnie jak świat, w którym żyjemy (następowanie po sobie dni i nocy, pór roku) poddane są rytmicznym cyklom. Każda jednostka ma swój własny rytm (tempo) zależny zarówno od jej temperamentu, jak i od wychowania. (...)”

² Według słownika Okoń W., op. cit., s. 145, to:

„**Krytycyzm**: 1. postawa umysłowa człowieka polegająca na poszukiwaniu racji wszystkich przekonań cudzych i własnych oraz gotowości do zmiany własnych przekonań i uznanych twierdzeń z chwilą pojawienia się nowych zaprzeczających im dowodów; (...)”

³ Według słowników Okoń W., op. cit., s. 334 i Sillamy N., op. cit. s. 315, to:

„**Uwaga**, proces ukierunkowania czynności poznawczych na otaczające człowieka rzeczy, procesy, zjawiska i wydarzenia, wewnętrzne funkcje jego organizmu czy stany psychiczne: w procesie tym następuje koncentracja myśli na danych treściach, inne treści pozostają zaś poza polem świadomości jednostki.”

„**Uwaga**, skupienie umysłu na jakimś przedmiocie. (...) Systematycznie dzieli się rodzaje uwagi na dwie duże kategorie: 1. uwaga dowolna (świadoma), zależąca od jednostki oraz jej motywacji; 2. uwaga nie podporządkowana woli, mimowolna (nieświadoma), wywołana przez środowisko zewnętrzne na skutek szczególnej organizacji pola percepcyjnego, w którym pojawia się jakiś przedmiot odróżniających się od tła. (...)”

Odczyn biometeorologiczny (3,00) - zależy od czynników kształtujących pogodę, ogólnego stanu zdrowia człowieka, jego wieku, zmysłów, stabilności układu nerwowego itp. Jego zmiana objawia się w ospałości, zmniejszonej wydajności pracy, rozdrażnieniu, nasileniu dolegliwości, obniżeniu odporności organizmu, gorszym samopoczuciem i mniej sprawnym zachowaniem oraz wpływają na liczbę popełnionych błędów, co jest bardzo istotne przy kontaktach z bronią strzelecką. Natomiast do czynników kształtujących pogodę i mających wpływ na zdrowie i samopoczucie człowieka należy między innymi: pora roku, położenie geograficzne, rzeźba terenu, wysokość n.p.m., ciśnienie atmosferyczne, wilgotność, ilość opadów, zachmurzenie, wiatry, temperatura, itp.

Pamięć¹ (2,95) - to „pojemnik” na doświadczenia i zdolność do wybiórczego ich stosowania. Nabywanie doświadczenia związane jest natomiast z zapamiętywaniem, przechowywaniem i przypominaniem. Na jakość pamiętania wpływa stan psychofizyczny człowieka w czasie wprowadzania informacji do pamięci i stosunek jego do tejże zapamiętywanej informacji. Sprawność pamięci uwidacznia się głównie wtedy, gdy w sytuacji niebezpiecznej przy posługiwaniu się bronią, w odpowiednim czasie pojawia się wypracowane wcześniej doświadczenie, oparte na zakodowanych zasadach bezpieczeństwa.

¹ Według słowników Okoń W., op. cit., s. 218 i Sillamy N., op. cit., s. 197, to:

„**Pamięć**, w psychologii jeden z podstawowych procesów psychicznych człowieka, któremu zawdzięcza on możliwość regulacji aktualnego zachowania pod wpływem dawnych doświadczeń własnych; trzy podstawowe funkcje p. to zapamiętywanie, przechowywanie i przypominanie; funkcjom tym człowiek zawdzięcza możliwość gromadzenia faktów z przeszłości i tworzenia historii oraz możliwość uczenia się, którego istotną cechą jest → retencja (w dydaktyce przechowywanie i przypominanie wiadomości). (...)”

„**Pamięć**, trwanie przeszłości. (...) Pamięć utrwala przeżyte doświadczenia i nabyte informacje oraz rekonstruuje je. Rozróżnia się pamięć *bezpośrednią* i *długotrwałą* oraz kilka innych form pamięci, stosowanie do liczby organów zmysłowych (pamięć wzrokowa, słuchowa, dotykowa). (...)”

3.2.6. Zasady bezpieczeństwa.

Analiza powodów i okoliczności powstawania wypadków z bronią wykazała, że prawie wszystkie (porównanie: rys. 3.6 i załącznik nr 19) są wynikiem naruszenia ściśle określonych zasad, zawartych w regulaminach, instrukcjach, przepisach i programach szkolenia. Są one przede wszystkim skutkiem braku dyscypliny ogólnej i szkoleniowej.¹

Znając zasady prawidłowego postępowania, nawet w krytycznych sytuacjach, użytkownik jest w stanie z nich wybrnąć i zmniejszyć przesłanki powstawania wypadków. Bezpiecznego obchodzenia się z bronią, amunicją i środkami pozoracji pola walki nie można nauczyć w ciągu jednego wykładu. Proces ten powinien być ciągły. Zaczyna się już w chwili styczności żołnierza z pierwszym egzemplarzem broni w czasie szkolenia podstawowego.

Każdy żołnierz zawodowy w czasie pobytu w swojej jednostce (szkole) musi poznać pewne zasady postępowania i nabyć nawyki bhp, aby w samodzielnej służbie przekazać swoim podwładnym nabyte wiadomości i umiejętności.

Każdy żołnierz natomiast musi znać dobrze budowę i działanie automatyki obsługiwanej broni, jej zalety i niedomogi. Suma tych wiadomości i umiejętności daje nam właściwy obraz możliwości użytkowych. Użytkownik powinien umieć bezpiecznie użytkować swoją (etatową i przydzieloną) broń strzelecką.

Zasady bezpieczeństwa przedstawione są w każdej instrukcji danego rodzaju broni (przykłady załącznik nr 12), w każdym miejscu użytkowania, czyszczenia broni (przykład - załącznik nr 13), w regulaminach i ceremoniale, jako sposób najwłaściwszego postępowania (załącznik nr 14), w konspektach do zajęć (przykłady - załącznik nr 15). Zasady te określają w szkoleniu również instrukcje dotyczące między innymi programów strzelań (załącznik nr 6 i 16). Natomiast w strzelectwie sportowym, określone są przez Międzynarodową Unię Strzelecką (załącznik nr 17).

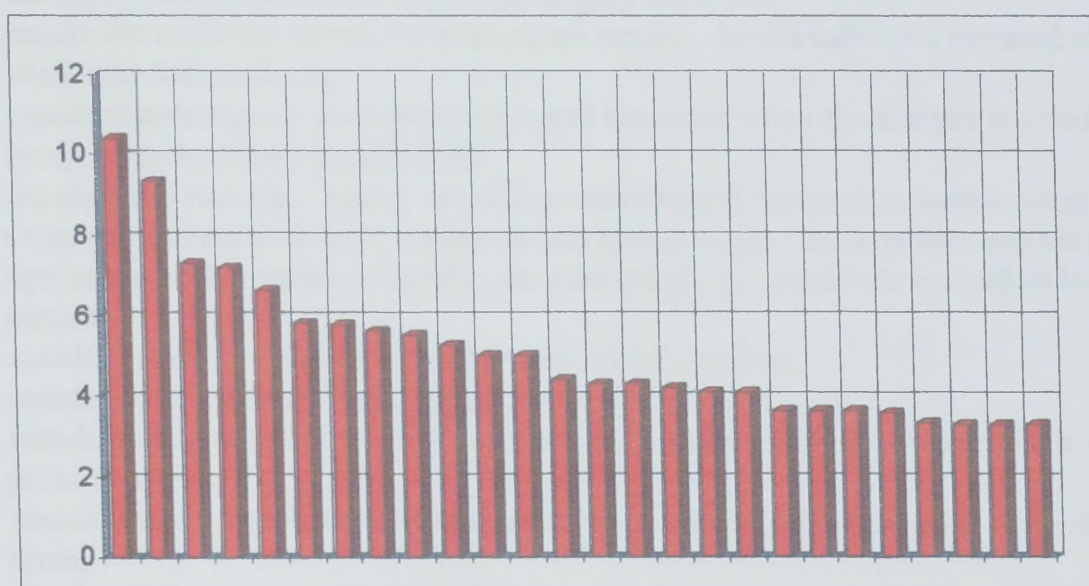
Wszystkich zasad jest bardzo dużo, dotyczą one i różnią się tylko w specyficznych sytuacjach, miejscem użytkowania i sposobem postępowania. Jednakże zazwy-

¹ Wskazówki metodyczne dla wyższych szkół oficerskich i ośrodków szkolenia z zakresu zasad bezpiecznego obchodzenia się z bronią, amunicją i środkami pozorowania pola walki oraz zabezpieczenia przed zaborem, Ministerstwo Obrony Narodowej - Szefostwo Służby Uzbrojenia i Elektroniki, Warszawa 1984.

czaj mają bardzo dużo cech wspólnych (zasady główne). Ze względu na ich znaczną ilość, wartość i znaczenie poddałem je ocenie respondentów (załącznik nr 1, 2,3 - A4). Ilustrację tych wyników przedstawia rysunek 3.6.

ODPOWIEDŹ	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m.
IŁOŚĆ PKT.	959	1071	1365	1385	1496	1710	1731	1779	1804	1894	1979	1982	2262
LICZBA PROP.	10,4	9,34	7,33	7,22	6,68	5,85	5,78	5,62	5,54	5,28	5,05	5,05	4,42

ODPOWIEDŹ	n	o	p	q	r	s	t	u	v	w	x	y	z
IŁOŚĆ PKT.	2324	2327	2382	2432	2433	2718	2719	2729	2766	2984	3011	3032	3041
LICZBA PROP.	4,30	4,30	4,20	4,11	4,11	3,68	3,68	3,66	3,62	3,35	3,32	3,30	3,29

Rys. 3.6. Zasady bezpieczeństwa przy obchodzeniu się z bronią strzelecką - według ważności, aktualności, właściwości, znaczenia i uzasadnienia w szkoleniu pododdziałów wojsk lądowych - układają się kolejno według poniższej hierarchii:

- zasada nie kierowania broni w kierunku ludzi bez względu na stan załadowania;
- zasada domniemania, że broń jest nabita. Obowiązuje dopóki użytkownik osobiście i ostrożnie nie upewni się, że broń nie ma naboju w komorze naboju;
- zasada sprawności psychomotorycznej, zwłaszcza stanu trzeźwości przy kontaktach z bronią;
- zasada nie udostępniania broni innym osobom. Realizacja tej zasady polega w szczególności na nie przekazywaniu broni osobom, które nie mają uprawnień do posiadania określonego rodzaju broni i które nie posiadają kwalifikacji do bezpiecznego obchodzenia się z określoną bronią palną. Zasada odnosi się również do biernego udostępniania broni osobom niepowołanym przez przechowywanie broni bez należytej pieczy i ochrony;
- zasada przestrzegania kolejności rozkładania i składania broni. Pierwszą czynnością powinno być zawsze rozładowanie i sprawdzenie wnętrza komory naboju. W broni magazynkowej dołączenie magazynka z amunicją (np. w broni krótkiej) może nastąpić jako ostatnia czynność po zwolnieniu zamka, iglicy i po zabezpieczeniu broni;
- zasada sprawności broni realizowana drogą przeglądów dokonywanych na bieżąco przez użytkownika broni i okresowo przez specjalistów;
- zasada stosowania właściwej i sprawnej amunicji;

- h) zasada oddzielnego przechowywania broni i amunicji. Odnosi się to zarówno do broni przechowywanej w magazynie , we własnym zakresie , jak i w wartowni, gdzie musi być rozładowana i zabezpieczona oraz umieszczona w stojakach , a rozładowane magazynki powinny znajdować się obok broni;
- i) zasada zabezpieczania broni , w szczególności broni załadowanej;
- j) zasada odbezpieczania broni jedynie bezpośrednio przed jej zamierzonym użyciem;
- k) zasada używania broni tylko do celów zgodnych z jej przeznaczeniem i budową. Nie należy używać broni palnej np. do wbijania gwoździ;
- l) zasada nie manipulowania przy broni;
- m) zasada ograniczonej ufności w stosunku do osób , które manipulowały przy broni własnej i cudzej;
- n) zasada dopuszczalności ładowania tylko w określonych uzasadnionych przypadkach , w określonym miejscu i czasie;
- o) zasada trzymania (noszenia) broni lufą do góry lub w dół;
- p) zasada domniemanej obecności ludzi na osi strzału , dopóki całkowita pewność nie obali tego domniemania;
- q) zasada przestrzegania szczegółowych zasad bezpieczeństwa określonych w wyodrębnionych regulaminami instrukcjach;
- r) zasada stałej rozwagi i analizy sytuacji umożliwiającej inteligentne dostosowanie własnego postępowania do konkretnego układu sytuacyjnego tak , aby było ono nie tylko zgodne z normatywnymi zasadami , nie tylko ostrożnie , ale przede wszystkim bezpiecznie;
- s) zasada rozładowania broni we właściwym czasie i miejscu;
- t) zasada użycia broni do celów zidentyfikowanych;
- u) zasada rozładowania broni , gdy może być narażona na wstrząs lub zaczepianie o przedmioty;
- v) zasada wzrokowego kontrolowania drożności przewodu lufy przed załadowaniem broni;
- w) zasada odczekania minimum 10 sekund przed odryglowaniem broni po niewypale;
- x) zasada korzystania ze sztucznego lub naturalnego kulochwyty;
- y) zasada przewidywania rykoszetu;
- z) zasada przestrzegania przewidzianej postawy strzeleckiej.¹

Za najważniejszą zasadę respondenci uważają zasadę nie kierowania broni w kierunku ludzi. Za tą zasadą opowiadało się o 68% więcej respondentów niż za zasadą przestrzegania przewidzianej postawy strzeleckiej. Analogicznie o 65% więcej respondentów wskazało zasadę domniemania, że broń jest nabita.

¹ Kulicki M., op. cit., s. 191 i n.

Za zasadą sprawności psychomotorycznej (trzeźwości, nie udostępniania broni innym osobom i przestrzegania kolejności rozkładania i składania broni), opowiedziało się o 54% więcej respondentów niż za takimi zasadami jak: rozładowanie broni we właściwym czasie i miejscu, użycie broni do celów zidentyfikowanych, rozładowanie broni, wzrokowe kontrolowanie przewodu lufy, odczekiwanie po niewypale, korzystanie z kulochwyków, przewidywanie rykoszetu i przestrzeganie przewidywanej postawy strzeleckiej. Te ostatnie uznane zostały za najmniej istotne w przeciwdziałaniu wypadkom fizycznym z bronią strzelecką spośród wszystkich dwudziestu sześciu zasad podanych opinii respondentów. W stosunku do tych najmniej istotnych opowiedziało się o 40% więcej respondentów, na temat takich zasad jak: sprawność broni, amunicji i oddzielnego ich przechowywania, zabezpieczania i odbezpieczania broni w czasie tylko zamierzonego użycia do celów zgodnych z jej przeznaczeniem oraz nie manipulowania bronią.

Pozostałe przedstawione do oceny w ankiecie zasady, nie zostały uznane za wysoce istotne. Są to zasady: ograniczonej ufności, dopuszczalności ładowania tylko w uzasadnionych przypadkach, pionowego noszenia i trzymania broni, domniemania obecności ludzi na osi strzału, przestrzegania szczegółowych zasad bezpieczeństwa, stałej rozwagi i analizy sytuacji.

Spośród dwudziestu sześciu zasad, aż czternaście respondentów uznali za zasady, które trudno jest stosować podczas praktycznego, codziennego szkolenia bojowego z użyciem broni, chociażby ze względu na ich ilość, nie tylko trudną do przyswojenia, ale i do wyegzekwowania ich stosowania, zazwyczaj w sytuacjach szkolenia w tempie przy określonym czasie realizacji przedsięwzięć. Zasady te bowiem dotyczą głównie zachowania się żołnierza podczas użytkowania broni strzeleckiej. Zachowanie to będzie wynikiem wpojenia, przyswojenia tychże zasad w procesie szkolenia oraz samodzielnego stosowania ich w sposób bezpieczny w szkoleniu bojowym.

Siedem zasad (stanowiących 40%) respondentów uznali za zasady o średniej wartości z pośród przedstawionych do oceny. Są to głównie zasady dotyczące przedmiotu - broni strzeleckiej i jej sprawności, sposobu przechowywania i użytkowania.

Pozostałe pięć zasad (rysunek 3.6.a-e), które wskazali respondenci można uznać za główne, ponieważ tak sądzi ponad połowa respondentów. Sprowadzają się one do poniższych zaleceń:

- nie kieruj broni do ludzi, bo może być ona nabita;
- użytkuj broń tylko w stanie trzeźwym;
- nie udostępniaj broni innym, ponieważ nie będziesz miał późniejszej pewności jej właściwego stanu, wykorzystania (użycia).

Przy uwzględnieniu powyższych podziałów przedstawione zasady bezpieczeństwa dotyczą: podstawowego zachowania się żołnierza z bronią, właściwego stanu broni strzeleckiej i szczególnego zachowania się żołnierza z bronią. Wszystkie są istotne i ważne. Jednak te oznaczone przez respondentów niższą wartością z pośród wszystkich przedstawionych, należą do grupy szczególnego zachowania się żołnierza z bronią. Są one trudne do opanowania i są zazwyczaj głównymi przyczynami (załącznik nr 18) wypadków z bronią strzelecką, w wyniku których doznaje się uszczerbków fizycznych na życiu i zdrowiu.

Stosowanie zasad bezpiecznego postępowania z bronią strzelecką podczas szkolenia pododdziałów wojsk lądowych zależeć będzie od czynników zewnętrznych, określających środowisko przedsięwzięcia, od czynników wewnętrznych, określających stany i sytuacje, w jakich aktualnie znajdują się szkoleni i szkolący oraz od wzorów stosowanej, używanej broni, dla których usystematyzowano i określono zasady bezpiecznego ich użytkowania i obchodzenia się z nią. Te normy nazywa się zasadami bezpieczeństwa i dzieli się je na ogólne i szczegółowe.

W pracy przedstawiam tylko ogólne zasady, ponieważ szczegółowe dotyczą konkretnych sytuacji i konkretnych egzemplarzy broni strzeleckiej i są zazwyczaj przedstawione w instrukcjach. Opanowanie ogólnych zasad jest obowiązkiem wszystkich żołnierzy, użytkowników broni strzeleckiej. Zasady te wynikają z ogólnych właściwości różnych rodzajów broni strzeleckiej. Obowiązek wpojenia tychże zasad szkolonym spoczywa, obok szkolących, na osobach, które dokonują doboru kandydatów do posługiwania się bronią, po wcześniejszym orzeczeniu komisji społeczno-lekarskiej.

3.2.7. Przyczyny wypadków z bronią strzelecką.

Uwzględniając zbieżne cechy motywacyjne, można dojść do wniosku, że dominującą i ogólną przyczyną powstawania wypadków podczas szkolenia jest niedopełnienie obowiązków służbowych i nieprzestrzeganie przepisów bezpieczeństwa. Kolejną uogólnioną przyczyną może być niedoszkolenie i nieumiejętne obchodzenie się z bronią. W wyeliminowaniu przyczyn dużą rolę odgrywa kadra dowódcza i prowadząca szkolenie. Aby mogła sprostać zadaniom przeciwdziałania wypadkom, edukację w tym kierunku trzeba rozpoczynać w szkole wojskowej, pod kierunkiem swoich doświadczonych dowódców i wykładowców.

Ogólne przesłanki sprzyjające powstawaniu wypadków nadzwyczajnych, podstawowe przesłanki sprzyjające powstawaniu wypadków z bronią oraz podstawowe przesłanki sprzyjające powstawaniu nieszczęśliwych wypadków podczas ćwiczeń, zebrane zostały po okresie powojennym już w 1972 roku (załącznik nr 19) i do dnia dzisiejszego nie straciły na aktualności. Na dowód tego przedstawiam na podstawie materiałów powypadkowych, zestawienie aktualne z lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych w załączniku nr 18 i 20.

Do głównych przyczyn ustalonych w tamtych latach można zaliczyć:

- dostęp do broni osób niepowołanych, nieodpowiedzialnych i nieprzeszkolonych (orientacyjnie dotyczą one około 30% przedstawionych przyczyn w załączniku nr 19);
- nieznanostwo lub nieprzestrzeganie zasad budowy i działania broni, zasad bezpieczeństwa oraz niedoszkolenie, lekkomyślność, rutyna i brak samokontroli (około 50%);
- zabawy i żarty z bronią oraz manipulowanie i popisywanie się (około 15%);
- niewłaściwa organizacja strzelań (około 10%);
- krótkie i mgliste instruowanie przed podaniem zadania z użyciem broni (około 15%);
- pobieżna znajomość i stosowanie przepisów bezpieczeństwa (około 60%);
(ćwiczący skupiając się na strzelaniu (wyniku) mimowolnie wyrzuca z pamięci wcześniej wpajane zasady bezpieczeństwa);

- brak zdecydowanych reakcji na uchybienia w zakresie bezpieczeństwa (około 10%);
- wykorzystywanie otrzymanej (przydzielonej) broni niezgodnie z przeznaczeniem (około 10%).

W wyniku tego orientacyjnego podsumowania i podziału przyczyn wypadków, należy w pierwszej kolejności wymienić jako najważniejsze: pobieżną znajomość i stosowanie przepisów (zasad) bezpieczeństwa, nieznaną lub nieprzestrzeganą zasad budowy i działania broni, zasad bezpieczeństwa oraz dostęp do broni osób niepowołanych, nieodpowiedzialnych i nieprzeszkolonych.

Przyczyny te dają się pogrupować, a mianowicie według:

- znajomości zasad bezpieczeństwa, budowy i działania broni;
- poziomu wykształcenia, co jest jednoznaczne z powyższą „znajomością”;
- dostępu do użytkowania broni osób „niedojrzałych”. Dostęp ten może być korygowany przez komisję poborową (lekarza psychiatrę), natomiast wpojenie powyższych zasad przez odpowiednie szkolenie wojskowe i bojowe.

Chciałbym zauważyć, że w badaniach temat szkolenia znajduje się na pierwszym planie, na co przedstawione zostały dowody prawie we wszystkich podrozdziałach tego rozdziału. W drugiej kolejności, do przyczyn wypadków, należy wymienić: wykorzystywanie broni niezgodnie z przeznaczeniem (zabawy i żarty) oraz niski poziom instruktaży przed użytkowaniem broni. W trzeciej kolejności natomiast: brak zdecydowanych reakcji na uchybienia w zakresie bezpieczeństwa i niewłaściwą organizację zajęć z bronią (strzelań). Przyczyny drugiej i trzeciej kolejności związane są natomiast bardziej z użytkowaniem broni strzeleckiej podczas wykonywania samodzielnych zadań służbowych, niż z samym szkoleniem. Uwidacznia się tu widoczny związek wpływu teorii na praktykę. Należałoby tu zaproponować zwiększenie wysiłków w teoretycznym szkoleniu z tematów broni strzeleckiej i bezpieczeństwa na bardziej praktyczny charakter prowadzonych zajęć.

Reasumując przyczyny do roku 1972 i z ostatnich 20 lat, w tym główne i szczególne, ze względu na charakteryzujące je cechy, można przypisać im adekwatne przykłady (załącznik nr 20). A oto niektóre przykłady wskazujące na powyższe przyczyny:¹

- lekkomyślne i nieostrożne obchodzenie się z bronią:
 - 09.09.1994 r. o godz. 17.05 szer. Jarosław GŁUSZAK z 66 Pułku Artylerii Przeciwlotniczej w Bolesławcu (SOW) w czasie pełnienia służby wartowniczej na posterunku postrzelił z 9 mm pistoletu PM-63 w prawą rękę szer. Jarosława SZYNAŃSKIEGO z tej samej J.W., pełniącego służbę wartowniczą na sąsiednim posterunku. Postrzelenie nastąpiło w wyniku nieostrożnego obchodzenia się z bronią;
- nieprzestrzeganie przez określone osoby funkcyjne i żołnierzy, głównie służby zasadniczej, podstawowych przepisów dotyczących bezpiecznego użytkowania broni:
 - 23.03.1994 r. około godz. 9.15 w Żaganiu podczas zajęć programowych na placu ćwiczeń ogniowych 89 pz szer. W. W. postrzelił się w głowę z kbk AKM i po przewiezieniu do szpitala zmarł. Ustalono, że na tych ćwiczeniach żołnierzom nie wydano żadnej amunicji. Bron, z której postrzelił się W. W. należała do kolegi. Według świadków zdarzenia broń została wzięta przez pomyłkę po ogłoszeniu alarmu OPL. Nie ustalono dowodów wskazujących na zamiary samobójcze;
- słaba znajomość budowy i należytej eksploatacji broni:
 - w dniu 03.03.1990 r. (SOW - 1 bsz) podczas przeprowadzanych ćwiczeń taktycznych - w wyniku nieumiejętnego posługiwania się bronią (9 mm PM-63), st. szer. Andrzej SNOCHOWSKI postrzelił się dwoma pociskami w nogę;
- manipulowanie bronią:
 - 06.05.1994 r. w Ośrodku Szkolenia Wojsk Lądowych w Wędrzynie (SOW) postrzelił się w brzuch z 7,62 mm kbk AKMS pełniący wartę na posterunku szer. Tomasz GÓRCZYŃSKI. Po zabiegu operacyjnym przebywał w szpitalu. Poszkodowany nie był w stanie podać przyczyn zaistniałego zdarzenia;

¹ Pozostałe wypadki opisane są szczegółowo w załączniku nr 20.

- niewłaściwe prowadzenie zajęć i ćwiczeń:
 - 11.08.1995 r. o godz. 9.00 podczas czyszczenia broni po strzelaniu nocnym w baterii moździerzy 18 pz (4DZ), nadzorowanego przez ppor. Dariusza J. (p.o. dowódcy baterii) padł niekontrolowany strzał z 7,62 mm km PK, czyszczonego przez szer. Macieja W. Wynikiem tego strzału było rannych 2 żołnierzy. Po wyjaśnieniu okoliczności zdarzenia okazało się, że nadzorujący czyszczenie broni ppor. J. nie dopilnował rozładowania broni po strzelaniu. Czyszczenie broni odbywało się na korytarzu pododdziału, zamiast na sali czyszczenia broni. Przed przystąpieniem do czyszczenia broni nie sprawdzono rozładowania broni. Na stanowisko km PK wyznaczono nie przeszkolonego żołnierza;
- niewłaściwe pełnienie służby wartowniczej:
 - 19.03.1995 r. o godz. 15.45 wartownik warty wewnętrznej 23 BAA szer. Piotr. P. zeszedł z posterunku i wsiadł do samochodu marki TATRA. Po pewnym czasie dołączył do niego wartownik z sąsiedniego posterunku szer. Jarosław R., broń ułożyli między sobą na siedzeniu. Po pewnym czasie szer. R. manipulując przy swojej broni spowodował wystrzał, w wyniku którego został śmiertelnie ranny szer. P. Poszkodowany zmarł w izbie przyjęć Szpitala Rejonowego w Zgorzelcu.

Istotne znaczenie przeciwwypadkowe ma badanie stanu technicznego broni, które poprzez sprawdzenia przeciwwypadkowe, określa przyczyny techniczne strzałów wypadkowych. Dla przykładu przedstawiam opis takiego badania w załączniku nr 21, opartego na najbardziej popularnej etatowej broni strzeleckiej w Siłach Zbrojnych RP - karabinku Kałasznikowa.

Do charakterystycznych przyczyn niesprawności części tejże broni strzeleckiej można zaliczyć:

- unieruchomienie iglicy w przewodzie iglicznym w wyniku skrzywienia mechanicznego lub zanieczyszczenia, gdy grot jej wystaje z czółka zamka, to już po wprowadzeniu pierwszego naboju padnie strzał i padać będzie aż zabraknie amunicji w magazynku;
- pęknięcie sprężyn języka spustowego spowoduje, że zaczep kurkowy nie uchwyci zęba kurka, po dojściu suwadła w przednie położenie i po wyłączeniu bezpiecznika,

kurek uderzy w iglicę, padnie strzał lub seria strzałów w zależności od ustawienia przełącznika rodzaju ognia;

- pęknięta sprężyna zaczepu do prowadzenia ognia pojedynczego spowoduje serię strzałów;
- wykruszenie obu elementów podwójnego zaczepu kurkowego lub obustronne wykruszenie zęba kurka, przy wprowadzeniu naboju do komory naboju i wyłączenie samoczynnego bezpiecznika kurek uderzy w iglicę - padnie strzał;
- wykruszenie zęba lub zaczepu do prowadzenia ognia pojedynczego, padnie seria strzałów - do czasu nacisku na język spustowy lub braku naboju;
- wykruszenie prawego skraju występu dźwigni bezpiecznika lub prawego tylnego ramienia zaczepu kurkowego spowoduje niemożność unieruchomienia języka spustowego (zabezpieczenia), nacisk na spust doprowadzi do odpalenia jednego naboju.¹

Wśród wypadków z bronią strzelecką trudno jest znaleźć takie, których przyczyną jest niewłaściwy bądź wadliwy stan techniczny użytkowanej broni. Rzadko również występują bezpośrednie przyczyny dotyczące niewłaściwego szkolenia - nauki prawidłowego użytkowania broni. Jednakże często uwidacznia się niski poziom wyszkolenia, który zazwyczaj głównie tu zależy od przyswajania wiedzy przez uczącego się - szkolonego. Nie zawsze szkolony jest tym zainteresowany. Wypadki występują głównie wśród żołnierzy służby zasadniczej.

Zazwyczaj przyczyny dotyczą toku pełnienia służby wojskowej, związanej z wykonywaniem zadań służbowych z bronią strzelecką.

¹ Kulicki M., Kryminalistyczne problemy użycia broni palnej, Towarzystwo Naukowe w Toruniu - Studia Juridica, tom XII, Zeszyt 1, Państwowe Wydawnictwo Naukowe Oddział w Poznaniu, Warszaw - Poznań 1992, s. 199-200.

3.3. Przyczyny utraty (zaboru) broni strzeleckiej.

3.3.1. Analiza ilościowa wypadków utraty broni.

Analizę ilościową wypadków utraty broni strzeleckiej przeprowadziłem na podstawie dostępnych danych Ministerstwa Obrony Narodowej z lat 1988-1996 (załącznik nr 22) oraz Śląskiego Okręgu Wojskowego z lat 1980-1989 i 1985-1996 (załącznik nr 4 i 5).

Według danych Ministerstwa Obrony Narodowej w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej polskiej w latach 1988-1996 utracono 371 egzemplarzy broni strzeleckiej (tabela 3.20).

Jednakże tylko w roku 1990 i 1995 utracono odpowiednio 85 i 114 egzemplarzy broni, co w sumie daje 199 szt. i około 54% ogólnej ilości utraconej broni w analizowanym okresie. Średnio na rok przypadało 41 egzemplarzy utraconej broni, a po wyłączeniu z analizy tych odmiennych lat - tylko 25 egzemplarzy na rok kalendarzowy.

Tabela 3.20.

*Zestawienie utraty broni strzeleckiej w SZ RP
w latach 1988-1996*

Lp.	Rok	Liczba utraconej broni strzeleckiej	%	Kolejność największego występowania
1	1988	40	10,8	3
2	1989	25	6,7	6
3	1990	85	22,9	2
4	1991	30	8,1	4
5	1992	11	3,0	9
6	1993	13	3,5	8
7	1994	29	7,8	5
8	1995	114	30,7	1
9	1996	24	6,5	7
RAZEM		371	100	

Aby można było porównać wielkość utraty broni w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych posłużyłem się danymi Śląskiego Okręgu Wojskowego z lat 1980-1989. (tabela 3.21).

*Zestawienie utraty broni strzeleckiej w SZ RP
w latach 1980-1989.*

Lp.	Rok	Liczba utraconej broni strzeleckiej	%	Kolejność największego występowania
1	1980	9	11,8	4
2	1981	7	9,2	5
3	1982	12	15,8	2
4	1983	16	21,1	1
5	1984	6	7,9	6
6	1985	11	14,5	3
7	1986	2	2,6	9
8	1987	6	7,9	6
9	1988	4	5,3	7
10	1989	3	3,9	8
RAZEM		76	100	

W tym czasie utracono 76 egzemplarzy, co średnio dało 7,6 egzemplarza na rok kalendarzowy. Biorąc pod uwagę, że w tym okresie były trzy okręgi wojskowe i zakładając, że wystąpiła w każdym z nich taka sama ilość utraty broni - daje to liczbę 228 za Siły Zbrojne i średnio 23 egzemplarzy utraty broni rocznie, Oznaczałoby to, że średnia ilość utraty broni rocznie kształtowałaby się na zbliżonym poziomie. Jednak biorąc pod uwagę rzeczywistą ilość wypadków utraty broni w Siłach Zbrojnych w latach 1990-1996, to jest 306 egzemplarzy i porównując je do całych lat osiemdziesiątych, daje to wzrost liczby utraty broni o około 75%.

Mimo niepełnych danych z lat osiemdziesiątych za Siły Zbrojne i mimo takiej kalkulacji, jednoznacznie i zdecydowanie należy stwierdzić, co również daje się odczuwać w informatorach masowych środków przekazu, że nastąpił w Wojsku Polskim zdecydowany wzrost ilości wypadków utraty broni strzeleckiej. Przyczyn takiego stanu rzeczy upatruje się w napadach na jednostki wojskowe celem pozyskania tych środków bojowych, jak i w przestarzałym systemie ochrony tegoż mienia.

W latach dziewięćdziesiątych do roku 1996 utracono: 215 (70% ilości utraconej broni) egzemplarzy pistoletów wojskowych, 60 (20%) karabinków AK, 19 (6%) PKT i broni innej oraz 12 (4%) pistoletów maszynowych (tabela 3.22).

*Zestawienie utraty broni strzeleckiej według rodzajów w SZ RP
w latach 1990-1996.*

Lp.	Rok	Pistolet wojskowy wz. 33, 64, 83 i niety- powy	Pistolet maszynowy wz. 63	Karabinek AK	PKT i inna broń	RAZEM	%
1	1990	64	5	10	6	85	27,8
2	1991	6	3	18	3	30	9,8
3	1992	6	-	4	1	11	3,6
4	1993	5	1	2	5	13	4,2
5	1994	11	3	12	3	29	9,5
6	1995	105	-	8	1	114	37,3
7	1996	18	-	6	-	24	7,8
RAZEM		215	12	60	19	306	100
%		70,3	3,9	19,6	6,2	100	

Przy zaliczeniu pistoletów wojskowych wraz z pistoletami maszynowymi wzoru 1963 do broni krótkiej, a pozostałych z tabeli do broni długiej, dochodzimy do poniższych proporcji:

$$\frac{\text{broń strzelecka krótka}}{\text{broń strzelecka długa}} = \frac{227}{79} \cong \frac{3}{1}$$

Czyli na cztery egzemplarze utraconej broni strzeleckiej trzy stanowią broń krótką. Dla przykładu podaję, że w roku 1990 i 1995, 57% utraconej broni za lata 1990-1996 stanowiła broń krótka, w tym głównie pistolety wojskowe. Ich wielkość była prawdopodobnie podstawową przyczyną utraty, zaboru, czy zaginięcia tej broni.

W latach 1988-1996 w SZ RP nie odzyskano 141 egzemplarzy broni strzeleckiej, co stanowi 38% ogólnej ilości utraconej broni (tabela 3.23). Najmniej skutecznym był rok 1995, wtedy to nie odzyskano 23,4% ogólnej ilości utraconej broni w ciągu analizowanych 9 lat, co stanowiło 86 egzemplarzy broni i 61% całości nieodzyskanej broni.

W analizowanych latach odzyskano 230 egzemplarzy, co stanowiło 62% ogólnej ilości utraconej broni (tabela 3.24). Czasem największej skuteczności był rok 1990. Wtedy to odzyskano 21,3% ogólnej ilości, co stanowiło 79 egzemplarzy i około jedną trzecią łącznie odzyskanej broni.

Tabela 3.23.

*Zestawienie ilości nieodzyskanej broni strzeleckiej w SZ RP
w latach 1988-1996.*

Lp.	Rok	Liczba nieodzyskanej broni strzeleckiej	%	Kolejność największego wystąpienia	% z liczby 371
1	1988	6	4,3	4	1,6
2	1989	4	2,8	5	1,0
3	1990	6	4,3	4	1,6
4	1991	6	4,3	4	1,6
5	1992	4	2,8	5	1,0
6	1993	7	5,0	3	1,9
7	1994	7	5,0	3	1,9
8	1995	8,6	61,0	1	23,4
9	1996	15	10,5	2	4,0
RAZEM		141	100		38

Tabela 3.24.

*Zestawienie ilości odzyskanej broni strzeleckiej w SZ RP
w latach 1988-1996.*

Lp.	Rok	Liczba nieodzyskanej broni strzeleckiej	%	Kolejność największego wystąpienia	% z liczby 371
1	1988	34	14,8	2	9,2
2	1989	21	9,1	6	5,7
3	1990	79	34,3	1	21,3
4	1991	24	10,5	4	6,5
5	1992	7	3,0	8	1,9
6	1993	6	2,6	9	1,6
7	1994	22	9,6	5	5,9
8	1995	28	12,2	3	7,5
9	1996	9	3,9	7	2,4
RAZEM		230	100		62

Skuteczność likwidacji skutków utraty broni można przypisać skuteczności odzyskiwania egzemplarzy broni, która w około jednej trzeciej ma wynik negatywny. Broń ta staje się później zazwyczaj przyczyną wielu niekorzystnych działań, o których wspominałem w dalszych rozdziałach.

W latach dziewięćdziesiątych do roku 1996 nie odzyskano 109 (35,6% ilości utraconej broni) egzemplarzy pistoletów wojskowych, 12 (3,9%) karabinków AK, 7 (2,5% eg-

zemplarzy PKT i innej broni oraz 3 (1%) pistolety maszynowe wzoru 1963 roku (tabela 3.25). Łącznie dało to 43% ogólnej ilości utraconej broni w ciągu siedmiu lat.

W tychże analizowanych latach natomiast odzyskano: 106 (34,6%) egzemplarzy pistoletów wojskowych, 48 (15,7%) karabinków AK, 12 (3,9%) egzemplarzy PKT i innej broni oraz 9 (2,8%) pistoletów wzoru 1963 roku (tabela 3.26). Łącznie daje to 57% ogólnej ilości utraconej broni w tym okresie czasu.

Oznacza to, że może bezpowrotnie zaginęło w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1990-1996 około 50% utraconych pistoletów wojskowych, 20% karabinków AK i około 30% pozostałej wyżej wspomnianej broni strzeleckiej.

Tabela 3.25.

Zestawienie ilości nieodzyskanej broni strzeleckiej według rodzajów w SZ RP w latach 1990-1996.

Lp.	Rok	Pistolet wojskowy wz. 33, 64, 83 i nietypowy	Pistolet maszynowy wz. 63	Karabinek AK	PKT i inna broń	RAZEM	%
1	1990	5	1	-	-	6	4,6
2	1991	1	1	3	1	6	4,6
3	1992	3	-	1	-	4	3,1
4	1993	2	-	1	4	7	5,3
5	1994	3	1	1	2	7	5,3
6	1995	81	-	5	-	86	65,6
7	1996	14	-	1	-	15	11,5
RAZEM		109	3	12	7	131	100
%		83,2	2,3	9,2	5,3	100	
% z liczby 306		35,6	1,0	3,9	2,5	43	

Nasuwa się tu wniosek, że najłatwiej giną i najtrudniej jest odzyskać pistolety wojskowe, które należą do działu broni krótkiej. Stąd broń ta, zasadnie podlega dodatkowym zabezpieczeniom podczas przechowywania i podlega dodatkowej, odrębnej regulacji przepisami sposobów jej użytkowania i prowadzenia właściwej gospodarki tym mieniem.

**Zestawienie ilości odzyskanej broni strzeleckiej według rodzajów w SZ RP
w latach 1990-1996.**

Lp.	Rok	Pistolet wojskowy wz. 33, 64, 83 i niety- powy	Pistolet maszynowy wz. 63	Karabinek AK	PKT i inna broń	RAZEM	%
1	1990	59	4	10	6	79	45,1
2	1991	5	2	15	2	24	13,7
3	1992	3	-	3	1	7	4,0
4	1993	3	1	1	1	6	3,4
5	1994	8	2	11	1	22	12,6
6	1995	24	-	3	1		16,0
7	1996	4	-	5	-	28	5,2
RAZEM		106	9	48	12	1759	100
%		60,6	5,2	27,4	6,8	100	
% liczby 306		34,6	2,8	15,7	3,9	57	

Analizując dane ze Śląskiego Okręgu Wojskowego z lat 1985-1996, zawartych w załączniku nr 4 i przedstawionych w tabeli 3.27, dotyczących utraty broni i środków bojowych zauważamy, że średnio ginęło siedem egzemplarzy w roku kalendarzowym, w tym tylko jeden ginął bezpowrotnie. Łącznie utracono bezpowrotnie około 20% egzemplarzy analizowanego mienia.

W latach osiemdziesiątych utracono 43 (62% ogólnej ilości) egzemplarzy, więc w dziewięćdziesiątych 26 (38%) egzemplarzy. Odzyskano analogicznie w latach osiemdziesiątych 38 (67%) egzemplarzy i dziewięćdziesiątych 19 (33%) egzemplarzy. Straty bezpowrotne - lata osiemdziesiąte 5 (42%) egzemplarzy i dziewięćdziesiąte 7 (58%) egzemplarzy.

Oznacza to, że utraty broni i środków bojowych w latach osiemdziesiątych stanowiły około dwóch trzecich łącznej liczby utraconych egzemplarzy w latach 1985-1996 i były proporcjonalne do liczby odzysku.

Wyniki takie ponadto wskazują zdecydowane zmniejszenie się w latach dziewięćdziesiątych tendencji utraty (zaboru) broni strzeleckiej i środków bojowych w obszarze Śląskiego Okręgu Wojskowego. Jednak wynik ten nie potwierdza się w skali całych Sił Zbrojnych, czego dowodem może być poprzednia analiza danych (załącznik nr 22).

Zestawienie ilości utraty broni i środków bojowych w SOW, w latach 1985-1996, z uwzględnieniem odzysku strat

Lp.	Rok	Liczba utraconej broni i środków bojowych	%	Kolejność największego wystąpienia	Liczba odzyskanej broni i środków bojowych	%	% z liczby 69	Kolejność największej skuteczności	Liczba nieodzyskanej broni i środków bojowych	%	Kolejność największego wystąpienia
1	1985	12	17,4	2	9	15,8	13,1	2	3	25,0	1
2	1986	2	2,9	6	1	1,8	1,4	7	1	8,3	3
3	1987	24	34,8	1	24	42,1	34,8	1	-	-	-
4	1988	3	4,3	5	3	5,2	4,3	5	-	-	-
5	1989	2	2,9	6	1	1,8	1,5	7	1	8,3	3
6	1990	7	10,1	3	5	8,7	7,2	4	2	16,9	2
7	1991	7	10,1	3	6	10,5	8,7	3	1	8,3	3
8	1992	1	1,5	7	1	1,8	1,5	7	-	-	-
9	1993	3	4,3	5	2	3,5	2,9	6	1	8,3	3
10	1994	2	2,9	6	1	1,8	1,5	7	1	8,3	3
11	1995	2	2,9	6	1	1,8	1,5	7	1	8,3	3
12	1996	4	5,9	4	3	5,2	4,3	5	1	8,3	3
	RAZEM	69	100	RAZEM	57	100	82,6	RAZEM	12	100	

3.3.2. Miejsca i czas najczęstszych zaginięć broni.

Analizę miejsc i czasu największego występowania wypadków utraty broni strzeleckiej przeprowadziłem na podstawie danych Śląskiego Okręgu Wojskowego z lat 1985-1996 (załącznik nr 4) i z lat 1980-1989 (załącznik nr 5) oraz na podstawie badań ankietowych żołnierzy zawodowych (załącznik nr 1,2,3 - B2).

Tabela nr 3.28.

*Wykaz miejsc utraty (zaboru) broni strzeleckiej w SOW,
w latach 1985-1996.*

Lp.	Miejsce	Liczba zdarzeń	%	%	Kolejność najczęstszego wystąpienia
1	Teren jednostki wojskowej i miejsca nieokreślone	11	25,0		1
2	Magazyn broni pododdziału	10	22,8	38,7	2
3	Pododdział	7	15,9		3
4	Służba wartownicza	7	15,9		3
5	Poligon	3	6,8		4
6	Czołg	3	6,8	20,4	4
7	Transport	3	6,8		4
RAZEM		44	100		

Według danych z lat 1985-1996 (tabela 3.28), najwięcej w tym okresie czasu wystąpiło zdarzeń utraty broni z rejonów pododdziałów i znajdujących się na ich terenie pododdziałowych magazynów broni - 17 zdarzeń, co stanowi około 40% wszystkich zdarzeń utraty broni w tym czasie. Na terenie jednostek wojskowych i w miejscach nieokreślonych 11 zdarzeń - 25%, podczas służb wartowniczych 7 zdarzeń - około 15% oraz po 3 zdarzenia w transporcie, na poligonach i w czołgach, co dało około 20% tych zdarzeń.

Stosując podział na miejsca szkolenia bojowego i miejsca wykonywania zadań podczas pełnienia służby wojskowej okazuje się, że w tym pierwszym miejscu wystąpiło tylko 20% zdarzeń wypadków utraty broni. Oznacza to, że w analizowanym czasie na 5 zdarzeń, tylko 1 zdarzenie dotyczyło szkolenia bojowego, do którego zaliczyłem miejsca poligonów, dojazd do nich (transport) oraz środek ćwiczeń (czołgi).

Analizując czas występowania wypadków utraty broni posłużyłem się dostępnymi danymi z lat 1980-1989 (tabela 3.29). W latach osiemdziesiątych w Śląskim

Okręgu Wojskowym najczęściej ginęło broni na początku roku kalendarzowego (styczeń, luty, marzec) i w czasie urlopowym (lipiec, sierpień). Wypadki z początku roku, spowodowane były prawdopodobnie intensywnym szkoleniem bojowym - poligonowych, jak i wykonywaniem trudnych zadań w okresie niestabilnej politycznie i gospodarczo sytuacji w kraju oraz uciążliwymi czynnikami zewnętrznymi i wewnętrznymi.

Tabela 3.29.

Zestawienie średniej ilości wypadków kradzieży broni i amunicji w SOW, w poszczególnych miesiącach lat 1980-1989.

Lp.	Miesiąc	Średnia liczba wypadków kradzieży	%	Kolejność największego występowania
1	styczeń	1,2	15,8	1
2	luty	0,8	10,5	4
3	marzec	1,0	13,1	3
4	kwiecień	0,4	5,3	7
5	maj	0,4	5,3	7
6	czerwiec	0,3	3,9	8
7	lipiec	1,1	14,5	2
8	sierpień	0,7	9,2	5
9	wrzesień	0,5	6,6	6
10	październik	0,3	3,9	8
11	listopad	0,5	6,6	6
12	grudzień	0,4	5,3	7
RAZEM		7,6	100	

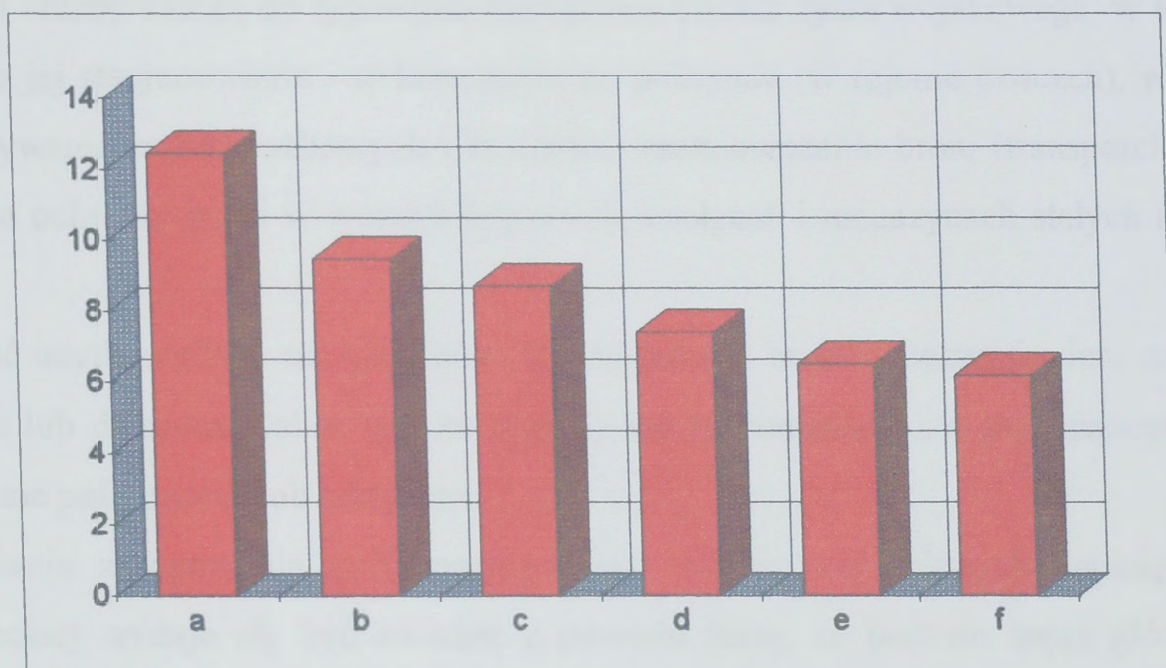
Utrata broni w okresie urlopowym podyktowana jest zazwyczaj zmniejszeniem nadzoru i kontroli przez zmniejszony w tym czasie stan osobowy zawodowej kadry funkcyjnej, jak również prawdopodobne zmiany w stanie psychofizycznym ochrony, bezpośrednio odpowiedzialnych czy użytkowników. Statystyka ta potwierdza się z ogólną ilością wszystkich, różnego rodzaju wypadków z bronią, opisanych we wcześniejszych podrozdziałach. Oznaczać to może, że wypadki zaginięcia broni strzeleckiej idą w parze ze zjawiskami uszczerbków na życiu i zdrowiu żołnierzy.

Aby poprzeć wcześniej przedstawione dane i spostrzeżenia zasięgnąłem opinii respondentów. Pod opinię poddałem miejsca poza terenem pododdziału i miejsca jednostki wojskowej, gdzie najczęściej wystąpiło zdarzeń utraty broni - bo około 65%

wszystkich zdarzeń w latach 1985-1996 w Śląskim Okręgu Wojskowym przyjmując, że w innych okręgach wojskowych również jest podobny wynik. Wynik uważam jak najbardziej trafny.

Na ten temat skorzystałem z opinii żołnierzy zawodowych, przedstawiając im jedno pytanie w ankiecie, dotyczące pozastacjonarnych miejsc zaboru broni strzeleckiej (załącznik nr 1,2,3 - B2). Wyniki przedstawia rysunek 3.7.

ODPOWIEDŹ	a	b	c	d	e	f
ILOŚĆ PKT.	804	1055	1151	1344	1541	1608
LICZBA PROP.	12,44	9,48	8,69	7,44	6,49	6,22

Rys. 3.7. Broń strzelecka najczęściej ginie podczas:

- a) zajęć poligonowych;
- b) zajęć taktycznych;
- c) pełnienia wart i służb;
- d) czasowego przekazania pod kontrolę;
- e) strzelań bojowych;
- f) wystąpień indywidualnych i zbiorowych.

Stosując analogiczny podział na miejsca szkolenia bojowego i pozostałe, dotyczące toku pełnienia służby wojskowej, do których zaliczam miejsca pełnienia wart, służb, wystąpień indywidualnych i zbiorowych, uzyskałem wynik potwierdzający analizę dokumentacyjną. A mianowicie, mimo że pominięcia wcześniej wymienionych stacjonarnych miejsc zaginięć broni, nadal około 30% dotyczy samodzielnego wykonywania zadań służbowych z bronią (to jest 14,91 z liczby 50,76 - patrz tabela rysunku).

Przy wskazaniu najczęstszych miejsc utraty broni, o 50% więcej respondentów wskazało zajęcia poligonowe, przed zajęciami taktycznymi (o 34%) i miejscami pełnienia wart i służb (o 28%), niż na takie miejsca, jak: czasowego przekazywania broni pod kontrolą, strzelań bojowych, wystąpień indywidualnych i zbiorowych.

W poprzednim podrozdziale za główną przyczynę zaboru wskazano warty i służby, tu zaś badania dokumentacji i wynik ankietowy potwierdzają, że te miejsca należy uznać za najbardziej zagrożone. Żołnierze pełniący warty i służby mogą sami dokonywać zaboru, mogą inni dokonać zaboru ich broni lub w wyniku niewłaściwej ochrony mogą dopuścić do zaboru mienia (broni) pilnowanego.

Warty i służby należą do typowych elementów całości życia wojskowego, w każdym miejscu jej stacjonowania - w koszarach, na poligonie (w rejonie ćwiczeń), w czasie wykonywania zadań służbowych i w czasie przemieszczania broni (transporte). One to służą ochronie broni w wozach bojowych, czołgach i magazynach stałych i ruchomych.

Stawiać użytkowników na sprawców zaboru (utraty) broni - można dopiero na planie drugim lub dalszym. Zabór taki zaistniałby wtedy podczas czasu przeznaczonego na szkolenie poligonowe lub taktyczne.

Wskazanie zgrupowania poligonowego jako miejsca największych zaginięć broni strzeleckiej wydaje się być zasadne z powodu faktu, że podczas zajęć główny cel zwrócony jest na wykonanie zadania, a ponadto biorą w nim udział żołnierze z różnym wyszkoleniem i przygotowaniem, w różnych przedziałach wiekowych, o różnych stanach psychicznych i emocjonalnych. Zadania wykonują bez względu na warunki pogodowe i atmosferyczne, w znaczmy tempie, przy wielu niedogodnościach i trudnościach. Ciągłe przebywanie w terenie jak również w czasie wolnym, stwarza różnice jakościowe w stosunku do miejsca stałej dyslokacji.

Ponadto zajęcia odbywają się o różnych porach doby, często w godzinach nocnych i wczesnie rannych. Mamy tu do czynienia ze zmiennymi i skrajnymi czynnikami zewnętrznymi i wewnętrznymi. Często bywa tak, że pośpiech, zmęczenie i senność oraz zmienne warunki atmosferyczne oraz zmniejszona widoczność w czasie nocnym, czy w terenie poligonowym, powoduje fakt, że uchodzi uwadze podstawowe narzędzie

żołnierza, którym jest broń strzelecka. Dalsze losy broni mogą być różne. Opisane zostały w następnym podrozdziale „Charakterystyka zaboru broni”.

Kolejnym wskazanym miejscem zaginięć czy zaboru broni są zajęcia taktyczne oraz miejsca pełnienia wart i służb. Jeśli chodzi o zajęcia taktyczne to ich charakter jest podobny do zajęć poligonowych oraz okoliczności zaboru zazwyczaj również pokrywają się.

Odmianą i charakterystyczną sytuacją są zabory i zaginięcia broni podczas pełnienia wart i służb z bronią etatową. Najczęściej mamy tu do czynienia z opuszczeniem miejsca służby czy posterunku. Dzieje się tak ponieważ są to miejsca, gdzie żołnierz wykonuje zadanie samodzielnie bez osoby go pilnującej, ponieważ sam on występuje w tej roli. Jakość tej służby będzie zależeć od jego wychowania i dyscypliny, a fakt możliwego zaboru czy zaginięcia broni od wewnętrznego poczucia odpowiedzialności. Jedynym rozwiązaniem, które w pełni będzie zabezpieczać powyższe zdarzenia, jest występowanie bez broni, czyli przedmiotu rozważań. Jednak nie we wszystkich sytuacjach jest to możliwe, ale możliwe jest ich ograniczenie w stopniu logicznie uzasadnionym.

Pozostałymi wskazanymi miejscami, w których istnieje zagrożenie utraty broni jest czasowe przekazanie pod kontrolę oraz strzelania bojowe i inne zajęcia z bronią. Wystąpienia indywidualne i zbiorowe jak i strzelania bojowe to sytuacje, gdzie żołnierz przez cały czas przebywa wraz z bronią etatową, to jest od czasu pobrania za pokwitowaniem z magazynu do czasu rozliczenia się z niej w analogiczny sposób. Przypadki zaboru czy zaginięcia broni w takiej sytuacji są jasne i jednoznacznie określają winnego. W tej sytuacji są to przypadki bardzo rzadkie i nie wydaje się żeby było inaczej.

Innym szczególnym przypadkiem jest czasowe przekazanie pod kontrolę, nadzór, jednej lub kilku osobom. Sytuacje takie w wojsku są często stosowane i trudno jest je pominąć w czasie szkoleń odmiennych tematycznie. Właściwy nadzór zależeć będzie tu od predyspozycji pilnującego, jego cech osobowych, a głównie od rozdzielności uwagi, gdy ma do czynienia z większą ilością broni, np. broni dla całego plutonu.

Powyższe charakterystyczne miejsca możliwego zaboru lub zaginięcia trudne są do wyeliminowania. Jedynym rozwiązaniem mogłaby być elektronika, tj. miniaturowe

czujniki na stałe wmontowanie do broni, stale wysyłające impulsy do centralnego komputera, gdzie wyświetlane są pozycje przebywania broni z ćwiczącymi żołnierzami lub pełniącymi zadania bojowe i służbowe. Jednak ze względów głównie ekonomicznych jest to trudne do realizacji.

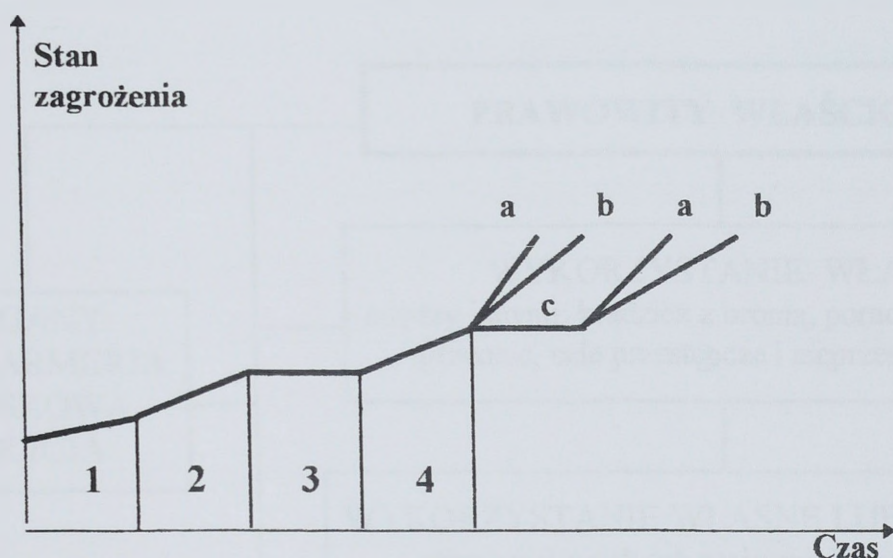
3.3.3. Charakterystyka zaboru broni.

Brak broni lub innego środka walki jest pierwszym sygnałem, dającym podstawę do wnioskowania, że dokonano zaboru lub zagubienia. Duża ilość egzemplarzy broni i duża częstotliwość ich używania jest nęcącą dla nieuczciwych żołnierzy. Formalnie broń znajduje się pod nieustanną kontrolą i nadzorem, w związku z tym sprawca dokonuje zaboru w sposób wyrafinowany, w obawie przed możliwością zidentyfikowania.

Zabór broni jest początkiem następnego przestępstwa, jakim staje się nielegalne posiadanie. Jest przestępstwem niebezpiecznym, gdyż konsekwencją jego może być:

- dozbieranie się przestępców;
- kradzież rozbójcza;
- naruszenie cudzej wolności osobistej;
- akt samobójczy;
- zabójstwo;
- nieostrożne użycie;
- umyślne samouszkodzenie ciała;
- nieostrożne obchodzenie się;
- wzór do bezprawnego wyprodukowania kolejnego egzemplarza broni;
- przestępczość zorganizowana;
- terroryzm;
- naruszenie cudzej własności prywatnej i społecznej;
- inne przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu ludzkiemu;
- itp.

W wyniku zaistnienia sytuacji zaboru broni rośnie potencjalne zagrożenie dla społeczeństwa, w tym ludzi i rzeczy. Stopień zagrożenia może być wywołany poprzez zabór zamierzony (planowy) lub niezamierzony (przypadkowy). Sytuację tą można zobrazować za pomocą wykresu - „stopnia narastania zagrożenia”. Wariant zamierzony rozpoczyna się od pozycji „1”, zaś wariant niezamierzony od pozycji „3”. Oba warianty mogą lub prowadzą do tych samych skutków.

Rys. 3.8. WYKRES STOPNIA NARASTANIA ZAGROŻENIA.¹

Opis wykresu:

- pozycja „1” - rodzenie się pomysłu na umyślne wejście w posiadanie środka walki;
- pozycja „2” - proces myślowy opracowania sposobu pozyskania środka walki;
- pozycja „3” - umyślne pozyskanie środka walki;
- pozycja „4” - rodzenie się pomysłu na wykorzystanie środka walki;
- pozycja „a” - przechowanie z myślą późniejszego wykorzystania;
- pozycja „b” - handel, porzucenie, zagubienie;
- pozycja „c” - użycie w celach przestępczych.

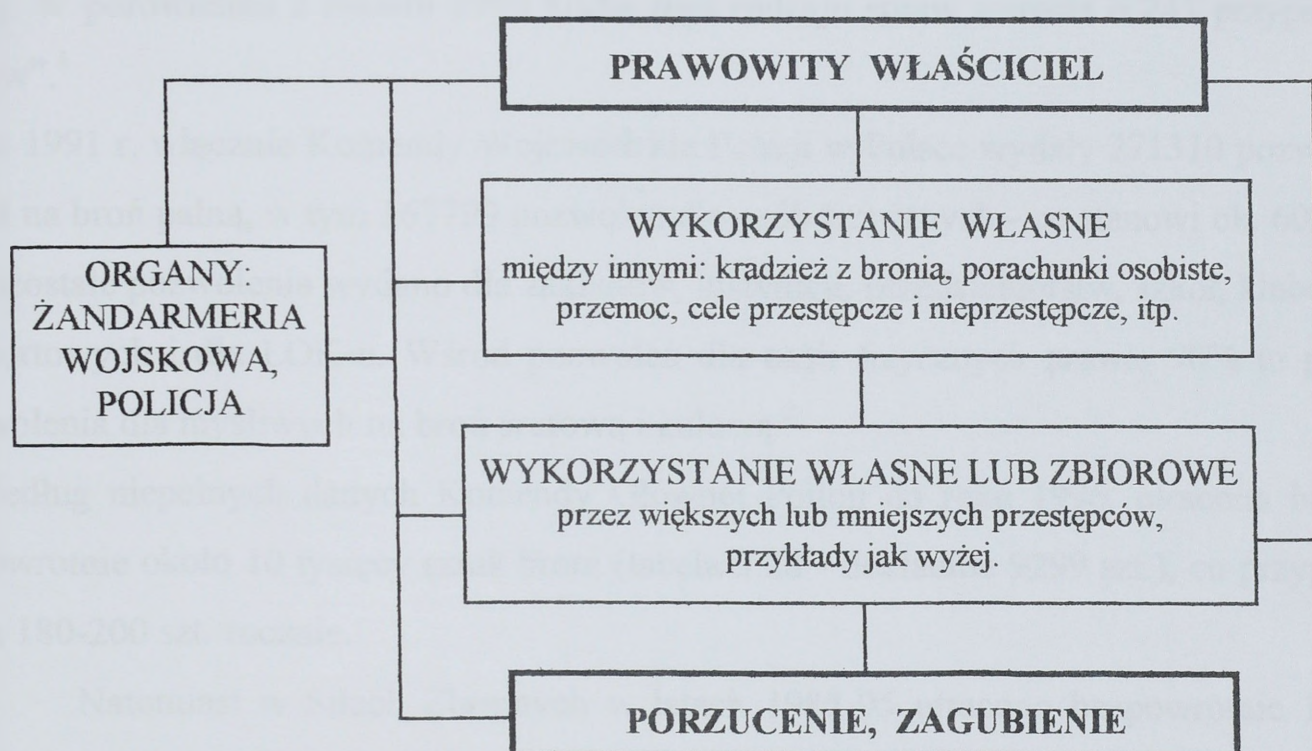
Każde przestępstwo, jako zjawisko społeczne powstaje według określonych uwarunkowań ułatwiających lub utrudniających jego zaistnienie. Do okoliczności ułatwiających, sprzyjających dokonaniu zaboru należy zaliczyć:

- bezpośredni kontakt z bronią i innymi środkami walki;
- odczuwana wewnętrzna potrzeba posiadania;

¹ Opracowanie własne.

- dostrzeżenie uchybień w systemie ochrony;
- przekonanie o bezkarności;
- niedojrzała osobowość.

Znajomość tych okoliczności konieczna jest każdemu żołnierzowi zawodowemu, który na mocy regulaminów jest zobowiązany do przeciwdziałania dokonaniu przestępstw i wykroczeń przez podwładnych.

Rys. 3.9. Procedura możliwych losów broni w przypadkach zaboru według powyższego ALGORYTMU.¹

Największym sprzymierzeńcem zaboru broni jest bałagan w miejscu dyslokacji żołnierzy. Sprzyja mu między innymi niewłaściwe zabezpieczenie, przenoszenie, przewożenie, przekazywanie, odłożenie czasowe bez kontroli. Bałagan ułatwia zabór i utrudnia odzyskanie. Wszelkie nieregulaminowe postępowanie z bronią jest bardzo silnym czynnikiem kryminogennym. Regulowane są przepisami kodeksu karnego (załącznik nr 29).

¹ Opracowanie własne.

„Istotne znaczenie dla przestępstw popełnionych przy użyciu broni palnej mają źródła jej pochodzenia, a więc możliwości zdobycia jej przez przestępców.

W 1991 r. utracono 320 sztuk legalnie posiadanej broni palnej. Najwięcej, bo 117 egzemplarzy broni sportowej, a ponadto 107 sztuk broni myśliwskiej, 60 pistoletów oraz 16 jednostek broni maszynowej. Utrata broni palnej jest przede wszystkim wynikiem rabunku i kradzieży, a także niewłaściwego jej przechowywania oraz nieprzestrzegania zasad jej użytkowania.

W 1991 r. stwierdzono 588 przypadków nielegalnego posiadania i wyrobu broni palnej. W porównaniu z rokiem 1990 liczba tego rodzaju spraw wzrosła o 241 przypadków”.¹

Do 1991 r. włącznie Komendy Wojewódzkie Policji w Polsce wydały 271310 pozwoleń na broń palną, w tym 167799 pozwoleń dla osób fizycznych - co stanowi ok. 60%. Pozostałe pozwolenia wydano dla zakładów, instytucji, przedsiębiorstw, szkół, klubów sportowych i dla LOK-u. Wśród pozwoleń dla osób fizycznych prawie 90% to pozwolenia dla myśliwych na broń śrutową i kulową.²

Według niepełnych danych Komendy Głównej Policji do roku 1996, utracono bezpowrotnie około 10 tysięcy sztuk broni (tabela 3.28 - dokładnie 9299 szt.), co przypada 180-200 szt. rocznie.

Natomiast w Siłach Zbrojnych w latach 1988-95 utracono bezpowrotnie 125 szt. broni, co daje ok. 16 szt. rocznie (załącznik nr 22), co oznaczałoby, że w latach 1945-96 prawdopodobnie utracono ok. 800 szt. broni.

Z tych wyliczeń wynikałoby, że utrata broni w wojsku stanowi około 10% z całości utraconej broni palnej po II wojnie światowej. Są to oczywiście dane szacunkowe, jednak najbardziej prawdopodobne mimo błędów w ocenie utraty i ukrywania niekorzystnych danych.

¹ Hołyst B., *Kryminologia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Wydanie V zmienione, Warszawa 1994, s. 183.

² Tamże, s. 131 i n.

Biorąc pod rozwagę powyższe dane, należy stwierdzić, że w Polsce jest - przy uwzględnieniu przyływu nielegalnej broni z zagranicy i po byłej Armii Radzieckiej - ponad 10000 szt. i przybywa rocznie ponad 200 szt. nielegalnej broni, co w sumie daje wielkość, jaką można uzbroić dywizję zmechanizowaną. Natomiast z broni legalnie posiadanej (ok. 300 tys. szt. i jeszcze broń ochraniarzy - ok. 200 tys.) , można utworzyć jeszcze jedną armię Wojska Polskiego. Dane porównawcze i dodatkowe zawarłem w załączniku nr 30.

Tabela 3.30.

*Zestawienie ilości utraconej - odzyskanej broni strzeleckiej w Polsce
(od lat powojennych do 1996 r.)
według danych Komendy Głównej Policji.*

Rodzaj broni	Utracono	Odzyskano	brak danych							rodzaje przestępstw							
			bójka	dezercja	kradzież	morderstwo	napad	oszuństwo	rozbój	stan nietrzeźwości	uprowadzenia	wypadek	włamanie	zabójstwo	zaginięcie	zagrabienie	
pistolet bojowy	3237	60	513		60	895	38	312	529	1	128		8	101	13	2	512
pistolet gazowy	791	21	375			169		23	2	7	1			70		6	58
pistolet maszynowy	650/44	2	5			28					1			1			7
pistolet pneumat.	58		20			10		1						22		4	
pistolet sportowy	206	2	72			41		2			2			61			10
pistolet startowy	1																
pistolet sygnałowy	19	9	9			10											
rewolwer bojowy	161	1	4			118		2	21		1			6			4
rewolwer gazowy	448	13	201	1		100	1	10	2	4	6		3	35			39
rewolwer sportowy	13	1	3			4								3			
rewolwer startowy	1																
strzelba	46	1	26			11								6			
sztucer	149	8	53			46		3			2			34			3
dryling	64	3	28		17									14			3
dubeltówka	532	16	241			153	2	9			17		2	66	5	1	28
dubeltówka - bock	168	8	88			25		2			2		2	32	2		7
express	2	1	1											1			
karabin	2000/		4			40											
karabin maszyn.	100																
karabinek autom.	90	1	22		7	33		2			4		2	8		1	11
karabinek pneum.	191	4															
karabinek sport.	502	4	209			85			1				1	175			9
kniejówka	29	4	11			8							5				

Powyższe dane nie muszą być poprawne ani prawdziwe, ponieważ tak naprawdę to nikt nie wie, ile właściwie jest nielegalnej broni strzeleckiej w Polsce. Takich danych prawdopodobnie nie ma w Ministerstwie Obrony Narodowej jak i w Komen-

dzie Głównej Policji. Dla przykładu miesięcznik *BRON*, z którego przedstawiam poniższy cytat podaje, że nielegalnych posiadaczy broni jest tyle samo co legalnych. Cytat: „*Ponieważ nasze państwo weszło na drogę demokratyzacji, co spowodowało przemiany w gospodarce, w obyczajowości, wzrósł tym samym poziom zagrożenia bezpieczeństwa i porządku publicznego. Obniżenie wieku przestępców, łatwiejszy dostęp do broni, której nielegalnych posiadaczy jest obecnie w naszym kraju tyle samo co osób legalnie dysponujących bronią, zmusiły rząd do zmiany dotychczasowych przepisów*”.¹

Biorąc pod uwagę wcześniejsze dane (przypis) oznaczałoby, że w Polsce jest około 300 tysięcy nielegalnej broni. Jest to prawdopodobnie polityczny absurd lub rzeczywisty stan zagrożenia bezpieczeństwa państwa.

Miesięcznik *BRON* podaje również inne dane, na przykład: „*Z analiz przestępczości w wielu krajach wynikała, że ci którzy legalnie posiadają broń, nie dokonują przy jej pomocy przestępstw oraz korzystają z niej na ogół bardzo rozważnie*”.²

Wydaje mi się, że jest to bardzo trafne i prawdziwe stwierdzenie, ponieważ w masowych środkach przekazu, jak i z informacji policyjnych, nie występują odmienne opinie.

W Wojsku Polskim nie stwierdza się również celowych wypadków, przestępstw z użyciem legalnie posiadanej broni. Istnieje natomiast zawsze problem wejścia w nielegalne posiadanie broni przez osoby cywilne jak i żołnierzy, głównie służby zasadniczej. Oznacza to, że broń ginęła, ginie i ginąć będzie i prawdopodobnie w podobnych okolicznościach jak dotychczas, ponieważ rządzą tymi zdarzeniami stałe zasady. Przewidywalnie zawsze będzie istniał problem utraty broni palnej.

¹ Miesięcznik *BRON* nr 1 luty 1999, Projekt nowej ustawy w Sejmie - Posiadanie broni to nie prawo, lecz przywilej. Dane Biura Informacji i Promocji MSWiA.

² Miesięcznik *BRON* nr 1 luty 1999, Broń i prawo - Legalnie posiadający broń nie dokonują przestępstw przy jej użyciu. Rozmowa z posłem Zbigniewem Sobotką, który w poprzedniej kadencji Parlamentu z ramienia Rządu koordynował prace nad projektem nowej ustawy o broni, amunicji i materiałach wybuchowych.

3.3.4. Przesłanki sprzyjające zaginięciu broni strzeleckiej.

Człowiek (żołnierz) podlega oddziaływaniu czynników zewnętrznych i wewnętrznych, opisanym w podrozdziale 3.2. Natomiast zdarzenia zaboru (utruty) broni są wynikiem uwarunkowań i zagrożeń zewnętrznych oraz wewnętrznych jednostek (instytucji) wojskowych.

Zewnętrzne - to wzrost przestępczości w kraju, a tym samym zwiększone zapotrzebowanie środowisk przestępczych na broń palną i amunicję oraz wcielanie do wojska poborowych z przeszłością kryminalną i powiązaną ze środowiskiem przestępczym.

Wewnętrzne - to niedomagania w zakresie zabezpieczenia broni i środków bojowych, nieprzestrzeganie obowiązujących przepisów wykonawczych oraz lekceważenie podstawowych zasad kontroli i nadzoru. Powyższe czynniki, uwarunkowania i zagrożenia składają się na przesłanki sprzyjające utracie (zaborowi) broni strzeleckiej.

W wojsku istnieje zasada, że broń strzelecka musi być przy żołnierzu, ma być jego wizytówką, w związku z tym musi być mu indywidualnie przydzielona, ze względu na kształtowanie jego żołnierskich nawyków, oswojenie z bronią, przystrzelanie indywidualne broni, gotowość bojową itd. Broń ta nie jest jego własnością, a jest tylko udostępniona mu na okres szkolenia podczas odbywania służby wojskowej. Ze względów wyżej wspomnianych nie można przechowywać tejże broni w jednym silnie strzeżonym miejscu w jednostce wojskowej. Dużo miejsc przechowywania stwarza zazwyczaj niedomagania w jej ochronie i zabezpieczeniu. W pozostałym czasie, poza czasem przechowywania, winna być ona przy żołnierzu, któremu została numerowo przydzielona na mocy prawa, tj. rozkazem dowódcy pododdziału. Numer broni może tu być w pewnym sensie elementem zabezpieczenia przed kradzieżą przez samego użytkownika. Należy jeszcze wspomnieć, że istnieją ponadto okoliczności, w których broń przemieszcza się, np. transport lub kiedy przebywa w miejscu napraw i remontów.

Zabór broni lub jej utrata może nastąpić w wyniku wadliwych działań i czynności człowieka lub rządzić nią może czynnik materialny - pośrednio zależny od człowieka. Aby stwierdzić, który z tych czynników ma większe znaczenie, poddałem je ocenie respondentów (załącznik nr 1, 2,3 - punkt B1). Wynik graficzny przedstawiłem

na rysunku 3.10. Informuje on, że czynnik ludzki ma większy wpływ o 23% od czynnika materialnego. Człowiek (żołnierz) może być zawodny, a zabezpieczenie fizyczne i techniczne nie powinno.

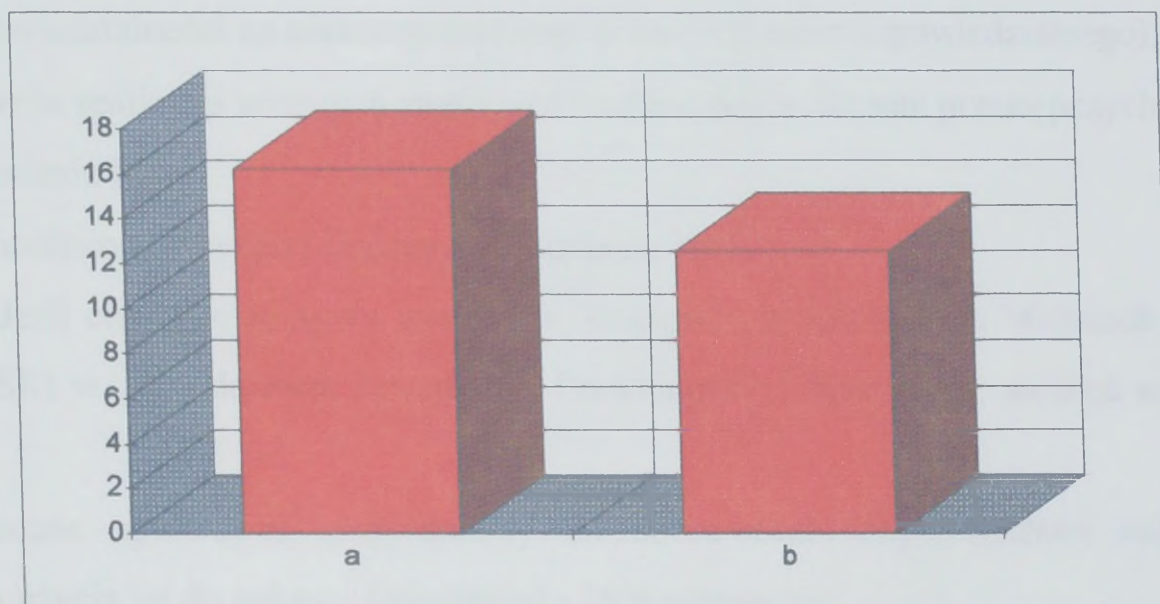
Stosowanie urządzeń technicznych (np. alarmów) w celu przeciwdziałania utracie broni jest powszechnie znane, jeśli chodzi o stacjonarne miejsce jej przechowywania. Nie jest natomiast znane stosowanie zabezpieczeń technicznych poza miejscem przechowywania, tj. w czasie przemieszczania i użytkowania. Na obecnym poziomie techniki jest to możliwe. Mam tu na myśli czujniki wmontowane do broni (m.in. na czas szkolenia) i współpracujące radiowo z centralnym komputerem, który stale rejestruje miejsce położenia broni, miejsce przemieszczania się broni. W komputerze można by określić obszar, poza którym włączy się automatycznie alarm (również w broni), gdy żołnierz zmieni rejon zajęć, pas natarcia, oddali się z posterunku itp. Żołnierz mógłby być również wyposażony w miniaturową łączność indywidualną, co ułatwiłoby jego szkolenie, a z drugiej strony bezpośredni kontakt w przypadku nieszczęśliwego wypadku.

Powyższe propozycje są obecnie ograniczone ekonomicznie, co nie oznacza, że nie można utworzyć takiego systemu dla małej jednostki wojskowej. Zapewne byłby to koszt niższy niż telewizja przemysłowa i utrzymanie wart, w tym cywilnych, np. firm ochroniarskich.

Na obecnym etapie wojsko zmuszone jest stawiać wymagania zabezpieczeniom fizycznym, ochronie i żołnierzom oraz szkolić i prowadzić szeroką profilaktykę przeciwdziałającą zaborom, zagubieniom i utratom broni strzeleckiej.

Przesłanki zaboru (utruty) broni strzeleckiej w 1972 roku (załącznik 19) dotyczyły głównie elementów wewnętrznych jednostki wojskowej, tj. gospodarki magazynowej i pododdziałowej, zabezpieczeń fizycznych i ochrony obiektów przechowywania broni. Obecnie mamy do czynienia z zagrożeniami bardziej zewnętrznymi niż wewnętrznymi. Podejrzewam, że w latach osiemdziesiątych ukrywano zagrożenia zewnętrzne lub dokładniej przebiegał sposób ochrony. Sądzę, że sprawcą takiego czynu wewnątrz jednostki może być każdy człowiek, który styka się pośrednio lub bezpośrednio z bronią, a poza jednostką, któremu potrzebna jest broń dla realizacji swoich celów.

ODPOWIEDŹ	a	b
IŁOŚĆ PKT.	616	795
LICZBA PROP.	16,23	12,58

Rys. 3.10. Przesłanki sprzyjające zaginięciu broni:

- a) czynnik ludzki (bezpośrednio zależny od wadliwych działań i czynności);
 b) czynnik materialny (pośrednio zależny od człowieka).

Do głównych przesłanek (po analizie materiałów wspomnianych w rozdziale metodologicznym i przesłanek szczegółowych, opracowanych i zawartych w załączniku nr 23) zaliczyłem:

- powiązania żołnierzy i pracowników cywilnych wojska z grupami i środowiskiem przestępczym;
- rozchwianie dyscypliny społecznej, demoralizacja, rosnące lekceważenie norm prawa i współzycia w społeczeństwie;
- bezpośredni kontakt z bronią strzelecką;

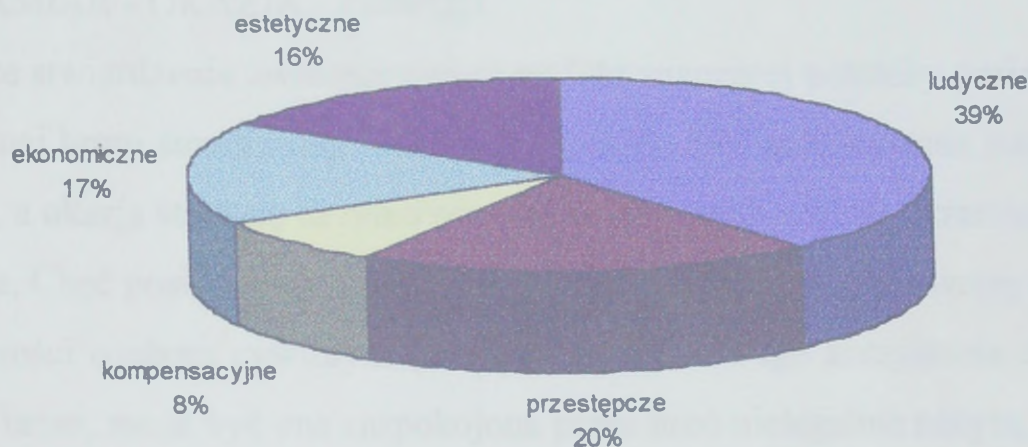
- przemiany w wojsku, np. restrukturyzacja;
- nieprawidłowości w ochronie fizycznej;
- nieprawidłowości w zakresie zabezpieczenia fizycznego;
- brak właściwej ochrony elektronicznej;
- niefrasobliwość osób odpowiedzialnych za broń i beztroska dowódców (spychanie odpowiedzialności na niekompetentnego bezpośredniego odpowiedzialnego);
- potrzeba realizacji własnych zamierzeń i celów, niekoniecznie przestępczych, przy posiadaniu broni;
- niemożliwość łatwego i legalnego posiadania broni.

Jeśli chodzi o motywy sprawców, dogłębnie przedstawił to Wojciech RZEPNIEWSKI w „Wojskowym Przeglądzie Prawniczym”.¹ Podzielił je na pięć grup, oto one:

- *ludyczne* - sprawcy tej grupy dokonywali zaboru broni i innych środków walki w celu użycia jej do zabawy (strzelanie) - 39% sprawców;
- *stworzenie warunków do popełnienia innego przestępstwa* - dla 20% ogółu sprawców skradziona broń miała stanowić środek do popełnienia przestępstwa; przy użyciu zabranej broni zamierzali oni dokonać takich przestępstw jak: zabójstwo, dezercja, sterroryzowanie przełożonego, kłusowanie zwierzyny;
- *ekonomiczne* - motyw osiągnięcia korzyści majątkowej przyświecał postępowaniu 17% ogółu sprawców; niektórzy z nich korzyść chcieli osiągnąć przez użycie materiałów wybuchowych do prac gospodarczych, inni poprzez sprzedaż broni lub innych środków walki osobom trzecim;
- *estetyczne* - motywem czynów sprawców tej grupy (16%) była chęć zaspokojenia potrzeb estetycznych; posiadanie broni, oglądanie jej, rozkładanie i składanie przynosiły im przyjemne wrażenia; podziwiali oni budowę broni i działanie jej elementów; do tej grupy zaliczono również tych żołnierzy, którzy dokonali zaboru środków walki w celu wykorzystania ich do twórczości plastycznej;

¹ Rzepniewski W., Zabór broni i innych środków walki w świetle badań aktowych, Wojskowy Przegląd Prawniczy Nr 4 (172), Kwartalnik - wydaje Naczelna Prokuratura Wojskowa I Izba Wojskowa Sądu Najwyższego, Warszawa 1989 r., październik - grudzień, s. 513-522.

- *kompensacyjne* - dla 8% sprawców motywem dokonania zaboru była chęć zaimponowania kolegom oraz udowodnienia otoczeniu własnej wartości (umiejętnością sprawnego działania lub faktem posiadania przedmiotów uzbrojenia); sprawcy tej grupy w środowisku wojskowym czuli się osobami niedocenianymi i lekceważonymi.

Rys. 3.11. Podział motywów zaboru broni (opracowanie własne na podstawie danych W. RZEPNIEWSKIEGO).

Po analizie przesłanek i motywów nasuwa się przypuszczenie, skąd bierze się początek do tego rodzaju czynów. W celu jego weryfikacji opracowałem pytanie w ankiecie (załącznik nr 1,2,3 - B5) na podstawie skryptu Szefostwa Wojskowej Służby Wewnętrznej.¹ Wyniki przedstawia rysunek 3.12.

Respondenci za najważniejszą z przyczyn - przesłanek kradzieży broni strzeleckiej uważają namowę kolegów z marginesu społecznego oraz stan, w którym „okazja czyni złodzieja”. Za tymi przyczynami opowiedziało się o 46% więcej respondentów niż za takimi przyczynami jak: chęć pochwalenia się bronią w swoim środowisku, podwyższenie domniemanej własnej pozycji i autorytetu w środowisku oraz potrzebę uznania, zauważenia w środowisku, podkreślenia rzekomej dojrzałości. W drugiej kolejności respondenci wskazali namowę ze strony osób cywilnych ze względu na brak możliwości legalnego nabycia broni oraz zamiar zaboru, rodzący się podczas pełnienia służby wojskowej (opowiedziało się analogicznie o 33% więcej respondentów). W trzeciej

¹ Drozdowski T., Zapobieganie dezercji oraz kradzieży broni lub innych środków walki, Szefostwo Wojskowej Służby Wewnętrznej, Warszawa 1974.

kolejności wskazano: zamiar zaboru rodzi się w cywilu przed służbą wojskową, ze względów zarobkowych i chęć posiadania broni strzeleckiej.

Tak wyżej uporządkowane przyczyny w przybliżeniu określiły pewną prawidłowość, to jest: - okres rodzenia się zamiaru;

- okazję;

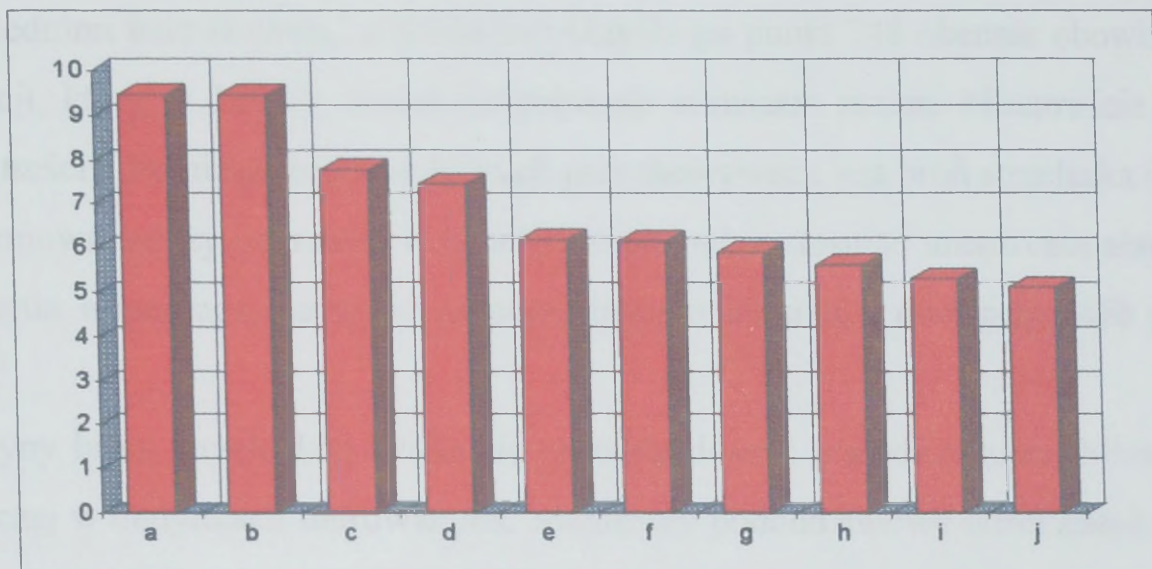
- pojawienie się powodu.

czyli: ZAMIAR - OKAZJA - POWÓD

Powyższe stwierdzenia zwracają uwagę na fakt znaczącej potrzeby posiadania własnej - prywatnej broni strzeleckiej. Tym potrzebom podporządkowywane zostają zamiary i motywy, a okazja staje się tu tylko początkiem do zrealizowania drzemiących pragnień żołnierza. Chęć posiadania broni jest tu na tyle silna, że gdy nie stworzy się warunków i możliwości osobom cywilnym (żołnierzom) do łatwego korzystania czy posiadania legalnej broni, może być ona zaspokojona przez broń nielegalnie nabytą, pozyskaną.

Ankietowani w pierwszej kolejności wskazywali sytuację opisaną (podrozdział 3.3.5.) przy analizie przyczyn, to jest - stan, w wyniku którego istnieje możliwy lub łatwy dostęp do broni, spowodowany brakiem właściwego zabezpieczenia i nadzoru służbowego. Żołnierz mający kontakt ze światem przestępczym lub wywodzącym się z tego środowiska, często bywa namawiany na pozyskanie broni, trudno dostępnej inną drogą. Wcześniejsze nastawienie w takiej sytuacji popchnie go do zaboru broni. W drugiej kolejności natomiast wskazali miejsce rodzenia się zamiaru, które dla żołnierza jest oczywiste, to jest - w każdej sytuacji - w cywilu i w czasie służby wojskowej. W trzeciej kolejności - pospolita chęć posiadania w celu zaspokojenia swoich zainteresowań lub sytuacji materialnej. Natomiast na końcu wymieniali potrzebę dowartościowania się. Dotyczyć może ona żołnierzy młodych i tych, którzy nie mogą odnaleźć się w środowisku wojskowym i cywilnym. Pokrywa się to z wcześniej opisanym motywem kompensacyjnym.

ODPOWIEDŹ	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j
IŁOŚĆ PKT.	1055	1057	1282	1338	1616	1622	1686	1775	1878	1947
LICZBA PROP.	9,48	9,46	7,80	7,47	6,19	6,17	5,93	5,63	5,32	5,14

Rys. 3.12. Przyczyny kradzieży broni strzeleckiej przez żołnierzy służby zasadniczej:

- a) namowa kolegów z marginesu społecznego;
- b) „okazja czyni złodzieja”;
- c) namowa ze strony osób cywilnych ze względu na brak możliwości legalnego nabycia broni;
- d) zamiar zaboru rodzi się podczas pełnienia służby wojskowej;
- e) zamiar zaboru rodzi się w cywilu przed służbą wojskową;
- f) ze względów zarobkowych;
- g) chęć posiadania broni strzeleckiej;
- h) chęć pochwalenia się bronią w swoim środowisku;
- i) podwyższenie domniemanej własnej pozycji i autorytetu w środowisku;
- j) potrzeba uznania , zauważenia w środowisku , podkreślenia rzekomej dojrzałości.

W wyniku analizy materiałów trudno jest dowodzić, że każda kradzież broni prowadzi do przestępczego jej użycia, ponieważ zazwyczaj tak nie wynika z danych. Broń prywatna może tu się stać „wentylem bezpieczeństwa”.

3.3.5. Stan zabezpieczeń i ochrony broni strzeleckiej.

3.3.5.1. Zabezpieczenie fizyczne.

W Siłach Zbrojnych sposób zabezpieczenia broni strzeleckiej jest określony odpowiednimi instrukcjami,¹ a dokładnie określa go punkt 748 obecnie obowiązującej instrukcji, który w 1995 r. został uzupełniony arkuszem zmian. Mianowicie dodano tekst o treści: „Pomieszczenia, w których przechowywana jest broń strzelecka i amunicja alarmowa należy ochraniać w sposób bezpośredni, stosując urządzenia alarmowe i urządzenia wspomagające przed niepożądanym otwarciem i dostępem osób postronnych”.²

Magazyny broni strzeleckiej dzielą się na oddziałowe i pododdziałowe. Mieszczą się zazwyczaj w budynkach murowanych. Magazyny pododdziałowe broni znajdują się w pobliżu izb żołnierskich. Zawsze są pod bezpośrednią ochroną warty (magazyny oddziałowe) lub służby (magazyny pododdziałowe). Sposób zabezpieczenia jest identyczny dla obu rodzajów magazynów, z nieznacznymi różnicami w formie prowadzonej dokumentacji.

Zabezpieczenie broni można dzielić na fizyczne - dotyczące sposobu zabezpieczeń pomieszczeń z bronią i poprzez sposób prowadzenia gospodarki bronią, która obejmuje dokumentację, służącą do określania przemieszczania się broni (zlecenia, książka wydawania mienia), przynależności (książka przydzielonego mienia), odpowiedzialności (książka rozkazów) oraz do określania sposobów jej użytkowania (instrukcje, wykazy itp.).

Sposób zabezpieczenia realizowany jest poprzez:

- bezpośrednią i stałą ochronę służby dyżurnej lub warty;
- sygnalizację alarmową podłączoną z pomieszczeniem oficera dyżurnego jednostki wojskowej lub warty;
- dodatkową wewnętrzną sygnalizację alarmową;
- zabezpieczenie okien kratą i siatką,

¹ Przepisy o gospodarce mieniem służby uzbrojenia i elektroniki w wojsku, MON - SSUiE, Uzbr. 2000/79, Wydawnictwo MON, Warszawa 1980.

² Zarządzenie Ministra Obrony Narodowej nr 55/MON z dnia 8.12.1995 r.

(krata: wymiary oczka max 80 x 240, grubość pręta min. 12,

siatka: wymiary oczka max 25 x 25, grubość drutu min. 1,5);

- zabezpieczenie drzwi blachą stalową, dwoma zamkami (w tym jeden patentowy), kołkami przeciwwyważeniowymi oraz zewnętrznym i wewnętrznym podłączeniem do systemu alarmowego;
- odpowiednią procedurę otwarcia i zamknięcia:
 - dowódca, szef, wyznaczony rozkazem żołnierz zawodowy pododdziału - kluczami użytku bieżącego;
 - oficer dyżurny jednostki wojskowej - kluczami rezerwowymi w czasie pożaru, alarmu, klęski żywiołowej;
 - magazynier oddziałowy - kluczami użytku bieżącego;
- ewidencję wydawania i przyjmowania mienia:
 - magazynier poprzez zlecenia - asygnaty;
 - pozostali poprzez „Książkę ewidencji mienia służby uzbrojenia i elektroniki wydane z pododdziału i przekazanego do naprawy”;
- system codziennej kontroli numerowej broni, za wyjątkiem magazynierów oddziałowych (wyrywkowo ze względu na znaczną ilość broni).

Istotne znaczenie w ochronie broni w pododdziałach ma częstotliwość kontroli broni, która przedstawia się następująco:

- pierwszy odpowiedzialny (podoficer dyżurny) - codziennie w czasie przyjmowania służby lub instruktazu;
- drugi odpowiedzialny (szef kompanii) - jak wyżej, adnotacji dokonuje minimum 1 x tydzień kalendarzowy;
- trzeci odpowiedzialny (dowódca kompanii) - jak wyżej, adnotacji dokonuje minimum 1 x miesiąc;
- czwarty odpowiedzialny (przedstawiciel sztabu batalionu) - minimum 1 x 2 miesiące;
- piąty odpowiedzialny (fachowy przedstawiciel logistyki) - minimum 1 x kwartał;
- szósty odpowiedzialny (dowódca jednostki - oddziału gospodarczego) - minimum 1 x rok.

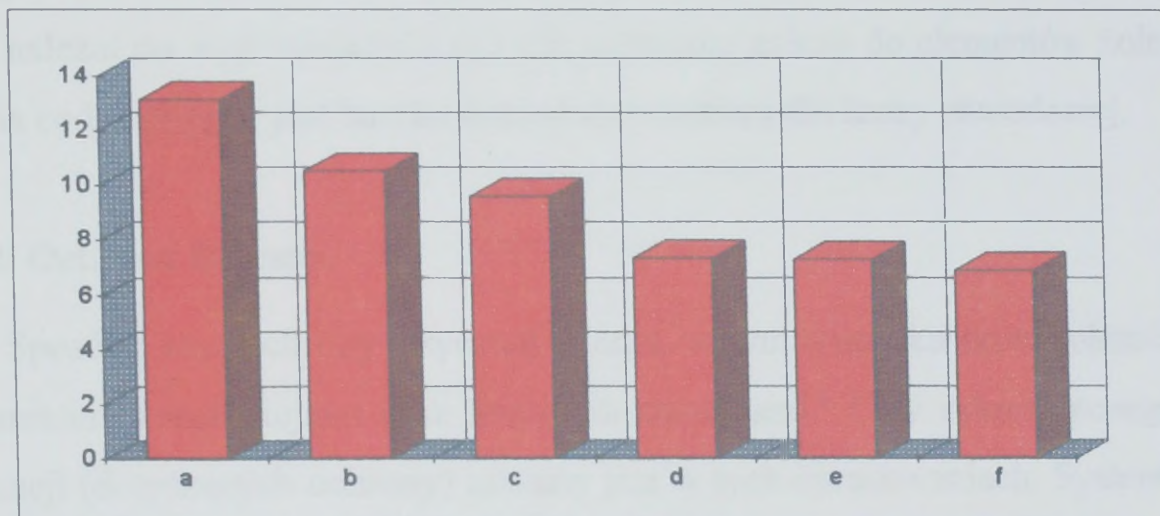
Zazwyczaj poważnie do tych kontroli podchodzą tylko: podoficer dyżurny z obowiązku służbowego, szef kompanii z obowiązku prowadzenia instruktażu i fachowy przedstawiciel logistyki (dawniej Szef Służby Uzbrojenia i Elektroniki) ze względu na etat. Pozostali realizują to okazjonalnie lub nie podejmują takiej próby. Podobnie rzecz się ma w przypadku magazynierów oddziałowych. Nasuwa się tu propozycja, aby wyeliminować fikcyjne kontrole. W tym celu proponowałbym rozdzielenie obowiązku kontroli i nadzoru dla wszystkich osób funkcyjnych jednostki wojskowej stykających się z problemem broni, na obowiązek nadzoru - dla osób funkcyjnych nie stykających się bezpośrednio z bronią i na obowiązek kontroli tylko dla bezpośrednio odpowiedzialnych.

System prowadzenia gospodarki materiałowej bronią nie wydaje się być nieprecyzyjny, lecz niektóre nakazy ulegają przedawnieniu, a dostosowanie się do nowych warunków bywa opóźnione. Proponowałbym, ze względu na powstanie służby logistycznej w wojsku oraz przyporządkowanie ochrony obiektów do wydziału ogólnego (liniowego), włączyć do niego całość problematyki związanej z zabezpieczeniem fizycznym magazynów broni i uzbrojenia (magazyn oddziałowy).

Sposób zabezpieczenia fizycznego uczyniłem przedmiotem badania opinii respondentów (załącznik 1,2,3 - pkt. B3). Wynik potwierdził przypuszczenia. Za najbardziej istotny element wskazano sygnalizację alarmową, potem drzwi i okna, a na końcu oświetlenie, ogrodzenie i dachy. W stosunku do tych ostatnich form zabezpieczeń fizycznych, o 48% więcej respondentów wskazało sygnalizację alarmową; o 35% drzwi, a o 29% okna. Szczegółowe wyniki badań przedstawia rysunek 3.13.

Sposób zabezpieczenia stacjonarnych magazynów, w których przechowuje się broń strzelecką jest określony przepisami instrukcji z 1979 r., która niebawem doczeka 2000 roku. Do niedawna nie obejmowała ona sygnalizacji alarmowej, która zdaniem badanych żołnierzy zawodowych jest najważniejsza i jest podstawą współczesnego zabezpieczenia broni. W wojsku systemy alarmowe weszły w życie w latach dopiero dziewięćdziesiątych z różnym nasileniem, ograniczonym ekonomicznie i prawdopodobnie starymi przyzwyczajeniami.

ODPOWIEDŹ	a	b	c	d	e	f
IŁOŚĆ PKT.	763	951	1038	1354	1376	1455
LICZBA PROP.	13,11	10,52	9,63	7,39	7,27	6,87

Rys. 3.13. Broń strzelecka najczęściej ginie z magazynów z powodu złego stanu lub braku:

- a) sygnalizacji alarmowej;
- b) drzwi (zamki, kłódki itp.);
- c) okien (okratowanie);
- d) oświetlenia;
- e) ogrodzeń;
- f) dachów (otwory wentylacyjne).

Sygnalizacja alarmowa nie wyklucza i nie wykluczy zabezpieczenia klasycznego, polegającego w myśl instrukcji na zabezpieczeniu otworów pomieszczeń, w których przechowuje się broń. Zmianom może ulec tylko sposób zabezpieczania tychże otworów, tj. okien, drzwi, otworów wentylacyjnych.

Powyższe zabezpieczenie ankietowani wymienili na drugim miejscu, natomiast najmniejsze znaczenie przypisali oświetleniu i ogrodzeniu magazynu, a właściwy dach uważają za element ewidentny, który musi technicznie spełniać wymogi, jak i budynek, w którym jest pomieszczenie magazynowe. Oświetlenie i ogrodzenie dotyczy zazwyczaj magazynów oddziałowych, które ze względu na wartość mienia są dodatkowo chronione przez warty i służby. Elementy te są potrzebne tylko w stanie technicznie sprawnym, ponieważ nie dopuszczają między innymi pilnujących, którzy bywają również osobami, dokonującymi zaboru.

Chciałbym zwrócić uwagę, że wszystkie powyższe elementy zabezpieczeń są ważne i istotne z punktu widzenia ochrony. Podział na ważne i mniej ważne uwidacznia głównie to, że zabezpieczenie winno się modernizować i wprowadzać ciągle nowsze i lepsze w miarę możliwości finansowych. Problem systemów alarmowych do niedawna należał do wygórowanych życzeń, a obecnie należy do elementów żołnierskiego życia codziennego i jest bardzo dużym ułatwieniem dla kadry zawodowej.

3.3.5.2. Ochrona fizyczna.

Sposób i stan ochrony fizycznej mienia, w tym wypadku broni, określony jest regulaminami i instrukcjami oraz innymi dokumentami.¹ Cały zakres szczegółowych informacji (dotyczących ochrony) zawarty jest w tych opracowaniach. System ten jest na tyle ścisły, że w niektórych przypadkach nie będzie jemu można podołać, głównie ze względu na ograniczenia ekonomiczne i zawodność człowieka. Nie wszystkie jednostki wojskowe będzie stać na wynajęcie wyspecjalizowanych firm ochroniarskich, czy stworzenie wart cywilnych. Broń będzie chroniona dalej przez uzbrojonych żołnierzy służby zasadniczej (wartowników niezawodowych). Wymagania ogólne przedstawiłem w załączniku nr 24, a szczególnie w załączniku nr 25.

Ochrona obiektu wojskowego obejmuje (według załącznika nr 16):

- prognozowanie zagrożeń i przeciwdziałanie im;
- organizację szkolenia i pełnienia służb;
- gospodarkę kluczami;
- techniczne środki wspomagające;
- nadzór i kontrolę;
- dobór ludzi do pracy z mieniem wojskowym, wymagającym szczególnej ochrony;
- organizację i funkcjonowanie systemu przepustkowego;
- ocenę skuteczności ochrony obiektów wojskowych.

¹ Regulamin ogólny Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, Sztab Generalny Wojska Polskiego, Szt. Gen. 1426/94, Warszawa 1994.

Instrukcja o ochronie obiektów wojskowych, MON - SG WP, Szt. Gen. 1377/90, Warszawa 1990.

Poradnik komendanta ochrony obiektu wojskowego, MON - SG WP, Szt. Gen. 1485/97, Warszawa 1997.

Jednym ze sposobów zapewniających właściwą ochronę obiektów i mienia (broni) jednostek wojskowych - po wyczerpaniu rezerw prostych (komasacja broni, zmiany w funkcjonowaniu wart i służb, łączenie służb, tworzenie grup interwencyjnych i patrolowych, itp.) - jest zastępowanie bezpośredniej fizycznej ochrony przez montaż urządzeń wspomagających ochronę (urządzenia sygnalizacyjne, urządzenia alarmowe, urządzenia nadzorujące, zamki szyfrowe, telewizja przemysłowa, itp.). Człowiek nie zastąpi super nowoczesnych urządzeń technicznych, a te z kolei są bezwartościowe bez umiejącego się nimi posługiwać człowieka. Oznacza to, że nie może tracić na znaczeniu szkolenie i doskonalenie osób wyznaczonych do zadań ochronnych.

3.3.6. Przyczyny zaginięć broni strzeleckiej.

Na podstawie analizy wspomnianych w rozdziale metodologicznym materiałów z lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych, zebrałem dużą ilość przyczyn tego zjawiska (załącznik nr 26) oraz przykłady tych zdarzeń (załącznik nr 27). Uogólniając je można wyszczególnić takie oto przyczyny główne:

- niewłaściwe zabezpieczenie fizyczne miejsc przechowywania;
- niewłaściwa ochrona fizyczna (mało skuteczna, której nie można zaufać);
- niewłaściwe środki wspomagania ochrony broni (zbyt niska generacja zabezpieczeń elektronicznych);
- niewłaściwa realizacja zasad prowadzenia gospodarki bronią strzelecką;
- niewłaściwe kontrole i niedostateczny nadzór;
- niewłaściwa ocena zagrożeń;
- bagatelizowanie problemu możliwej utraty broni;
- brak właściwych reakcji dowódców jednostek na problem zaboru (utrata) broni;
- niski poziom działalności profilaktyczno-wychowawczej;
- roztargnienie i niedbalstwo użytkowników broni;
- brak troski o broń poza obszarem jej stałej dyslokacji;
- wzrost zapotrzebowania na broń w środowisku przestępczym;

- brak psychologów, fachowych osób w celu stałego wykrywania potencjalnych sprawców, rozmywania zainteresowań osobom zmierzającym do nielegalnego pozyskania broni strzeleckiej.

Ze względu na charakterystyczne cechy powyższych przyczyn, można im przyporządkować adekwatne przykłady. A oto niektóre z nich:

- niewłaściwa ochrona i zabezpieczenie broni:
 - 16 stycznia 1994 roku w 83 dywizjonie dowodzenia Ochrony Powietrznej w Warszawie (WLiOP) o godz. 15.00 podoficer dyżurny kompanii wydał 9 szt. broni (7,62 mm kbk AK) żołnierzom przygotowującym się do pełnienia warty. Broń złożono w sali czyszczenia broni, o godz. 16.50 zauważono brak 1 egzemplarza. Oględziny sali wykazały, że w pomieszczeniu została wybita szyba, rozgięte zostały kraty i wyrwana siatka w oknie (włamanie do wewnątrz). 17 stycznia br. ustalono sprawcę, którym okazał się kanonier Robert WACHOWICZ, który dokonał kradzieży broni z zamiarem wykorzystania jej do zemsty na sprawcy wypadku drogowego, w którym zginęła jego matka;
- niewłaściwe kontrole i niedostateczny nadzór:
 - 11 kwietnia 1993 r. w 42 pz z Żarach stwierdzono brak pistoletu sygnałowego. Fakt ten ujawnił dowódca pododdziału w czasie wydawania broni na wartę. Nie meldując przełożonym podjął poszukiwania na własną rękę. Broń odzyskano. Znalazł ją na drodze dojazdowej do placu ćwiczeń miejscowy rolnik. Z dokonanych ustaleń wynikało, że do zagubienia pistoletu doszło 7.04.1993 r. w czasie zajęć szkoleniowych;
- stan nietrzeźwy:
 - 8 lutego 1993 r. w 5 BAA w Głogowie przebywającej na OC Przejęśław stwierdzono brak kbk AK należącego do powołanego na ćwiczenia szer. rez. A. KOSAŁKO. Wymieniony doprowadził do jej utraty będąc pod wpływem alkoholu. Broni nie odzyskano;
- brak właściwych reakcji osób odpowiedzialnych:
 - 7 stycznia 1990 r. w 23 pcz 5 DP podczas przekazywania broni do 5 BZaop stwierdzono brak dwóch pistoletów P-83, których do 1 roku nieodzyskano.

Dochodzenie wykazało, że broń mogła zginąć parę miesięcy wcześniej. Należy podkreślić, że prowadzona w międzyczasie inwentaryzacja nie wykazała braków pistoletów;

- napad na wartownika:
 - 3 marca 1990 r. w 37 OMT 20 BMT dokonano napadu na wartownika cywilnego, któremu skradziono PM-43 wraz z amunicją. Prawdopodobnie przy użyciu tej broni były dokonywane napady na stacje CPN;
- wzrost zapotrzebowania na broń i środki walki:
 - 3 sierpnia 1995 r. o godz. 23.10 miała miejsce nieudana próba wejścia 2 mężczyzn na teren magazynów uzbrojenia i MPS w 9 OSSCz w Ostrowie Wlkp. Nie reagowali oni na komendy do zatrzymania się oraz strzały ostrzegawcze i zbiegli z miejsca zdarzenia;
- nieprzestrzeganie zasad prowadzenia gospodarki bronią strzelecką:
 - w listopadzie 1995 r. w 6 pdm wskutek nieprzestrzegania „Przepisów w sprawie broni osobistej żołnierzy zawodowych” przez oficera dyżurnego jednostki (dowódcę kompanii, który odpowiadał za przechowywanie broni osobistej kadry) oraz niedbalstwo użytkownika broni, doszło do utraty 9 mm pistoletu P-83 wraz z należną amunicją. Broni i amunicji nie odnaleziono.

Z mojej własnej praktyki wynika, że niektórzy dowódcy jednostek wolą „wyciszać” żołnierzy, którzy zauważają niedociągnięcia, niż skutecznie reagować i przeciwdziałać im w celu likwidacji przesłanek i przyczyn wypadków z bronią.

Zazwyczaj sprawcą zaboru broni bywają żołnierze służby zasadniczej. Można tak stwierdzić analizując miejsca wypadków zaboru broni (załącznik nr 4). Najwięcej kradzieży broni następuje w pododdziałach, to jest w miejscach, gdzie znajduje się pododdziałowy magazyn broni, gdzie prowadzi się obsługę i podstawową gospodarkę mieniem (w tym i bronią). Stan ten potwierdzają dane zawarte w „Poradniku Komendanta ochrony obiektu wojskowego”, gdzie również szczegółowo wymienia się pozostałych sprawców zaboru (utrata) mienia wojskowego przy ocenie zagrożeń zewnętrznych i wewnętrznych.

Zagrozenie zewnętrzne dla ochraniających obiektów i mienia wojskowego mogą - według tego dokumentu - stanowić:¹

- zorganizowane grupy przestępcze i terrorystyczne, działające w sposób profesjonalny, przemyślany i zorganizowany, często w sposób bezwzględny;
- pojedynczy przestępcy;
- osoby niezrównoważone psychicznie;
- przypadkowe osoby wykorzystujące nadarzącą się okazję z powodu nieprawidłowości w zabezpieczeniu i ochronie mienia wojskowego;
- grupy ludzi młodych lub pojedyncze osoby młodociane, które chcą zaimponować kolegom fałszywie pojętą odwagą;
- byli żołnierze, znający sprzęt ochrony i miejsce składowania poszczególnego sprzętu i środków bojowych, którzy w cywilu zesli na drogę przestępczą;
- byli pracownicy wojska i żołnierze zwolnieni dyscyplinarnie z wojska, np.: magazynierzy, pracownicy WAK itp.;
- pobliska ludność, chcąc nielegalnie pozyskać np. sprzęt i materiały budowlane, siatkę ogrodniczą, kable itp.;
- obywatele państw obcych (głównie w celu rozpoznania obiektu).

Natomiast zagrożenie wewnętrzne dla ochraniających obiektów i mienia wojskowego mogą stanowić:

- magazynierzy, którzy na skutek niegospodarności lub celowych działań spowodowali straty (ubytki) w przechowywanym mieniu i próbują nielegalną drogę uzupełnić straty, bądź też upozorować włamanie;
- osoby zabezpieczające funkcjonowanie jednostki i mające dostęp do magazynów lub miejsc przechowywania mienia wojskowego;
- żołnierze zasadniczej służby wojskowej angażowani do prac porządkowych na terenach technicznych, w magazynach lub innych miejscach przechowywania mienia;
- wartownicy i osoby pełniące służby dyżurne.

¹ Poradnik (...), op. cit., s. 8 i n.

Analiza kradzieży mienia wojskowego, mających miejsce w obiektach wojskowych wyraźnie wskazuje, że „sprawcami kradzieży są z zdecydowanej większości żołnierze zasadniczej służby wojskowej, kadra i pracownicy wojska zatrudnieni w danej jednostce wojskowej. Niejednokrotnie sprawcami kradzieży są także wartownicy, którzy z natury pełnionej służby powinni ochraniać mienie wojskowe.”¹

W celu przeprowadzenia analizy przyczyn, spośród głównych i szczegółowych, wybrałem najbardziej charakterystyczne i poddałem je pod ocenę respondentów (załącznik nr 1,2,3 -B4). Wyniki przedstawia rysunek 3.14.

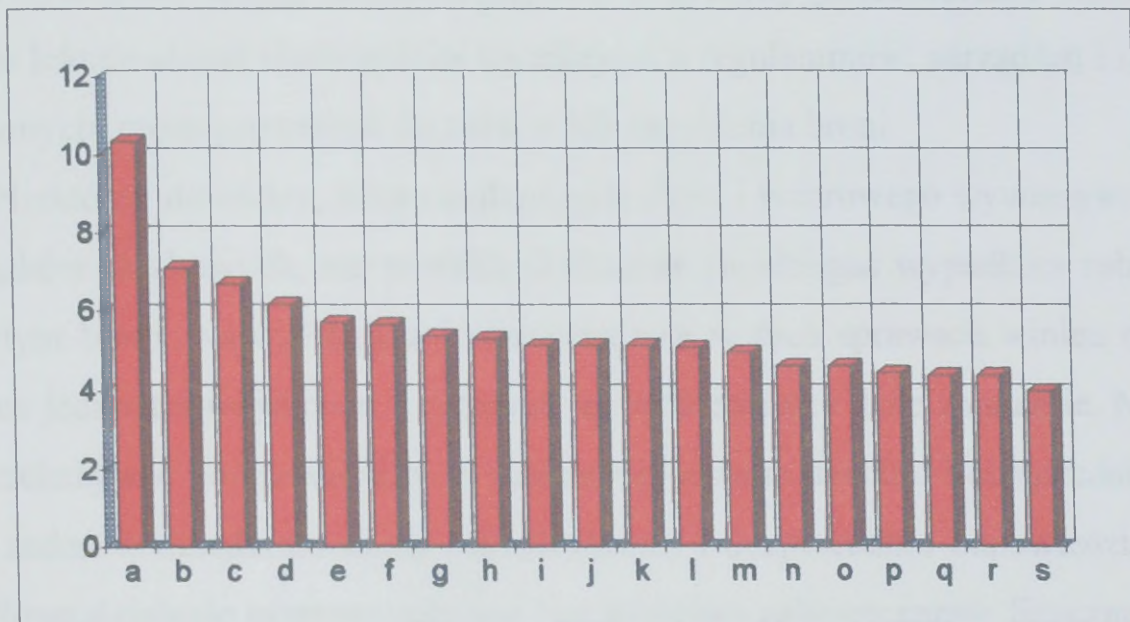
Respondenci w pierwszej kolejności stwierdzili, że przyczyną zdarzeń jest wadliwa działalność wart i służb. 61% respondentów uznało to za główną przyczynę wynikających zdarzeń, stawiając na dalszym miejscu takie przyczyny, jak: brak właściwego nadzoru, nadmierne zaufanie, brak działalności profilaktycznej, niechęć do problemu ochrony i utraty broni, brak prawdziwych informacji z kontroli o stanie rzeczywistym, brak adnotacji o osobach zatrudnionych do pracy przy broni. Analogicznie o 40% więcej respondentów opowiedziało się za przyczynami dotyczącymi niewłaściwego zabezpieczenia fizycznego miejsc przechowywania, lekceważenie obowiązków służbowych i przepisów ze względu na brak takiego zainteresowania wśród osób kompetentnych.

Na średnim poziomie ważności przyczyn respondenci ukłasyfikowali przyczyny dotyczące niewłaściwej realizacji zasad prowadzenia gospodarki bronią strzelecką, co jest w gestii głównie bezpośrednich użytkowników (wykonawców właściwej gospodarki). Są to takie przyczyny jak: niewłaściwy obrót gospodarczy bronią, niewłaściwy nadzór i poczucie odpowiedzialności, niepoważne traktowanie uwag i meldunków, brak systematycznych kontroli, udostępnianie kluczy i referentek do miejsc przechowywania broni, formalizm i fikcyjność kontroli, zatrudnienie do prac przy broni przypadkowych żołnierzy oraz wyznaczanie do wydawania - przyjmowania osób (żołnierzy) do tego nie uprawnionych.

¹ Poradnik (...), op. cit., s. 8 i n.

ODPOWIEDŹ	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j
IŁOŚĆ PKT.	967	1396	1489	1606	1746	1754	1847	1872	1929	1935
LICZBA PROP.	10,34	7,16	6,72	6,23	5,73	5,70	5,41	5,34	5,18	5,17

ODPOWIEDŹ	k	l	m	n	o	p	q	r	s
IŁOŚĆ PKT.	1939	1971	2008	2152	2163	2249	2271	2278	2508
LICZBA PROP.	5,16	5,07	4,98	4,65	4,62	4,45	4,40	4,39	3,99

Rys. 3.14. Przyczyny zaginięć broni strzeleckiej (według opinii respondentów):

- a) wadliwa działalność lub zaniechanie obowiązków służbowych przez warty i służby np. zaśnięcie, stan nietrzeźwy, opuszczenie miejsca służby itp.;
- b) nienależyte zabezpieczenie magazynów i innych miejsc przechowywania;
- c) lekceważenie obowiązków służbowych, zarządzeń i rozkazów;
- d) brak zainteresowania dowódców i odpowiedzialnych za ochronę broni;
- e) niewłaściwe wydawanie i przyjmowanie broni, brak adnotacji o przemieszczeniu się broni;
- f) zmniejszenie poczucia odpowiedzialności za bezpośredni nadzór;
- g) niepoważne traktowanie meldunków i uwag odpowiedzialnych za zabezpieczenie i ochronę broni;
- h) brak systematycznych kontroli;
- i) brak pokwitowania pobrania, przekazania broni;
- j) udostępnianie kluczy i referentek żołnierzom pełniącym ochronę miejsc przechowywania broni strzeleckiej;
- k) formalizm i fikcyjność kontroli wewnętrznych;
- l) zatrudnianie do prac przy broni przypadkowych żołnierzy;
- m) wyznaczanie żołnierzy, osób nieuprawnionych do wydawania i przyjmowania broni;
- n) brak właściwego nadzoru nad żołnierzami, osobami zatrudnionymi do prac przy broni;
- o) nadmierne zaufanie do przygodnych kompanów i otoczenia;
- p) brak działalności profilaktycznej;
- q) stała niechęć do problemu, tematu ochrony mienia (tu broni strzeleckiej);
- r) brak szczyrych informacji o wynikach kontroli i adnotacji pisemnej;
- s) brak adnotacji o zatrudnionych przy broni.

Podsumowując należy stwierdzić, że respondenci określili jedną główną przyczynę zaboru broni: wady w realizacji ochrony broni przez żołnierzy, co pokrywa się z wynikiem analizy dokumentów powypadkowych, przeprowadzonej na wstępie podrozdziału. Ankietowani w drugiej kolejności wymienili zabezpieczenie fizyczne miejsc przechowywania oraz dowódców i odpowiedzialnych za ochronę decydentów.

Przytoczone wyżej charakterystyczne przyczyny jednoznacznie wskazują, że wszelkie lekceważenie obowiązków wynikające z regulaminów, zarządzeń i rozkazów przełożonych, może prowadzić do zaboru lub zagubienia broni.

Niektórzy dowódcy, mimo najlepszych chęci i wzorowego wywiązywania się z obowiązków służbowych, nie potrafią skutecznie zapobiegać wypadkom zaboru mienia, w tym broni. Najważniejszą i widoczną rolę w tych sprawach winien odgrywać dowódca jednostki wojskowej i nadawać tej problematyce duże znaczenie. Nie powinien przekazywać kompetencji w tej dziedzinie osobom trzecim. Bezpośrednim wykonawcą zadań w dziedzinie utraty mienia (broni) i bezpośrednio odpowiedzialnym za prawidłowe działanie systemu ochrony i za właściwe zabezpieczenie fizyczne, w przekonaniu autora rozprawy, winien być jego zastępca. Nie powinno przenosić się ciężaru tego problemu na szefów logistyki (służby logistyczne), ponieważ ich głównym zadaniem jest zabezpieczenie procesu szkolenia i życia wojskowego (m.in. w mienie i jego obsłudze).

Często przy podziale kompetencji, szuka się odpowiedzi na pytanie: czy ten kto posiada mienie, ma sobie sam zabezpieczać i chronić?, i jakie zainteresowanie ma równorzędny decydent w tym, aby komuś zabezpieczać i chronić mienie (broń)? Częściową odpowiedź na te pytania rozwiązało wprowadzenie etatu komendanta ochrony obiektu wojskowego.

Reasumując, chciałbym zaproponować, aby ochronę miejsc przechowywania broni i jej zabezpieczeniem fizycznymi zajmowała się jedna odpowiedzialna i kompetentna osoba. Inna za gospodarkę mieniem w oddziale gospodarczym, poprzez swoich fachowych przedstawicieli (przedstawiciela - równorzędnego z komendantem ochrony). Natomiast profilaktyka przeciwdziałająca wypadkom utraty (zaboru) mienia (broni) do kolejnego równorzędnego i odpowiedzialnego, który bezpośrednio współ-

pracowałby, na podstawie uzyskanych uprawnień: z wydziałem wychowawczym jednostki wojskowej, Żandarmerią Wojskową, Wojskowymi Służbami Informacyjnymi, służbą zdrowia, policją i innymi fachowymi przedstawicielami krajowego (wojskowego) systemu profilaktyki i przeciwdziałania zaborem mienia (broni), jak i negatywnym przyczynom i skutkom jej eksploatacji. Jednoznaczny podział kompetencji i sumienne realizowanie własnych obowiązków, przy właściwie opracowanych metodach, może w miarę skutecznie eliminować przyczyny zaginięć broni strzeleckiej.

3.3.7. Postępowanie dowódcy jednostki wojskowej w przypadku zaginięcia broni.

Na podstawie zebranych materiałów Żandarmerii Wojskowej, materiałów powypadkowych MON i SOW oraz w oparciu o swoje doświadczenia i przemyślenia w czasie realizacji obowiązków Szefa Uzbrojenia i Elektroniki, opracowałem zakres czynności, który najskuteczniej może doprowadzić do odzyskania tego niebezpiecznego środka walki. Aby zasięgnąć opinii na ten temat, poddałem je pod ocenę respondentów (załącznik nr 1,2,3 - punkt B6). Wyniki przedstawia rysunek 3.15

Za najważniejszą czynność respondenci uważają zabezpieczenie miejsca zdarzenia. Poparło ją o 74% więcej respondentów niż na takie czynności jak: prowadzenie równoległych wyjaśnień, bieżące informowanie i konsultowanie zamierzeń poszukiwawczych, organizowanie anonimowych ankiet i skrzynek zaufania oraz przygotowanie zasadzki. Analogicznie o 65% więcej respondentów opowiedziało się za powiadeniem

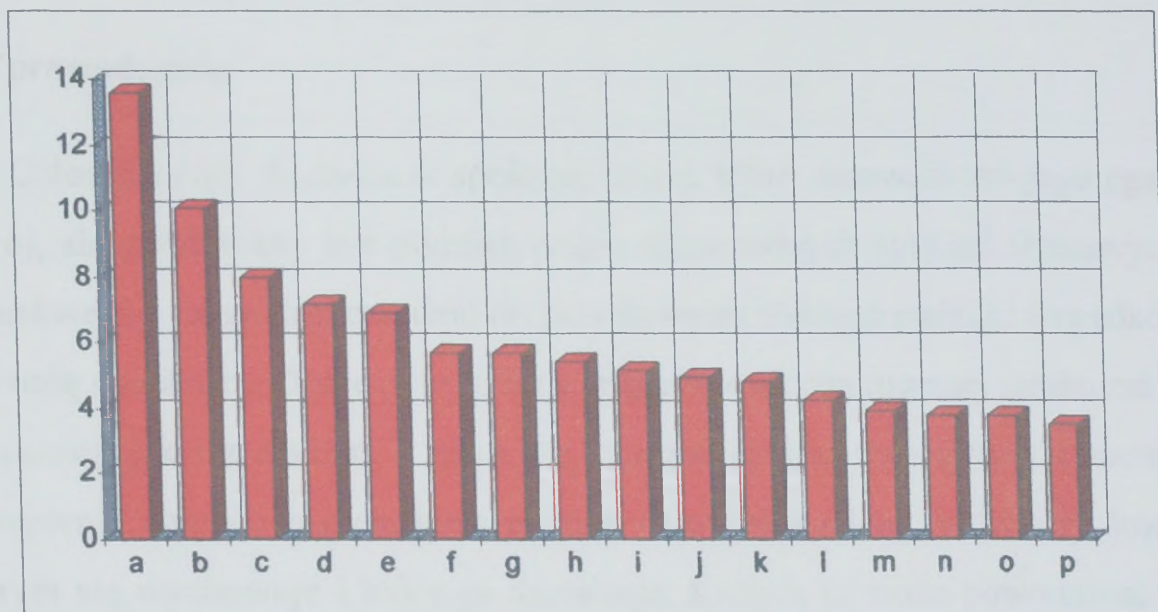
organów Żandarmerii Wojskowej i o 52% za orientacją wstępną, mającą na celu oględziny miejsca kradzieży. Na średnim poziomie ważność tych przedstawionych czynności, respondenci sklasyfikowali te, które związane są działalnością proceduralną, mającą na celu odzyskanie utraconego mienia (broni). Są to takie czynności jak: ustalenie grupy osób związanych z zdarzeniem, zapewnienie możliwości działań grupie operacyjnej Żandarmerii Wojskowej, kontakt z oficerem Kontrwywiadu, powołanie komisji do sprawdzenia mienia (ilości broni), udzielanie pełnych i obiektywnych informacji oraz dokładne przeszukanie miejsca (okolic) zaginięcia broni strzeleckiej. Najważniejszą czynnością jest zabezpieczenie miejsca zdarzenia, a potem powiado-

mienie Żandarmerii Wojskowej oraz czynności fachowo-robotnicze. Nisko oceniono donosicielstwo, wyjaśnienia i zasadzkę. Oznaczać to może, iż respondenci żądają w takich sprawach tylko profesjonalizmu organów do tego powołanych.

Ankietowani wskazali, jakie według nich powinno być zachowanie się dowódcy po otrzymaniu zawiadomienia lub osobistym stwierdzeniu przez niego braku broni. Sprawa na ogół jest jednak skomplikowana. Zasadniczą trudność powoduje fakt, że nieznany jest czas popełnienia zaboru lub nieznana jest osoba sprawcy. W rozważaniach można pominąć te przypadki, w których żołnierz skradł broń, którą posiadał w związku z wykonywanym zadaniem (służba wartownicza, podróż służbowa, itp.) - sytuacja, gdzie nie ma co zabezpieczać. Zabezpieczenie miejsca i umiejętnego postępowania wymagają przypadki z włamaniem lub przypadki zagubienia w nieustalonych okolicznościach. Każdy z przypadków wymaga innego postępowania, jedynie wspólną ich cechą jest natychmiastowe powiadomienie Żandarmerii Wojskowej.

Zabór broni i innych środków walki z włamaniem ma miejsce wtedy, gdy mienie skradziono z jednoczesnym wdarciem się do magazynu, kabiny samochodu, skrzyni lub szafy. Warunkiem jest jednak by pomieszczenia te były zamknięte. W każdym przypadku włamania, sprawca zaboru musi wykonać określoną „pracę”, konieczną do sforsowania przeszkody, jaka go oddziela od mienia. Ta przestępcza działalność pozostawia ślady, które ujawnione i zabezpieczone w fachowy sposób, staną się później dowodami. Na podstawie tych dowodów można ustalić kto i kiedy dokonał zaboru z włamaniem, lub czy dokonana została pozoracja. Warunkiem zabezpieczenia śladów jako dowodów jest ich obecność w momencie przybycia Żandarmerii Wojskowej. Jeżeli zostaną do tego czasu zatarte lub zniszczone, uniemożliwi to ustalenie sprawcy kradzieży broni, powodując przez to jego bezkarność, a ponadto stwarza trudność w odzyskaniu broni.

ODPOW.	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p
ILOŚĆ PKT.	124	140	144	175	175	185	194	202	208	235	257	265	265	281	736	994
L. PROP.	13,6	10,1	8,01	7,14	6,92	5,70	5,69	5,38	5,13	4,95	4,81	4,24	3,89	3,77	3,77	3,55

Rys. 3.15. Kolejność postępowania dowódcy w wypadku zaginięcia broni:

- a) zabezpieczenie miejsca zdarzenia;
- b) powiadomienie organów ŻW;
- c) orientacja wstępna dowódcy (np. oględziny miejsca kradzieży , przyjęcie meldunku itp.);
- d) zabezpieczenie pozostawionych rzeczy i przedmiotów sprawców;
- e) uniemożliwienie żołnierzom kontaktu z otoczeniem;
- f) ustalenie grupy osób związanych ze zdarzeniem zaginięcia;
- g) zapewnienie możliwości prowadzenia dochodzenia grupie operacyjnej ŻW;
- h) kontakt z oficerem kontrwywiadu;
- i) powołanie komisji do sprawdzenia ewidencyjnego broni;
- j) udzielenie pełnej i obiektywnej opinii o prawdopodobnych sprawcach;
- k) dokładne przeszukanie miejsc i terenu według wspólnie opracowanego planu;
- l) prowadzenie równoległych wyjaśnień;
- m) bieżące informowanie i konsultowanie własnych zamierzeń z prowadzącym poszukiwania;
- n) zorganizowanie anonimowych skrzynek zaufania;
- o) prowadzenie anonimowych ankiet;
- p) przygotowanie ewentualnej zasadzki.

KIERUNKI ZAPOBIEGANIA I PRZECIWDZIAŁANIA WYPADKOM Z BRONIĄ STRZELECKĄ.

4.1. Wprowadzenie.

Człowiek dąży do życia w społeczeństwie, które zapewnia mu jego egzystencję i rozwój, ale poddawany jest oddziaływaniu różnorodnych sytuacji stresowych, które w konsekwencji mogą doprowadzić do powstawania różnego rodzaju wypadków - także z bronią strzelecką. Dotyczy to ludzi o właściwie ukształtowanej strukturze psychosomatycznej, jak i z wadami - tylko, że te zazwyczaj są łatwiejsze do zauważenia i wychwycenia. Sposób zaspokojenia potrzeb człowieka zależy od kultury środowiska, w którym się wychowuje i które go kształtuje. Kultura ta może powodować ukierunkowywanie człowieka - później żołnierza do zaboru (utruty) broni strzeleckiej, samobójstwa z jej użyciem, lub też do zaniechania ich, a ponadto do powstrzymywania innych osób od takich przedsięwzięć.

Aby przeciwdziałać negatywnym zjawiskom tych wypadków ukierunkowuje się odpowiednio cały system wychowania i szkolenia, a także uruchamia się organy kontroli, ścigania, wymiaru sprawiedliwości, tworzy się akty ustawodawcze i zapoznaje się z nimi społeczeństwo, które ma wytworzyć pozytywne zachowania kulturowe, a z tym związane nie szkodzące zaspokajanie potrzeb.

Przeciwdziałanie wypadkom z bronią strzelecką nie może odbywać się bez udziału masowych środków przekazu. Narzucający charakter informacji stwarza siłę, w wyniku której kształtują się intelektualne potrzeby człowieka. W wojsku trudniej jest o takie środki przekazu jak telewizja i radio, więc pozostaje prasa oraz środki przekazu niemasowego. Biorąc pod uwagę, że do służby wojskowej trafia człowiek ukształtowany, winny być one wystarczające. Jednakże znajduje on tu inne środowisko niż dotychczas i musi nauczyć się w nim funkcjonować, służyć i szkolić się bezwypadkowo. W tym krótkim czasie, mimo podejmowania starań przez osoby szkolące i kierujące, zawsze powstawały wypadki zamierzone i nieumyślne z bronią strzelecką.

Istnieje państwowy system zapobiegania przestępczości, który dotyczy również niektórych przestępstw wojskowych, takich m.in. jak wypadki z bronią strzelecką, które to uwzględnione są w przepisach prawa cywilnego oraz wojskowego, jak również w regulaminach, instrukcjach itp. Stanowi to ustawodawczą funkcję profilaktyki - zapobiegania wypadkom.

Ze względu na niewystarczającą skuteczność systemów resocjalizacyjnych istnieje konieczność rozwoju profilaktyki społecznej, a w przypadku wypadków z bronią strzelecką, szukania nowych kierunków zapobiegania i przeciwdziałania tym szkodliwym zjawiskom. System profilaktyki kryminologicznej szczegółowo rozpatrzony został w kryminologii (Brunon Hołyst - Kryminologia, rozdział XI). Dotyczy on zakresu ogólnego profilaktyki, która jest stosowana w przypadkach wypadków z bronią strzelecką, ponieważ broń jest jednym z narzędzi wypadków z tym, że uznawana jest za bardzo szczególny wypadek, ponieważ jest środkiem walki.

Powyższy system obejmuje m.in.:

- pojęcie i zakres profilaktyki;
- psychologię rozwojową i zagadnienia profilaktyki;
- rolę higieny psychicznej w zapobieganiu przestępczości;
- znaczenie kultury w zapobieganiu przestępczości;
- społeczne formy działalności profilaktycznej;
- kształtowanie postaw przez masowe środki informacji;
- ogólne problemy zapobiegania;
- państwowy system zapobiegania przestępczości, w tym profilaktyczne funkcje ustawodawstwa, profilaktyczną działalność organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości oraz organów kontroli;
- ocenę efektów resocjalizacji w warunkach izolacji penitencjarnej.

Problematyka zapobiegania wypadkom jest szeroko propagowana w kręgu użytkowników broni poprzez publikacje w prasie fachowej, a także jest tematem badań. Specyfika czasów, charakteryzujących się szybkim tempem przemian oraz specyfika wykonywania zadań przy użyciu przedmiotów wypadków (broni strzeleckiej), powoduje wahania ilościowe tych zdarzeń, zazwyczaj wzrost w sytuacjach zmiennych.

Przeciwdziałanie tym wypadkom nie może być zależne od zmieniających się sytuacji polityczno-gospodarczej, czy miejsca użytkowania przedmiotu negatywnych zdarzeń. Zapobieganie i przeciwdziałanie wypadkom z bronią strzelecką winno mieć rozwiązania fachowe i naukowe, działające bez zarzutów w każdych sytuacjach. Jednakże zawsze mogą zaistnieć także sytuacje niezamierzone, jak i zamierzone, którym jest niezwykle trudno zapobiec, mimo właściwie wypracowanych systemów. Są one przede wszystkim wynikiem wadliwego działania przedmiotu wypadku czy też niewłaściwych czynności człowieka.

4.2. Przeciwdziałanie wypadkom z bronią strzelecką w opinii respondentów.

Na podstawie zebranych materiałów przedstawionych w rozdziale metodologicznym oraz pracy T. Drozdowskiego¹, dotyczącej badania analizy przesłanek i przyczyn, a także biorąc pod uwagę rozmowy z osobami stykającymi się z tymi problemami, wyłoniłem istotne czynniki dla opracowania działań profilaktycznych. Podałem je pod ocenę respondentów (załącznik nr 1,2,3 - C). Wyniki przedstawia rysunek 4.1. Za doskonałą znajomością podwładnych opowiedziało się o 55% więcej respondentów niż za takimi stwierdzeniami jak: reakcja oburzenia i potępienia w stosunku do sprawców wypadków z bronią, uwidaczniania opłacalności stosowania akcji zapobiegawczo-profilaktycznej i wykazywania, że aresztowanie i skazanie sprawców wypadków z bronią jest złem koniecznym. Analogicznie o 47% więcej respondentów opowiedziało się za uwypuklaniem szkodliwości i niebezpieczeństwa, jakie niesie za sobą wypadek z bronią oraz za osobistym przykładem godnego postępowania, dbałością o powierzona broń, jako przykładem do naśladowania.

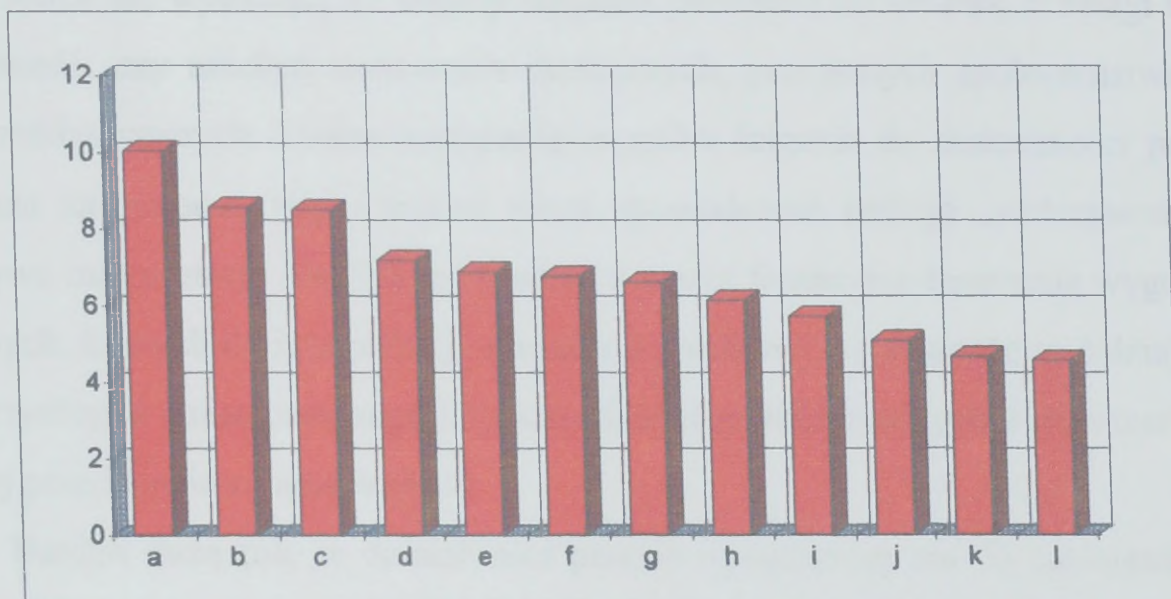
Do średnich wartości odpowiedzi (o 31%), respondenci zaliczyli: wzbudzanie troski o broń, likwidowanie i rozładowywanie napięć i konfliktów powstających między żołnierzami, wzmacnianie i rozwijanie poczucia koleżeńskości, sprawiedliwe, zgodne z regulaminami traktowanie podwładnych w warunkach społeczności żołnierskiej, kształtowanie świadomości, rozbudowanie wyobraźni o szkodliwości następstw, pa-

¹ Drozdowski T., op. cit., s. 17.

miętnanie, że podwładny to młodszy kolega, z którym razem wykonuje się postawione zadania i od jego zaangażowania w dużym stopniu zależy prawidłowa realizacja.

Między stopniem wojskowym respondentów, stażem pracy, specjalnością wojskową i stanowiskiem służbowym, zachodzą związki korelacyjne, np.: między trzema pierwszymi zachodzi związek dotyczący pamiętania o podwładnym. Szczegółowe związki korelacyjne przedstawia załącznik nr 3.

ODPOWIEDŹ	a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l
IŁOŚĆ PKT.	996	1164	1174	1386	1448	1476	1505	1622	1735	1953	2140	2195
LICZBA PROP.	10,04	8,59	8,52	7,22	6,91	6,78	6,64	6,17	5,76	5,12	4,67	4,56

Rys. 4.1. Przeciwdziałanie wypadkom z bronią strzelecką:

- doskonałą znajomość podwładnych, ich cech osobistych i nurtujących ich problemów;
- uwypuklanie szkodliwości i niebezpieczeństwa jakie niesie ze sobą wypadek z bronią (utrata, postrzelenie itp.);
- osobisty przykład godnego postępowania, dbałość o powierzona broń, jako przykład do naśladowania;
- wzbudzanie troski o broń;
- likwidowanie i rozładowywanie napięć i konfliktów powstających między żołnierzami, wzmacnianie i rozwijanie poczucia koleżeńskości;
- sprawiedliwe, zgodne z regulaminami traktowanie podwładnych w warunkach społeczności żołnierskiej;
- kształtowanie świadomości;
- rozbudowanie wyobraźni o szkodliwości następstw;
- pamiętanie, że podwładny to młodszy kolega, z którym razem wykonuje się postawione zadania i od jego zaangażowania w dużym stopniu zależy prawidłowa ich realizacja;
- oburzenie i potępienie w stosunku do sprawców wypadków z bronią;
- uwidacznianie opłacalności stosowania akcji zapobiegawczo-profilaktycznej;
- wykazanie, że aresztowanie i skazanie sprawców wypadków z bronią jest złem koniecznym.

Ankietowani na pierwszy plan wysuwają znajomość podwładnych, potem osobisty przykład i stosunki międzyludzkie. Najniżej oceniają działania po zaistniałym wypadku i dopiero wtedy budowanie na jego bazie krótkotrwałej (miejscowej) profilaktyki. Ankietowani nie cenią drastycznych posunięć profilaktycznych (karania, aresztowania, skazywania), polegających na stosowaniu siły w oparciu o mocne prawo. W zakres ich niskiej oceny wchodzi również - wytwarzanie wśród społeczności żołnierskiej oburzenia i potępienia sprawców, jak i uwidacznianie opłacalności stosowanych akcji zapobiegawczych. Takie metody dają odczucie niemocy, braku stosowania profilaktyki oraz braku naukowych i fachowych metod przeciwdziałania wypadkom.

Może się wydawać, że organy ścigania prowadzą do karania, z uwagi na nieumiejętność, czy niechęć stosowania skutecznych, przyjaznych społeczeństwu środków profilaktycznych. Usilne zmuszanie organów ścigania do skuteczności przeciwdziałania za pomocą siły i prawa może spowodować reakcje „wykazywania się” (fałszywe interpretacje zjawisk, motywów, a nawet fantazyjne tworzenie wygodnych, chcianych, łatwych do interpretacji obrazów wypadków), co może się stać działaniami niekorzystnymi i niestosowanymi. Zakres działań profilaktycznych Żandarmerii Wojskowej przedstawia załącznik nr 28.

Bardzo dużą rolę w działalności przeciwwypadkowej ma do spełnienia kadra wychowawcza, zwłaszcza jej pozytywny osobisty przykład, nie mający znamion dwulicowości. Działalność profilaktyczna, która może zapobiegać popełnianiu zaboru lub wypadku i uszkodzenia ciała - to stała i systematyczna praca wychowawcza z podwładnymi, stały kontakt osobisty, powiązany z przykładowym i regulaminowym wykonywaniem obowiązków służbowych. Mam na myśli taką pracę, która zmusza do myślenia koncepcyjnego i samowychowawczego na gruncie tylko dobrych wzorów. Neguję jednocześnie pracę, która polega na prowadzeniu żołnierza za rękę jak dziecko, które z kolei stawia żądania i z czasem wydaje polecenia dorosłym, idąc po najmniejszej linii oporu. Podwładny nie powinien wychowywać przełożonego.

4.3. Wybrane kierunki zapobiegania i przeciwdziałania wypadkom z bronią strzelecką.

Przeciwdziałanie i zapobieganie wypadkom z bronią strzelecką jest problemem złożonym i zależnym od wielu czynników. Prawie każdy z czynników, indywidualnie czy w powiązaniu z innymi, może powodować przesłanki i przyczyny ich zaistnienia. Propozycji rozwiązań istnieje wiele, można je wymienić prawie z nieskończonością, tym bardziej, że trudno jest stwierdzić, który to sposób przeciwdziałania był naprawdę skuteczny. Dlatego w dokumentach służbowych przedstawia się dużą ilość różnorodnych zaleceń i propozycji. Część z nich przedstawiam w załączniku nr 31. Propozycje te ze względu na ich ilość dają się grupować i dzielić. W podrozdziale tym przedstawiam tylko kilka kierunków - moim zdaniem najważniejszych - mianowicie: w dziedzinie medycznej, szkolenia, organizacji, prawa, wychowania i techniki.

Zdarzenia wypadków są trudne do upilnowania i przewidzenia. Wszystkie działania zapobiegawcze już istniejące i proponowane, są i będą obarczone wadliwym działaniem i czynnościami człowieka, jak i znacznie mniejszą wadliwością broni. Największą rolę w tych działaniach przeciwwypadkowych musi odegrać sam użytkownik broni strzeleckiej, natomiast wszystkie inne działania mają tylko przygotować otoczenie, w którym funkcjonuje żołnierz, pod wieloma względami zgodnie z bezpieczeństwem i higieną służby.

4.3.1. Kierunki w dziedzinie medycyny.

Aby przeciwdziałanie wypadkom było możliwe i skuteczne należy zacząć od szczegółowej diagnostyki lekarskiej, która winna dostarczyć bogatych informacji na temat potencjalnego użytkownika broni strzeleckiej. Jest to konieczne z uwagi na wcześniej wskazane wadliwe działania i czynności człowieka w kontaktach z bronią. Diagnostyka lekarska potrzebna jest w okresie poborowym, jak również po wypadku, oraz okresowo lub jednorazowo w czasie odbywania służby wojskowej, mającej na celu wyłonić, poza ogólnym stanem zdrowia, te cechy psychiczne, które mogą w sytuacjach życia wojskowego (zazwyczaj trudnych), rzutować na niepożądane zachowania, których skutkiem może być wypadek lub stworzenie stanów im sprzyjających. W tym celu proponuję badania psychologiczne, psychiczne, testy praktyczne i teoretyczne,

oraz szczegółową analizę danych osobowych i wywiadu środowiskowego, a mianowicie sugeruję:

- wprowadzanie podczas poboru obowiązkowych badań psychologicznych, celem wyeliminowania osób chorych psychicznie i o znacznie ograniczonej sprawności psychofizycznej;
- wprowadzenie testów psychofizycznych i zaostrenie badań lekarskich w celu dodatkowego wyeliminowania osób z wadami koordynacji ruchów i zbyt niskiej sprawności fizycznej;
- nie przyjmowanie do służby wojskowej osób chorych psychicznie, narkomanów i alkoholików;
- wyłonienie podczas komisji poborowych (np. w formie testów) negatywnych cech zachowań, które prowadzą bezpośrednio do samobójstwa, samopostrzelenia, postrzelenia innych, kradzieży czy zagubienia broni w sposób umyślny i nieumyślny;
- wprowadzenie tzw. dopuszczenia dla poborowych do użytkowania broni, w postaci zaświadczenia lekarskiego od lekarza psychiatry, że nie ma przeciwwskazań do pracy z bronią i posiada zdolność fizyczną i psychiczną do wykonywania zadań;
- po każdym wypadku z bronią stawianie żołnierza na Rejonową Wojskową Komisję Lekarską w celu stwierdzenia predyspozycji do dalszej służby z bronią, lub służby z ograniczonym dostępem do niej;
- okresowe (jednorazowe) realizowanie profesjonalnej diagnostyki lekarskiej z uwzględnieniem opinii psychologa lub socjologa.

Ponadto chciałbym wskazać na możliwość wydawania zaświadczeń żołnierzom, po odbyciu służby wojskowej, umożliwiającym im ubieganie się o pozwolenie na posiadanie broni prywatnej i zaświadczeń o przeszkoleniu w dziedzinie ochrony obiektów, tylko tym o „czystym” przebiegu służby i dobrym wyniku obserwacji, co może ułatwić im ubieganie się o pracę w firmach ochroniarskich i przynależność do organizacji strzeleckich. Wprowadzenie czynnika motywacyjnego, może wpłynąć na spadek wypadkowości w wojsku.

4.3.2. Kierunki w dziedzinie szkolenia.

W szkoleniu istotnym jest, aby uczestnicy szkolenia koncentrowali się na wykonywanych czynnościach, a przez to kształtowali swoje nawyki i umiejętności w sposób ostrożny, uwzględniając cechy własne i warunki środowiska. Z drugiej strony kierujący szkoleniem, wykorzystując sprawdzoną bazę szkoleniową, winien dostosować się do poziomu wiedzy i umiejętności, po to aby móc łatwiej reagować na uchybienia, informować o skutkach nieprawidłowych posunięć, a w konsekwencji do obustronnego dopełniania obowiązków stąd wynikających. Dla kierownika zajęć dużym ułatwieniem jest, gdy szkolony już wcześniej zapoznał się (nawet częściowo) z zasadami posługiwania się bronią palną. Jednak do wojska trafiają zazwyczaj ci, którzy nigdy nie mieli broni strzeleckiej w ręku. Ich spontaniczne reakcje stają się przesłankami do wypadków. W związku z tym spośród wielu istniejących kierunków przeciwdziałania i zapobiegania w dziedzinie szkolenia, proponuję:

- przeniesienie części szkolenia (podstawowego i doskonalącego) na środowisko cywilne w formie indywidualnej i zbiorowej, poprzez łatwiejszy dostęp do broni prywatnej (palnej - po odbyciu służby wojskowej) i „klubowej”;
- uwzględnienie potrzeb i kompetencji osób szkolących w celu zapewnienia bezpieczeństwa szkolonym;
- nie dopuszczanie do ćwiczeń żołnierzy (osób) o złym stanie psychofizycznym;
- utrzymywanie w świadomości żołnierzy, że broń strzelecka jest niebezpiecznym środkiem walki również dla samych siebie;
- unikanie wadliwych działań i czynności człowieka;
- nie prowadzenie szkolenia praktycznego w dniach wolnych i w miarę możliwości w miesiącach urlopowych;
- wprowadzanie cyklicznych (sezonowych) szkoleń z tematu bezpieczeństwa w kontaktach z bronią.

A ponadto należy uwzględnić:

- uważne dostosowywanie się do nakazanych form bezpieczeństwa;

- w czasie wykonywania pośpiesznych działań, często w stanie napięcia i stresu - nasilać koncentrację uwagi na wykonywane czynności;
- użytkowanie strzelnic i miejsc zajęć (służby) powiązanych ze strzelaniem - tylko, gdy nie posiadają wad, w tym konstrukcyjnych i organizacyjnych;
- przedstawianie podczas szkoleń (instruktaży) przykładów tragedii, jakie niosą za sobą skutki wypadków;
- natychmiastowe zwracanie uwagi na niewłaściwe posługiwanie się bronią;
- doskonalenie umiejętności i poszerzenie wiedzy z zakresu użytkowania broni;
- traktowanie broni jako narzędzia niebezpiecznego;
- utrwalanie naturalnej skłonności człowieka do ostrożności;
- zwracanie szczególnej uwagi na przestrzeganie zasad bezpieczeństwa, w czasie zajęć poligonowych;
- wpajanie i bezwzględne stosowanie zasad bezpieczeństwa w obchodzeniu się z bronią;
- profilaktyczne szkolenie kandydatów na żołnierzy zawodowych;
- wychwytywanie i eliminowanie negatywnych zjawisk użycia broni strzeleckiej, które powodują wypadki (przestrzeganie tej zasady może spowodować spadek o około 25% ogólnej ilości wypadków dotyczących życia i zdrowia) oraz negatywnych zjawisk w posługiwaniu się bronią, które są przyczyną wypadków (co z kolei może spowodować spadek liczby wypadków o około 75%);
- najważniejsze zadania szkolenia bojowego planować i realizować w środku tygodnia (środa, czwartek);
- zwracanie większej uwagi na bezpieczeństwo w czasie wykonywania samodzielnych zadań i czynności praktycznych;
- stwarzanie takich sytuacji służbowych i szkoleniowych, w których potencjalny sprawca wypadku, mimo podjęcia prób, nie będzie miał warunków ani możliwości do jego realizacji;
- okresowe przeprowadzanie zajęć (wykładów, odczytów, pokazów) przez fachowe autorytety dla zbiorowości wojskowej na temat przesłanek, przyczyn, zdarzeń i skutków wypadków fizycznych z bronią i wypadków jej zaboru;

- prowadzenie przedsięwzięć szkoleniowo-metodycznych zmierzających do nasilenia działań profilaktycznych, uwzględniających najskuteczniejsze formy i metody, w tym wymianę poglądów i doświadczeń;
- uwzględnianie w szkoleniu materiałów z konkretnych spraw oraz publikacji dotyczących wypadków z bronią i profilaktyki.

4.3.3. Kierunki w dziedzinie organizacji.

Ważne znaczenie w przeciwdziałaniu wypadkom z bronią strzelecką ma organizacja zajęć szkoleniowych, a także organizacja ochrony broni w każdym miejscu jej przechowywania. Wiąże się ze sposobem realizacji przedsięwzięć przeciwwypadkowych w pozostałych dziedzinach, spośród których wymieniam medycynę, szkolenie, wychowanie, prawo i technikę. W związku z tym, ograniczenie wypadków upatruję w:

- wprowadzaniu takich sposobów przeprowadzania zajęć, których organizacja szkolenia zmusza również użytkowników broni do stosowania zasad bezpieczeństwa;
- takiej organizacji przebiegu informacji o szkolonym, w wyniku czego można korygować, kontrolować jego zachowania;
- wymianie, a raczej pozyskiwaniu danych od wyspecjalizowanych komórek analitycznych zajmującymi się zdarzeniami wypadków;
- wprowadzaniu jednoznacznej odpowiedzialności i uregulowaniu jej zakresu poprzez rozgraniczenie nadzoru i kontroli, w kierunku eliminacji fikcyjności;
- odpowiedniej organizacji ochrony, to jest takiej, która miejsca przebywania broni traktuje jako miejsca szczególne, przenosi ciężar ochrony fizycznej na elektroniczną, udoskonala interwencję fizyczną w czasie napadu i włamania, czy utrzymuje ścisłą procedurę wydawania (przyjmowania) wyjść (wejść) z miejsc przechowywania.

Szczegółowe działania należałoby ująć następująco:

- wprowadzenie (utrzymanie) jednoznacznego, nawet osobowego podziału kompetencji;

- nie dopuszczanie do „bałaganu” w miejscu dyslokacji jednostki (instytucji) wojskowej;
- eliminowanie wart wojskowych z bronią strzelecką; winny one pozostać tylko w zwartych, profesjonalnych strukturach (kompanie wartownicze, bataliony ochrony); w pozostałych formach organizacyjnych broń strzelecką zastępować innymi środkami obezwładniania (gaz, paralizator) i łączności (radiotelefony) z uzbrojonym wyspecjalizowanym patrolem szybkiego, interwencyjnego reagowania;
- broń, amunicję i inne ważne dla bezpieczeństwa środki bojowe chronić elektronicznie z możliwym uwzględnieniem zawodowych, wyspecjalizowanych grup ochrony (firmy ochroniarskie, drużyny - plutony ochrony wojskowej);
- eliminowanie tendencji do wypadków śmiertelnych podczas pełnienia służb wartowniczych (co może spowodować spadek tychże wypadków o około 60%);
- najważniejsze zadania roczne z bronią strzelecką realizować w takich miesiącach jak październik, marzec;
- w zakresie zabezpieczenia i zaboru broni, główną uwagę zwracać na broń krótką - pistolety;
- osoby powołane do służby wojskowej o niepewnej opinii psychologa czy z życiorysem przestępczym, grupować i kierować do wytypowanych jednostek z ograniczonym dostępem do broni palnej, gdzie szkolenie oparte jest zazwyczaj na broni pneumatycznej i sportowej;
- konieczność posiadania własnej wyspecjalizowanej komórki analitycznej na szczeblu centralnym, zajmującą się ogólnie systemem profilaktyki w SZ RP, a w tym szczególnie wypadkami z bronią, środkami bojowymi i środkami walki;
- wprowadzenie nakazowego przekazywania danych ze zdarzeń wypadków do centralnej komórki analitycznej przez między innymi Żandarmerię Wojskową, Wojskowe Służby Informacyjne, prokuratury, sądy itp.;
- informowanie jednostek wojskowych (instytucji) o możliwych tendencjach wypadków z bronią;

- w celu włączenia społeczeństwa wojskowego do realizacji zadań profilaktyki wypadkowej z bronią, okresowe jej nagłaśnianie w celu większego zrozumienia i akceptacji;
- wprowadzenie wojskowego telefonu zaufania;
- do zbierania informacji w celach profilaktycznych, angażować ludzi wartościowych społecznie, zainteresowanych dobrem publicznym i obiektywnych w ocenach sytuacji;
- bieżące prowadzenie i uaktualnianie informacji o żołnierzu - co tworzy jego charakterystykę, która jest niezbędna w przeciwdziałaniu wypadkom z bronią;
- w czasie czynności zapobiegania wypadkom z bronią strzelecką ukierunkowywać je w dwojaki sposób: destrukcyjny (niszczący), zmierzający do likwidacji przyczyn, przesłanek i czynników tych negatywnych zjawisk oraz twórczy, zmierzający do powstawania działań pozytywnych, w wyniku których nie ma przesłanek i przyczyn wywołujących zdarzenia negatywne;
- rozwiązywanie problemów zapobiegania i przeciwdziałania wypadkom z bronią realizować poprzez: zachowanie i utrzymanie uznanego i odpowiedniego sposobu postępowania z bronią, wprowadzenie nowoczesnych rozwiązań oraz poprzez rozwijanie wszelkich pozytywnych sposobów i systemów rozwiązywania problemów zapobiegawczych;
- zwiększanie skuteczności prac zapobiegawczych przez dobrze skorelowane i wzajemnie na siebie oddziałujące postępowanie organów służbowych (wojskowych, aparatu ścigania i sprawiedliwości) i środowisk żołnierskich (kół zainteresowań, itp.).

4.3.4. Kierunki w dziedzinie prawa.

Znaczenie prawa w problematyce przeciwdziałania i zapobiegania wypadkom z bronią strzelecką polega przede wszystkim na odstraszeniu poprzez kary ustawowe, co powoduje zwiększenie przestrzegania zasad bezpieczeństwa w obchodzeniu się z bronią, a także ogranicza przypadki jej utraty czy zboru. Silne oddziaływanie przepisów

prawa oraz wynik kalkulacji zysków i strat, spełnia funkcję profilaktyczną dla potencjalnego sprawcy. W związku z powyższym proponuję następujące rozwiązania:

- wprowadzanie cyklicznych szkoleń w dziedzinie prawa, mających na celu uświadamianie i zaznajamianie z aktualnymi przepisami, jak również analizę spraw związanych z wypadkami z bronią;
- jednoznaczne określanie zakresu praktycznych działań profilaktycznych na etapie przesłanek dla Wojskowych Służb Informacyjnych i Żandarmerii Wojskowej oraz rozpowszechnienie sposobów postępowania w tych sytuacjach;
- przeniesienie chęci posiadania nielegalnej broni palnej (wojskowej) na legalną, poprzez nieskomplikowany dostęp do jej użytkownika (przez organizacje strzeleckie i prywatnie).

A ponadto należałoby uwzględnić:

- nie przyjmowanie do służby wojskowej przestępców wyłonionych na tle rozboju, napadów i kradzieży mienia; zastosować dla tych osób inną formę przeszkolenia wojskowego niż powszechną;
- eliminowanie przekonań o bezkarności poprzez wykorzystywanie w szkoleniu charakterystycznych przykładów;
- kładzenie nacisku na bezwzględne przestrzeganie zasad bezpieczeństwa i higieny pracy z bronią strzelecką podczas użytkowania, przechowywania i naprawy;
- stanowcze i radykalne zwiększenie dyscypliny w zakresie wykonywanych obowiązków służbowych z bronią strzelecką;
- pierwszeństwo stosowania profilaktyki przed represją organów ścigania;
- konieczność ciągłej analizy wypadków i danych Żandarmerii Wojskowej, Prokuratury i sądów;
- określenie przedziału działania (kompetencji) Żandarmerii Wojskowej w przypadku otrzymania informacji o możliwym wypadku tak, aby poprzez swoje nietaktowne działania nie została wyizolowana, a z czasem mogła stać się nieprzydatną w kształtowaniu profilaktyki wypadkowej;
- nie dopuszczanie do sytuacji, w której Żandarmeria Wojskowa po otrzymaniu i przeanalizowaniu informacji o możliwości zaistnienia wypadku, nie przeciwdziałała

temu, a ograniczy swoje działania do czynności ustalających winnego po zaistnieniu zdarzenia.

- wypracowanie przez sferę naukową, na podstawie opinii fachowych przedstawicieli jednostek wojskowych, Żandarmerii Wojskowej, prokuratury, sądów możliwej do przyjęcia efektywnej formy przeciwdziałania (pozytywnie zaopiniowanej przez szczebel centralny) wypadkom z bronią, które będzie skuteczne i akceptowane przez społeczeństwo żołnierskie;
- oddziaływanie edukacyjne na świadomość prawną stanów osobowych jednostek wojskowych w zakresie kontaktów z bronią i negatywnych skutków;
- przekazywanie wiedzy prawniczej w sposób dydaktyczny, z objaśnieniami i licznymi przykładami;
- nie doprowadzanie do sytuacji, w których straszenie sankcjami prawnymi może prowadzić, na zasadzie przekory i źle pojętej odwagi, do skutków odwrotnych do przeciwdziałania wypadkom;
- szybkie i skuteczne eliminowanie zauważonych przesłanek naruszania prawa i zapobieganie ich odradzania się;
- uwidacznianie potrzeby i roli wychowania społeczno-prawnego w wojsku;
- zaznajamianie z przepisami prawnymi, dotyczącym użytkowania broni strzeleckiej w okresie szkolenia podstawowego żołnierzy;
- opracowanie i rozpowszechnienie vademecum prawnego dla żołnierzy, z wyszczególnieniem rozdziału dotyczącego problematyki użytkowania broni etatowej (strzeleckiej);
- informowanie o aktualnych przepisach prawa i odpowiedzialności dotyczących odstępstw od ustalonych zasad prowadzenia gospodarki bronią i użytkowania na wszystkich szczeblach struktury wojskowej;
- wprowadzenie obowiązku realizowania działalności profilaktyczno-wychowawczej przez wojskowy aparat sprawiedliwości (oprócz realizacji funkcji orzeczniczych);
- udzielanie pomocy żołnierzom służby zasadniczej w przyswajaniu wiedzy o prawie i broni (m.in. przez uatrakcyjnianie zajęć, dostarczanie materiałów szkoleniowych, rozwój zainteresowań, oddziaływanie propagandowe itp.).

4.4.5. Kierunki w dziedzinie wychowania.

Zgodnie z opinią respondentów (podrozdział 4.2.), również uważam, że w każdej społeczności opartej na zgodnym współżyciu, uczciwości, lojalności, wzajemnej pomocy, nie powstają niepożądane zdarzenia (wypadki), ponieważ ich przyczyny i przesłanki są likwidowane samoczynnie na początku ich zaistnienia. Kontynuując to stwierdzenie proponuję popieranie (tworzenie) bezkonfliktowych społeczeństw żołnierskich z uwzględnieniem poszanowania ich osobowości, sprawiedliwego traktowania i poważnego odnoszenia się do ich problemów, opierając się w tym celu na najlepszych wzorcach żołnierskiego zachowania. Likwidując przesłanki łamania prawa i dyscypliny wojskowej natury wychowawczej, likwiduje się zarazem pośrednio możliwe wypadki również z bronią strzelecką. W związku z tym proponuję:

- w wychowywaniu żołnierza kierować się nie tylko zasadami prawa i dyscypliny wojskowej, ale również głównymi ideami humanitaryzmu i demokracji;
- pozyskiwać pełną i rzeczywistą informację na temat przeszłości żołnierzy, ich aktualnych zachowań oraz planów itp.;
- w większym stopniu zaangażować Żandarmerię Wojskową, kapelanów, oficerów wychowawczych i dowódców do działań profilaktycznych.

A ponadto:

- w czasie pełnienia służby wojskowej szczególną uwagę zwracać na sposób pełnienia wart i służb z bronią strzelecką i zachowania się żołnierzy z bronią w pododdziale, jak również dokonywać ich obserwacji podczas szkolenia i życia codziennego w środowisku wojskowym;
- wychwytywać i eliminować tendencje do zamachów samobójczych (co może spowodować spadek o około 30% ogólnej ilości wypadków dotyczących życia i zdrowia), samopostrzeleń, postrzeleń i innych niebezpiecznych zachowań (co z kolei może spowodować spadek o około 60%);
- na podstawie analiz zjawisk wypadków z bronią, formułować i wdrażać wnioski do prawidłowego postępowania, hamującego i likwidującego przesłanki i przyczyny - co stanowi element systemowych działań profilaktycznych;

- wypracować nowe metody zapobiegania i przeciwdziałania wypadkom dostosowane do warunków lokalnych i zmieniających się sytuacji i potrzeb;
- wykorzystywać szeroko pomoc środowiska wojskowego (kadry, żołnierzy służb zasadniczej) do propagowania i przestrzegania w codziennym życiu przepisów bezpieczeństwa w posługiwaniu się bronią;
- prowadzić indywidualną działalność wychowawczą ze sprawcami wypadków z bronią;
- zdecydowanie odchodzić od wychowania metodami siły, strachu i karania na rzecz metod demokratycznych, ingerujących w wiedzę i świadomość żołnierzy;
- kłaść większy nacisk na umacnianie praworządności, bezpieczeństwa i porządku publicznego, a także ustalanie i eliminowanie przyczyn zjawisk wypadków z bronią;
- prowadzić działalność profilaktyczną i wychowawczą w sposób kompleksowy, tj. poprzez działania dowódcze, wychowawcze i szkoleniowe, wspomagane przez organa ścigania, wymiaru sprawiedliwości i informacji wojskowej;
- do działalności wychowawczej angażować kadrę o dużej wiedzy pedagogicznej, a także w miarę możliwości rodzinę, środowisko cywilne i inne czynniki;
- rozwijać zainteresowania żołnierzy problematyką broni palnej;
- oprócz bieżącego wychowywania, odpowiednio rozwijać lub eliminować to co zostało wcześniej ukształtowane przez środowisko cywilne (szkołę, rodzinę, pracę);
- wzbudzać ufność do organów ścigania i sprawiedliwości poprzez właściwą ich ocenę i określenie ich miejsca i roli w dziedzinie bezpieczeństwa;
- kształtować prawidłowe stosunki międzyludzkie wśród żołnierzy;
- pomagać żołnierzom służby zasadniczej w rozwiązywaniu ich osobistych problemów (psycholog, oficer wychowawczy, kapelan);
- eliminować występowanie w środowiskach żołnierskich nietypowych postaw zachowań, podkultur, zjawiska „fali” i innych niekorzystnych czynników, tendencji i zdarzeń, które mogą przyczynić się do wypadków z bronią;
- stosować oprócz profilaktyki zachowawczej (bardziej widocznej) profilaktykę twórczą, której efekty nie zawsze uwidaczniają się w krótkim czasie.

4.3.6. Kierunki w dziedzinie techniki.

Spośród wielu dziedzin, w których rozpatrywane są problemy zapobiegania i przeciwdziałania wypadkom z bronią strzelecką, nie można pominąć współczesnej techniki. Jej osiągnięcia przewyższyły działania człowieka pod względem wytrzymałości i niezawodności. Współczesne wynalazki najbardziej pożądane są w dziedzinie ochrony obiektów wojskowych, a szczególnie miejsc przechowywania broni strzeleckiej (środków walki). Stąd zasadnym jest stosowanie i wprowadzanie coraz to nowszych systemów zabezpieczeń, systemów alarmowania i ostrzegania, które w swej konstrukcji zawierają takie elementy jak: czujniki, monitory, magnetowidy, komputery, kamery. Współczesna technika również umożliwia elektroniczną lokalizację każdego żołnierza i każdej broni, stacjonarnie i w ruchu.

Uważam za bezwzględnie konieczne stosowanie złożonych systemów elektronicznych wyższych generacji do ochrony środków walki - szczególnie broni strzeleckiej.

Innym kierunkiem przeciwdziałania wypadkom z bronią jest podwyższenie poziomu i utrzymanie całego wojskowego systemu obsługowo-remontowego, kierującego tylko sprawną i bezpieczną bronią do użytkownika. W związku z powyższym proponuję wprowadzić następujące rozwiązania:

- wprowadzić monitorową kontrolę miejsc przechowywania broni strzeleckiej, wspartą czujnikami ruchu, podłączoną z miejscem pełnienia służby dyżurnej jednostki wojskowej, lub z miejscem dyżurów, będących w gestii Komendanta Ochrony;
- wprowadzić niezależny od woli człowieka system rejestracji wejść (wyjść) osób do (z) miejsc przechowywania broni strzeleckiej;
- stosować podsłuch w miejscach przechowywania broni strzeleckiej, sprzężonego z systemem telewizji przemysłowej (s. monitorowany);
- uwzględnić możliwości zastosowania czujników ruchu (przemieszczania się) broni strzeleckiej, będącej w użyciu (szkoleniu), których sygnały odbierane byłyby przez komputerowy system alarmowania, w określonym obszarze zajęć;

- stale modernizować system obsługowo-remontowy dla broni strzeleckiej;
- utrzymywać (nie przedłużać) ustalonych okresów (resursów) obsługowo-remontowych dla broni strzeleckiej;
- stale wprowadzać, bardziej nowoczesne, zmiany konstrukcyjne zabezpieczeń broni strzeleckiej, które chronić będą przed przypadkowym strzałem (np. jak w pistolecie GLOCK).

ZAKOŃCZENIE

Wypadki z bronią strzelecką istnieją zapewne od czasu jej wynalezienia. Odkrycie prochu spotęgowało jej rozwój, a dalsze nowatorskie rozwiązania konstrukcyjne tym samym i liczbę wypadków. Użytkowanie nie powinno powodować szkody samym jej użytkownikom, ponieważ służyć ma ona przede wszystkim realizacji celów narodowych (zazwyczaj do obrony interesów państwowych). W związku z tym wypadki z bronią strzelecką są zjawiskiem niechcianym i niekorzystnym. Wzrost tych wypadków często powodowany jest czynnościami człowieka, jego słabą odpornością psychofizyczną i innymi mankamentami jego osobowości..

W ostatnich kilkunastu latach w naszym kraju, w okresie przemian ustrojowych i związanych z tym kłopotów gospodarczych, uwolniono wiele możliwości samodzielnego, niekontrolowanego realizowania własnych celów, które często przybierają charakter niepożądany. Jako środka do realizacji tych celów często używa się broni strzeleckiej. Zjawiska te mają miejsce tak wśród społeczeństwa cywilnego, jak i wojskowego. Ze względu na największe nasycenie bronią strzelecką struktur wojskowych, stają się one miejscem podatnym na wypadki związane z nieumiejętnym (niepożądanym) jej użytkowaniem.

Cykliczne i masowe szkolenie żołnierzy podczas odbywania służby wojskowej, procesie szkolenia bojowego, powoduje procentowo nieznaczny, lecz ilościowo bardzo istotny problem związany z wypadkowością przy stosowaniu tak niebezpiecznego środka walki, jakim jest broń strzelecka. Wywołana w ten sposób potrzeba zapobiegania i przeciwdziałania tym negatywnym skutkom, zmusiła do bliższego poznania tegoż zjawiska. Poprzez dostępne materiały powypadkowe, literaturę fachową przedmiotu badań oraz opinie osób stykających się z racji wykonywanego zawodu żołnierza zawodowego, problem ten został poddany w niniejszej rozprawie analizie naukowej. Analizowany był tak pod względem wypadków fizycznych, powodujących uszczerbek na zdrowiu i życiu żołnierza, jak i pod względem utraty i zaboru broni. Porównując wypadki zaistniałe w procesie szkolenia bojowego i wypadki zaistniałe poza szkoleniem bojowym, w czasie samodzielnego wykonywania zadań i obowiązków służbowych, szala zdecydowanie przechyla się na niekorzyść tych drugich. Wypadki w

szkoleniu bojowym nie stanowią większego niepokoju, ze względu na mały ich procent w stosunku do łącznej ilości wypadków. Znaczenie ma jednak jakość szkolenia bojowego, które rzutuje na stan wypadków po jego zakończeniu.

Analiza wypadków dowodzi, że problem jest niezwykle złożony i zależy od bardzo dużej ilości czynników wpływających na zaistnienie tego zjawiska. Świadczą o tym bogate wykazy przesłanek, przyczyn i zależności, jak również niekończąca ilość wskazówek i kierunków przeciwdziałania oraz zapobiegania. W stosowanych zasadach i przepisach nie widać większych uchybień, o ile idą z duchem czasu, a braki i błędy zazwyczaj występują w czynnościach człowieka - żołnierza.

Całkowite rozwiązanie tego problemu wymaga podjęcia dalszych badań, przez osoby o różnych specjalnościach zawodowych lub przez zespoły naukowe, dysponujące znacznie większymi środkami i możliwościami niż autor tej rozprawy doktorskiej.

Wśród kierunków dalszych badań upatruję i proponuję:

- zbadanie możliwości przeniesienia, ewentualnie przystosowania ogólnonarodowego systemu przeciwdziałania wypadkom z bronią strzelecką i środkami walki do warunków i na grunt Sił Zbrojnych;
- zbadanie poziomu i możliwości realizacji zasadniczego celu działalności profilaktycznej Żandarmerii Wojskowej, którym jest zapobieganie, poprzez podejmowanie działań likwidujących przesłanki wypadków z bronią strzelecką;
- zbadanie efektów realizacji wskazanych w rozprawie kierunków i wskazówek przeciwdziałania wypadkom oraz zasad ogólnonarodowego i wojskowego (w tym Żandarmerii Wojskowej) systemu profilaktyki - przeciwdziałania wypadkom z bronią strzelecką;
- wypracowanie i zbadanie zasadności wprowadzenia norm postępowania społecznego i wojskowego, dostosowanych do warunków współczesnych, które w sposób skuteczny zapobiegają wypadkom z bronią strzelecką, przy ogólnodostępnej możliwości jej użytkowania i posiadania;
- zbadanie wypadkowości w skali całych Sił Zbrojnych oraz rodzajów wojsk i służb.

BIBLIOGRAFIA

A) WYDAWNICTWA.

1. Bednarek J., Bieńkowski J., Stępień R., Proces kształcenia wojskowego, Akademia Obrony Narodowej - Wydział Nauk Humanistycznych, AON wewn. 4606/94, Warszawa 1994.
2. Borzęcki K., Leksykon podręczny, Wydawca Księgarnia „Oświata”, Olsztyn 1994.
3. Broń i prawo - Legalnie posiadający broń nie dokonują przestępstw przy jej użyciu. Miesięcznik BRONŃ nr 1 luty 1999. Rozmowa z posłem Zbigniewem Sobótką, który w poprzedniej kadencji Parlamentu z ramienia Rządu koordynował prace nad projektem nowej ustawy o broni, amunicji i materiałach wybuchowych.
4. Drozdowski T., Zapobieganie dezercji oraz kradzieży broni lub innych środków walki, Szefostwo Wojskowej Służby Wewnętrznej. Warszawa 1974.
5. Góralski A., Metody opisu i wnioskowania statystycznego w psychologii i pedagogice, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1987.
6. Hołyst B., Kryminologia, Wydawnictwo Naukowe PWN, Wydanie V zmienione, Warszawa 1994.
7. Kulicki M., Nieostrożne obchodzenie się z bronią palną, Studium z zakresu kryminalistyki, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń 1982.
8. Kulicki M., Kryminalistyczne problemy użycia broni palnej, Towarzystwo Naukowe w Toruniu - Studia Juridica, tom XII, Zeszyt 1, Państwowe Wydawnictwo Naukowe Oddział w Poznaniu, Warszawa - Poznań 1992.
9. Kunikowski J., Dowódcze i wychowawcze przygotowanie w systemie obronnym RP, Ministerstwo Obrony Narodowej - Departament Stosunków Społecznych, Wydawnictwo Bellona, Warszawa 1995.
10. Łobocki M., Metody badań pedagogicznych, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1978.
11. Metodyka szkolenia ogniowego (projekt), Główny Zarząd Szkolenia Bojowego - Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Zmechanizowanych, Warszawa - Wrocław 1985.
12. Nowa encyklopedia powszechna PWN, tom 1, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1995.
13. Nowa encyklopedia powszechna PWN, tom 5, Wydawnictwo Naukowe PWN, Wydanie pierwsze, Warszawa 1996.
14. Okoń W., Słownik pedagogiczny, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1981.
15. Okoń W., Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1987.
16. Olcha H., Kędra T., Poradnik metodyczny, Wojskowa Akademia Techniczna - Zakład Szkolenia Ogólnowojskowego, WAT wewn. 25/22/98, Warszawa 1998.
17. Pieter J., Zarys metodologii pracy naukowej, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1975.
18. Pilch T., Zasady badań pedagogicznych, Zakład Naukowy Imienia Ossolińskich, Wrocław - Warszawa - Kraków - Gdańsk, Wydawnictwo 1977.
19. Pilch T., Zasady badań pedagogicznych, Wydawnictwo „Żak”, Warszawa 1995.

20. Posiadanie broni to nie prawo, lecz przywilej. Miesięcznik BRONŃ nr 1 luty 1999, Projekt nowej ustawy w Sejmie. Dane Biura Informacji i Promocji MSWiA.
21. Rzepniewski W., Zabór broni i innych środków walki w świetle badań aktowych, Wojskowy Przegląd Prawniczy Nr 4 (172), Kwartalnik - wydaje Naczelna Prokuratura Wojskowa i Izba Wojskowa Sądu Najwyższego, październik - grudzień, Warszawa 1989.
22. Sillamy N., Słownik psychologii, Wydawnictwo „Książnica”, 1994.
23. Słownik wyrazów obcych, PWN, Wydanie nowe, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1995.
24. Ścibiorek Z., Działania opóźniające, Wydawnictwo Bellona, Warszawa 1996 r.
25. Wybrane problemy metodyki szkolenia taktycznego i ogniowego, Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Zmechanizowanych, Wrocław 1982.
26. Żegnałek K., Podstawowe założenia dydaktyki wyższej szkoły wojskowej, Akademia Sztabu Generalnego Wojska Polskiego - Instytut Dydaktyki Wojskowej, ASG WP wewn. 4235/89, Warszawa 1989.
27. Żegnałek K., Falkowski J., Kucharski M., Bugała H., Koncepcja modernizacji bazy dydaktycznej Akademii Obrony Narodowej, Akademia Obrony Narodowej - Instytut Dydaktyki Wojskowej, Warszawa 1990.
28. Żegnałek K. (pod redakcją), Metodyka kształcenia w Akademii Obrony Narodowej, AON wewn. 4702/95, Warszawa 1995.
29. Żegnałek K., Szymanowski A., Przygotowanie zawodowe oficerów wojsk lądowych - pod kryptonimem „Doskonalenie”, Akademia Obrony Narodowej - Wydział Wojsk Lądowych, Warszawa 1996.

B) INSTRUKCJE.

1. Boryczka A., Sakowski Z., Metodyka szkolenia strzeleckiego, Szkol. 730/89, Ministerstwo Obrony Narodowej - Główny Zarząd Szkolenia Bojowego, Warszawa 1990.
2. Ceremoniał Wojskowy, Sztab Generalny Wojska Polskiego, Inspektorat Szkolenia, Szt. Gen. 1447/95, Warszawa 1995.
3. Dziadas J., Podlasiński St., Kędzia K., Czynności załóg wozów bojowych związane ze strzelaniem, Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Zmechanizowanych - Zakład Teorii i Praktyki Strzelań (Budowa i Użytkowanie Uzbrojenia), WSOWZ wewn. 321/92, Wrocław 1992.
4. Humeniuk M., Wasilewski E., Nauczanie sposobów strzelania z broni strzeleckiej w kompanii piechoty - poradnik metodyczny, Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Zmechanizowanych - Zakład teorii i Praktyki Strzelań, WSOWZ 282/89, Wrocław 1989.
5. Instrukcja działalności ośrodków szkolenia poligonowego, Sztab Generalny Wojska Polskiego - Zarząd Szkolenia Bojowego, Szkol. 763/95, Warszawa 1995.
6. Instrukcja o ochronie obiektów wojskowych, Ministerstwo Obrony Narodowej - Sztab generalny Wojska Polskiego, Szt. Gen. 1377/90, Warszawa 1990.
7. Instrukcja o organizacji działalności dydaktycznej i naukowej w wojskowych szkołach zawodowych, Ministerstwo Obrony Narodowej - Główny Zarząd Szkolenia Bojowego Wojska Polskiego, Szkol. 735/90, Warszawa 1990.
8. Metodyka szkolenia ogniowego pododdziałów piechoty, Szkol. 722/88, Ministerstwo Obrony Narodowej - Główny Zarząd Szkolenia Bojowego, Warszawa 1990.

9. Muźdzak Z., *Metodyka szkolenia ogniowego pododdziałów czołgów*, Ministerstwo Obrony Narodowej - Główny Zarząd Szkolenia Bojowego, Warszawa 1990.
10. *Poradnik Komendanta ochrony obiektu wojskowego*, Ministerstwo Obrony Narodowej - Sztab Generalny Wojska Polskiego, Szt. Gen. 1485/97, Warszawa 1997.
11. *Przepisy o gospodarce mieniem służby uzbrojenia i elektroniki w wojsku*, Ministerstwo Obrony Narodowej - Szefostwo Służby Uzbrojenia i Elektroniki, Uzbr. 2000/79, Wydawnictwo MON, Warszawa 1980.
12. *Program szkolenia pododdziałów piechoty*, Ministerstwo Obrony Narodowej - Główny Zarząd Szkolenia Bojowego, Szkol. 653/86, Warszawa 1986.
13. *Program strzelań pododdziałów piechoty (PSPP-86)*, Ministerstwo Obrony Narodowej - Główny Zarząd Szkolenia Bojowego, Szkol. 650/86 - uzup. 11.02.1995, Wydawnictwo MON, Warszawa 1986.
14. *Ramowa instrukcja o eksploatacji i konserwacji garnizonowych strzelnic szkolnych*, Ministerstwo Obrony Narodowej - Główne Kwatermistrzostwo Wojska Polskiego, Kwat. Bud. 11/90, Warszawa 1990.
15. *Regulamin Służby Wewnętrznej Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej*, (Dz. Roz. MON z 1977 r. Nr 3, poz. 16 z późn. zm.) - sygn. Szt. Gen. 791/76, utracił moc 15 sierpnia 1994 r.
16. *Regulamin Ogólny Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej*, Sztab Generalny Wojska Polskiego, Szt. Gen. 1426/94, Warszawa 1994.
17. *Regulamin Musztry Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej*, Sztab Generalny Wojska Polskiego, Szt. Gen. 1427/94, Warszawa 1994.
18. *Regulamin działań taktycznych Wojsk Lądowych, Część II (pododdziały)*, Sztab Generalny Wojska Polskiego, Szt. Gen. 1423/94, Warszawa 1994.
19. *Urzędowe ustawy, regulaminy i przepisy UIT, z uwzględnieniem poprawek UIT z grudnia 1997, obowiązują od 1 stycznia 1997 roku*, Międzynarodowa Unia Strzelecka, INTERNATIONAL SHOOTING UNION, UNION INTERNATIONALE DE TIR, Polski Związek Strzelectwa Sportowego, Warszawa - styczeń 1998.
20. *Zbiór przesłanek sprzyjających powstawaniu najczęściej występujących w wojsku wypadków nadzwyczajnych*, Ministerstwo Obrony Narodowej - Główny Zarząd Polityczny Wojska Polskiego, GZP 7/72, Wydawnictwo MON, Warszawa 1972.
21. *Zbiór norm szkoleniowych pododdziałów piechoty*, Ministerstwo Obrony Narodowej - Główny Zarząd Szkolenia Bojowego Wojska Polskiego, Szkol. 669/86, Wydawnictwo MON, Warszawa 1987.

B) MATERIAŁY I DOKUMENTY SŁUŻBOWE.

1. *Analiza wypadków z bronią w służbie wartowniczej w 1991 r.*, Główny Zarząd Szkolenia Bojowego WP nr 274 z dnia 10.02.1992.
2. *Analiza przesłanek i przyczyn wypadków zaistniałych w czasie eksploatacji uzbrojenia oraz służbowych i prywatnych pojazdów mechanicznych w 1995 roku i w I kwartale 1996 roku*, Dowództwo SOW - Logistyka nr 2862 z 07.07.1996 r.
3. *Dyscyplinowanie szkolenia z użyciem broni, amunicji, materiałów wybuchowych i środków pozorowania pola walki oraz ich kradzieży, a także przeciwdziałania nieszczęśliwym wypadkom*, Zarząd X Sztabu Generalnego WP, pismo nr 398/IX z dnia 29.01.1996 r.

4. Efektywność pełnionych wart i służb - zapobieganie kradzieżom mienia, Wystąpienie Szefa Szkolenia SOW, Żagań - maj 1996 r., Dowództwo SOW - Oddział Szkolenia Bojowego, Materiał na posiedzenie Zespołu Analityczno-Prognostycznego Dowódcy SOW ds. Dyscypliny w dniu 22.05.1996 r.
5. Główne kierunki przeciwdziałania wypadkom z bronią i amunicją, Biuletyn Specjalny nr 16/Uzbr., SOW wewn. 415/88/Tajne.
6. Główne kierunki przeciwdziałania wypadkom z bronią i amunicją oraz utraty i zaboru broni, Biuletyn Specjalny nr 20/Uzbr., SOW wewn. 444/90.
7. Kot A., Sobolewski M., Sakowski B., Zabór broni w Wojskowym Instytucie Techniki Uzbrojenia w Zielonce, Komenda Żandarmerii Wojskowej SOW nr 591 z 23.07.1991 r., Opracowanie Mińsk Mazowiecki 1991 r.
8. Informacja Zastępcy Dowódcy - Szefa Sztabu SOW w zakresie tendencji wzrostowych wypadków z bronią i technicznymi środkami bojowymi. W sprawie: doskonalenia działalności służby w przeciwdziałaniu rosnącym zagrożeniom wzrostu wypadków z bronią i TŚB oraz wypadków śmiertelnych i ciężkich uszkodzeń ciała w czasie zajęć szkoleniowych i ochrony obiektów wojskowych w jednostkach SOW, Dowództwo SOW - Sztab nr 574 z 10.04. 1995 r.
9. Informacja na Kolegium Szefa Inspektoratu Szkolenia, Z-cy Szefa Sztabu Generalnego WP nt.: „Przestanki sprzyjające zaborowi mienia wojskowego”, komenda Główna Żandarmerii Wojskowej, pismo nr 585 z 26.04.1995.
10. Informacja o wybranych problemach stanu moralno-politycznego i dyscypliny w SOW w I półroczu 1988 r. - utraty i kradzieży broni, Dowództwo SOW ZP nr 0900 z 27.07.1998 r.
11. Informacja w sprawie: wyjaśnienia przyczyn i okoliczności zaboru broni i granatów w 1 pszwol Leśnica Wielka, Dowództwo SOW - Pion Szkolenia.
12. Materiały z konferencji nr 1/496, Czynniki warunkujące skuteczność działań profilaktycznych w wojsku, Warszawa `984.
13. Nasilenie się oddziaływań na żołnierzy i obiekty wojskowe zorganizowanych środowisk przestępczych, w celu pozyskania broni, amunicji, materiałów wybuchowych oraz informacji o miejscach składowania i sposobów ochrony tych środków, Zarząd IX Sztabu Generalnego WP, pismo nr 2479 z 07.06.1995 r.
14. Ocena wybranych problemów stanu moralno-politycznego i dyscypliny w SOW w 1987 r. - skuteczność zapobiegania wypadkom nadzwyczajnym z bronią, Dowództwo SOW - Zarząd Polityczny nr 0190 z 09.02.1988 r.
15. Ocena wybranych problemów stanu moralno-politycznego i dyscypliny w Siłach Zbrojnych PRL w 1987 r. - zabór lub utrata broni i środków walki, Materiały na posiedzenie Rady Wojskowej MON w kwietniu 1988, GZP WP nr 0381 z 20.04.1988 r.
16. Ocena wybranych problemów stanu moralno-politycznego i dyscypliny w SOW w I półroczu 1989 r. - utrata lub kradzież broni, amunicji bojowej, materiałów wybuchowych itp. Ocena skuteczności podejmowania przedsięwzięć w zakresie fizycznego zabezpieczenia składów, magazynów, itp., przed kradzieżą, Dowództwo SOW ZP nr 0996 z 28.07.1989 r.
17. Ocena wybranych problemów morale i dyscypliny w SOW w 1989 r. - skuteczność przedsięwzięć w zakresie przeciwdziałania zagarnięcia mienia cudzego i społecznego oraz utraty i kradzieży broni, amunicji, materiałów wybuchowych i innych środków walki, Dowództwo SOW Zarząd Wychowawczy nr 0167 z 06.02.1990 r.

18. Ocena wybranych problemów morale i dyscypliny w SOW w 1991 r. - kradzieże, włamanie i inne czyny przeciwko mieniu - zabór (utrata) broni i środków walki, Dowództwo SOW Oddział Wychowawczy, Sztab Oddział I nr Pf 152/W z 05.02.1992 r.
19. Ocena, morale i dyscypliny w SZ RP w 1990 r. - zabór i utrata broni, Materiały na posiedzenie RW MON w kwietniu 1991 r., Dep. Wych. WP nr 070 z 16.04.1991 r.
20. Ochrona obiektów wojskowych, Zarząd Operacyjno-Planistyczny Sztabu Generalnego WP, pismo nr Pf 22 z dnia 12.01.1996 r.
21. Podniesienie skuteczności ochrony sprzętu bojowego, broni, amunicji i materiałów wybuchowych w instytucjach i jednostkach wojskowych Sił Zbrojnych RP, Zarząd Operacyjno-Planistyczny Sztabu Generalnego WP nr Pf 308 z 14.09.1995 r., Wytyczne Szefa Inspektoratu Szkolenia _ Zastępcy Szefa Sztabu Generalnego WP z dnia 08.09.1995 r.
22. Pismo dotyczące działalności profilaktyczno-wychowawczej, Dowództwo SOW - Pion Szkolenia nr 1055 z 06.10.1995 r.
23. Rozkaz Dowódcy SOW nr Pf 34 z dnia 11.03.1994 r., w sprawie: racjonalizacji systemu ochrony obiektów wojskowych w jednostkach SOW.
24. Rozkaz Dowódcy SOW nr Pf 118 z dnia 14.09.1995 r., w sprawie: poprawy w Śląskim Okręgu Wojskowym skuteczności systemu zabezpieczenia broni, środków bojowych oraz ochrony obiektów i tajemnicy wojskowej.
25. Rozkaz Dowódcy SOW nr 27 z dnia 12.03.1996 r., w sprawie: broni osobistej żołnierzy zawodowych Dowództwa SOW.
26. Wskazówki metodyczne dla wyższych szkół oficerskich i ośrodków szkolenia z zakresu zasad bezpiecznego obchodzenia się z bronią, amunicją i środkami pozorowania pola walki oraz zabezpieczenia przed zaborem, Ministerstwo Obrony Narodowej - Szefostwo Służby Uzbrojenia i Elektroniki, Warszawa 1984.
27. Wybrane problemy stanu moralno-politycznego i dyscypliny w Siłach Zbrojnych PRL w I półroczu 1988 r. - stan zabezpieczenia broni, amunicji i innych środków walki (przestępstwa i wypadki), Materiały na posiedzenie RW MON we wrześniu 1988 r.
28. Wybrane aspekty organizacji i funkcjonowania ochrony obiektów w SZ RP, Informacja do przedstawienia na szkoleniu organizowanym przez Komendę Główną ŻW w dniu 27.06.1996 r.
29. Wypadki z bronią i amunicją w SOW, Ocena i wnioski do działalności profilaktycznej, Narada służbowa z Szefami SUiE ZT i OG, Opole 22.02.1988 r.
30. Wypadki z bronią i amunicją w SOW, Ocena i wnioski do działalności profilaktycznej, Narada służbowa z Szefami Służby Uzbrojenia i Elektroniki ZT i OG, Opole 22.06.1988 r.
31. Wypadki z bronią i amunicją w SOW - ocena i wnioski do działalności profilaktycznej. Utrata broni i amunicji - przyczyny oraz sposoby zapobiegania. Wypadki z bronią i amunicją - charakterystyka, przyczyny i sposoby zapobiegania. Główne kierunki pracy profilaktycznej, Materiały z „Narady służbowej z Szefami SUiE ZT i OG”, Opole 22.06.1998 r.
32. Wypadki z bronią i technicznymi środkami bojowymi, Wystąpienie Szefa Szkolenia SOW, Żagań - maj 1996 r., Dowództwo SOW - Oddział Szkolenia Bojowego, Materiał na spotkanie środowiskowe z dowódcami pododdziałów w dniu 22.05.1996.
33. Wytyczne Dowódcy SOW w sprawie: dalszej racjonalizacji i systemu ochrony obiektów wojskowych i doskonalenia systemu ochrony obiektów wojskowych i doskonalenia pełnienia służby dyżurnej i wartowniczej w jednostkach SOW, Dowództwo SOW - Sztab nr 412 z 08.03.1995 r.

34. Wytoczne Dowódcy SOW w sprawie: wprowadzenia niezbędnych zmian w systemie ochrony uzbrojenia, przygotowania i pełnienia służby dyżurnej i wartowniczej w jednostkach SOW, Dowództwo SOW - Sztab nr 1098 z 27.07.1995 r.
35. Zarządzenie Dowódcy SOW nr 80 z dnia 16.06.1995 r. w sprawie: oceny morale i dyscypliny wojskowej w Śląskim Okręgu Wojskowym.
36. Zarządzenie Ministra Obrony Narodowej nr 55/MON z dnia 08.12.1995 r.
37. Zarządzenie Dowódcy SOW nr 78 z dnia 12.08.1996 r. w sprawie: scentralizowanego przechowywania broni krótkiej (służbowej, prywatnej uznanej za służbową i wręczoną jako wyróżnienie) i amunicji żołnierzy zawodowych instytucji wojskowych, nie wchodzących organizacyjnie w skład jednostek wojskowych w Garnizonie Wrocław oraz pozostałych garnizonach podległych Dowódcy SOW.
38. Zarządzenie Dowódcy SOW nr Pf 5 z dnia 29.01.1996 r. w sprawie: ochrony obiektów wojskowych.
39. Zasady działania grupy dochodzeniowo-operacyjnej w przypadku napadu na wartownika i kradzieży broni, ćwiczenie, grupowe, Komenda Główna Żandarmerii Wojskowej, Warszawa 1996.
40. Zestawienie materiałów z problematyki szkoleniowej Kursu szkoleniowo-metodycznego, Dowództwo Wojsk Lądowych - Główny Zarząd Szkolenia Bojowego, Oleszno - wrzesień 1998 (wystąpienie Pana gen. dyw. Aleksandra Poniewierki).

WYKAZ TABEL

	Strona
Tabela 2.1 Zestawienie ankietowanych jednostek wojskowych Śląskiego Okręgu Wojskowego	69
Tabela 3.1. Zestawienie wypadków z bronią i amunicją w SOW, w latach 1980-1996.	78
Tabela 3.2. Zestawienie wypadków śmiertelnych z bronią i amunicją w SOW, w latach 1980-1996.	79
Tabela 3.3. Zestawienie wypadków z bronią i amunicją, w których doznano ran - w SOW, w latach 1980-1996.	80
Tabela 3.4. Zestawienie ilości wypadków przy użyciu broni, według okoliczności ich zaistnienia w SOW, w latach 1985-1996.	81
Tabela 3.5. Zestawienie ilości wypadków śmiertelnych przy użyciu broni, według okoliczności ich zaistnienia w SOW, w latach 1985-1996.	82
Tabela 3.6. Zestawienie ilości wypadków przy użyciu broni, w których doznano ran, według okoliczności ich zaistnienia w SOW, w latach 1985-1996.	83
Tabela 3.7. Zestawienie porównawcze wypadków z bronią strzelecką w SOW, za lata 1985-1996.	84
Tabela 3.8. Zestawienie miejsc wypadków z bronią i amunicją w SOW, w latach 1985-1996.	87
Tabela 3.9 Zestawienie pogrupowanych miejsc wypadków z bronią i amunicją w SOW, w latach 1985-1996.	89
Tabela 3.10. Zestawienie miejsc wypadków śmiertelnych przy użyciu broni i amunicji w SOW, w latach 1985-1996.	91
Tabela 3.11. Zestawienie miejsc wypadków śmiertelnych przy użyciu broni i amunicji w SOW, w latach 1985-1996.	93
Tabela 3.12. Zestawienie miejsc wypadków z bronią i amunicją, w których doznano ran w SOW, w latach 1985-1996.	94
Tabela 3.13. Zestawienie pogrupowanych miejsc wypadków z bronią i amunicją, w których doznano ran w SOW, w latach 1985-1996.	95
Tabela 3.14. Zestawienie porównawcze miejsc wypadków z bronią i amunicją przy podziale na jego rodzaje, zaistniałych w SOW, w latach 1985-1996.	96
Tabela 3.15 Zestawienie porównawcze pogrupowanych miejsc wypadków z bronią i amunicją przy podziale na jego rodzaje, zaistniałych w SOW, w latach 1985-1996.	97
Tabela 3.16 Zestawienie średniej ilości wypadków z bronią i amunicją w SOW, w poszczególnych miesiącach lat 1980-1989.	98
Tabela 3.17. Zestawienie średniej ilości wypadków z bronią i amunicją w SOW, w poszczególnych dniach tygodni lat 1980-1989.	102

Tabela 3.18.	Zestawienie wypadków z bronią w SZ RP w latach 1992-93.	111
Tabela 3.19.	Zestawienie wypadków z bronią w SZ RP w latach 1993-94.	112
Tabela 3.20.	Zestawienie utraty broni strzeleckiej w SZ RP w latach 1988-1996	145
Tabela 3.21.	Zestawienie utraty broni strzeleckiej w SZ RP w latach 1980-1989	146
Tabela 3.22.	Zestawienie utraty broni strzeleckiej według rodzajów w SZ RP w latach 1990-1996.	147
Tabela 3.23.	Zestawienie ilości nieodzyskanej broni strzeleckiej w SZ RP w latach 1988-1996.	148
Tabela 3.24.	Zestawienie ilości odzyskanej broni strzeleckiej w SZ RP w latach 1988-1996.	148
Tabela 3.25.	Zestawienie ilości nieodzyskanej broni strzeleckiej według rodzajów w SZ RP w latach 1990-1996.	149
Tabela 3.26.	Zestawienie ilości odzyskanej broni strzeleckiej według rodzajów w SZ RP w latach 1990-1996.	150
Tabela 3.27.	Zestawienie ilości utraty broni i środków bojowych w SOW, w latach 1985-1996, z uwzględnieniem odzysku strat.	151
Tabela 3.28.	Wykaz miejsc utraty (zaboru) broni strzeleckiej w SOW, w latach 1995-1996.	152
Tabela 3.29.	Zestawienie średniej ilości wypadków kradzieży broni i amunicji w SOW, w poszczególnych miesiącach lat 1980-1989.	153
Tabela 3.30.	Zestawienie ilości utraconej - odzyskanej broni strzeleckiej w Polsce (od lat powojennych do 1996 r.) według danych Komendy Głównej Policji.	161

WYKAZ RYSUNKÓW

	Strona	
Rysunek 1.1.	Podział szkolenia wojskowego (opracowanie własne).	10
Rysunek 1.2.	Podział szkolenia bojowego (opracowanie własne)	11
Rysunek 1.3.	Proces szkolenia wojskowego w ujęciu strukturalnym.	15
Rysunek 1.4.	Formy nauczania w szkoleniu ogniowym.	26
Rysunek 1.5.	Metody nauczania stosowane w szkoleniu ogniowym.	33
Rysunek 1.6.	Schemat kolejności wykonania czynności podczas prowadzenia zajęć.	37
Rysunek 1.7.	Podstawowy model pracy instruktora.	39
Rysunek 2.1.	Ilość badanych żołnierzy według posiadanego stopnia wojskowego.	71
Rysunek 2.2.	Ilość badanych żołnierzy według stopnia wojskowego i korpusu przy rozdzielaniu oficerów starszych i młodszych.	72
Rysunek 2.3.	Ilość badanych żołnierzy według zajmowanych stanowisk służbowych.	73
Rysunek 2.4.	Ilość badanych żołnierzy według stażu w zawodowej służbie wojskowej.	74
Rysunek 2.5.	Ilość badanych żołnierzy według specjalności wojskowej.	75
Rysunek 3.1.	Hierarchia częstości występowania wypadków z bronią strzelecką (uszczerbek na zdrowiu, zabór, itp.) w miesiącach roku kalendarzowego (według danych ankietowych).	99
Rysunek 3.2.	Częstość występowania wypadków z bronią strzelecką (uszczerbek na zdrowiu, zaboru, itp.) w tygodniu kalendarzowym (według danych ankietowych).	104
Rysunek 3.3.	Stan bezpieczeństwa przy używaniu i obchodzeniu się z bronią.	113
Rysunek 3.4.	Bezpieczeństwo i zewnętrzne czynniki wpływające na sposób posługiwania się bronią strzelecką.	117
Rysunek 3.5.	Bezpieczeństwo i wewnętrzne czynniki wpływające na sposób posługiwania się bronią strzelecką.	125
Rysunek 3.6.	Zasady bezpieczeństwa przy obchodzeniu się z bronią strzelecką - według ważności, aktualności, właściwości, znaczenia i uzasadnienia w szkoleniu pododdziałów wojsk lądowych.	136

Rysunek 3.7.	Broń strzelecka najczęściej ginie podczas: ...	154
Rysunek 3.8.	Wykres stopnia narastania zagrożenia.	158
Rysunek 3.9.	Procedura możliwych losów broni w przypadkach zaboru według algorytmu.	159
Rysunek 3.10.	Przesłanki sprzyjające zaginięciu broni.	165
Rysunek 3.11.	Podział motywów zaboru broni (opracowanie własne na podstawie danych W. Rzepniewskiego).	167
Rysunek 3.12.	Przyczyny kradzież broni strzeleckiej przez żołnierzy służby zasadniczej.	169
Rysunek 3.13.	Broń strzelecka najczęściej ginie z magazynów z powodu złego stanu lub braku: ...	173
Rysunek 3.14.	Przyczyny zaginięć broni strzeleckiej (według opinii respondentów).	180
Rysunek 3.15.	Kolejność postępowania dowódcy w wypadku zaginięcia broni.	184
Rysunek 4.1.	Przeciwdziałanie wypadkom z bronią strzelecką.	188

